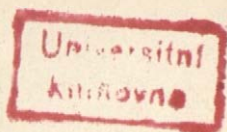

14/16

VĚDECKÝ ČASOPIS

3

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

1-2

ROČNÍK 17 (XLIV)
PRAHA
LEDEN – ÚNOR 1971
CENA 20 Kčs

257

ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSTVÍ

Rídí vedoucí redaktorka ing. Hedvika Malíková s redakční radou

© Ústav vědeckotechnických informací, Praha 1969

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozborů a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací. Vychází měsíčně. Redakce: Praha 2, Slezská 7, telefon 257541, 254451. Celoroční předplatné Kčs 120,—

Научный журнал ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA публикует обзоры, анализы и научные статьи о разрешенных заданиях по научному исследованию в области экономики сельского хозяйства. Издаёт Чехословацкая сельскохозяйственная академия — Институт научно-технической информации. Выход в свет ежемесячно. Редакция Прага 2, Слезска 7

The scientific journal ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA published studies, analyses and scientific treatises about the solved research tasks in the line of the agricultural economics. Published by the Czechoslovak Academy of Agriculture — the Institute of Scientific and Technical Information. Issued monthly. Editorial office Prague 2, Slezská 7

Die wissenschaftliche Zeitschrift ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA veröffentlicht Studien, Analysen und wissenschaftliche Abhandlungen über die gelösten Forschungsaufgaben auf dem Gebiete der Ökonomik. Herausgegeben von der Tschechoslowakischen landwirtschaftlichen Akademie — Institut für wissenschaftlich-technische Informationen. Erscheint monatlich. Redaktion Prag 2, Slezská 7

Le journal scientifique ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA publie les études, analyses et traités scientifiques concernant les tâches de recherches résous dans le domaine d'économie agricole. Publié par L'Académie agricole tchécoslovaque — l'Institut des renseignements scientifiques et techniques. Paraît une fois par mois. Rédaction Prague 2, Slezská 7

Zemědělská ekonomika

1-2

СОДЕРЖАНИЕ — CONTENT — INHALT

Alexandrov N. P.:

Экономическая реформа и ее практическое осуществление в сельском хозяйстве СССР
Economic Reform and its Practical Introduction in Soviet Agriculture
Ökonomische Reform und ihre praktische Realisierung in der Landwirtschaft der UdSSR

Bojev V.:

Экономические рычаги и их применение при повышении эффективности сельскохозяйственного производства
Economic Levers and their Use for the Improvement of the Effectivity of Agricultural Production
Ökonomische Hebel und ihre Ausnutzung zur Effektivitätserhöhung der landwirtschaftlichen Produktion

Dumitru D., Jakobovič-Boldisor K.:

Капиталовложения — рычаг всестороннего развития румынского сельского хозяйства
Investments — Instrument for an All-round Development of Rumanian Agriculture
Investitionen — Instrument der allseitigen Entwicklung der rumänischen Landwirtschaft

Ganev A.:

Вопросы экономического управления сельским хозяйством в Народной Республике Болгарии
Problems of Economic Management of Agriculture in the Bulgarian People's Republic
Fragen der ökonomischen Leitung der Landwirtschaft in der Bulgarischen Volksrepublik

Kövari M.:

Мероприятия по решению проблемы доходов венгерских производственных сельскохозяйственных кооперативов, хозяйствующих в неблагоприятных природных условиях
Measures Taken for the Reduction of the Acuteness of the Problem of Incomes in Hungarian Agricultural Production Co-operatives Farming under Unfavourable Natural Conditions
Maßnahmen zur Verminderung des Einkommenproblems bei den ungarischen landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften, die in ungünstigen Naturbedingungen wirtschaften

Márton J.:

Экономические рычаги в области сельского хозяйства и производства пищевых продуктов в ВНР
Economic Instruments in the Field of Agriculture and Foodstuffs Production in the Hungarian People's Republic
Ökonomische Instrumente auf dem Gebiet der Landwirtschaft und Lebensmittelproduktion in der UVR

Rychlik T.:

Проблемы управления польским сельским хозяйством
Problems of the Management of Polish Agriculture
Probleme der Leitung der polnischen Landwirtschaft

Schiek H.:

Новые мероприятия по дальнейшему планомерному созданию системы экономических правил в управлении и планировании сельского хозяйства ГДР с 1971 г.
New Measures taken for Further Planned Formation of the System of Economic Rules in Management and Planning in the Agriculture of the German Democratic Republic since the year 1971
Neue Maßnahmen zur weiteren planmäßigen Gestaltung des Systems der ökonomischen Regeln in der Leitung und Planung der Landwirtschaft der DDR seit 1971

Sobotka L.:

Теория и практика экономической реформы в сельском хозяйстве ЧССР
Theory and Practice of Economic Reform in the Agriculture of the Czechoslovak Socialist Republic
Theorie und Praxis der ökonomischen Reform in der Landwirtschaft der ČSSR

Szabo F.:

Теоретические основы системы и практические методы образования цен сельскохозяйственных продуктов в ВНР
Theoretical Fundamentals of the System and the Practical Methods of the Formation of Prices of Agricultural Products in the Hungarian People's Republic
Theoretische Grundlagen des Systems und praktische Methoden der Preisbildung der landwirtschaftlichen Produkte in der UVR

SYNOPSIS

Система экономических рычагов управления и планирования
в сельском хозяйстве

И. Александров в начале своего доклада «Экономическая реформа и ее практическое осуществление в сельском хозяйстве СССР» дает общую характеристику хозяйственной реформы, осуществляемой в СССР.

Основным содержанием этой реформы является усиление роли экономических методов в руководстве хозяйством, повышение материальной заинтересованности трудящихся в результатах деятельности предприятия, сочетание материальных и моральных стимулов. Роль центрального планирования в новых условиях повышается. Прибыль стала одним из основных показателей плановых и оценочных показателей. Проталкивается принцип, чтобы все, что выгодно государству, было выгодно каждому предприятию, каждому его работнику. Более широко используются товарно денежные отношения и с ними связанные экономические категории — цена, кредит и т. д.

Хозяйственная реформа в сельском хозяйстве построена на тех же принципах, что и в других отраслях. Значительно повысились закупочные и слаточные цены и улучшились их соотношения, была усовершенствована система налогового обложения, финансирования и кредитования, резко повысилась оплата труда, было осуществлено социальное страхование колхозников и др.

Следующая часть доклада посвящена вопросам применения хозрасчета в совхозах, являющегося одним из основных звеньев экономической реформы. В 1970 году работало на полном хозрасчете более 5 тысяч совхозов. Эти совхозы полностью возмещают все производственные затраты и осуществляют расширенное воспроизводство за счет собственных средств.

Хозрасчет совершенствуется также в колхозах. Автор кратко докладывает о системе кредитов, предоставляемых колхозам, о системе финансирования в совхозах и об отношениях между поставщиками и покупателями.

В заключительной части своего доклада автор указывает возможности дальнейшего совершенствования хозрасчета в совхозах путем лучшей дифференциации слаточных цен и отчислений средств из прибыли в фонды поощрения, улучшения методов распределения средств, выделенных из фондов поощрения для премирования работников, расширения самостоятельности совхозов в распоряжении некоторыми фондами, улучшения хозяйствования с фондом зарплаты, и системы оплаты труда и доработки системы взаимоотношений совхозов с бюджетом по линии платы за производственные фонды и кредиты.

В заключительной части доклада автор показывает основные направления научных исследований по вопросам полного хозрасчета, которые проводятся в Всесоюзном научно-исследовательском институте экономики сельского хозяйства в Москве.

В. Боев в докладе «Экономические рычаги и их использование в повышении эффективности производства» говорит о том, что в СССР было постепенно покончено с недооценкой экономических стимулов в сельском хозяйстве. Основную роль в системе экономических инструментов планового управления сельским хозяйством играют закупочные цены и связанные с ними категории.

Автор кратко докладывает об основных этапах в развитии ценообразования в сельском хозяйстве СССР в 1958—1968 гг. (повышение цен, введение денежных надбавок к ценам и т. д.), которые постепенно привели к повышению рентабельности производства в колхозах и совхозах.

Автор обращает внимание на большие различия в естественных условиях сельского хозяйства СССР, где было выделено 36 крупных природно-хозяйственных зон и 546 микрорайонов, говорит о введении в 1958 г. единых закупочных цен, дифференцированных по природно-экономическим зонам страны, о повышении этих цен и об углублении их

территориальной дифференциации в 1965 г., и также о показателях, которые применяются для выделения ценовых зон.

В настоящее время закупочные цены больше учитывают затраты на производство, разница между закупочными ценами для колхозов и сдаточными ценами для совхозов уменьшилась, удельный вес закупочных цен в розничных ценах увеличился, улучшилось соотношение цен на продукты растениеводства и животноводства и соотношение между ценами сельскохозяйственных продуктов и ценами на средства производства для сельского хозяйства.

Повышение закупочных цен на продукты животноводства в 1970 г. являлось важным практическим шагом в деле устранения необоснованных различий в уровне доходности продуктов земледелия и животноводства и противоречий между хозрасчетной и народно-хозяйственной рентабельностью.

Наряду с усовершенствованием ценообразования совершенствуется также и система налогообложения и кредитования. Подходящим налогом облагается только та часть чистого дохода колхозов, которая превышает рентабельность в размере 15 %. Ставка налога составляет 0,3 % за каждый процент рентабельности, превышающей 15 %.

Повышение оптовых цен на средства производства для сельского хозяйства было осуществлено без повышения розничных цен. Организации Сельхозтехники получают дотации, в результате чего цены основной части средств производства для сельского хозяйства не повысились.

Д. Думитру и К. Якобович - Болдишор в докладе Капиталовложения — рычаг всестороннего развития сельского хозяйства в Румынии занимаются активной ролью капиталовложений в качестве движущей силы планового развития. Капиталовложения являются основным путем внедрения технического прогресса в сельское хозяйство приближающего характер сельскохозяйственного труда к промышленному труду и обеспечивают проведение необходимых структуральных изменений.

Необходимость ускоренного развития румынского сельского хозяйства выражается в значительном росте капиталовложений, объем которых будет в 1971—1975 гг. в два раза больше вложений во все народное хозяйство в период 1951—1955 гг., не учитывая при этом капиталовложения на увеличение мощностей в отраслях промышленности, обслуживающих сельское хозяйство. Одна половина капиталовложений в сельское хозяйство предназначена для мелиоративных работ. Авторы обосновывают необходимость проведения мелиораций, информируют об их значении, объеме и предусматриваемом влиянии на рост продукции сельского хозяйства.

Рост продукции растениеводства будет сопровождаться ростом продукции животноводства, которая должна в течение 1971—1975 гг. ежегодно повышаться на 10—11% при одновременном внедрении современных методов крупного производства, организации предприятий промышленного типа и расширении промышленного производства кормовых смесей.

Большое капитальное строительство сопровождается рядом мероприятий по подготовке кадров, по строительству предприятий по переработке сельскохозяйственных продуктов и т. п. Тенденции в развитии животноводства отвечают тенденциям в развитии потребления. Поэтому предусматривается, в частности, повышение до 1975 г. продукции мяса не более чем 50 %, в том числе птицы на больше чем в четыре раза. Естественно, что растениеводство должно развиваться более быстрыми темпами, чем животноводство. Это как раз и было основной причиной принятия столь грандиозной программы строительства оросительных сетей.

В заключительной части доклада авторы подчеркивают значение капиталовложений в качестве фактора социального прогресса. Внедрение новых форм общественного и территориального разделения труда, развитие специализации, кооперации и концентрации производства поведет к интеграции сельского хозяйства с перерабатывающей промышленностью, к сближению разницы между государственными и кооперативными предприятиями в уровне производительных сил и производственных отношений и к созданию предпосылок для систематического роста жизненного уровня населения.

А. Ганев в начале своего доклада Вопросы экономического руководства сельским хозяйством в Народной Республике Болгарии и говорит об успехах в развитии сельского хозяйства в Болгарии, которое по урожайности и по производству на душу населения по ряду продуктов заняло одно из передних мест и достигло в течении последних лет самых быстрых темпов развития продукции сельского хозяйства в мире.

Автор уделяет большое внимание вопросам планирования, которое остается основным методом управления сельским хозяйством. Подчеркивает необходимость учета объективно

существующих экономических законов в системе планирования, значение применения многовариантного метода при разработке плана, рост роли прогнозирования и перспективного планирования в сельском хозяйстве.

Государство устанавливает районом задания по товарной продукции, которые являются исходным пунктом для разработки перспективных и годовых планов предприятий, и устанавливает также и лимит капитальных вложений и других средств. В настоящее время в центральном порядке устанавливаются задания по объему зерна, риса, фасоли, семян подсолнечника, мяса всего, молока, яиц и др. Закупочным организациям устанавливаются задания по закупке других продуктов, и за перевыполнение заданий по сравнению с определенным базисом выплачиваются сельскохозяйственным предприятиям премии.

Установление обязательных заданий только по объему товарной продукции повысило материальную заинтересованность предприятий и создало возможность больше учитывать местные условия. Повысился научный уровень планирования сельскохозяйственного производства. Автор в этой связи говорит о роли, которую в этом отношении сыграл Институт экономики и организации сельского хозяйства в Софии.

Цены сельскохозяйственных продуктов в НРБ являются едиными и образуются исходя из средних условий производства. В горных и полугорных областях они дополняются премиями и надбавками. Часть дифференциальной ренты отчerpывается путем обложения валового дохода налогом. За перевыполнение производственных планов выплачиваются государством почти по всем продуктам премии. В интересах более научного подхода к ценообразованию Институт экономики и организации сельского хозяйства в Софии разработал методику усовершенствования стоимостного типа цены. Автор кратко информирует об основных чертах этой методики. Автор обращает также внимание на возникновение и организацию агропромышленных комплексов, которые в НРБ являются объединением нескольких сельскохозяйственных предприятий и являются формой специализации, концентрации и интеграции в области сельского и продовольственного хозяйства.

В заключительной части доклада автор подчеркивает значение внутрихозяйственного расчета и информирует об участии Института экономики и организации сельского хозяйства в Софии при разработке вопросов внутрихозяйственного управления, учета и планирования.

Ш. Кевари в докладе Мероприятия по уменьшению разницы в доходах венгерских сельскохозяйственных производственных кооперативов, хозяйствующих в разных природных условиях говорит о том, что эта проблема, начиная с 1968 г. решается в ВНР путем предоставления дифференцированных государственных дотаций и путем дифференцированных ставок сельскохозяйственного налога, причем оба этих инструмента дифференцируются на основании чистого кадастрального дохода.

Дифференцированные дотации имеют или форму надбавок к ценам (самая распространенная форма), или доплаты к доходам, или доплаты к оплате труда. Надбавки к ценам выплачиваются или по определенным продуктам или по группам продуктов, для чего предприятия группируются в зависимости от размера чистого кадастрального дохода до четырех категорий.

Предоставление надбавок лимитируется определенным размером оплаты труда, приходящейся на 1 работника, или объемом валового дохода, приходящегося на 1 га пахотной земли. Надбавки выплачиваются также и за некоторые животноводческие продукты, производимые на приусадебных участках и поставляемые государству посредством кооператива, и принадлежат кооперативам.

Дотации, имеющие форму доплаты к доходам (или к оплате труда) выплачиваются в виде твердой ставки в течение трех лет кооперативам, в которых чистый кадастральный доход не превышает 111 золотых крон. Кооперативы, которые испытывают чрезвычайные затруднения, могут получить однократную дотацию. Кооперативы, которые вследствие чрезвычайных обстоятельств хозяйствовали с потерями, предоставляются в порядке исключения дотации. Предоставление этих дотаций обусловлено проведением особого обследования причины потерь и разработкой мер по организационно-хозяйственному укреплению данного предприятия.

Автор после того информирует об обложении сельскохозяйственных производственных кооперативов поземельным и подоходным налогом. Ставки поземельного налога дифференцируются в зависимости от размера чистого кадастрального дохода (6 классов). Подоходный налог состоит из двух частей: линейной и регулятивной. Линейный налог составляет 6 % от размера личных доходов. Целью прогрессивных ставок регулятивного налога является влиять на распределение доходов. Этот налог уплачивается теми кооперативами,

в которых личные доходы, приходящиеся на 1 работника, превышают определенный лимит. Кроме того кооперативы уплачивают налог от продукции подсобных предприятий.

В заключение автор приводит данные и докладывает о влиянии системы экономических рычагов на валовой доход, личные доходы и на накопление.

Я. Мартон в вводной части своего доклада Экономические рычаги в продовольственном хозяйстве в ВНР подчеркивает, что социалистическое хозяйство является централизованно управляемым, плановым хозяйством и что хозяйственная реформа дала возможность поднять уровень планирования на более высокую степень с тем, чтобы планирование определяло основные направления, основные пропорции и динамическое равновесие. План развития народного хозяйства является и впредь основным инструментом управления и должен с помощью экономических рычагов регулировать рынок.

Автор докладывает кратко о сферах влияния центрального плана и о работах, которые с 1967 г. были в ВНР проведены в области долгосрочного планирования на ближайших 15—20 лет (рост потребительского спроса, изменения в структуре производства, организация крупных предприятий, проблема рабочих сил, развитие перерабатывающей промышленности и промышленности, поставляющей средства производства для сельского хозяйства).

Автор также докладывает о некоторых результатах общегосударственной конференции экономистов сельского хозяйства (интеграция, понятие и содержание народнохозяйственной, хозяйственной и личной материальной заинтересованности и их взаимоотношения).

Следующая часть доклада посвящена системе экономических рычагов, ее задачам и действию, которые она оказывала до сих пор, причем ее действие автор оценивает в целом положительно. Автор говорит о требованиях, которые поставлены в области образования надбавок к ценам, которые предоставляются из госбюджета. Автор занимается системой кредитов, политикой в области процентов и политикой в области предоставления государственных субсидий по отдельным отраслям сельского хозяйства, предоставлением дотаций предприятиям с неблагоприятными условиями хозяйствования, связей между политикой цен и политикой в области предоставления субсидий, вопросами материальной заинтересованности на росте продукции для экспорта, одчерпыванием доходов и системой финансирования сельскохозяйственных производственных кооперативов.

Автор затем занимается вопросами дальнейшего усовершенствования системы экономических рычагов управления с тем, чтобы эта система больше стимулировала приспособление структуры производства, рост эффективности, по всей вертикали производства, сбыта и переработки, рост продукции на приусадебных участках, рационализацию производства и сбыта, рост доходов и сближение доходов рабочих и крестьян, образование резервов и т. п.

В заключительной части автор докладывает о разных формах горизонтальных объединений сельскохозяйственных предприятий (простые объединения, объединения для совместной деятельности, межхозяйственные предприятия) и о принципах их деятельности.

Г. Рыхлик в докладе Проблемы управления польским сельским хозяйством говорит об основных задачах сельскохозяйственной политики. Приводит данные о социально-экономической структуре польского сельского хозяйства, в котором преобладают хозяйства крестьян-единоличников, говорит о причинах перехода земли от крестьян-единоличников в сектор госхозов, приводит данные о группировке крестьянских хозяйств по размерам земли, докладывает о формах кооперации в области сельского хозяйства, о возникновении и деятельности Сельскохозяйственных кружков и о способе образования Фонда развития сельского хозяйства, который является формой принудительного коллективного накопления.

Затем автор докладывает о формах управления в области капиталовложений (государственные, совместные государственные и крестьянские, крестьянские капиталовложения) и в области производства. В управлении производством существенную роль играет рынок и система цен. Автор информирует о разных формах сбыта и им отвечающим системам цен сельскохозяйственных продуктов (контрактация, обязательные поставки, свободный рынок, неорганизованный рынок). Решающую роль играет организованный рынок.

Значительную роль играют также и цены на средства производства для сельского хозяйства. Образование этих цен находится полностью в руках государства, которое кроме этого использует и систему прямых и косвенных дотаций к ценам средств производства.

Автор говорит о способах, при помощи которых государство регулирует доходы крестьянских хозяйств (система налогообложения, цены на средства производства, обязательные поставки, страхование и т. д.) и о формах помощи отстающим хозяйствам.

Значительное внимание автор уделяет системе управления госхозами. Государство для них устанавливает обязательные задания только по объему фонда зарплаты и по финансовому результату. Годовые планы разрабатываются на хозяйственный год (с 1. 7. текущего года по 30. 6. следующего года). План предприятия утверждается директором, но самостоятельность госхозов ограничена требованиями по выполнению заданий пятилетних планов. Автор затем разбирает существо системы премирования (фонд премий может достигать до 90 % объема основной оплаты труда членов данного трудового коллектива); премии предоставляются за рост продукции и рост рентабельности.

Управление капитальным строительством централизовано и капитальное строительство финансируется из государственного бюджета.

В заключительной части доклада автор говорит о некоторых недостатках в системе управления госхозами (недостаточный учет разниц в условиях производства, предприятия не могут самостоятельно принимать решения в области капиталовложений, объем дотаций является слишком высоким и т. п.), о предложениях на устранение этих недостатков и о точке зрения, которую в этом отношении занимает Институт экономики сельского хозяйства в Варшаве.

Г. Шик в докладе Новые мероприятия по дальнейшему планомерному совершенствованию методов экономического системного регулирования в управлении и планировании сельского хозяйства начиная с 1971 года докладывает о задачах перспективного плана и о решении Совета министров «Принципиальные положения о применении экономической системы социализма в сельском хозяйстве и перерабатывающей промышленности на период перспективного планирования 1971/1975 гг.», которые были предметом широкой дискуссии трудящихся в этих отраслях.

Автор информирует об основных направлениях развития системы экономических правил (повышение роли закупочных цен, предоставление премий за прирост товарной продукции, создание научно обоснованной системы отчислений в госбюджет). Сначала уделяет внимание проблемам единых закупочных цен. Основой их образования являются общественно необходимые затраты, причем предусматривается, что и в будущем будет сохранена система целевых субсидий (на строительство мелиоративных сооружений, борьбу против болезней сельскохозяйственных животных, применение сельскохозяйственной авиации и др.).

Закупочные цены будут учитывать влияние реформы цен в промышленности и строительстве, повышение цен высоко качественных кормовых смесей, отмену льгот по ценам на дизельные топливо, выравнивание социального страхования кооперативных крестьян на уровень рабочих в промышленности, повышение процентной ставки на долгосрочные кредиты и т. д. При этом будут установлены льготные цены на продукты, производимые в худших природных условиях.

Закупочные цены в ГДР образуются на основе общественно необходимых затрат на производство отдельных продуктов в тех неблагоприятных условиях, в которых еще необходимо данный продукт производить.

Рост товарной продукции поощряется предоставлением премий, которые с 1971 г. не будут выплачиваться за отдельные продукты, а за рост товарной продукции собственного производства в целом, и в зависимости от меры накопления, причем товарная продукция отдельных продуктов переводится на расчетные единицы по специальному ключу. Проблема ренты по положению была решена уже раньше путем введения цен локо производителя.

Решение проблемы дифференциальной земельной ренты в ГДР является очень сложным, так как степень обобществления в сельскохозяйственных производственных кооперативах различен. Основным путем для решения этой проблемы является научно обоснованная система отчислений в госбюджете, которая должна учитывать разные условия производства, вести к росту общего объема взносов в чистый централизованный доход общества и влиять на пропорции между потреблением и накоплением.

Автор показывает схему исчисления экономически обоснованного отчисления, которое состоит из двух частей: первая и существенная часть исчисляется на основе территориально дифференцированной процентной ставки от созданного валового дохода, приходящегося на 1 га сельскохозяйственной земли, при одновременном льготном обложении тех сельскохозяйственных производственных кооперативов, которые достигают более высокого валового дохода по сравнению с нормативным (средним) валовым доходом. Автор объясняет, почему за основу отчислений в госбюджет был принят не чистый, а валовой доход.

Вторую часть отчисления составляет прогрессивное отчисление, исходящее из средних личных доходов членов кооператива.

Автор после этого указывает на некоторые отличия в конструкции отчислений в сельскохозяйственных производственных кооперативах типа I/II и в огороднических производственных кооперативах, и говорит также об участии работников Института экономики и цен при Совете сельского хозяйства и пищевой промышленности при внедрении вышеприведенных предложений в практику.

Л. Сobotка в своем докладе «Теория и практика хозяйственной реформы в сельском хозяйстве ЧССР» сначала говорит о причинах, которые обусловили введение усовершенствованной системы планового руководства народным хозяйством, и также о деформациях принципов этой системы, причиной которых было проникновение оппортунистических и ревизионистских теорий и докладывает о специфике применения усовершенствованной системы главного руководства в сельском хозяйстве.

Уделяет внимание теоретическим основам этой системы, проблемам эквивалентного обмена, разным теоретическим возможным вариантам для установления экономического базиса закупочных цен (относительно худшие, средние и относительно лучшие условия, зональные цены), типам и конструкциям цен, отношениям между ценами отдельных продуктов, разным категориям цен и т. п.

Докладывает о других экономических рычагах, какими являются временные единые надбавки к закупочным ценам, территориально дифференцированные (дифференциальные) надбавки и их конструкция, премии за прирост товарной продукции сельскохозяйственного налога, его конструкция и структура, стабилизационные дотации, субсидии из госбюджета и др.

Приводит цифровые данные о структуре суммы возмещения и о влиянии системы экономических рычагов на экономику единых сельскохозяйственных кооперативов. Уделяет также внимание проблемам применения единых экономических инструментов для государственных и кооперативных социалистических сельскохозяйственных предприятий и докладывает об изменениях в кредитной системе и в политике процентных ставок на кредиты.

Заключительная часть доклада посвящена вопросам планирования развития сельского хозяйства, которое является основным звеном усовершенствованной системы планового управления сельским хозяйством.

Ф. Сабо в докладе Теоретические основы системы и практические методы образования цен на продукты сельского хозяйства говорит о требованиях, которые предъявляются на ценообразование в новых условиях. В ВНР был при реформе цен в промышленности использован тип многоканальной цены производства. В сельском хозяйстве нельзя было этот тип цены применить (особенности сельского хозяйства, барьер розничных цен). Повышение уровня закупочных цен на 17 %, проведенное в период 1966—1968 гг., не обеспечило возместить общественно необходимые затраты на производство. Поэтому было необходимо сохранить систему государственных дотаций средств производства и капиталовложений в сельское хозяйство.

Автор говорит о разном подходе к понятию рентабельности сельскохозяйственного производства и докладывает о разных видах цен на сельскохозяйственные продукты (твердые цены, твердые лимитные цены, свободные цены), о применении принципа общественной преференции в ценообразовании и о некоторых других мероприятиях, связанных с ценообразованием в сельском хозяйстве.

System of Economic Instruments in Agricultural Management and Planning

In the introduction to his paper *Economic Reform and its Practical Introduction in Agriculture in the U.S.S.R.*, N. Alexandrov deals with general characteristics of the economic reform now under way in the Soviet Union.

The basic contents of the reform are the strengthening of the economic methods of management, improvement of the scientific level of planning, increase in the material incentive of enterprises and working people in the results of the activities of the enterprise, combination of the material and moral stimuli. The role of centralized planning is increased under new conditions. Profit has become one of the basic indices of planning and of the evaluation of enterprises. An important principle is that what is advantageous for the state must be advantageous for the enterprise and for the individual worker, too. More intensive and wider use is made of the commodity-money relations and thereby of the economic categories such as prices, credit, etc.

The economic reform in agriculture is based on the same principles as in other industries and branches of the national economy. A large increase occurs in the purchase prices and their relations; the taxation system, credit and financial policies have been improved and the remuneration for work has been markedly increased; another achievement is the social insurance of co-operative farmers, etc.

Another part of the report deals with the introduction of economic accountability in state farms as one of the basic links in the chain of the economic reform. In the year 1970 more than 5000 state farms started using the methods of economic accountability. These state farms cover all their costs including those incurred in extended reproduction from their own resources.

The economic accountability systems are improved also in co-operative farms. The author briefly informs about the system credits available to the co-operatives, about the financing of investments in state farms and about the supplier-customer relations.

The concluding part of the report is devoted to the explanation of the possibilities of further improvement of the economic accountability methods in state farms. As the author claims, these possibilities rest in the better differentiation of the delivery prices and deductions from the profit delivered to the incentive funds, in the improvement of the methods of the distribution of incentive means, in the extension of the independence of the use of some funds, in the economical use of the wage fund, in an improvement of the system of remuneration and in a better and detailed arrangement of the relations to the state budget in the field of deliveries from the production funds, and in the credit relations.

Finally, the author points to the main trends in the research of complete economic accountability undertaken, by the Soviet Research Institute of Agricultural Economics, Moscow.

In the report entitled *Economic Levers and Their Use for the Improvement of the Effectivity of Production* V. Boev claims that the U.S.S.R. has gradually overcome the trends of the underestimation of economic stimuli in agriculture. The crucial role in the system of the economic means of planned management of agriculture is played by purchase prices and categories connected with the latter.

Then the author briefly mentions the basic stages of the development of the formation of purchase prices in the U.S.S.R. in the years 1958—1968 (increase of prices, introduction of bonuses to the basic prices, etc.) which gradually resulted in the improvement of the profitability of production in co-operatives and state farms.

The author points to the large differences in the natural conditions between large territorial units (36 large natural and economic zones and 546 micro-regions have been determined in the U.S.S.R.); there is a discussion concerning the introduction of uniform purchase prices differentiated according to the zones in the year 1958, their increase and further improvement of their differentiation in the year 1965, and the indices for the determination of the price zones.

The present purchase prices were established with greater respect to the production costs. The differences between the purchase prices determined for the co-operative farms and the delivery prices for the state farms have been reduced, the proportion of purchase prices in the retail prices has been increased, and the relations of plant and animal products and of the prices of agricultural products and means of production for agriculture have been improved.

The increase in the purchase prices of animal products (in the year 1970) was an important practical step towards the reduction of the differences in the income rate from animal and plant production and towards the removal of the antagonisms between the economic-accountancy and national-economy profitability.

The taxation system and the credit policies have been improved together with the improvement of the formation of prices. The income tax imposed on the enterprises is 0.3% per each part per cent above the 15% profitability rate.

The increase of the wholesale prices of the means of production for agriculture was introduced without increasing the retail prices. Organization of Selkhoztekhnika are given grants so that the saling prices of the basic part of the production means for agriculture have not changed.

D. Dumitru and K. Jakobovich — Boldisor treat the active role of investments as the motive force of planned development in their report *Invest-*

ments — Instrument for All-Round Development of Rumanian Agriculture. Investments are the main approach to the introduction of technical progress in agriculture and thereby to the achievement of the character of agricultural work similar to that in industry; investments also secure the assertion of necessary structural changes.

The requirement for accelerated development of Rumanian agriculture manifests itself in a considerable high rate of the increase of investments incurred in agriculture the volume of which will be three times as high in the years 1971 to 1975 as the investments in the national economy as a whole in the years 1951—1955, regardless of the investments incurred in other branches of the economy. Half the amount of the investments go to amelioration. For this reason authors give grounds for the requirements, inform about the importance of the investments, about their extent and presumed effect on the growth of agricultural production.

Planned development of animal production follows up with the growth of plant production and feedstuff production. In the years 1971—1975, animal production is expected to increase by 10—11 per cent production procedures and production units of industrial type and industrial production of feed mixtures. The vast investment policies and programmes are accompanied by a whole range of measures in the preparation of cadres, in the construction of processing industries, etc. The trends in the development of animal production correspond to those in the development of consumption. Hence, for instance, it is expected that by the year 1975 the meat production will be increased by more than 50 %, of this, poultry production by more than a four-fold amount. It is natural that plant production must develop at a higher rate than animal production. And this was the very reason why the vast programme of the construction of irrigation works has been accepted.

In the concluding part of the report the authors emphasize the importance of investments as a factor of social advance. The introduction of new forms of social and territorial division of work, the development of specialization, co-operation and concentration of production will lead to the integration of agriculture and the processing industries, to the bridging of the gaps between the state-owned and co-operative enterprises at the level of productive forces and production relations, and to the formation of prerequisites for systematic growth of the standards of life of the population.

A. Ganev, the author of the report entitled *Problems of Economic Management of Agriculture in Bulgaria*, refers in the introduction to the successes and achievements of Bulgarian agriculture, which now occupies one of the top positions in yields per hectare and in production per head of population; in recent years, Bulgarian agriculture showed the highest rate of the increase of production in the world.

Much attention is paid by the author to the problems of planning which is the basic method of directing and management in agriculture. Emphasize is laid on the necessity of the objectivization of plan and on the development of plan in several variants; another important theme stressed in the report is the growth of the importance of prognoses and prospective planning.

The government determines the tasks in commercial production; these tasks are the basis for the preparation of prospective plans and annual plans of individual enterprises, and for the determination of the limits of investments and other means. At present the tasks are fixed by the central authorities for the production of cereals, rice, kidney-beans, sunflower seed, meat (total), milk, eggs, etc. The tasks in the purchase of other crops are approved for the purchase organizations; bonuses are granted to the agricultural enterprises for the surpassing of a given initial basis.

The determination of obligatory tasks only in commercial production increased the material incentive of agricultural enterprises and made it possible to take into account the local conditions to a higher degree. The scientific character of the planning of agricultural production has been improved. The author mentions the role played in this connection by the Institute of Agricultural Economics and Organization in Sofia.

The prices of agricultural products are uniform in the Bulgarian People's Republic; they are fixed on the basis of mean production conditions; in the montane and submontane regions bonuses and extra pays are applied to compensate unfavourable natural conditions. A part of the differential rent is detracted by means of the taxation of gross income. For the overcoming of the productional

programme, bonuses are used by the government almost in all products. In order to increase the scientific level of the determination of prices, the Institute of Agricultural Economics and Organization, Sofia, developed a method of the improvement of the value-type of price, the main characteristics of which are described by the Author. Furthermore, the Author refers to the origin and organization of agriculture-industry complexes which are established in the Bulgarian People's Republic as associations of several agricultural enterprises and are the actual manifestation of specialization, concentration and integration in the field of agriculture and food.

In the conclusion of his report, the Author emphasizes the importance of economic accountancy within the enterprise and refers to the participation of the Institute of Agricultural Economics and Organization in Sofia in the development of proposals for the improvement of management, accountancy and planning within the enterprises.

M. Kovári is the author of the paper *Measures Taken for the Reduction of Differences in Incomes in Agricultural Production Co-operatives Farming under Different Natural Conditions*. The author says that since the year 1968, the Hungarian People's Republic has been solving this problem either in the form of the use of differentiated state grants or by means of differentiated rates of the agricultural tax; both of these economic instruments are differentiated according to the level of net yield per the area.

The differentiated grants assume either the form of bonuses to prices (the most widely used form) or bonuses added to incomes or to the remuneration for work. The bonuses to prices are paid for given products or groups of products, each enterprise being included in one of four categories on the basis of the level of net yield per area.

The granting of bonuses added to prices is limited by a specific level of the remuneration for work performed by one worker, or by the level of gross income per hectare of arable land. The bonuses are being paid also for some animal products obtained in the private plots belonging to the members of the co-operatives, if these were sold through the intermediation of the co-operative as commodities belonging to the co-operative.

The grants in the form of bonuses added to income (or to remuneration for work) are being paid at the same rate to co-operatives having a yield per area which does not exceed 11 Golden Crowns. The co-operatives which got in extraordinary troubles can be given a single grant. The enterprises which were unprofitable as a result of extraordinary circumstances, are given grant in exceptional cases on the basis of improvement procedure in the course of which the causes of the loss are investigated and the proposal of the consolidating measure is prepared.

Then the Author informs about the taxation of production co-operatives using the land-property tax and income tax. The land-property tax is graduated according to the levels of the yields per area (6 classes). The income tax has two forms: linear and regulative. The linear tax is 6% of personal income. The purpose of the progressive ratings of the regulative tax is to influence the distribution of incomes; these taxes are being paid by co-operatives in which the personal income per worker is higher than a special limit. In addition to this, the co-operatives pay tax from the products of associated production.

In the conclusion of his report, the Author presents and comments on the data concerning the effect of the system of economic measures and instruments on gross income, personal income, and accumulation.

In the introduction to his paper *Economic Instruments in the Field of Agriculture and Foodstuff Production in Hungary*, J. Márton points to the fact that socialist economy is a centrally directed, planned economic system, and that the economic reform made it possible to improve the level of management to a higher degree so that the main trends of development, main proportions and dynamical balance were secured. The plan of the development of the national economy remains as the most important instrument of direction and management, and is required to control the market by means of economic instruments. The author gives brief information concerning the whole field of the function of the central plan and the works undertaken in Hungary since the year 1967 in the field of long-term planning for the nearest 15—20 years (the increase of the consumers' demand, change in the structure of production, organization of large enterprises, problem of manpower, development of the processing industry and input activities).

Furthermore, the author provides information on some results of the First Czechoslovak Conference of Agricultural Economists (integration, notion and content of the term of national-economy, enterprise and personal material incentives, and their relations).

Another part of the report deals with the system of economic instruments, with its tasks and its to-date function, which have been given comparatively positive evaluation. The author mentions the requirements for the formation of prices of agricultural products and the causes of the existence of the price bonuses granted from the state budget. He deals with the system of credits, interest policies and grant policies in different fields of agricultural production, with the provision of grants to enterprises with unfavourable conditions for farming, and with the relations between grant-giving and price-setting policies, incentives connected with the increase of export, importance of the exploitation of the incomes and the system of the financing of agricultural production co-operatives.

The last part of the report is devoted to the questions of further development of the system of the economic instruments of directing and management; the aim is to achieve higher stimulation of enterprises for the formation of more flexible structure of production, for the increasing of the effectivity throughout the vertical axis of production, circulation and processing, for the development of production in the private plots, for the rationalization of production and marketing, for the increasing of the income and reduction of the differences between the incomes of workers and farmers, for the formation of reserves, etc.

In the conclusion of the report the author informs about the forms of horizontal association of agricultural enterprises (simple association, association for collective enterprising, common enterprises) and about the principles of their activity.

T. Rychlik, the author of the report *Problems of the Management of Polish Agriculture*, says in the introduction what are the main tasks of agricultural policy. The Author presents data concerning the social and economic structure of Polish agriculture, in which the sector of the individual farmers represents a major part; the causes of the transfer of the land belonging to the individual farmers to the property of state farms are mentioned, and the data concerning the structure of the individual farms are presented in dependence on their acreage. There is also information concerning the forms of agricultural co-operative movement, origin and activity of the Agricultural Circles and the ways of the formation of the Fund of Agricultural Development.

Furthermore the author deals with management in the field of investments (state, common state and farmers', farmers') and in the field of production, in which market and the price system play an important role. There is also information concerning different forms of marketing and the corresponding systems of prices of agricultural products (contracts, obligatory deliveries, free market, unorganized market). The decisive role is played by the organized (socialized) market.

An important role is played by the prices of the means of production for agriculture, the formation of which is fully in the hands of the state which, in addition, uses a system of direct and indirect grants added to the prices of the production means.

The author also mentions the ways in which the government influences the incomes of individual farms (tax system, prices of means of production, obligatory deliveries, insurance, etc.), and the forms of giving hand to farms lagging behind the average standards.

Much attention is also paid to the system of management in state farms. The government directs only the volume of the wage fund and the financial result. The annual plans are developed for the farming year (from July 1st of current year to June 30th of the subsequent year). The plan of the enterprise is approved by the director; however, the independence of the state farms in the working out of the annual plans is limited by the requirement for the fulfilling of the tasks contained in the five-year plans. The author treats the basis of wage bonuses (the bonus fund may reach even 90 % of the total remuneration for the work of a given collective); the bonuses are obtained for the increase of production and for the improvement of profitability.

Management and direction of the investment programmes of the state farms is centralized, and the investment programmes are financially backed by the state budget.

In the conclusion of the report the author points to some drawbacks inherent in the system of the management of state farms (insufficient respect to the

differences in the production conditions, the enterprises do not decide the use of investments, excessive amount of grants, etc.) Proposals concerning the removal of such drawbacks and the point of view which is held by the Institute of Agricultural Economics are also treated.

In the report *New measures for Further Planned Development of the System of Economic Rules in the Directing and Planning of Agriculture in the German Democratic Republic*, H. Schieck refers to the tasks of prospective plan and to the „Basic Directives for the Assertion of the Economic System of Socialism in Agriculture and Foodstuff Industry for the Prospective Plan for the Years 1971—1975“, which have been submitted to nation-wide discussion among the workers in these industries and branches of the economy.

The Author informs about the main direction of the development of the system of the economic rules (increase of purchase prices, bonuses applied to the increase of commercial production, formation of scientifically justified system of deliveries). First, attention is paid to the problem of uniform purchase prices. The basis of the determination of such prices is represented by the socially necessary costs, and it is expected also for the future that the system of special-purpose grants will be maintained (for amelioration, control of diseases in farm animals, use of agricultural planes, etc.)

The purchase prices will be determined with respect to the effect of the reorganization of prices in industries, including building industries, to the increase of the prices of high-value feed mixtures, abolishment of the price advantage in fuel oil, to the balancing of the social insurance of co-operative farmers and workers in industry and the employees, to the increase of the interest rate in long-term credits etc.; special advantages will be secured for products typical of worse natural conditions.

In the German Democratic Republic the purchase prices are determined on the basis of socially necessary costs incurred in the production of the respective product under unfavourable conditions which represent the margin to which the society requires such production.

Bonuses are paid for the increase of commercial production; a different system is prepared for the year 1971: the mentioned bonuses will not be paid for individual products but for the increasing trend in the enterprise's own commercial production, in dependence on the achieved accumulation rate. The commercial production is converted to calculable units according to a given code. The problem of the position rent was solved sooner through the introduction of the loco-producer prices.

The solution of the problem of the differential land rent is very complicated in the German Democratic Republic due to the differences in the degree of socialization in agricultural co-operatives of various types. The main approach is the scientifically justified system of deliveries which must be determined with respect to different production conditions, enable the increase of the contributions to net centralized income of the society and influence the consumption and accumulation proportions.

The Author also gives a scheme of the economically justified delivery which consists of two parts: the first and decisive part is represented by territorially differentiated percentual rate from the achieved gross income per hectare of agricultural land; those co-operatives which reach a higher gross income than required by the standard enjoy special advantages. The author gives reasons why gross income rather than net income was chosen as a basis for the determination of the deliveries.

The other part of the delivery is progressively gradated delivery determined according to the level of average personal incomes of the co-operative farmers.

Furthermore, the Author gives information concerning some differences in the formation of the delivery in co-operatives of the type I/II and in gardening production-co-operatives; the participation of the workers of the Institute of Economics and Prices of the Agricultural and Food Council in the practical application of the mentioned proposals is also mentioned.

L. Sobotka, author of the report *Theory and Practice of Economic Reform in Czechoslovak Agriculture* refers to the causes that have given rise to the introduction of the improved system of planned management of the national economy and to the deformations of the principles of this system caused by the infiltration of opportunist and revisionist theories. There is also an explanation of the diffe-

rences of this system in the field of agriculture and of its theoretical basis, including the problem of the equivalence of exchange, different theoretically possible variants of the determination of the economic basis of purchase prices (relatively worst, average and relatively best conditions, territorially differentiated zonal prices), types and determinations of prices, relations between prices of different products, categorization of prices, etc.). Other economic instruments, such as temporary uniform bonuses added to the purchase prices, territorially differentiated bonuses and their determination, extra money for the increase of commercial production, agricultural tax, its determination and composition, stabilizing grants, grants from the state budget, etc., are mentioned.

The data concerning the composition of recompense and the general effect of the system of the economic instruments on the economy of the Unified Agricultural Co-operatives are presented. The author also deals with the problem of the use of uniform economic instruments for state and co-operative socialist agricultural enterprises, and informs about the changes in credit and interest policies.

The concluding part of the report is devoted to the planning of the development of agricultural production as the basic link in the chain of the improved system of planned management in agriculture.

In the article entitled *Theoretical Grounds of the System and the Practical Methods of the Determination of the Prices of Agricultural Products in Hungary*, its author F. Szabó discusses the requirements for the determination of prices under new conditions. In the reform of the price system in Hungarian industry a multi-channel type of the production price was used. It was impossible to use such a type of price in agriculture (the causes being the peculiarities of agriculture, barrier of the retail prices etc.). The increase of the level of the purchase prices by 17% introduced in the years 1966—1968 did not provide for the compensation of the socially necessary costs production; for this reason it was unavoidable to retain the system of state grants of the means of production and investments in agriculture.

The author points to the differences in the views of the profitability of agricultural production, and informs about the different kinds of the prices of agricultural products (stable prices, stable and limited prices, freely-determined prices), about the assertion of the principle of the social preference in the formation of prices, and about some other measures concerning the formation of the prices of agricultural products.

System der ökonomischen Hebel der Leitung und Planung der Landwirtschaft

In seinem Artikel *Ökonomische Reform und ihre praktische Verwirklichung in der Landwirtschaft der UdSSR* befaßt sich N. Alexandrow einleitend mit der allgemeinen Charakteristik der in der UdSSR verwirklichten Wirtschaftsreform.

Den Hauptinhalt derselben stellt die Festigung der ökonomischen Leitungsmethoden, die Erhöhung des wissenschaftlichen Niveaus der Planung, die Verstärkung der materiellen Interessiertheit der Betriebe und Werktätigen an den Ergebnissen der betrieblichen Tätigkeit, die Verwendung materieller und moralischer Anreize dar. In den neuen Bedingungen gewinnt die Aufgabe der zentralen Planung an Bedeutsamkeit. Der Gewinn wurde zu einem grundlegenden Kennwert des Planes und der Bewertung der Betriebe. Es setzt sich der Grundsatz durch, daß das, was für den Staat vorteilhaft erscheint, auch für jeden Betrieb und jeden einzelnen Werktätigen vorteilhaft sein muß. Die Ware-Geld-Beziehungen und die damit verbundenen ökonomischen Kategorien — Preis, Kredit usw. — werden in höherem Maße ausgenutzt. Die Wirtschaftsreform in der Landwirtschaft ist auf den gleichen Grundsätzen wie in den übrigen Zweigen begründet. Die Aufkaufpreise wurden bedeutend erhöht und ihre Relationen verbessert, das Steuersystem, das Finanz- und Kreditwesen vervollkommenet, die Arbeitsvergütung erhöhte sich schnell, es wurde die Sozialversicherung der Kolchosbauern eingeführt u. a.

Ein weiterer Teil des Referats ist der Einführung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den Sowchosen gewidmet, die eines der Hauptglieder der ökonomischen Reform darstellt. Im Jahre 1970 sind mehr als 5000 Sowchose zur totalen wirtschaftlichen Rechnungsführung übergegangen. Diese Sowchose decken ihre Kosten und die Kosten für die erweiterte Reproduktion aus eigenen Ressourcen.

Zur Vervollkommnung der wirtschaftlichen Rechnungsführung kommt es auch in den Kolchosen. Der Autor informiert in Kürze über das System der den Kollektivwirtschaften eingeräumten Kredite, über die Finanzierung der Investitionen in den Sowchosen und über die Abnehmer-Lieferanten-Beziehungen.

Im abschließenden Teil seines Referats weist der Autor auf die Möglichkeit einer weiteren Vervollkommnung der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den Sowchosen hin. Er erblickt diese in einer besseren Differenzierung der Abgabepreise und der Zuführung eines Teils des Gewinns an die Stimulationsfonds, in der Verbesserung der Methoden der Verteilung der Mittel dieser Fonds, in der Vergrößerung der Selbständigkeit beim Verfügen über einige Fonds, in der wirtschaftlichen Verwendung des Lohnfonds, in der Verbesserung des Entlohnungssystems und in der besseren, wohlgedachten Gestaltung der Beziehungen zum Staatshaushalt auf dem Gebiete der Zuführungen aus den Produktionsfonds und der Kreditbeziehungen.

Abschließend weist der Autor auf die Haupttrichtungen der Forschungsarbeit zur totalen wirtschaftlichen Rechnungsführung im Wissenschaftlichen All-Unions-Forschungsinstitut für Agrarökonomik in Moskau hin.

In seinem Artikel *Ökonomische Hebel und ihre Ausnutzung zur Erhöhung des Nutzeffekts der Produktion* weist W. Bojew darauf hin, daß in der UdSSR fortschreitend die Unterschätzung der ökonomischen Stimuli in der Landwirtschaft überwunden wurde. Die entscheidende Rolle im System der ökonomischen Hebel der planmäßigen Leitung der Landwirtschaft fällt den Aufkaufpreisen und den damit verbundenen Kategorien zu.

Der Autor bringt die grundlegenden Etappen der Entwicklung der Aufkaufpreise in der UdSSR in den Jahren 1958—1968 in Erinnerung (Preiserhöhung, Einführung von Zuschüssen zu den grundlegenden Preisen usw.), die fortschreitend zur Erhöhung der Rentabilität der Produktion in den Kolchosen und Sowchosen führten.

Der Autor weist auf die großen Unterschiede in den natürlichen Bedingungen großer territorialer Komplexe hin (in der UdSSR wurden 36 große naturgemäß-ökonomische Zonen und 546 Mikrogebiete abgegrenzt), er spricht von der Einführung der einheitlichen, zonal differenzierten Aufkaufpreise im Jahre 1958, von der Erhöhung derselben und von der Vertiefung ihrer Differenzierung im Jahre 1965 und auch von den Kennziffern, die zur Abgrenzung der Preiszonen verwendet werden.

Die gegenwärtigen Aufkaufpreise respektieren die Produktionskosten in höherem Maße; die Unterschiede zwischen den Aufkaufpreisen der Kolchose und den Abgabepreisen der Sowchose haben sich verringert, der Anteil der Aufkaufpreise an den Kleinhandelspreisen hat sich erhöht, die Relationen zwischen den pflanzlichen und tierischen Produkten und den Preisen für landwirtschaftliche Produkte und für Produktionsmittel für die Landwirtschaft haben sich verbessert.

Die Erhöhung der Aufkaufpreise für tierische Produkte im Jahre 1970 war ein wichtiger zweckdienlicher Schritt zur Verringerung der Unterschiede zwischen den für diese Produkte erzielten Einnahmen und zur Beseitigung der Widersprüche zwischen der Rentabilitätsrate der wirtschaftlichen Rechnungsführung und derjenigen der Volkswirtschaft.

Gleichzeitig mit der Vervollkommnung der Preisbildung vervollkommnete sich das Steuer- und Kreditsystem. Die Einkommensteuer wird von den Betrieben in einer Höhe von 0,3 % für jedes Prozent, das eine 15 % ige Rentabilität übersteigt, abgeführt.

Die Erhöhung der Großhandelspreise für Produktionsmittel für die Landwirtschaft wurde ohne eine Erhöhung der Kleinhandelspreise durchgeführt. Den Organisationen der Landtechnik werden Dotationen gewährt, so daß sich die Verkaufspreise der grundlegenden Produktionsmittel für die Landwirtschaft nicht veränderten.

D. Dumitru und K. Jakobowitsch-Boldisor befassen sich ihrem Bericht, der *Die Investitionen — ein Werkzeug der allseitigen Entfaltung der rumänischen Landwirtschaft* betitelt ist, mit der aktiven Rolle der Investitionen als treibende Kraft der planmäßigen Entwicklung. Investitionen sind der wichtigste Weg zur Einführung des technischen Fortschritts in die Landwirtschaft, der Weg, der dazu führt, daß sich die landwirtschaftliche Praxis dem Charakter der Arbeit in der Industrie annähert und der die Durchführung der erforderlichen strukturalen Veränderungen gewährleistet.

Die Notwendigkeit einer beschleunigten Entfaltung der rumänischen Landwirtschaft gelangt in einem bedeutenden Wachstum der Investitionen in die Landwirtschaft zum Ausdruck. In den Jahren 1971—1975 wird ihr Umfang den Umfang der Investitionen in die gesamte Volkswirtschaft in den Jahren 1951—1955 um das Doppelte übersteigen, abgesehen von den Investitionen in Inputzweige. Die Hälfte der Investitionen ist für Meliorationen bestimmt. Der Autor begründet deshalb ihre Notwendigkeit, informiert über ihre Bedeutung, ihren Umfang und über die erwartete Einwirkung auf das Wachstum der landwirtschaftlichen Produktion.

An das Wachstum der pflanzlichen Produktion und Futtermittelproduktion knüpft die geplante Erhöhung der tierischen Produktion an, die sich in den Jahren 1971—1975 im Jahresdurchschnitt um 10—11 % erhöhen soll, unter gleichzeitiger Verbreitung moderner Verfahren der Großproduktion von Produktionseinheiten des industriellen Typs und der industriemäßigen Produktion von Futtermischungen. Die umfangreichen Investitionsvorhaben werden von einer Reihe von Maßnahmen der Kaderaus- und Weiterbildung, des Aufbaus der Verarbeitungsindustrie u. dgl. m. begleitet. Die Tendenzen zur Entfaltung der tierischen Produktion entsprechen den Tendenzen der Entfaltung des Verbrauchs. Deshalb wird z. B. bis zum Jahre 1975 mit einer Erhöhung der Fleischproduktion um mehr als 50 % gerechnet, davon mehr als das Vierfache der Geflügelproduktion. Es ist begreiflich, daß sich die pflanzliche Produktion in einem schnelleren Tempo entwickeln muß als die tierische Produktion. Eben dieser Umstand ist die Ursache für die Annahme eines so umfangreichen Programmes des Aufbaus von Bewässerungsanlagen.

Im letzten Teil ihres Berichtes betonen die Autoren die Bedeutsamkeit der Investitionen als Faktor des sozialen Fortschritts. Die Durchsetzung neuer Formen der gesellschaftlichen und territorialen Arbeitsteilung, die Entwicklung der Spezialisierung, Kooperation und Konzentration der Produktion führen zur Integration der Landwirtschaft und der Verarbeitungsindustrie, zur Verminderung der Unterschiede zwischen den staatlichen und genossenschaftlichen Betrieben in bezug auf den Stand der Produktivkräfte, der Produktionsverhältnisse, und zur Schaffung von Voraussetzungen für eine systematische Hebung des Lebensniveaus der Bevölkerung.

In seinem Referat *Fragen der ökonomischen Leitung der Landwirtschaft in der Bulgarischen Volksrepublik* erwähnt der Autor A. Ganev einleitend die Erfolge der bulgarischen Landwirtschaft, die in bezug auf die Hektarerträge und auf die Produktion je Kopf der Bevölkerung bei einer Reihe von Produkten eine führende Stelle einnimmt und in den letzten Jahren im Weltmaßstab das höchste jährliche Wachstumstempo der landwirtschaftlichen Produktion aufweist.

Eine große Aufmerksamkeit widmet der Autor den Fragen der Planung, die die grundlegende Methode der Leitung der Landwirtschaft verbleibt. Er betont die Notwendigkeit der Objektivierung des Plans und der Aufstellung des Plans in einigen Varianten, ferner die sich erhöhende Bedeutung der prognostischen Tätigkeit und der Perspektivplanung.

Der Staat stellt den Kreisen Aufgaben in der Marktproduktion, die die Grundlage für die Aufstellung der Perspektiv- und Jahrespläne der Betriebe bilden, sowie Limite der Investitions- und anderen Mittel. Gegenwärtig werden die Aufgaben bezüglich der Menge an Getreide, Reis, Bohnen, Sonnenblumensamen, Fleisch insgesamt, Milch, Eiern u. a. zentral festgelegt. Den Einkaufsorganisationen werden Aufgaben bezüglich des Aufkaufs der übrigen Fruchtarten genehmigt; für die Überschreitung einer bestimmten Ausgangsbasis werden den Landwirtschaftsbetrieben Prämien ausbezahlt.

Die Festlegung verbindlicher Aufgaben nur in der Marktproduktion führte zur Erhöhung der materiellen Interessiertheit der Landwirtschaftsbetriebe und ermöglichte eine größere Berücksichtigung der örtlichen Verhältnisse. Der wissenschaftliche Charakter der Planung der Entwicklung der landwirtschaftlichen Produktion verstärkte sich. Der Autor betont die Rolle, die in dieser Richtung dem Institut für Agrarökonomik in Sofia zufiel.

Die Preise für landwirtschaftliche Produkte sind in der Bulgarischen Volksrepublik einheitlich; sie werden auf Grund der durchschnittlichen Produktionsbedingungen festgelegt und in den Gebirgs- und Vorgebirgsgebieten werden sie durch Prämien und Zuschüsse ergänzt. Ein Teil der Differentialrente wird durch die Besteuerung des Bruttoeinkommens abgeschöpft. Für die Überschreitung des Produktionsprogrammes werden vom Staat fast bei allen Produkten Prämien ausbezahlt.

Im Interesse einer wissenschaftlichen Preisbildung hat das Institut für Agrarökonomik und die Organisation in Sofia eine Methode der Vervollkommnung des wertmäßigen Preistyps erarbeitet, deren Hauptmerkmale der Autor kurz beschreibt. Des weiteren widmet der Autor des Referats seine Aufmerksamkeit der Entstehung und Organisation landwirtschaftlich-industrieller Komplexe, die in der BVR als Vereinigung einiger Landwirtschaftsbetriebe geschaffen werden und die Spezialisierung, Konzentration und Integration auf dem Gebiete der Landwirtschaft und Ernährung veranschaulichen.

Abschließend betont der Autor die Bedeutsamkeit der innerbetrieblichen wirtschaftlichen Rechnungsführung und erwähnt die Beteiligung des Instituts für Agrarökonomik und die Organisation in Sofia an der Erarbeitung von Anträgen zur Vervollkommnung der innerbetrieblichen Leitung, Rechnungsführung und Planung.

M. Kővári führt in seinem Artikel, der *Maßnahmen zur Verringerung der Unterschiede zwischen den Einkünften der in verschiedenen natürlichen Bedingungen wirtschaftenden Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften* betitelt ist, an, daß man sich in der Ungarischen Volksrepublik seit dem Jahre 1968 mit der Lösung dieses Problems befaßt und zwar einmal durch die Gewährung differenzierter staatlicher Beihilfen, zum andern Mal durch differenzierte Sätze der Landwirtschaftsteuer, wobei diese beiden ökonomischen Hebel nach der Höhe des Katastral-Reinertrags differenziert werden.

Die differenzierte Beihilfe wird entweder in Form von Zuschüssen zu den Preisen (die meist verbreitete Form) oder von Zuschüssen zum Einkommen oder auch von Zuschüssen zur Arbeitsentlohnung gewährt. Zuschüsse zu den Preisen werden entweder bei verschiedenen Produktengruppen ausgezahlt, wobei jeder Betrieb nach der Höhe des reinen Katastralertrags in eine der vier Kategorien eingegliedert wird.

Die Gewährung von Zuschüssen zu den Preisen wird durch eine bestimmte Höhe der Arbeitsvergütung je Arbeitskraft oder durch die Höhe des Bruttoeinkommens je Hektar Ackerfläche limitiert. Auch für einige tierischen Produkte der individuellen Hauswirtschaft, die durch Vermittlung der Genossenschaft realisiert wurden, werden Zuschüsse ausgezahlt und der Erlös für diese Produkte gehört dann der Genossenschaft.

Beihilfen in Form von Zuschüssen zum Einkommen (bezw. zur Arbeitsentlohnung) werden im gleichen Betrag über 3 Jahre hinweg an Genossenschaften ausgezahlt, deren Katastralertrag 11 Goldkronen nicht übersteigt. Genossenschaften, die in außerordentliche Schwierigkeiten gerieten, kann eine einmalige Beihilfe gewährt werden. Genossenschaften, die infolge außergewöhnlicher Umstände wirtschaftliche Verluste erlitten, wird in Ausnahmefällen eine Beihilfe gewährt, auf Grund eines Sanierungsverfahrens, das auf der Untersuchung der Ursachen der Verluste und auf der Erarbeitung eines Antrags für Konsolidierungsmaßnahmen beruht.

Der Autor informiert des weiteren über die Besteuerung der Landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften mit der Grundsteuer und der Einkommensteuer. Die Grundsteuer wird nach den Katastererträgen abgestuft (6 Klassen). Die Einkommensteuer hat zwei Formen: eine lineare und eine regulative. Die lineare Steuer beläuft sich auf 6% des persönlichen Einkommens. Der Zweck der progressiven regulativen Steuersätze ist es, auf die Verteilung der Einkünfte einzuwirken und die Steuer wird von einer Genossenschaft entrichtet, wo das persönliche Einkommen je Arbeitskraft eine bestimmte Grenze überschreitet. Außerdem zahlen die Genossenschaften eine Steuer für die Produkte der Nebenproduktion.

Abschließend führt der Autor Angaben über den Einfluß des Systems ökonomischer Hebel auf das Bruttoeinkommen, das persönliche Einkommen und die Akkumulation an und kommentiert diese Angaben.

J. Márton weist in seinem Referat *Ökonomische Hebel auf dem Gebiet der Landwirtschaft und Lebensmittelerzeugung in der UVR* einleitend darauf hin, daß die sozialistische Wirtschaft eine zentral geleitete, planmäßige Wirtschaft ist und daß die Wirtschaftsreform es ermöglichte, den Stand der Planung auf ein höheres Niveau zu heben, damit die Hauptrichtung der Entwicklung, die Hauptproportionen und das dynamische Gleichgewicht gesichert seien. Der Plan der Entwicklung der Volkswirtschaft ist auch weiterhin das Hauptwerkzeug der Leitung und muß mit Hilfe ökonomischer Hebel den Markt regulieren. Der Autor informiert in Kürze über die Sphäre der Wirksamkeit des zentralen Planes und über die Arbeiten, die in der UVR seit dem Jahre 1967 auf dem Gebiet langfristigen Planung für die nächsten 15—20 Jahre durchgeführt wurden (Wachstum der Nachfrage seitens der

Konsumenten, Veränderung der Produktionsstruktur, Organisation von Großbetrieben, Arbeitskräfteprobleme, Entwicklung der Verarbeitungsindustrie und der In-putzweige).

Ferner berichtet der Autor über einige Ergebnisse der I. Gesamtstaatlichen Konferenz der Agrarökonomen (Integration, Begriff und Inhalt der volkswirtschaftlichen, betrieblichen und persönlichen materiellen Interessiertheit und ihre Wechselbeziehungen).

Ein weiterer Teil des Referats ist dem System der ökonomischen Hebel gewidmet sowie deren Aufgaben und bisherigen Wirksamkeit. Letztere wird im großen ganzen positiv bewertet. Der Autor erwähnt die Anforderungen, die an die Bildung der Preise für landwirtschaftliche Produkte gestellt werden und nennt die Ursachen der Existenz von Preiszuschüssen, die aus dem Staatshaushalt gezahlt werden. Er befaßt sich auch mit dem Kreditsystem, mit der Verzinzungspolitik und der Subventionspolitik in den einzelnen Sektoren der landwirtschaftlichen Produktion, mit der Subventionierung von Betrieben mit ungünstigen Bedingungen der Wirtschaftsführung und mit den Relationen zwischen der Preis- und Subventionspolitik, mit der Interessiertheit am Wachstum des Exports, mit der Bedeutung der Abschöpfung der Einkünfte und mit dem System der Finanzierung der LPG.

Der letzte Teil des Referats ist den Fragen der weiteren Vervollkommnung des Systems der ökonomischen Hebel der Leitung gewidmet, damit diese die Betriebe stärker zur Schaffung einer anpassungsfähigeren Produktionsstruktur, zur Steigerung des Nutzeffekts in der gesamten Vertikale der Produktion, des Umlaufs und der Verarbeitung, zur Entfaltung der Produktion der individuellen Hauswirtschaften, zur Rationalisierung der Produktion und des Absatzes, zum Wachstum der Einkünfte und zur Verminderung der Unterschiede zwischen den Einkünften der Arbeiter und Bauern, zur Bildung von Reserven anregen sollen.

Abschließend spricht der Autor über die verschiedenen Formen des horizontalen Zusammenschlusses der Landwirtschaftsbetriebe (einfache Verbindungen, Verbindungen für gemeinsames Unternehmen, gemeinsame Betriebe) und über die Grundsätze ihrer Tätigkeit.

T. Rychlik behandelt in seinem Referat *Probleme der Leitung der polnischen Landwirtschaft* einleitend die Hauptaufgaben der Agrarpolitik. Er führt Angaben über die sozial-ökonomische Struktur der polnischen Landwirtschaft an, wo der Sektor der Einzelbauern überwiegt; er erwähnt die Ursachen und Formen der Überführung von Boden aus diesem Sektor in den Sektor der Staatsgüter, führt Daten über die Struktur der Bauernwirtschaften nach ihrem Flächenausmaß an und informiert über die Formen des landwirtschaftlichen Genossenschaftswesens, über die Entstehung und Tätigkeit der landwirtschaftlichen Zirkel und über die Art der Bildung des Fonds der Entwicklung der Landwirtschaft, der die Form einer kollektiven Zwangsakkumulation aufweist.

Er befaßt sich des weiteren mit der Leitung auf dem Gebiet der Investitionen (staatliche, gemeinsame staatliche und bäuerliche, bäuerliche) und auf dem Gebiet der Produktion, wo der Markt und das Preissystem eine wichtige Rolle spielen. Er berichtet über verschiedene Absatzformen und über die ihnen entsprechenden Systeme der Preise für landwirtschaftliche Produkte (Vertragsabschlüsse, Pflichtablieferungen, freier Markt, nicht organisierter Markt). Eine entscheidende Rolle spielt der organisierte (vergesellschaftete) Markt.

Von großer Wichtigkeit sind auch die Preise für die Produktionsmittel für die Landwirtschaft, deren Bildung völlig in den Händen des Staates liegt, der außerdem das System der direkten und indirekten Dotationen zu den Preisen für Produktionsmittel anwendet.

Der Autor informiert sodann über die Mittel, mit welchen der Staat die Einkünfte der Bauernwirtschaften beeinflusst (Steuersystem, Preise für Produktionsmittel, Pflichtablieferungen, Versicherung usw.) und über die Formen der Unterstützung rückständiger Wirtschaften.

Eine besondere Aufmerksamkeit widmet der Autor dem System der Leitung der Staatsgüter. Der Staat schreibt ihnen direktiv nur den Umfang ihres Lohnfonds und das finanzielle Ergebnis vor. Die Jahrespläne werden für das Wirtschaftsjahr aufgestellt (vom 1. 7. des laufenden Jahres bis zum 30. 6. des nächsten Jahres); der Betriebsplan wird vom Direktor genehmigt, doch ist die Selbstständigkeit der Staatsgüter bei der Aufstellung der Jahrespläne durch die Forderung der Erfüllung

der Aufgaben der Fünfjahrpläne beschränkt. Der Autor behandelt das Wesen der Prämierung (der Prämienfonds kann bis 90 % der Arbeitsentlohnung des gegebenen Kollektivs erreichen); Prämien werden für Produktionssteigerung und für die Erhöhung der Rentabilität ausbezahlt.

Die Leitung der Investitionsvorhaben der Staatsgüter ist zentral und für die Investitionsbauten werden Dotationen aus dem Staatshaushalt gewährt.

Abschließend informiert der Autor über einige Mängel des Systems der Leitung der Staatsgüter (unzureichende Berücksichtigung der Unterschiede in den Produktionsbedingungen, die Betriebe entscheiden nicht über die Investitionen, übermäßiger Umfang der Beihilfen u. dgl. m.), über die Vorschläge zur Beseitigung dieser Mängel und über den Standpunkt, den in dieser Richtung das Institut für Agrarökonomik einnimmt.

H. Schieck berichtet in seinem Referat unter dem Titel *Neue Maßnahmen zur weiteren planmäßigen Gestaltung des Systems ökonomischer Regeln der Leitung und Planung der Landwirtschaft der DDR ab 1971* über die Aufgaben des Perspektivplans und über die „grundlegenden Richtlinien zur Durchsetzung des ökonomischen Systems des Sozialismus in der Landwirtschaft und Lebensmittelindustrie für den Zeitabschnitt des Perspektivplans 1971—1975“, die den in diesen Zweigen Beschäftigten zu einer breiten Diskussion vorgelegt wurden.

Der Autor informiert über die Hauptrichtungen der Entwicklung des Systems ökonomischer Regeln (Vergrößerung der Bedeutung der Aufkaufpreise, Prämierung für die Steigerung der Marktproduktion, Schaffung eines wissenschaftlich begründeten Systems der Abführungen). Vorerst widmet er seine Aufmerksamkeit der Problematik der einheitlichen Aufkaufpreise. Die Grundlage ihrer Bildung sind die gesellschaftlich notwendigen Kosten, wobei damit gerechnet wird, daß auch in Zukunft das System der Zwecksubventionen (für Meliorationen, die Bekämpfung von Krankheiten der landwirtschaftlichen Nutztiere, Einsatz des landwirtschaftlichen Flugwesens u. a.) aufrechterhalten werden wird.

Die Aufkaufpreise werden den Einfluß der Umgestaltung der Preise in der Industrie und im Bauwesen, die Erhöhung der Preise für hochwertige Futtermischungen, die Aufhebung der Vorzugspreise für Brennstoff (Naphta), den Ausgleich der Sozialversicherung der Genossenschaftsbauern und der Arbeiter und Angestellten, die Erhöhung des Zinssatzes bei langfristigen Krediten u. a. berücksichtigen, wobei bei den für schlechtere natürliche Bedingungen typischen Produkten Vorteile eingeräumt werden.

Die Aufkaufpreise werden in der DDR auf Grund der gesellschaftlich notwendigen Kosten für die Produktion des einschlägigen Produkts in ungünstigen Bedingungen gebildet, wo die Gesellschaft noch die Produktion des gegebenen Produkts fordert.

Für die Steigerung der Marktproduktion werden Zuschüsse gewährt, die ab 1971 nicht für die einzelnen Produkte, sondern für die Steigerung der wirtschaftseigenen Marktproduktion und im Zusammenhang mit der erzielten Akkumulationsrate ausbezahlt werden, wobei die Marktproduktion nach einem festgelegten Schlüssel auf verrechenbare Einheiten umgerechnet wird. Das Problem der Lagerente wurde bereits früher durch Einführung von Preisen loco Produzent gelöst.

Die Lösung des Problems der Differentialrente ist in der DDR in Anbetracht der unterschiedlichen Vergesellschaftung der LPG verschiedener Typen sehr kompliziert. Der Hauptweg ist das wissenschaftlich begründete System der Abführungen, die die unterschiedlichen Bedingungen berücksichtigen, die Erhöhung der Abführungen zum zentralisierten Reineinkommen der Gesellschaft ermöglichen und die Proportionen zwischen Konsumtion und Akkumulation beeinflussen müssen.

Der Autor führt das Schema der ökonomisch begründeten Abführung auf, die aus zwei Teilen besteht: den ersten und wesentlichen Teil bildet der territorial differenzierte Prozentsatz vom erzielten Bruttoeinkommen je Hektar landwirtschaftliche Nutzfläche, wobei gleichzeitig jene LPG bevorzugt werden, die ein höheres Einkommen erzielen als es die Norm ist. Der Autor begründet warum das Brutto- und keineswegs das Reineinkommen als Grundlage der Abführung gewählt wurde.

Den zweiten Teil der Abführung bildet die progressiv abgestufte Abführung, die nach der Höhe der durchschnittlichen persönlichen Einkünfte der Genossenschaftsbauern festgelegt wird.

Des weiteren berichtet der Autor über einige Abweichungen in der Konstruktion der Abführung in den LPG des Typs I/II und in Gartenbaugenossenschaften, sowie über die Beteiligung der Mitarbeiter des Instituts für Ökonomik und Preise

beim Rat für die Landwirtschaft und Lebensmittelindustrie an der Einführung der genannten Anträge in die Praxis.

In seinem Referat *Theorie und Praxis der Wirtschaftsreform in der Landwirtschaft der ČSSR* erwähnt L. Sobotka einleitend die Ursachen, die zur Einführung des vervollkommenen Systems der planmäßigen Leitung der Volkswirtschaft führten und über die Deformationen der Grundsätze dieses Systems, die durch das Eindringen opportunistischer und revisionistischer Theorien verursacht wurden. Er informiert über die Abweichungen dieses Systems in der Landwirtschaft und befaßt sich mit seinen theoretischen Grundlagen, wie es das Problem der Äquivalenz des Austausches, verschiedene theoretisch mögliche Varianten der Festlegung der ökonomischen Grundlage der Aufkaufpreise (die relativ schlechtesten, durchschnittlichen und relativ besten Bedingungen, territorial differenzierte zonale Preise), Typen und Konstruktionen der Preise, die Relationen zwischen den Preisen für die einzelnen Produkte, die Einordnung der Preise in Kategorien u. a. sind. Er informiert über die sonstigen ökonomischen Hebel, wie es die vorläufigen einheitlichen Zuschüsse zu den Aufkaufpreisen, die territorial differenzierten (Differential-) Zuschüsse und ihre Konstruktionen, die Prämien für die Steigerung der Marktproduktion, die Landwirtschaftssteuer, ihre Konstruktion und Struktur, Stabilisierungsbeihilfen, Subventionen aus dem Staatshaushalt u. a. sind.

Er führt zahlenmäßige Angaben über die Struktur der Deckung der Kosten oder Aufwände, über den komplexen Einfluß des Systems der ökonomischen Hebel auf die Ökonomik der Einheitlichen Landwirtschaftsgenossenschaften. Er befaßt sich ebenfalls mit dem Problem der Geltendmachung der einzelnen ökonomischen Hebel in den staatlichen und genossenschaftlichen sozialistischen Landwirtschaftsbetrieben, informiert über die Veränderungen in der Kredit- und Zinspolitik.

Den abschließenden Teil des Referats widmete der Autor der Planung der Entwicklung der landwirtschaftlichen Produktion als Hauptglied des vervollkommenen Systems der planmäßigen Leitung der Landwirtschaft.

F. Szabó spricht in dem Artikel *Theoretische Grundlagen des Systems und praktische Methoden der Bildung der Preise für landwirtschaftliche Produkte in der UVR* von den an die Preisbildung in den neuen Bedingungen gestellten Anforderungen. In der UVR wurde bei der Umgestaltung der Preise in der Industrie ein Mehrkanaltyp des Produktionspreises verwendet. In der Landwirtschaft war es nicht möglich, diesen Preistyp anzuwenden (Besonderheiten der Landwirtschaft, Barriere der Kleinhandelspreise). Die Erhöhung des Spiegels der Aufkaufpreise um 17%, die in den Jahren 1966—1968 durchgeführt wurde, hat die Deckung der gesellschaftlich notwendigen Kosten für die Produktion nicht gewährleistet, deshalb war es notwendig, das System der staatlichen Dotationen an Produktionsmitteln und Investitionen für die Landwirtschaft aufrechtzuerhalten.

Der Autor weist auf die unterschiedliche Auffassung der Rentabilität der landwirtschaftlichen Produktion hin und informiert über die verschiedenen Arten von Preisen für landwirtschaftliche Produkte (feste Preise, feste und limitierte Preise, freie Preise), über die Durchsetzung des Grundsatzes der gesellschaftlichen Bevorzugung bei der Preisbildung und über einige weiteren Maßnahmen, die mit der Bildung der Preise für landwirtschaftliche Produkte zusammenhängen.

Otázky neustálého zdokonalování soustavy plánovitého řízení národního hospodářství a v jejím rámci i problémy zdokonalování systému plánovitého řízení zemědělství se staly v posledních letech středem pozornosti nejen stranických a státních orgánů, ale také pracovníků ekonomické teorie i hospodářské praxe ve všech zemích socialistického tábora.

Další plánovitý rozvoj výrobních sil v zemědělství, podmíněný efektivní intenzifikací zemědělské výroby, její rostoucí koncentrací, prohlubující se specializací a kooperací se stal jedním z objektivních předpokladů dalšího celkového ekonomického růstu jednotlivých socialistických zemí i hospodářské síly světového socialistického společenství.

Z těchto důvodů byly proto také na pořad jednání X. vědeckometodické rady ředitelů a představitelů výzkumných ústavů zemědělské ekonomiky socialistických zemí, která se konala v říjnu 1969 v Praze, zařazeny i otázky soustavy ekonomických nástrojů v řízení a plánování socialistického zemědělství s cílem podělit se o teoretické poznatky i o praktické zkušenosti z této oblasti.

Jednání prokázalo, že tato problematika je nejen jednou z hlavních otázek zemědělsko-ekonomického výzkumu, ale i hospodářské politiky v zemědělství ve většině socialistických zemí.

Redakční rada časopisu *Zemědělská ekonomika* se proto rozhodla uveřejnit v tomto monotematickém čísle nejen referáty představitelů delegací, zúčastněných na zmíněné poradě, ale i další došlé zahraniční příspěvky, zabývající se touto problematikou. Zveřejněním těchto příspěvků chce redakční rada nejen přispět ke zvýšení všeobecné informovanosti o metodách a způsobech řešení těchto otázek v jednotlivých zemích, ale zároveň podnítit v řadách pracovníků jak teorie, tak i praxe tvůrčí aktivitu při řešení této důležité problematiky v naší zemi.

Je samozřejmé, že v tomto monotematickém čísle nemohou jednotlivě zveřejňované příspěvky postihnout všechny problémy a způsoby i metody jejich řešení, jež se buď v jednotlivých socialistických zemích již prakticky uplatňují, nebo přicházejí v úvahu. Redakční rada je však přesvědčena, že již jen tento soubor zveřejňovaných příspěvků obsahuje řadu námětů, které se mohou stát dobrým impulsem jak k dalšímu výzkumnému, tak i praktickému řešení otázek zdokonalené soustavy plánovitého řízení čs. socialistického zemědělství.

Prof. ing. Karel Svoboda, CSc.,
předseda redakční rady

Základní cíl ekonomické reformy spočívá v urychlení temp ekonomického rozvoje země, ve zvýšení efektivnosti výroby cestou vědecky lépe zdůvodněné úrovně řízení hospodářství, cestou zabezpečení dokonalejšího využívání ekonomických zákonů a předností socialistického zřízení.

Zásady hospodářské politiky, rozpracované stranou, počítají se spojením centralizovaného odvětvového řízení s rozšířením práv svazových republik, s posílením úlohy ekonomických metod řízení hospodářství, s výrazným zlepšením plánování, s rozšířením hospodářské samostatnosti a iniciativy podniků, se zvýšením jejich hmotné zainteresovanosti na výsledcích jejich činností.

V současné době uskutečňovaná hospodářská reforma zaujímá důležité místo v boji sovětského lidu za vybudování materiálně technické základny komunismu. Byla vyvolána úspěchy socialistické ekonomiky a zaměřena na další rozvoj socialistických metod plánovitého řízení ekonomiky, na rychlejší vytvoření materiálně technické základny komunismu.

Hospodářská reforma je zároveň procesem dalšího zdokonalování výrobních vztahů. Objektivní nutnost reformy je podmíněna především bouřlivým rozvojem výrobních sil naší země. „Formy a metody řízení, plánování a ekonomického podněcování výroby, které u nás do nedávné doby působily,“ řekl soudruh L. I. Brežněv na XXIII. sjezdu KSSS, „neodpovídaly novému, vyššímu stupni výrobních sil země a začaly brzdit jejich rozvoj.“

Od roku 1946 do roku 1965 se objem průmyslové výroby v SSSR zvýšil desetinásobně. Průmyslová výroba se však změnila i kvalitativně na základě současné vědeckotechnické revoluce.

Sám postup ekonomického rozvoje si tedy vyžádal další zdokonalení ekonomických vztahů, vypracování takových forem plánovitého řízení hospodářství, které by odpovídaly současné úrovni výrobních sil, otevíraly prostor pro bouřlivý vědeckotechnický pokrok. K tomu je třeba dodat, že v průběhu výstavby komunismu bude třeba zajistit postupné přetvoření socialistických výrobních vztahů v komunistické, rozvoj socialistických podniků v podniky komunistické společnosti.

Výrobní vztahy jsou určeny formou vlastnictví výrobních prostředků. S rozvojem a upevněním socialistického vlastnictví se rozvíjejí a zdokonalují výrobní vztahy, což se projevuje v určitých formách vzájemných ekonomických vztahů mezi státem a státními i družstevními podniky, různými hospodářstvími, mezi nimi a jejich pracovníky, v metodách řízení a ekonomického podněcování. Kon-

krétní formy ekonomických vztahů v rámci společného vlastnictví výrobních prostředků se mění a zdokonalují tak, aby v každé etapě odpovídaly dosažené úrovni výrobních sil a přispívaly k jejich dalšímu urychlenému rozvoji. Zvláště důležité přitom je, aby vznikající ekonomické problémy byly řešeny plánovitě a komplexně, neboť v jednom hospodářském organismu země se jakákoliv změna v té neb oné míře dotýká ostatních stránek hospodářské činnosti.

Je známo, že jednotlivá opatření ke zlepšení řízení hospodářství se prováděla i dříve. Nejdůležitějším rysem hospodářské reformy, uskutečňované v současné době, je komplexní a plánovitě řešené dozrálých problémů zdokonalování řízení a plánování a ekonomického podněcování výroby. Na březnovém plénu ÚV KSSS (1955) byla rozpracována a uskutečňuje se nová soustava plánování, ekonomického podněcování výroby a prodeje zemědělských výrobků státu při současném rozšíření hospodářské samostatnosti kolchozů a sovchozů. Na záříjovém plénu ÚV KSSS (1965) byl rozpracován komplexní, vědecky zdůvodněný program zdokonalování ekonomického mechanismu řízení v průmyslu, nová soustava plánování a ekonomického podněcování průmyslové výroby.

Hospodářská reforma mění styl a metody práce orgánů, řídících výrobu. Její základní obsah spočívá ve značném posílení ekonomických metod (ve spojení s metodami administrativními), ve zvýšení vědecké úrovně plánování, v posílení soustavy ekonomického podněcování podniků ke zvýšení efektivnosti výroby, ve zvýšení hmotné zainteresovanosti pracujících na konečných výsledcích činnosti podniku, ve kterém pracují, a to na základě správného spojování hmotných a morálních podnětů.

V této souvislosti je třeba se zmínit o tom, že se jednotliví autoři dopouštějí zjednodušeného, jednostranného výkladu hospodářské reformy, zužujíce ji pouze na rozšíření samostatnosti podniků, nebo na přechod od administrativních metod k ekonomickým, nebo na zvýšení hmotné zainteresovanosti.

Provedení sovětské hospodářské reformy předcházela velká přípravná práce — široká vědecká diskuse, organizace celé řady hospodářských experimentů, pečlivé propracování různých metodických dokumentů, určujících působení mechanismu nové soustavy hospodaření. Dokonce i sám přechod podniků k této soustavě probíhá postupně, po provedení nutných organizačně ekonomických a masově politických opatření.

V souvislosti s hospodářskou reformou se v buržoazním tisku objevilo nemálo statí, jejichž autoři tvrdili, že Sovětský svaz se prý zřiká centralizovaného plánování národního hospodářství a že reforma otevírá širokou cestu k tržní ekonomice, ačkoliv každému zdravě myslícímu člověku, který se seznámil s usneseními záříjového pléna ÚV KSSS bylo jasné, že reforma nemá nic společného s decentralizací plánovitého řízení.

V nových podmínkách hospodaření se úloha a význam centralizovaného plánování ještě zvyšuje. Jde přitom pouze o zdokonalení centralizovaného plánování a jeho spojení s širokou hospodářskou iniciativou podniků. To se projevuje v nové soustavě ukazatelů plánu a v organizaci a metodách rozpracování státních plánů.

Prozkoumání základních částí nové soustavy plánování výroby umožňuje učinit závěr, že opatření prováděná v průběhu uskutečňování hospodářské reformy znamenají nikoliv popření, nýbrž další zdokonalení plánovitého řízení ekonomiky v souladu s novými podmínkami rozvoje výrobních sil; státní centralizované plánování se v průběhu reformy neoslabuje, nýbrž posiluje, díky soustředění sil na základní směry, zabezpečující plánovitý a rychlý rozvoj národního

hospodářství, jakož i díky širšímu a důslednějšímu používání ekonomických plánů. Zůstává zachovaná a upevňuje se jednotná soustava vzájemně propojených plánů, počínaje státním plánem rozvoje národního hospodářství SSSR a konče plány podnikovými. Současně se značně rozšiřují práva podniků a jiných hospodářských orgánů při sestavování a uskutečňování plánů. Na základě státních úkolů schválených shora v základních ukazatelích (jejichž rozpracování se navíc podniky aktivně zúčastňují) se sestavují podrobné technicko-průmyslové finanční plány podniků, které berou zřetel na jejich reálné možnosti. Opatření ke zdokonalení plánování se organicky spojují s opatřeními k posílení ekonomického podněcování výroby s cílem vytvořit zainteresovanost podniků na přijetí a realizaci zvýšených úkolů plánu.

V statích buržoazních ekonomů o naší reformě se lze často setkat s tvrzením, že v sovětských podnicích se poprvé zavádí ukazatel zisku, přičemž na tento ukazatel pohlížejí jako na nástroj kapitalistické ekonomiky. Není zde nutno dokazovat, že zisk socialistických podniků se od základu liší od zisku podniků kapitalistických jak svou sociální podstatou, tak i metodami jeho tvorby a využití. Je pouze třeba poznamenat, že ukazatel zisku se široce používalo v praxi plánování socialistických podniků i před reformou. Na nutnost dosahování zisku a zvýšení rentability podniků nejednou ukazoval V. I. Lenin. Nové spočívá v tom, že zisk se v současné době stal jedním ze základních ukazatelů plánu a hodnocení podniků (místo úspory získané snížením vlastních nákladů).

Nová soustava ekonomického podněcování má za úkol zajistit organické spojování zájmů státu, podniku a každého pracovníka. Počítá se s tím, že bude učiněno vše nutné pro to, aby se uskutečnila zásada: „Vše co je výhodné pro stát, musí být výhodné pro každý podnik, pro každého jeho pracovníka“. Tato vrcholná zásada nové soustavy podněcování neznámá, že jednotu zájmů je zajišťována automaticky. V cenotvorné praxi, v úvěrování, v hmotném podněcování jsou v jednotlivých konkrétních případech možná nedopatření, nesoulad mezi zájmy společnosti a podniku, podniku a jednotlivého pracovníka. Proto také v praktické práci je důležité přísně dodržet požadavek: „Zájmy společnosti především“. Úkol spočívá v tom, aby byl mechanismus podněcování seřízen tak, a aby byly nalezeny takové metody tvorby normativů a hodnocení činnosti podniku, takové soustavy prémiování a pobízení, které by v praxi zajistily organickou jednotu zájmů státu, podniku, každého pracovníka.

Síla nové soustavy podněcování spočívá v tom, že je budována na pevném základě socialistických společenských vztahů. V naší zemi se důsledně uskutečňuje socialistická zásada odměňování podle práce, zásada hmotné zainteresovanosti. Tato zásada byla zformulována V. I. Leninem a v určitých formách se používala po celou dobu výstavby socialismu. Nešlo tedy o to, aby byly zavedeny hmotné podněty, nýbrž o to, aby byly posíleny, aby byly nalezeny účinnější formy používání těchto podnětů, odpovídající současné etapě rozvoje ekonomiky. Zároveň je třeba zdůraznit, že nová soustava hospodaření je objektivně zaměřena na posílení morálních podnětů, posiluje ducha kolektivismu a organicky spojuje osobní a společenské zájmy pracujících. Hmotné i morální podněty se stávají objektivnějšími a motivovanějšími, názorněji a správněji je přijímána nutnost jednoty osobních a společenských zájmů a odpovědnost každého jednotlivce za pracovní čest kolektivu.

Zkušenost prvních let uskutečňování hospodářské reformy přesvědčivě ukazuje správnost a životní sílu stranou rozpracovaných zásad hospodářské politiky, zaměřených na plnější využití předností socialistického zřízení, na zvýše-

ní efektivnosti společenské výroby a na růst blahobytu lidí. V průběhu reformy byly získány bohaté zkušenosti, umožňující soustavně a plánovitě zlepšovat mechanismus nové soustavy plánování a ekonomického podněcování se zřetelem na specifičnost jednotlivých odvětví národního hospodářství a se zřetelem na rozdíly ve výrobních podmínkách, posilovat její vliv na urychlení vědeckotechnického pokroku jako jedné ze základních podmínek úspěšného budování materiálně technické základny komunismu. Podstatu nové soustavy hospodaření lze shrnout do tří základních bodů:

— Nová soustava řízení výroby spočívá na spojování centralizovaného řízení s hospodářskou samostatností podniku.

— Nová soustava plánování je spojena se zvýšením vědecké úrovně státních plánů, s rozvíjením iniciativy podniků na základě přímých vztahů s dodavateli a odběrateli a širšího využívání zboží peněžních vztahů na socialistickém základě a s nimi spojených ekonomických kategorií — ceny, úvěru atd.

— Nová soustava hmotného podněcování znamená změnu kritérií a ukazatelů hodnocení činnosti podniků a výrobních kolektivů a stanovení těsné závislosti úrovně odměny za práci na výsledcích daného kolektivu.

* * *

Hospodářská reforma v zemědělství je založena na stejných zásadách jako v ostatních odvětvích národního hospodářství. Soustava opatření ke zdokonalení plánování se projevuje při rozpracování současné pětiletky. Základní změna, která byla v tomto plánu provedena, spočívá v jeho stabilitě, což vytvořilo možnost značného zdokonalování organizace výroby v každém kolchozu a sovchozu, možnost uskutečnění jejich racionální a pevné specializace.

Významná opatření byla přijata k ekonomickému podněcování podniků: značně byly zvýšeny nákupní a předávací ceny a zlepšeny jejich relace, byla zdokonalena daňová soustava, bylo zdokonaleno financování a úvěrování podniků, zlepšena soustava jejich materiálně technického zásobování, byla racionalizována soustava nákupu zemědělských výrobků apod.

Značná opatření byla učiněna ke zdokonalení osobní hmotné zainteresovanosti kolchozníků a pracovníků sovchozů. V letech současné pětiletky se prudce zvýšila odměna za práci, pro nízko placené kategorie pracovníků bylo stanoveno závazné minimum odměny za práci, bylo zavedeno sociální zabezpečení kolchozníků a provedeno mnoho dalších opatření.

V dalším bude vyložena situace v zavádění chozrasčotu, který je jedním ze základních článků ekonomické reformy v zemědělství. Podrobněji bude vyloženo zavádění chozrasčotu v sovchozech. Jeho základní úkol spočívá v tom, aby normálně pracující podniky plně odpovídaly za bezztrátovost výroby a rozvíjely výrobu v souladu s rozepsanými plány, v podstatě z vlastních prostředků. V posledních letech byly učiněny značné změny v ekonomických vztazích mezi sovchozy a státem, vycházející z této zásady. Byla rozšířena jejich práva i organizačně hospodářská samostatnost při řešení mnohých otázek, spojených s řízením a rozvojem hospodářství. Byl učiněn významný krok ve směru racionálnějšího spojování centralizovaného plánovitého řízení sovchozů s jejich hospodářskou iniciativou.

ÚV KSSS i rada ministrů SSSR přijaly 13. dubna 1967 usnesení, podle něhož bylo formou experimentu převedeno na úplný chozrasčot přes 400 sovchozů. V roce 1970 na zásadách úplného chozrasčotu pracuje již přes 5000 sovchozů. Sovchozy, které byly převedeny na úplný chozrasčot, mají možnost v rám-

ci požadavků státního plánu na výrobu nejdůležitějších výrobků, samostatně řešit otázky zdokonalování výroby, růste jejich zainteresovanost na zvýšení produkce lepším využitím přidělených výrobních fondů a na úspoře běžných nákladů. Zabezpečují úhradu všech výrobních nákladů, uskutečnění rozšířené reprodukce, vytvoření pobídkových a jiných fondů, jakož i včasnou návratnost bankovních úvěrů ze svých vlastních prostředků.

V roce 1967 stanovená pravidla pro chozrasčotní sovchozy znamenají základní změny v jejich vztazích k rozpočtu, zvyšují úlohu zisku v zabezpečování rozšířené reprodukce, ve zvýšení hmotné zainteresovanosti kolektivu na výsledcích výroby. Nicméně přiděly z rozpočtu na investice v daném odvětví a pro jednotlivé podniky se zcela nevylučují.

V chozrasčotních sovchozech zároveň dochází k postupné záměně financování investic ze státního rozpočtu financováním z vlastních prostředků podniků a z dlouhodobých úvěrů. U první skupiny sovchozů (převedených na chozrasčot v roce 1967) se zdroje financování investic již změnily. Podíl financování z rozpočtu se v roce 1968 snížil na 27,7 % proti 42,4 % v roce 1966, zatímco úloha zisku se zvýšila na 25 % proti 12,3 %.

Značnou měrou vzrostly možnosti zvýšení hmotné zainteresovanosti pracovníků na zlepšení celkových pracovních výsledků sovchozů. To vedlo ke zvýšení efektivnosti jejich výroby. Úspěšně byl splněn plán prodeje zemědělské produkce státu. Produktivita práce se v roce 1968 ve srovnání s rokem 1966 zvýšila o 9,6 %, a ve srovnání s rokem 1967 o 10,4 %. Suma zisku z realizace zemědělské produkce se zvýšila v roce 1968 proti roku 1967 o 22 %.

Rozvoj zemědělské výroby je přímo závislý na růstu její vybavenosti fondy. Komunistická strana a sovětská vláda vždy pohlížely na investice jako na nejdůležitější prostředek ke zvýšení produktivity práce a k vytvoření dostatku zemědělských produktů. V usneseních XXIII. sjezdu se počítá s dalším zvýšením investic do zemědělství.

Je nutno se zmínit o tom, že ke zdokonalování chozrasčotu dochází rovněž v kolchozech. Investice se v kolchozech uskutečňují z vlastních prostředků a bankovních úvěrů. Kolchozy mají řadu zdrojů pro vytváření vlastních prostředků.

Tak např. v letech 1966 — 1968 se v kolchozech v průměru podílely příděly z čistého důchodu (zisku) na investicích 40—45 %, amortizační odpisy 33—35 %, hodnota hospodářských zvířat, vybrakovaných ze základního stáda 17—18 % a ostatní zdroje 10—12 %. Mimo vlastních prostředků kolchozy obdržely dlouhodobé úvěry, jejichž podíl v investičních nákladech činil 19—20 procent.

Dlouhodobé úvěry poskytuje státní banka kolchozům s různou dobou splatnosti: na výstavbu, vybavení a mechanizaci budov a zařízení pro živočišnou výrobu se lhůtou splatnosti do 20 let (se započítáním splácení počínaje šestým rokem); na zakoupení traktorů a kombajnů na 8 let (začátek splácení počínaje třetím rokem); na výsadbu sadů, vinic, plantáží bobulovin apod. 12 let (začátek splácení počínaje sedmým rokem). Při poskytování úvěru se zkoumá hospodářská účelnost a ekonomická efektivnost nové výstavby, rekonstrukce nebo koupě strojů.

Investice se rozdělují na jednotlivé objekty a směry takto: na výstavbu budov a zařízení výrobního charakteru 42—45 %, na pořízení traktorů, motorů, zemědělských strojů, dopravních prostředků přes 20 % a na utváření základního stáda hospodářských zvířat kolem 20 %.

Sovchozy, které pracují podle zásad úplného chozrasčotu, uskutečňují centralizované investice ze svého zisku, z amortizačních odpisů zaměřených na úplnou obnovu základních fondů, z ostatních vlastních prostředků, z prostředků dlouhodobých úvěrů, jakož i z rozpočtových přidělů, které činily v letech 1966—1968 16—18 % všech investic. Výstavba obytných budov, škol, zdravotních a dětských zařízení, klubů, lázní a jiných objektů kulturně společenského významu, melioračních a zavlažovacích zařízení, elektrických spojů, jakož i jiné výdaje jsou v souladu s existujícími předpisy financovány z prostředků státního rozpočtu. Z těchto prostředků jsou budovány rovněž nové podniky: velkokapacitní drůbežárny, skleníkové zelinářské kombináty, komplexy na výrobu jatečných prasat, mléka a jiných živočišných a drůbežářských výrobků. K tomuto účelu se rovněž využívá zisku, pocházejícího z přerozdělení od jiných podniků.

Ekonomická reforma v zemědělství ostřeji vyzdvihla problém zdokonalení chozrasčotních vztahů sovchozů a kolchozů s jinými podniky a organizacemi.

Ekonomické svazky mezi průmyslem a zemědělstvím se rozvíjely a měnily současně s rozvojem celého národního hospodářství v souladu se sociálně ekonomickým úkolem překonat podstatné rozdíly mezi městem a vesnicí a sblížit životní úroveň zemědělského a městského obyvatelstva země.

V podmínkách chozrasčotu je zvláště důležité ekonomické zdůvodnění ekvivalentních zboží peněžních a jiných vztahů mezi kolchozy, sovchozy a ostatními články národního hospodářství. V současné době se ekonomické vztahy kolchozů a sovchozů rozvíjejí po těchto liniích: řízení, financování a úvěrování, materiálně technické zásobování, výrobní služby, odbyt produkce, poskytování služeb obyvatelstvu v kolchozech i sovchozech. Na těchto vztazích se podílí přes 100 různých zařízení, organizací a podniků,

Zvláštní význam v soustavě ekonomických vztahů kolchozů a sovchozů mají vztahy v oblasti odbytu tržní produkce. Základním odběratelem zemědělské produkce kolchozů a sovchozů jsou státní nákupní organizace.

Obdobové vztahy kolchozů a sovchozů s těmito organizacemi jsou založeny na centralizovaně plánovaných objednávkách tržní produkce. Tyto vztahy umožňují spojit centralizované plánování s operativní hospodářskou samostatností podniků. V důsledku toho je dosahováno racionálních národohospodářských proporcí mezi výrobou v podnicích a potřebou národního hospodářství. Státní plán — objednávka — má pro kolchozy a sovchozy význam ještě i v tom, že se v něm počítá s prodejem produkce nákupním organizacím podle sortimentu. To je nutné pro dosažení určitého souladu mezi poptávkou a nabídkou.

Průmysl vyrábí pro zemědělství přes 600 druhů strojů a zařízení. Materiálně technickým zásobováním kolchozů a sovchozů v zemi se zabývá zvláštní všesvazové sdružení „Sojuzselchoztechnika“. Tato organizace má pro bezprostřední styk s kolchozy a sovchozy rozvětvenou síť místních okresních oddělení. Prostřednictvím místních orgánů, na základě studia potřeb kolchozů a sovchozů, vystupuje „Sojuzselchoztechnika“ v úloze velkoobchodního zemědělského objednatele nové techniky a jiného průmyslového zboží. Vzájemné vztahy mezi „Sojuzselchoztechnikou“ a kolchozy a sovchozy se uskutečňují na základě smluvních dohod. Soustředění materiálně technického zásobování zemědělských podniků do jedné organizace má na činnost podniků kladný vliv.

V procesu převodu sovchozů na úplný chozrasčot vznikla řada problémů, které je nutno řešit.

S přechodem na úplný chozrasčot se rozvoj výroby, hmotné podněty, zlepšení bytových a kulturně společenských podmínek v sovchozech stávají značné

závislé na zisku. Výše zisku však záleží nejen na množství, jakosti a vlastních nákladech produkce, nýbrž i na hladině cen. V závislosti na specializaci, přírodních, klimatických a jiných výrobních podmínkách zajišťují existující ceny dokonce i při normálních pracovních podmínkách různý stupeň rentability výroby. K odstranění tohoto stavu je nutno vykonat značnou práci ke zdokonalení cen tak, aby zabezpečovaly stupeň rentability výroby.

Dořešit potřebuje rovněž metodika diferenciací odvodů ze zisku do pobídkových fondů, metodika rozdělování prostředků pobídkových fondů, určených pro prémiování pracovníků, jakož i otázka zabezpečení sovchozů stavebními a jinými materiály.

Vzniká řada problémů, týkajících se rozšíření samostatností sovchozů v disponování některými fondy. V řadě sovchozů se provádí pokus, spočívající v tom, že vedoucí pracovníci a odborníci sami plánují nejen počet pracovníků, ale i mzdový fond.

Mnoho je třeba učinit pro zdokonalení soustavy odměňování za práci tak, aby byli pracovníci zainteresováni na sestavování reálných plánů a na růstu rentability výroby. Je nutno dořešit existující soustavu vzájemných vztahů mezi sovchozy a státním rozpočtem v oblasti odvodů z výrobních fondů a v oblasti úvěrů.

* * *

Uskutečnění hospodářské reformy v zemědělství SSSR si vyžádalo důkladných změn v práci ekonomických vědeckovýzkumných institucí naší země. Středem pozornosti Věsvazového vědeckovýzkumného ústavu zemědělské ekonomiky (VVVÚZE) jako vedoucího pracoviště se staly otázky, které jsou bezprostředně spjaty s praxí zavádění nové soustavy plánování a ekonomického podněcování výroby. V tomto směru došlo ke změnám pracovního zaměření i v republikových vědeckovýzkumných ústavech zemědělské ekonomiky.

VVVÚZE rozpracoval základní zásady práce sovchozů v nových podmínkách plánování a ekonomického podněcování, které se staly základem pokusného modelu úplného chozrasčotu.

Výzkum úplného chozrasčotu se provádí v těchto směrech:

1. zjišťuje se ekonomická efektivnost existujícího modelu úplného chozrasčotu a cesty zdokonalování existujících pravidel a podmínek;
2. zdokonaluje se chozrasčotní mechanismus v soustavě celopodnikového a vnitropodnikového chozrasčotu;
3. zkoumají se problémy, spojené s převedením ostatních sovchozů na nové podmínky plánování a ekonomického podněcování.

Při zkoumání problému úplného chozrasčotu se věnuje velká pozornost i výzkumu dílčích otázek — zdokonalení plánování a evidence, tvorbě cen, principům rozdělování zisku, zdokonalení vzájemných vztahů sovchozů se státem a jinými organizacemi, principům diferenciací norem odvodů ze zisku do pobídkového fondu a rozdělování prostředků pobídkového fondu uvnitř sovchozů, zdokonalení úvěrování sovchozů, otázkám převedení sovchozních trustů na úplný chozrasčot aj. Vznikla rovněž potřeba prohloubit práci na zavádění vnitropodnikového chozrasčotu.

Věsvazový vědeckovýzkumný ústav zemědělské ekonomiky koordinuje výzkum těchto problémů, prováděný mnoha institucemi. Koordinace je založena na těchto zásadách: se souhlasem koordinovaných institucí se do vědeckový-

zkumného plánu zařazují jednotlivé úkoly, vedoucí pracoviště rozpracovává program a metodiky výzkumu, spolu s koordinovanými institucemi určuje objekty výzkumu a zevšeobecňuje dosažené výsledky.

V současné době vypracovává VVVÚZE ve spolupráci s ostatními ústavy návrhy na převedení všech sovchozů na chozrasčot a nový zdokonalený model úplného chozrasčotu.

Adresa autora:

Prof. N. P. Alexandrov, Vsesojuznyj naučno-issledovatělskij institut ekonomiki seľskogo chozjajstva, Moskva

Zdokonalování mezipodnikových i vnitropodnikových vztahů v kolchozech a sovchozech se uskutečňuje na základě širšího využívání hodnotových ukazatelů výroby a rozdělování a na základě zapojování rostoucí masy zemědělských výrobků a průmyslových výrobních prostředků do zboží peněžního oběhu.

Včasně odstranění nedostatků, k nimž dochází v procesu výroby a směny rostlinných a živočišných výrobků za průmyslové zboží, je jednou z hlavních podmínek plánovitého rozvoje zemědělství i ostatních odvětví socialistické ekonomiky.

V historii vývoje zemědělství SSSR zaujímá rok 1965 zvláštní místo nejen proto, že tímto rokem se začala širěji uplatňovat ve výrobě chemizace a meliorace půd, vědecká organizace práce a pokroková technologie. Význam nového přístupu k zemědělství, který se v posledních letech dále rozvinul, spočívá v tom, že bylo rozhodně překonáno podceňování ekonomických stimulů výroby a aktivně se používá pružnějších a účinnějších forem spojení centralizovaného plánování s operativně hospodářskou samostatností podniků s cílem efektivnějšího využívání předností socialistické velkovýroby.

Zkušenosti posledních let plně prokázaly, že stálý růst hrubé a tržní zemědělské produkce a růst produktivity práce a odměny za práci pracovníků v zemědělství je zabezpečen tehdy, jestliže kolchozy a sovchozy mohou z výsledků výrobní činnosti plně uhrazovat své náklady a dosahovat čistého důchodu v rozsahu, který je nutný k vytvoření odpovídajících fondů akumulace a spotřeby. Provádění hospodářské reformy v plánování a ekonomickém stimulování je založeno na tom, že tento požadavek musí být závazně splněn nejen ve vztahu k zemědělství jako odvětví společenské výroby, nýbrž — a to je zvlášť důležité — i ve vztahu ke každému normálně pracujícímu podniku, který je zapojen do výroby těch nebo oněch rostlinných a živočišných výrobků.

První část této podmínky se zabezpečuje cestou bilančního propojení hodnotových i naturálních ukazatelů rozvoje jednotlivých odvětví socialistické ekonomiky v rámci národohospodářského plánování. Druhá část se řeší cestou využívání časově i na území celého státu sladěné soustavy organizačně ekonomických pák, jejichž prostřednictvím se meziodvětvové proporce v tvorbě a rozdělování národního důchodu a hmotných zdrojů spojují s výrobně finanční činností jednotlivých zemědělských podniků se zřetelem na konkrétní sociální a ekonomické zvláštnosti jejich rozvoje.

V soustavě těchto nástrojů plánované ekonomiky v současném stadiu rozvoje výroby a směny patří rozhodující místo nákupním cenám zemědělských

výrobních a velkoobchodních cenám průmyslového zboží, využívaného v kolchozech a v sovchozech k výrobním účelům, jakož i kategoriím, které k nim mají přímý vztah, jako jsou vlastní náklady, výrobní fondy, rentabilita, úvěr a chozrasčot.

Za každou změnou cen zemědělských surovin, výrobních prostředků nebo spotřebního zboží je třeba vidět nejen finanční stránku z hlediska jednoho roku nebo jednoho odvětví národního hospodářství, nýbrž i možné působení těchto změn na celkové ukazatele rozvoje výroby a na hmotný blahobyt různých skupin obyvatelstva.

V plánované ekonomice patří rozhodující úloha při stanovení kvantitativních i kvalitativních ukazatelů reprodukce vědomým a cílevědomým rozhodnutím společnosti. Tato rozhodnutí se opírají o působení poznaných ekonomických zákonů, především zákona plánovitého proporcionálního rozvoje a zákona hodnoty. V tom se projevuje primát výroby, jejímž konečným cílem je co nejúplnější uspokojování potřeb společnosti.

Právě proto tržní cena ztrácí charakter hlavního regulátora výroby, jakož i kvantitativního vyjádření hodnoty. „Hodnota zboží“, ukazoval K. Marx, „se vyjadřuje v jeho cenách dříve, než vstupuje do oběhu, a je tudíž předpokladem oběhu, nikoliv jeho důsledkem“ (K. Marx a B. Engels, Spisy, díl 23, str. 168 — rusky). Již ve stádiu plánování a organizace zemědělské výroby vystupuje nákupní cena v úloze normativu společensky nutných výdajů práce, jako aktivní ekonomický nástroj k zajištění potřebných kvantitativních a kvalitativních ukazatelů výroby, akumulace a spotřeby. Ve stádiu směny se objevují pouze skutečné vztahy mezi strukturami výroby a spotřeby.

K vyjasnění úlohy nákupních cen v soustavě ekonomických pák, jichž se v zemědělství SSSR široce využívá, je třeba připomenout základní etapy v rozvoji tvorby cen v posledních letech. Všimněme si nejdříve hladiny cen. V průběhu odstraňování nesouladů mezi hladinou cen a náklady na výrobu zemědělských výrobků v letech 1958 až 1968, zároveň s uskutečněním soustavy opatření, směřujících k upevnění materiálně technické základny kolchozů a sovchozů, se hladina nákupních cen rostlinných a živočišných produktů zvýšila o 47 %, z toho živočišných výrobků o 58 %. Později byly zvýšeny nákupní ceny bavlny, zeleniny, mléka, jednotlivých druhů masa a vlny.

Nehledě na to, že v letech 1958 až 1968 se výroba zemědělských produktů zdražila, zejména z důvodů zvýšení nákladů na odměňování práce, v důsledku ještě většího zvýšení nákupních cen bylo možno zaznamenat zvýšení odvětvové i celkové rentability výroby v kolchozech a sovchozech ve všech oblastech státu. Tím byly vytvořeny zásadně nové podmínky pro uskutečňování rozšířené reprodukce na zdravém ekonomickém základě. K podněcování růstu výroby a státního nákupu zrnin, surové bavlny, stonkového lnu, slunečnicových semen, mléka, masa a řady jiných výrobků nad plán nebo nad objem prodeje, dosaženého v minulých 2—3 letech, byly zavedeny peněžní příplatky k základním cenám ve výši 50—100 %.

Takováto praxe podněcování nákupu zajišťuje přímý vztah mezi cíli a výsledky výroby, v daném případě mezi zvýšením státního nákupu zemědělských výrobků, ziskem podniků a hmotným odměňováním práce kolchozníků a sovchozních dělníků. Ve většině oblastí státu zajišťuje používání cenových příplatků hmotnou zainteresovanost na zvyšování výroby a prodeje zemědělských výrobků, dokonce i při určitém zdražení jejich výroby v důsledku aktivnějšího hospodářského využívání méně úrodných a méně výhodně položených půd. To má značný význam pro upevnění ekonomiky kolchozů a sovchozů na základě inten-

zifikace výroby. Se zřetelem na kladné výsledky bude praxe poskytování peněžních příplatků k pevným cenám v nejbližších letech nejen zachována, ale i rozšířena. Přitom se počítá s tím, že základní části prémiových příplatků za zvýšení prodeje zemědělských výrobků státu bude využito k upevnění výrobní základny kolchozů a sovchozů.

Posílení stimulující úlohy nákupních cen ukazuje na to, že plánovitá tvorba cen v zemědělství, stejně jako v ostatních odvětvích socialistické ekonomiky, se rozvíjí nikoliv po linii mechanického kopírování změn v nákladech na výrobu, nýbrž na základě stále většího respektování objektivních požadavků hospodářské praxe, jejímž hlavním cílem je zajišťovat maximum produkce s minimálními náklady.

Jednou z hlavních příčin, které po dlouhou dobu zdržovaly rozvoj zemědělství SSSR, bylo nedostatečné respektování rozdílů v přírodně ekonomických podmínkách výroby kolchozů a sovchozů v různých oblastech země. To se projevovalo nejen v šablonovitosti agrotechnických a zootechnických postupů, ale i v ekonomických metodách řízení výroby, v uplatňování neodůvodněných plánů nákupu a nákupních cen. Zemědělství se proto v celé řadě oblastí země vyvíjelo tak, že diferenciací ekonomiky kolchozů a sovchozů v relativně horších a lepších půdních a klimatických podmínkách se nezmírňovala, nýbrž se prohlubovala, což se nepříznivě projevovalo na celkové úrovni využívání půdy, pracovních a materiálně technických zdrojů.

O stupni rozdílů v podmínkách zemědělské výroby svědčí skutečnost, že délka vegetačního období (s teplotou nad 10°C) se dokonce i v poměrně velkých oblastech země pohybuje mezi 80 až 240 dny, roční množství srážek mezi 200—850 mm, průměrná roční suma kladných teplot mezi 1200—5600 $^{\circ}\text{C}$. Ještě větší kolísání je ve fyzikálně chemickém složení půd, v reliéfu, v tvaru pozemků, intenzitě slunečního záření i u ostatních ukazatelů, které bezprostředně ovlivňují hektarové výnosy zemědělských plodin a užitkovost hospodářských zvířat, výši a strukturu nákladů. Celkem je na území Sovětského svazu vymezeno 36 velkých přírodně ekonomických zón a 546 mikrooblastí.

Praktické zkušenosti posledních let potvrdily, že jestliže se půdní a klimatické rozdíly ve výrobních podmínkách náležitě nerespektují, nevyhnutelně přerůstají v trvalé ekonomické rozdíly, především v rozdíly v úrovni důchodovosti zemědělských podniků, v zabezpečení pracovními zdroji a výrobními fondy, jakož i v řadě jiných ukazatelů. Tím se znovu potvrzuje oprávněnost závěru K. Marxe o tom, že v podmínkách socialismu technický pokrok v zemědělství, který zesiluje ekonomický význam rozdílných důchodů, neodstraňuje rozdíly v úrodnosti půd a tudíž ani v produktivnosti výdajů práce stejné kvality.

V. I. Lenin ve své analýze zvláštností rozvoje zemědělství jako odvětví materiální výroby obracel zvláštní pozornost na nutnost diferencovaného přístupu k oceňování konkrétních podmínek hospodaření „... je třeba umět respektovat skutečně existující nevyhnutelnost rozdílů.“ (V. I. Lenin, Sebrané spisy, díl 45, str. 198 — rusky.)

V roce 1958 byly na základě likvidace různorodosti cen a provedení změn v poskytování výrobně technických služeb kolchozům a v dodávkách zemědělských výrobků zavedeny jednotné nákupní ceny, diferencované podle jednotlivých přírodně ekonomických zón země. Se zřetelem na to, že tato diferenciací nedostačovala pro to, aby byly respektovány rozdíly v nákladech kolchozů a sovchozů uvnitř zón, byla v roce 1965, zároveň se značným zvýšením nákupních cen u celé řady výrobků, dále prohloubena jejich územní diferenciací. Tak např. nákupní ceny pšenice a žita na území ruské federace byly diferencovány

místo 8 na 18 cenových zón. Počet cenových zón u mléka se zvýšil ze 7 na 12, u jatečného skotu ze 7 na 17, u jatečných prasat ze 6 na 19 cenových zón. Přitom rozdíly ve výši cen mezi krajními zónami u pšenice byly zvýšeny z 31 na 94 %, u žita z 18 na 117 %, u mléka z 31 na 79 %, u jatečného skotu ze 43 na 100 %. Mimoto byly na návrh místních orgánů v řadě svazových republik zavedeny nákupní ceny podle skupin okresů s charakteristickými výrobními podmínkami. Tak např. v Krasnodarském kraji, v Tatarské ASSR, v Lipecké a Volgogradské oblasti byly nákupní ceny pšenice a žita diferencovány na tři, v Rostovské a Omské oblasti na čtyři skupiny okresů.

Respektování nákladu na výrobu těch nebo oněch výrobků nikoliv jednotlivých podniků, nýbrž většiny podniků nalézajících se v příslušné zóně, svědčí o tom, že v nákupních cenách se odrážejí nikoliv jakékoliv, nýbrž určité, ekonomicky zdůvodněné náklady. V tom spočívá aktivní úloha nákupních cen, podnětující ke snižování individuálních i společensky nutných nákladů na výrobu. Vysoká efektivnost zonálních cen je zajištěna pouze tehdy, jestliže areály cenových zón zahrnují oblasti se skutečně shodnými přírodně ekonomickými podmínkami hospodaření, a jestliže výše zonálních cen nejen uhrazuje náklady na výrobu, nýbrž zajišťuje, aby kolchozy a sovchozy dosáhly čistého důchodu v rozsahu, který stačí na vytvoření fondů akumulace a spotřeby, se zřetelem na stanovená tempa rozvoje výroby v podmínkách plného financování z vlastních zdrojů.

Důsledné uplatnění ekonomických metod řízení výroby klade zvýšené požadavky na stanovení výše cen a hranic cenových zón u každého výrobku se zřetelem na nevyhnutelnost diferenciací nákladů na výrobu jedné a téže produktů nejen v rámci oblastí, které spadají do velkých přírodně ekonomických zón, nýbrž i v rámci jednotlivých administrativních okresů. Je zřejmé, že areály cenových zón by měly být dány nikoliv formálním rozsahem území, které bylo zahrnuto do příslušné zóny, nýbrž stupněm rozdílů v přírodních a ekonomických výrobních podmínkách, majících relativně stálý charakter. U produktů, jejichž výroba se uskutečňuje v omezeném počtu okresů při poměrně nevelkých rozdílech ve výši nákladů, není diferenciací nákupních cen nutná a v řadě případů není ani účelná. Tak např. v podmínkách SSSR není nutno diferencovat nákupní ceny stonkového lnu, konopí, jednotlivých druhů luštěnin a jiných plodin. Jinak je tomu však u takových produktů hromadné výroby a spotřeby, jako je pšenice, žito, slunečnice, cukrovka, mléko a maso, jejichž výroba se uskutečňuje na ohromném území.

Pro velké biologické a technologické rozdíly ve zvlátnostech výroby a prodeje jednotlivých výrobků nelze otázku účelnosti a hloubky diferenciací nákupních cen posuzovat odtrženě od konkrétních zvlátností a perspektiv rozvoje zemědělství. Hranice cenových zón se stanoví na základě takových výrobních faktorů a ukazatelů, které mají relativně stálý charakter, jako je fyzikálně chemické složení půd, srážky, teplotní režim, hektarové výnosy, vlastní náklady, vybavení výrobními fondy. V těch okresech, v nichž bylo zčásti nebo zcela provedeno ekonomické ocenění půdy, jsou údaje tohoto ocenění základním ukazatelem pro stanovení areálů zón.

Při souhrnném hodnocení změn, k nimž došlo v podmínkách realizace produkce, lze zaznamenat, že:

— současné nákupní ceny plněji respektují výrobní náklady kolchozů a sovchozů a jejich potřebu dosahovat čistého důchodu na vytvoření fondů akumulace a spotřeby;

- se sblížila výše nákupních a předacích*) cen těchto výrobků a kolchozů a sovchozů (těch, které nebyly převedeny na úplný chozrasčot);
- se zvýšil podíl nákupních cen v maloobchodních cenách;
- se zlepšily relace cen rostlinných a živočišných výrobků, jakož i cen zemědělských výrobků a průmyslového zboží;
- se zvýšila úloha nákupních cen při podněcování růstu výroby a zlepšování ukazatelů jakosti zemědělských výrobků.

Ekonomická situace kolchozů nyní nezáleží na formě dodávek a u sovchozů na rozsahu financování ze státního rozpočtu, jak tomu bylo v nedávné minulosti, nýbrž na množství a jakosti produkce a na výši nákladů na její výrobu, tj. na těch faktorech, které jsou v rozhodující míře dány úrovní hospodářské činnosti každého konkrétního podniku a stupněm pracovní účasti kolchozníků a sovchozních dělníků. Lepší ekonomická odůvodněnost nákupních cen posiluje význam jejich plnějšího využívání cestou zlepšování jakosti a sortimentu výrobků a zvýšení objemu jejich realizace.

Aktuálnost dalšího zdokonalování nákupních cen se však nesnižuje. Zvláště velkého významu nabývá odstranění neodůvodněných rozdílů v úrovni důchodovosti rostlinných a živočišných výrobků a rozporů mezi chozrasčotní a národohospodářskou rentabilitou. Zvýšení nákupních cen živočišných výrobků, provedené v roce 1970, je důležitým praktickým krokem v řešení tohoto úkolu.

Zkušenosti posledních let svědčí o tom, že pro velké výkyvy v rentabilitě jednotlivých výrobků a v mikrozonálních rozdílech v podmínkách zemědělské výroby nelze dokonce ani při značné diferenciaci nákupních cen plně respektovat individuální výkyvy v nákladech na výrobu, což je nevyhnutelně spojeno s různou výší akumulace a odměny za práci.

Vysoké efektivnosti řízení výroby se dosahuje spojováním cenových a finančních opatření, směřujících k přerozdělování důchodů zemědělských podniků, které se nalézají v relativně lepších i horších přírodně ekonomických výrobních podmínkách. Proto zároveň se zlepšováním nákupních cen se v Sovětském svazu řeší problémy, směřující ke zdokonalení ostatních ekonomických nástrojů, např. v oblasti úvěrování a zdaňování. V současné době se daní z důchodu zdaňuje pouze ta část čistého důchodu kolchozů, která přesahuje 15 % rentabilitu.

Přitom daň z důchodu se stanoví diferencovaně v závislosti na úrovni důchodovosti podniků, přičemž základem je sazba ve výši 0,3 % za každé procento rentability, přesahující 15 %, avšak nepřesahující 25 % zdanitelného čistého důchodu.

Máme na zřeteli, že diferenciací cen a soustava zdaňování má pro intenzifikaci zemědělské výroby a pro vyrovnávání ekonomických podmínek zvyšování důchodovosti kolchozů s nestejnými výrobními podmínkami kladný význam. Proto nejenže nevylučujeme, nýbrž považujeme za účelné používat zvláště v okresech s relativně stálými půdními a klimatickými výrobními podmínkami pevných sazeb, stanovených v závislosti na rozdílech v úrodnosti půd.

Provedení ekonomické reformy v řízení národního hospodářství si vyžádalo určité zvýšení velkoobchodních cen průmyslových výrobků (v tom i cen výrobních prostředků pro zemědělství). Úpravy velkoobchodních cen byly však provedeny bez zvýšení maloobchodních cen zboží hromadné spotřeby a tudíž

*) Poznámka překladatele: V SSSR stát nakupuje zemědělské výrobky u kolchozů za nákupní ceny, u sovchozů za tzv. předací ceny. Výše nákupních a předacích cen je různá.

nikoliv na úkor hmotného blahobytu obyvatelstva. Nezměnily se ceny základní části materiálně technických zdrojů, využívaných v zemědělství. Bylo toho dosaženo cestou stanovení dvojí hladiny cen a poskytováním dotace ze státního rozpočtu organizacím Selchoztechniky, které dodávají průmyslové výrobní prostředky kolchozům a sovchozům.

Za účelem vyrovnání nákladů na dopravu materiálně technických prostředků se kolchozům a sovchozům mnoha okresů prodávají stroje, průmyslová hnojiva a jiné průmyslové prostředky za velkoobchodní ceny a jednotné přírážky a doprava se provádí dopravními prostředky Selchoztechniky. V nejbližších letech bude tento způsob materiálně technického zásobování uplatněn všude.

Úpravy nákupních cen zemědělských výrobků, jakož i provedení celé soustavy jiných změn, směřujících ke zvýšení úlohy ekonomických metod řízení, je projevem rostoucí péče státu o zvýšení efektivnosti zemědělské výroby a o další upevnění a rozvoj ekonomických vztahů mezi městem a vesnicí.

Adresa autora:

V. R. Bojev, Vsesojuznyj naučno-issledovatel'skij institut ekonomiki sel'skogo chozjajstva, Moskva

Socialistická společnost má zvláště příznivé podmínky pro využití investic jako páky ekonomického a společenského vývoje. Společenské vlastnictví výrobních prostředků umožňuje plánovitě využívat úhrného společenského produktu, stanovit poměr mezi akumulací a spotřebou v souladu s reálnými potřebami společnosti a využívat investičních fondů v rámci hospodářské politiky, rozpracované komunistickou stranou.

Aktivní úloha a využívání investic jako hybné síly plánovitého vývoje se projevuje ve třech hlavních směrech ekonomického a společenského vývoje:

a) Investice, konkretizované v nových základních prostředcích, jsou hlavní cestou k soustavnému zvyšování ekonomické efektivity veškeré činnosti a ke zvyšování společenské produktivity práce.

Dobře je známa rozhodující úloha technického pokroku ve zvyšování produktivity práce, různorodosti a zvyšování výroby, vyvolaná dokonalejším uspokojováním neustále rostoucích potřeb společnosti, a v úspoře společenské práce.

V podmínkách současné vědeckotechnické revoluce jsou rozvojové a zvelebovací investice hlavní cestou zavádění technického pokroku. I v zemědělství se čím dále tím více pocítují účinky vědeckotechnické revoluce. Vypracování nové technologie průmyslového typu v živočišné výrobě, pokrok, uskutečňovaný v mechanizaci zemědělských prací, jakož i způsoby zavlažování a chemizace jsou vyjádřením vědeckého a technického pokroku v oblasti zemědělské výroby, přibližujícího zemědělskou práci charakteru práce v průmyslu. Tím se vytvářejí předpoklady pro značné zvýšení intenzity výroby a produktivity práce v zemědělství, což se zas projevuje ve zvýšení ekonomické efektivity nových investic.

b) Účelově zaměřené použití investic zajišťuje nutné strukturální změny v rovnovážném růstu národního hospodářství.

Je známo, že v rámci procesu rozšířené reprodukce je rozvoj různých odvětví a činností vzájemně organicky podmíněn a že má být zabezpečen prioritní a urychlený vývoj dynamických odvětví, která jsou nositeli technického pokroku, spjatého i s příslušným rozvojem ostatních odvětví národního hospodářství.

Plánovitým rozdělováním investic na jednotlivá odvětví a pododvětví národního hospodářství může tak být zajištěno tempo a rozsah jejich vývoje v souladu s nutností rychlého a všestranného růstu národního hospodářství jako celku. Z tohoto hlediska má v současném období zvláštní význam rozvoj zemědělské výroby — odvětví, ve kterém lze pozorovat zaostávání za rozvojem ostatních odvětví národního hospodářství a především průmyslu jako celku i zacstávání za osobní spotřebou obyvatelstva. Nutnost urychleného vývoje ze-

mědělské výroby se projevuje ve značném růstu objemu investic, věnovaných na rozvoj tohoto odvětví v příští pětiletce (1971—1975). Z centralizovaných státních fondů i z vlastní akumulace zemědělských družstev se pro zemědělství uvolňuje celkem přes 100 miliard lei, z toho přes 50 miliard na realizaci státních programů racionálního využití vod, rozšíření zavlažovacích prací, stavby hrází, odvodnění, na boj s erozí půdy, jakož i na rozvoj zootechniky a zvýšení živočišné výroby. Tento objem investic do zemědělství je dvakrát větší než objem investic do celého národního hospodářství v období první pětiletky (1951 až 1955).

Mimoto se věnuje 10—11 miliard lei na zvýšení kapacity průmyslu, vyrábějícího pro zemědělství.

Zkušenosti naší země i zkušenosti zemí s vyspělým zemědělstvím velmi přesvědčivě dokazují, že pouze vytvořením silné materiálně technické základny lze vybudovat skutečně moderní zemědělství, které je schopno zabezpečit neustále rostoucí objem potravin pro dobré zásobování obyvatelstva a zajistit průmysl zemědělskými surovinami.

c) Rozvojem a zdokonalováním materiálně technické základny, realizované do značné míry pomocí investic, se vytvářejí i důležité předpoklady pro sociální pokrok v zemi. Jak poznamenal soudruh Nicolaie Caușescu na plénu Ústředního výboru Komunistické strany Rumunska, které se konalo ve dnech 17.—19. března 1970, „... bez intenzivního, moderního, vysoce produktivního zemědělství, organizovaného na základě nejnovějších poznatků vědy, nelze zajistit ani vytvoření všestranně rozvinuté socialistické společnosti, ani vybudování komunismu v naší zemi.“

V další části referátu máme v úmyslu analyzovat některá významná hlediska úlohy investic jako nástroje rozvoje zemědělství na základě prvků, které jsou součástí prognóz uvedených dvou státních programů, které jsou v letech 1971—1975 součástí budoucího pětiletého plánu rozvoje národního hospodářství Rumunské socialistické republiky.

INVESTICE — FAKTOR SOUSTAVNÉHO ZVYŠOVÁNÍ EKONOMICKÉ EFEKTIVNOSTI VÝROBNÍ ČINNOSTI

V oblasti rozvoje rostlinné výroby bylo dosaženo stádia, kdy používané agrotechnické metody nemohou přinést očekávané výsledky pro nedostatek vody. V podmínkách, kdy v zemi převládají v hlavních zemědělských přírodních oblastech území s 500—550 mm ročních srážek, nepříznivě rozdělených v průběhu roku, výroba nevyhnutelně trpí. Pojem intenzivního zemědělství zahrnuje i řízení výrobního faktoru — vláhy — což otevírá cestu k využívání biologického potenciálu osiva, hnojiv, všech investic do strojů, budov a ostatních základních fondů. Mimoto přibližně na polovině zemědělské půdy, zejména v obilnářských a pahorkatých oblastech — je sucho nejškodlivějším přírodním faktorem, neboť vede k nestabilním sklizním se značnými výkyvy v jednotlivých letech. V těchto podmínkách je cílem velkoplošných závlah zajistit vysoké a stále sklizně s náležitou ekonomickou efektivností, neboť zajištěním dostačujícího množství vody se značně zvyšuje i komplexní účinek ostatních agrotechnických opatření, prováděných v závlahovém zemědělství.

V nejbližších 15—20 letech se počítá se zavlažováním plochy 5,5 mil. ha, což v podstatě představuje veškerou plochu, kterou lze zavlažovat. V letech 1971

až 1975 bude připravena pro zavlažování plocha 1,2–1,5 mil. ha, k nimž přibude zhruba 900 tis. ha, zavlažovaných koncem roku 1970.

Mimoto se počítá s výstavbou nových hrází a s odvodňovacími pracemi na ploše 500 tis. ha v rámci boje s povodněmi a nadbytkem vláhy, s provedením protierozních prací na ploše 430 tis. ha k ochraně a zlepšení zemědělských kultur na svahovitých půdách, s meliorací a obděláním neúrodných slancovitých půd, s kultivací 125 tis. ha písků a písčitých půd i s celou řadou složitých opatření ve výstavbě rybníků a vodních nádrží, v boji proti znečišťování toků a v racionálním využití vodních zdrojů.

Má se za to, že uvedením uvedených objektů do provozu bude zajištěna efektivnost využití nejdůležitějších materiálových, finančních a lidských zdrojů. Očekávaný roční přírůstek zemědělské výroby je uveden v tab. I.

I. Hektarové výnosy a celkový objem produkce hlavních rostlinných výrobků, dosažených realizací státního programu využití vodních zdrojů a meliorací

Plodina	Hektarové výnosy (v q)	Zvýšení celkového objemu roční produkce (v tis. t)
Kukuřice (zrno)	30,00	1700
Pšenice	16,00	— ¹⁾
Zelenina		190
Zelenina a brambory		1100
Cukrovka	120,00	1800
Slunečnice	10,00	90
Vojtěška (seno)	70,00	4200 ²⁾

¹⁾ bude dosaženo dosavadní produkce, avšak na menší výměře

²⁾ sena celkem

Podle některých odhadů dosáhne celková hodnota přírůstku produkce ze zavlažovaných ploch v roce 1975 zhruba 6 miliard lei; k tomu přistoupí i přírůstek výroby, umožněný vybudováním hrází, odvodněním a bojem s erozí, který překročí 1 miliardu lei.

Uvedený přírůstek výroby dá možnost zvýšit dodávky na trh pro zpracovatelský průmysl a pro vývoz značného množství zemědělské produkce. Dodatečně získané sklizně krmiv (kukuřice, soja, hrách, seno) mohou zajistit výrobu cca 770 tis. tun masa v živé váze a průmyslové zpracování slunečnice a cukrovky nadto ještě přes 200 tis. tun oleje a zhruba 230 tis. tun cukru.

V oblasti živočišné výroby bylo zjištěno, že omezené možnosti, jimiž disponuje výroba při současné organizaci hospodářství, jakož i současná krmivová základna nejsou schopny držet krok s růstem spotřeby obyvatelstva. V období let 1971–1975 se má živočišná výroba ročně zvyšovat o 10–11 % a dosáhnout 60% přírůstku výroby ve srovnání se současným stavem; zemědělská výrobní družstva mají dosáhnout průměrného ročního přírůstku ve výši 12–13 % a dosáhnout celkového zvýšení výroby přes 80 % ve srovnání se stavem roku 1970. Je zřejmé, že takovýchto významných výrobních úspěchů může být dosaženo jedině všeobecným uplatněním moderních technologií průmyslového typu ve stát-

ních zemědělských podniků a jejich stále širším uplatňováním v zemědělských družstvech. Zkušenosti výrobních jednotek průmyslového typu v živočišné výrobě, které byly doposud organizovány zejména ve státním sektoru ukazují, že je zcela možné při rozšíření těchto moderních technologií získat v nejbližší době značné množství produkce za nižší ceny, než jaké jsou v ekonomické soustavě používány, cestou zintenzivnění procesu koncentrace, specializace a zprůmyslnění živočišné výroby. To se stalo základem vypracování národního programu rozvoje a zvýšení živočišné výroby v Rumunské socialistické republice na léta 1970–1980.

Veškerá výroba drůbežího masa a vajec ve státních zemědělských podnicích a zhruba 80 % této výroby v zemědělských výrobních družstvech bude získáno v kombinátech průmyslového typu. Stejně tak zvýšení výroby vepřového masa bude zajištěno převážně v podnicích průmyslového typu. V zemědělských výrobních družstvech se prosazuje koncentrace a specializace výroby masa na některých farmách s roční kapacitou 2000–3000 vykrmených prasat, kterou lze v soustavě hospodářství zvýšit až na 30 000 kusů. Bude organizován výkrm veškerého jatečného skotu při obecném uplatnění výkrmu do 350–400 kg živé váhy.

Za tím účelem se počítá se značným rozvojem krmivové základny, se zlepšením skladby pícnin; 70 % plochy krmných plodin bude oseto vojtěškou a jetelem. K dosažení rovnováhy v krmných dávkách se bude kromě kukuřice v žádoucím rozsahu rozvíjet i výroba krmiv se zvýšeným obsahem bílkovin, jako je soja a vojtěška v sušeném a granulovaném stavu. Výroba soji se do r. 1975 zvýší na pětinašobek ve srovnání s rokem 1970 a výroba granulované vojtěšky za totéž období dosáhne 600 tis. tun. Přednostně se bude rozvíjet výroba bílkovinných krmiv živočišného původu a krmných kvasnic.

Rozvoj chovu zvířat v intenzivních soustavách, zejména ve velkých průmyslových komplexech vyžaduje, aby bylo zajištěno zkrmování krmných směsí. Výroba krmných směsí se proto do roku 1975 zvýší na trojnásobek a bude činit 75 % veškeré spotřeby jaderných krmiv ve státních zemědělských podnicích a 65 % v zemědělských výrobních družstvech. Za tím účelem se počítá s tím, že v zemi bude vybudována jednotná síť podniků na výrobu krmných směsí, které budou spolupracovat jak s podniky vyrábějícími jaderná krmiva (k zajištění surovin), tak s podniky pro živočišnou výrobu, které budou krmné směsi spotřebovávat.

Celkový objem staveb pro živočišnou výrobu v socialistických podnicích překročí zhruba čtyřnásobně jejich objem, vybudovaný v letech 1966–1970.

K realizaci uvažovaných objektů pro rozvoj živočišné výroby bude zapotřebí investic ve výši zhruba 20 miliard lei na novou výstavbu. Doba návratnosti investic v letech 1971–1975 se odhaduje zhruba na 7 let ve státních zemědělských podnicích a zhruba na 12–15 let v zemědělských výrobních družstvech (zejména v důsledku vyšších vlastních nákladů na výrobu krmiv a pomalejšího dosahování projektovaných ukazatelů).

Je nutné zdůraznit, že pouze v podmínkách socialistického zemědělství lze vypracovat a realizovat investiční program v takovém měřítku. Je tomu tak díky tomu, že socialistická zemědělská velkovýroba, již se dostává soustavné pomoci ze strany socialistického státu, vytváří příznivé sociálně ekonomické prostředí, zajišťující vysokou ekonomickou efektivnost, a umožňuje v širokém měřítku zrychleným tempem zavádět pokrokové technologie.

Především je třeba si povšimnout předností zavádění technického pokroku do zemědělství v rámci národních rozvojových programů. Za takových podmínek lze jednotně přistupovat a řešit projekci, výstavbu, využívání i údržbu nových

objektů na základě společných technologických řešení. Předpokládá se například, že asi na 80 % zavlažované plochy se bude používat typ konstrukce s použitím rour uložených pod povrchem země a s ústředními zavlažovacími čerpacími stanicemi k vytvoření tlakové zavlažovací sítě, což je způsob, který v této pětiletce dal dobré výsledky. Současně, aby bylo dosaženo vyšší ekonomické efektivity, bude pro každý závlahový obvod zvlášť stanoven typ zařízení a metody zavlažování na základě příslušných technicko-ekonomických studií v závislosti na místních podmínkách.

Zařízení pro živočišnou výrobu průmyslového typu se budou pořizovat na základě typových projektů o velké kapacitě, blízkí se velikosti, která je optimální z hlediska jejich využívání a se zřetelem na jejich rozmístění v různých zónách.

Posouzení těchto problémů na celonárodní úrovni umožňuje racionálně rozmístit výrobní síly na území země. Tak se začnou budovat magistrální zavlažovací kanály pro dopravu vody v rozsahu, převyšujícím místní zdroje. Tyto kanály umožní rozšířit zavlažovanou plochu v pětiletce 1976—1980 o další milion hektarů a zajistí v příslušných zónách zásobování průmyslu a sídlišť vodou. 95 % ploch určených k zavlažování v období let 1971—1975 je rozmístěno v zóně s velmi příznivými půdními a klimatickými podmínkami pro zavlažování zemědělských plodin — na rovině Cimpie Romine a na planině Podişul Dobrogean, kde Dunaj zajišťuje zdroj zásobování vodou za výhodných technicko-ekonomických podmínek. V zónách velkovýroby krmiv se bude rovněž rozvíjet chov prasat, zatímco výroba vajec a drůbežího masa, vyžadující menší množství jadrných krmiv, se bude rozvíjet v zónách s menšími osevními plochami zrnin.

To vše zajišťuje realizaci uvažovaných objektů a uplatnění technického pokroku s poměrně nízkými specifickými investicemi a v podmínkách zvýšené ekonomické efektivity jejich provozu.

Nakonec, zároveň s investicemi vynakládanými v celonárodním měřítku a jejich integrací do pětiletých plánů je zajišťována účelná souvztažnost této činnosti s řešením četných doprovodných problémů, což zase zajišťuje, aby nové objekty příslušným způsobem fungovaly.

Například se počítá s nutnými opatřeními k zajištění potřebného počtu inženýrů, techniků i dělníků jak pro výstavbu objektů, tak pro jejich provoz. Zvláštní pozornost se věnuje přípravě dělníků, potřebných pro zavlažovací práce, cestou jejich aktivní účasti na stavebních pracích a při montáži technologického zařízení, jakož i cestou jejich účasti a výrobní praxí v jednotkách, vybavených zavlažovacími zařízeními. Budou rovněž přijata opatření k zajištění nutného počtu inženýrů — zootechniků, veterinárních lékařů a techniků. Bude věnována pozornost racionálnějšímu využívání pracovních sil, školení a odborné přípravě všech, kteří pracují v podnicích, zaměřených na živočišnou výrobu.

Dokončují se práce, týkající se rozvoje průmyslové výroby masa, chlazenství a mlékařského průmyslu, v nichž se počítá s výrobní kapacitou těchto průmyslových odvětví, odpovídající surovinové základně, předpokládané v příštích letech. V zónách vysoké koncentrace živočišné výroby se vytváří síť podniků průmyslové výroby celostátního charakteru, sloužících celostátním zájmům, z nichž některé se specializují na vývoz. Výstavba zpracovatelských průmyslových podniků při velkých komplexech pro chov hospodářských zvířat bezprostředně povede k vyloučení nákladů na dopravu zvířat a ke zvýšení efektivity velkovýrobních podniků pro živočišnou výrobu.

Integrace chovu zvířat se zpracovatelskými procesy — zpočátku alespoň v oblasti prvotního zpracování — se ukazuje jako nutný proces, který bude

v nejbližších letech vyřešen výstavbou průmyslových zpracovatelských objektů, které budou bezprostředně navazovat na chov zvířat.

Za těchto podmínek mohou uvažované investice zajistit soustavný růst ekonomické efektivnosti výrobní činnosti.

INVESTICE — NÁSTROJ ROVNOVÁŽNÉHO RŮSTU NÁRODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Rozvoj silného sektoru živočišné výroby je jedním z nejcharakterističtějších ukazatelů moderního intenzivního zemědělství.

Vysoký podíl živočišné výroby na celkovém objemu zemědělské výroby je z jedné strany výrazem vyššího stupně zhodnocení rostlinné produkce v rámci zemědělství a zároveň umožňuje výrobky průmyslově zpracovávat. Z druhé strany zvýšení živočišné produkce odpovídá i tendencím spotřebitelské poptávky obyvatelstva. S růstem životní úrovně se poptávka po potravinách zaměřuje zprvu na zvýšenou spotřebu masa, ovoce a zeleniny, zatímco zároveň poptávka po chlebovém obilí stagnuje nebo nejvýše málo roste. Tyto tendence lze pozorovat i v naší zemi: spotřeba masa na jednoho obyvatele se v období let 1950—1968 téměř zdvojnásobila a dosáhla téměř 32 kg ročně. Přesto v současné době je spotřeba masa ještě poměrně nízká, takže do roku 1980 bude třeba k uspokojení rostoucích potřeb výrobu masa zhruba zdvojnásobit.

Zvýší se rovněž výroba mléka a vajec. Tak bude možno dosáhnout současné úrovně některých západních zemí, jako je NSR, Francie, Velká Británie. Do roku 1975 se počítá se zvýšením celkové výroby masa o více než 50 %, z toho drůbežního masa více než na čtyřnásobek.

Je třeba poznamenat, že i když tempo růstu živočišné výroby je rychlé, rostlinná produkce se bude rozvíjet ještě rychlejším tempem. Je tomu tak proto, že je nutno překonat zaostávání v rozvoji krmivové základny, která se v roce 1969 snížila o 15—25 %, a z druhé strany je nutno zlepšit zásobování obyvatelstva i některými rostlinnými výrobky. Právě nutnost rychlejšího rozvoje rostlinné výroby byla jednou z příčin, které si vyžádaly značného rozšíření zavlažovaných ploch.

Velký objem investic do zemědělství je výrazem zvláštní pozornosti, kterou strana a stát věnuje této hlavní základně národního hospodářství v zájmu jeho účelného proporcionálního rozvoje, vytvoření všech podmínek pro maximální využití velkých zdrojů, jimiž disponuje naše socialistické zemědělství, v zájmu zvýšení životní úrovně rolnictva, uspokojení spotřebitelské poptávky obyvatelstva, pokroku celé socialistické společnosti. Zemědělství tak zaujímá patřičné místo v rozvoji národního hospodářství.

Rychlý rozvoj zemědělské výroby, soustředění výrobního úsilí na určitá odvětví a činnosti vytváří příznivé předpoklady rovněž pro rozvoj vývozu.

Je zřejmé, že splnění tak rozsáhlého investičního programu, který hluboce změní výrobní podmínky ve většině zemědělských podniků, si vyžádá i řady změn ve struktuře jejich výroby. V souvislosti s tím je nutno postavit na nové základy výrobní profil zemědělských podniků, jakož i územní rozmístění zemědělské výroby.

Investice do meliorací a do živočišné výroby jsou rozděleny na delší časový úsek v určitém sledu. Za těchto podmínek jsou prvkem, zdůvodňujícím pětiletý plán na léta 1976—1980; bude-li včas znám objem a zaměření investic do zemědělství, bude možno zajistit vztahy k ostatním odvětvím národního hospo-

dářství, a to jak pokud jde o materiálně technické zásobování, tak i pokud jde o prodej zemědělských výrobků. V tomto smyslu je třeba připomenout úkoly strojírenství a chemického, lehkého a potravinářského průmyslu při zpracování zvýšeného množství zemědělské produkce, úkoly socialistického obchodu — zajistit stále lepší zásobování obyvatelstva na základě zvýšeného množství disponibilní produkce. Tak v plánu budoucí pětiletky se počítá s tím, že bude pokračovat proces komplexní mechanizace všech zemědělských prací, zejména u technických plodin, v zelinářství, ovocnářství, vinařství a v živočišné výrobě. Zvláštní pozornost je věnována zlepšení biologického materiálu. Na výzkumných stanicích i ve vědeckovýzkumných ústavech bude vyvinuto úsilí o vytvoření nových odrůd, přizpůsobených k pěstování v závlahových podmínkách, a v živočišné výrobě se počítá s tím, že se bude pokračovat ve zlepšení plemenné struktury stavů a se zvýšením jejich výrobního potenciálu. Bude zajištěno zvýšené množství průmyslových hnojiv, prostředků pro boj se škůdci a plevely, fungicidů i biologických stimulačních látek, čímž dojde ke značnému pokroku v procesu komplexní chemizace zemědělství.

Mimoto investiční program, vypracovaný na celonárodní úrovni a sladěný s ostatními ekonomickými ukazateli pětiletého plánu, otevírá rovněž možnost komplexního řešení některých otázek celostátního zájmu, jako je komplexní program využití vod, jehož cílem je zajistit akumulaci vody, využít zdrojů podzemních vod, jakož i řada opatření proti znečišťování toků, zároveň s úkoly v oblasti elektrické energie, dopravy, chovu ryb atd.

V důsledku toho všeho musí rychlejší rozvoj zemědělství v budoucí pětiletce uspokojit složité a rostoucí potřeby národního hospodářství a na tomto základě vytvořit příznivé předpoklady pro urychlení procesu celkového ekonomického růstu.

INVESTICE — FAKTOR SOCIÁLNÍHO ROZVOJE

Je známo, že zdokonalování materiálně technické základny výrobních sil určuje odpovídající změny i ve výrobních vztazích. Lze tudíž říci, že investice, zaměřené v souladu s reálnými požadavky rozvoje společnosti, vyvolávají i řadu hlubokých sociálních účinků.

Široký rozsah projektovaných závlah, jakož i podniků průmyslového typu pro chov zvířat, značně přesahující rámec jednotlivého zemědělského podniku, vyžaduje, aby mezi podniky se rozvinuly kooperační vztahy, aby byl prohlouben stupeň specializace a uplatněny nové formy společenské a územní dělby práce. Mnoha kooperačních činností se tedy zúčastní jak státní podniky, tak i družstva, což posílí tendenci ke sblížení dvou forem socialistického vlastnictví v zemědělství.

Jak bylo uvedeno na březnovém plénu ÚV RKS v roce 1970, je nutno přistoupit k organizaci velkokapacitních farem pro chov zvířat cestou spolupráce mezi státními zemědělskými podniky a zemědělskými výrobními družstvy. Výrobní spolupráce mezi státním sektorem a družstvy má být ostatně v zemědělství rozšířena i na jiné úseky.

Ukazují se příznivé podmínky pro integraci zemědělského výrobního procesu a průmyslového zpracování. To vše posílí proces zespoličnění družstevního vlastnictví, které se tak přiblíží charakteru vlastnictví všelidového.

Zároveň s těmito kvalitativními hledisky povede uvažovaný investiční program ke značnému pokroku i ve formě a úrovni rozvoje výrobních sil v družstev-

ním zemědělství. Uplatněním technologických řešení, podobných těm, jichž se používá ve státním sektoru, se vytvářejí reálné možnosti, aby se za několik let sblížily technicko-ekonomické parametry využívání výrobních prostředků a pracovních sil v podnicích pro živočišnou výrobu obou sektorů a tím se snížily rozdíly v úrovni výroby mezi státními zemědělskými podniky a družstvy.

V oblasti zavlažovacích prací se ukazuje, že ve velkých soustavách zemědělství budou výrobní družstva využívat výrobních prostředků téže technické úrovně, což jim dá možnost přiblížit se státním zemědělským podnikům i z hlediska ekonomické úrovně. Tím se vytváří i příznivá perspektiva ve zvyšování důchodů družstevníků.

Státní socialistický sektor může poskytnout cennou kvalifikovanou pomoc družstvům a tím silně ovlivňovat i celkový rozvoj zemědělství. Není pochyb, že tato forma výrobní spolupráce ještě více upevní svazek dělnické třídy s pracujícími rolníky a přispěje k procesu homogenizace našeho socialistického národa.

Na druhé straně značné zvýšení rostlinné a živočišné výroby podstatně zvýší úlohu zemědělství v zásobování průmyslu surovinami a obyvatelstva potravinami, čímž budou vytvářeny objektivní předpoklady k neustálému růstu životní úrovně obyvatelstva i k obecnému pokroku národního hospodářství. Tím zemědělství značně přispěje k procesu vytváření všestranně rozvinuté socialistické společnosti a k přechodu k výstavbě komunismu v naší vlasti.

Adresa autorů:

D. Dumitru, dr. K. Jakobovič-Boldișor, Institut de Cercerari Penter Economie Agrara, Bd Mărăști 61, Bucuresti

Za čtvrt století svobodného života na cestě socialismu dosáhla Bulharská lidová republika velkých úspěchů ve svém všestranném rozvoji. Ze zaostalé agrární země se Bulharsko proměnilo v průmyslově agrární zemi s velkým, vysoce mechanizovaným a vysoce produktivním zemědělstvím.

Jedním z nejpřesvědčivějších příkladů tvůrčího použití marxismu-leninismu a jeho přijetí je socialistická přestavba a rozvoj zemědělství jako jediné správné a spolehlivé cesty rozvoje naší země. Leninův družstevní plán, leninismus jako teorie a praxe posloužil jako solidní základ, na němž naše strana rozvinula boj za zapojení rolníků do budování socialismu. Socialistické zřízení, velké zemědělské podniky — zemědělská výrobní družstva (TKZCH) a státní statky (GZCH) — vytvořily podmínky a předpoklady pro rychlé zvýšení zemědělské výroby, zvýšení společenské produktivity práce a zbavení zemědělského obyvatelstva chudoby a nevzdělanosti.

Socialistická přestavba zemědělství vytvořila příznivé podmínky pro rychlou intenzifikaci a zavádění vědeckých poznatků a technického pokroku do zemědělské výroby. Bulharská lidová republika zaujala jedno z předních míst ve světě v dosažených hektarových výnosech a ve výrobě pšenice, rajčat, hroznů, tabáku, ovoce a jiných zemědělských výrobků na jednoho obyvatele. Naše země zaznamenala v posledních letech nejvyšší průměrné roční tempo růstu zemědělské produkce ve světě, při značném snížení počtu lidí, zaměstnávajících se zemědělskou prací.

Nehledě na tyto úspěchy našeho zemědělství, IX. sjezd Bulharské komunistické strany a po něm následující pléna jejího Ústředního výboru k otázkám zemědělství vytyčily před zemědělstvím ještě větší a zodpovědnější úkoly.

Jako doposud, tak i nadále v úspěšném splnění těchto úkolů bude hrát mimořádně velkou úlohu další zdokonalování ekonomického řízení zemědělství. Hledání nejsprávnějších cest a prostředků k soustavnému zdokonalování stranického a hospodářského řízení v souladu s požadavky objektivních ekonomických zákonů socialismu a v souladu s nastávajícími změnami v ostatních odvětvích a sférách činnosti národního hospodářství se bude uskutečňovat na vědeckém základě, v daném případě na základě stavu a poznatků naší zemědělské ekonomické vědy. V podmínkách naší socialistické soustavy věda a praxe jdou ruku v ruce a soustavně se rozvíjejí a zdokonalují. Byly již získány veliké zkušenosti v oblasti řízení zemědělství. Tyto zkušenosti jsou zárukou ještě rozhodnějšího zlepšení práce na tomto úseku.

Základní formy a metody, jejichž prostřednictvím náš socialistický stát zajišťuje a usměrňuje rozvoj zemědělství a celého národního hospodářství země,

vešly jako základní prvky do nové soustavy ekonomického řízení národního hospodářství, která byla schválena již v roce 1963 v souladu s usneseními VIII. sjezdu naší strany. Od roku 1964 se prvky a ekonomický mechanismus této soustavy neustále zdokonalují. Nová soustava ekonomického řízení se uskutečňuje prostřednictvím celého komplexu vzájemně propojených opatření a činností, jimiž se nelze podrobně zabývat v rámci jediného referátu. Dáváme si za úkol v duchu požadavků a příprav k této poradě obrátit vaši pozornost a sdělit své praktické a vědecké zkušenosti pouze v některých základních otázkách ekonomického řízení zemědělství.

POUŽÍVÁNÍ DOKONALEJŠÍCH VĚDECKÝCH METOD PLÁNOVÁNÍ ZEMĚDĚLSTVÍ

Na vlastních zkušenostech jsme se přesvědčili, že socialistické vlastnictví výrobních prostředků, rychlý technický pokrok a prohlubující se vnitřní i mezinárodní dělba práce vyžadují čím dále tím více zdokonalovat centralizované plánování v národním hospodářství včetně zemědělství.

Plánování zůstává základní metodou řízení zemědělství socialistickým státem. Je třeba, aby soustava plánování v co největší míře respektovala objektivně působící ekonomické zákony a vytvářela podmínky pro nejúčinnější využití existujících pracovních a přírodních zdrojů, aniž by se přitom připouštěly projevy subjektivismu při přijímání konkrétních rozhodnutí. Státní plán rozvoje národního hospodářství zůstává hlavním a nejdůležitějším prostředkem usměrňování a koordinace úsilí v zemědělské výrobě.

V současných podmínkách rostou požadavky na ekonomické zdůvodnění plánu a stále více se rozšiřují a rozvíjejí jeho ekonomické funkce. Ve stále rostoucí míře se ukazuje nutnost používat metodu vypracování plánu v mnoha variantách a vybírat nejvhodnější varianty pro dané období našeho sociálního a ekonomického vývoje. V rámci základních požadavků a úkolů, které jsou záměrem státních orgánů, je nutno rozvíjet samostatnost a iniciativu místních řídicích orgánů a odborníků. V podmínkách nové soustavy řízení národního hospodářství neustále roste úloha prognostické činnosti a výhledového plánování v oblasti zemědělství. V tomto směru v naší zemi, jako i v jiných bratrských zemích, byla vykonána a dále se rozvíjí značná vědecká i praktická činnost. Plánování je neustále zdokonalováno.

V současné době se uskutečňuje plánovité řízení zemědělství státem na základě stanovených výrobních ukazatelů především tržní produkce. Socialistický stát prostřednictvím svých plánovacích orgánů stanoví okresům určitá kontrolní čísla pro zemědělskou výrobu, vycházejí při tom z potřeb společnosti a přihlížejí k možnostem země jako celku i jejích jednotlivých oblastí. Tato kontrolní čísla jsou základem pro vypracování výhledových i ročních podnikových plánů rozvoje zemědělské výroby. Současně jsou dávány i určité limity investic a jiných prostředků, nutných k dosažení konečného cíle.

Po zpřesnění a schválení závazných ukazatelů v naturálních jednotkách státem, které musí být zajištěny a odevzdány státu jako tržní produkce, sestavuje každý zemědělský podnik své plány. V současné době se centrálně stanoví pouze množství chlebového a krmného obilí, nečištěné rýže, fazolí, slunečnicových semen, masa všeho druhu celkem, mléka, vajec aj.

Současně s těmito závaznými ukazateli jsou nákupním organizacím schvalovány ukazatele nákupu řady ostatních zemědělských výrobků, které jsou za-

bezpečovány na základě dvoustranné smlouvy. Pro všechny tyto druhy výrobků, žádaných státem, jsou stanoveny určité víceleté báze. Za množství výrobků, odevzdaných nad určitý základ, se podnikům vyplácí prémie k základním nákupním cenám.

Z toho vyplývá, že jedním ze základních momentů v podmínkách nové ekonomické soustavy je zdokonalení vzájemných vztahů mezi jednotlivými socialistickými podniky a státem a zlepšení mechanismu nákupu. To zase napomáhá rozšíření a posilování samostatnosti a iniciativy jednotlivých podniků a výrobních kolektivů. Tato obecná tendence ve vztazích mezi státem a socialistickými podniky je zakotvena ve všech vládních dokumentech o nové soustavě řízení národního hospodářství.

Zdokonalování vzájemných vztahů mezi státem na jedné straně a socialistickými zemědělskými podniky na straně druhé, se v podmínkách nové soustavy projevuje především ve způsobu vzájemného spojení výrobního programu jednotlivých podniků a celkovým plánem rozvoje národního hospodářství.

Stanovení závazných ukazatelů plánu shora v objemu pouze tržní části zemědělské produkce, nikoliv jejího celkového objemu a druhů výroby, ve značné míře zvýšilo hmotnou zainteresovanost jednotlivých zemědělských podniků. Byly vytvořeny nutné předpoklady a podmínky pro rozvíjení širší iniciativy a samostatnosti podniků při plánování.

Vedoucí pracovníci a odborníci zemědělských podniků mají v současné době možnost více přihlížet ke konkrétním místním a ekonomickým podmínkám zemědělské výroby. Zemědělským podnikům je dána širší možnost hájit své ekonomické zájmy. Byly zjednodušeny a zlepšeny vzájemné vztahy mezi výrobními podniky a nákupními organizacemi.

Ovšem i v současné době je stále ještě řada nedostatků při vypracování státního plánu vůbec, jak v celostátním měřítku, tak v okresech, a vyskytují se i nedostatky v plánování v jednotlivých zemědělských podnicích. Avšak i přesto se v procesu zavádění a zdokonalování nové soustavy řízení národního hospodářství centralizované řízení státem, uskutečňované prostřednictvím plánování, neoslabilo, ale naopak byla v tomto směru vytvořena daleko lépe konstruovaná soustava ukazatelů a lhůt. Bylo dosaženo daleko úplnějšího a lepšího spojení zásady centralizovaného plánování s tvůrčí iniciativou místních vedoucích pracovníků a odborníků. Značně se zvýšila úloha ekonomických pák při určování tempa rozvoje a proporcí mezi jednotlivými odvětvími zemědělské výroby. V současné době jsou při sestavování plánu státem více respektovány výrobní faktory. Zvýšila se vědeckost plánování výroby. Značnou úlohu v tomto směru hraje i Ústav zemědělské ekonomiky a organizace.

Problémy plánování a vypracovávání prognóz rozvoje zemědělské výroby zaujímají (zejména v posledních letech) významné místo v práci tohoto ústavu.

Naše společnost se rozvíjí plánovitě na základě zákonů socialistické reprodukce. Přesto, chceme-li dosáhnout největšího efektu z působení objektivních ekonomických zákonů socialismu a větší důslednosti a sladění současného stavu s budoucími tendencemi vývoje, je nutno předvídat všechny ty změny, k nimž může dojít v jednotlivých odvětvích i v celém národním hospodářství. Sestavování prognóz je tedy svéráznou formou průzkumu budoucnosti, založeného na objektivních zákonech, a odhaluje vzájemné souvislosti mezi jednotlivými odvětvími výroby a intenzitu vlivu různých faktorů v delší perspektivě. Za účelem vědecky zdůvodněného předvídaní perspektivního rozvoje zemědělství v zemi byl v posledních letech propracován úkol, týkající se objemu a struktury zemědělské výroby do roku 1975. Výsledky byly předány k využití centrálním

státním orgánům a byly vzaty za základ pro vypracování státního plánu rozvoje zemědělství na období do roku 1975.

Základní výchozí tézí pro stanovení perspektivní struktury je zjištění ekonomicky zdůvodněného vztahu mezi potřebami společnosti a možnostmi výroby. Potřeby společnosti jako celku jsou dány potřebou výrobků určených k tuzemské spotřebě a potřebou výrobků pro vývoz. Parametry, v jejichž rámci se stanovují vnitřní potřeby, jsou na jedné straně tempa celkového ekonomického rozvoje země, například tempa růstu národního důchodu, a na druhé straně zavádění technického pokroku k urychlení růstu výroby, snížení nákladů na výrobu a cen.

Vývoz zemědělských výrobků má pro ekonomiku naší země značný význam. Zemědělská produkce, určená pro vývoz, se vyrábí na ploše, která představuje zhruba 23 % využívané nejurodnější obdělávané půdy v zemi. Mimoto je ve výrobě produkce pro vývoz v čerstvém i zpracovaném stavu zaměstnána značná část pracovních sil v zemědělství a v potravinářském průmyslu.

Objem a struktura vývozu se stanoví se zřetelem na zabezpečení co nejúplnějšího a nejefektivnějšího využití vnitřních zdrojů pro realizaci zemědělské produkce na zahraničním trhu. Používá se těchto ukazatelů:

- množství valut získaných z jednotky plochy,
- nutné výrobní náklady (v leva) na jednotku valut.

Úkol ve stanovení objemu a struktury zemědělské produkce do roku 1975 byl rozpracován ve třech variantách. Nejpodstatnější závěry a návrhy z výzkumu jsou tyto:

a) Potřebu obyvatelstva v perspektivě zaměřovat stále více nikoliv na konkrétní zvyšování množství spotřebovávaných potravinářských výrobků, nýbrž na strukturální změny ve spotřebě: na změny v poměru mezi kalorickou hodnotou a bílkovinami živočišného a rostlinného původu, na zvýšení spotřeby ovoce a zeleniny a na nepatrné snížení spotřeby chlebového obilí.

b) Strukturu vývozu je třeba změnit ve dvou směrech. Vývoz živočišné produkce je třeba omezit. Místo obilí přeměněného na živočišnou produkci vyvážet přímo obilí, což je ekonomicky účelnější, jsou-li k dispozici soustavně se rozšiřující zavlažované plochy.

c) Rozšířenou reprodukci pracovních náročných plodin — tabáku, zeleniny, ovoce, vinné révy aj. provádět zejména cestou intenzifikace.

d) Základními vývozními produkty mají zůstat tradiční výrobky — tabák, ovoce, zelenina a hroznové víno. Navrhuje se značně zvýšit vývoz kukuřice.

Vyjasnění a konkrétní řešení problémů rozvoje zemědělství země na období do roku 1975 bylo do značné míry usnadněno i vypracovanými prognózami rozvoje základních zemědělských plodin a odvětví, jakož i normativy spotřeby práce a prostředků na jednotku produkce. Na základě ústavem připravených metodických pokynů bylo velkými vědeckými kolektivy vypracováno 24 prognóz pro jednotlivé plodiny a odvětví, které jsou využívány plánovacími orgány.

Mimořádně užitečné pro řízení zemědělství jsou i dokončené výzkumné úkoly, týkající se stanovení potřebného množství a struktury traktorů, dopravních prostředků a jiných strojů pro zemědělství pro rok 1975, jakož i oblastně diferencované normativy spotřeby práce a prostředků. V prvním výzkumném úkolu byly na základě diferencovaného stupně mechanizace jednotlivých výrobních procesů a přírodně ekonomické charakteristiky a specializace oblastí v zemědělství stanoveny normativy na 100 ha plochy podle jednotlivých druhů strojů. Na tomto základě byla stanovena celková potřeba traktorů a zemědělských strojů pro rok 1975. Ve druhém výzkumném úkole bylo pro základní zemědělské plodiny vypracováno zhruba po 25 normativech nejdůležitějších po-

ložek nákladů na výrobu v peněžním i naturálním vyjádření pro rok 1970 a 1975 v různých výrobních podmínkách.

Na žádost Státního plánovacího výboru vypracoval ústav dlouhodobou prognózu rozvoje zemědělství v zemi pro rok 1980 a 2000. V prognóze jsou vloženy základní předpokládané tendence v objemu a struktuře hrubé produkce, průměrných hektarových výnosech, ve vnitřních potřebách země, ve vývozu, materiálových nákladech, investicích, pracovních zdrojích aj.

Vypracování reálného, vědecky zdůvodněného pětiletého plánu, co nejvíce se opírajícího o dlouhodobé prognózy, je nejdůležitějším, rozhodujícím článkem v nové ekonomické soustavě řízení národního hospodářství včetně zemědělství. Plán je vyjádřením objektivních proporcí a tendencí rozvoje jednotlivých odvětví a jiných vzájemných vztahů a podmínek. K realizaci plánem uvažovaných tendencí počítá nová soustava i s odpovídajícími ekonomickými podněty. Mylnými a nesprávnými z vědeckého hlediska jsou, podle našeho soudu, názory těch zemědělských ekonomů, kteří mají za to, že regulátorem výroby za socialismu má být zákon hodnoty, tj. trh. Společenský charakter výroby za socialismu umožňuje, aby se realizaci produkce dostalo společenského uznání prostřednictvím plánu. Na druhé straně, nejdůležitější ekonomické páky nové soustavy (ceny, prémie, úvěr, daně aj.) mohou být usměrňovány a usměrňují se plánovitě, se zřetelem na zajištění normálních podmínek rozšířené reprodukce v každém jednotlivém podniku. Plánovitě respektování působení zákona hodnoty prostřednictvím uvedených konkrétních ekonomických pák je tak zárukou úspěšného splnění plánem předpokládaného výrobního programu.

Nákupní ceny zemědělské produkce jsou plánovanými cenami. Utvářejí se na základě plánu. Jsou zároveň nemyslitelné bez zbožního charakteru výroby a existence hodnoty. Zákon hodnoty působí v nejtěsnější spojitosti s objektivními ekonomickými zákony socialistické společnosti a především se základním zákonem socialismu a zákonem plánovitého a proporcionálního rozvoje národního hospodářství. Všechny ekonomické kategorie se kvantitativně utvářejí na základě plánu a používají se jako páky plánované ekonomiky rovněž na základě plánu. Protože plánovitost je zákonitostí socialistické ekonomiky, pak i nákupní ceny podléhají této zákonitosti, tj. jsou plánovanou ekonomickou pákou řízení zemědělské výroby.

V roce 1959 byly v naší zemi provedeny základní změny v soustavě a tvorbě cen. Byla zrušena soustava povinných dodávek státu a k ní patřící nízké ceny. Strana a vláda provedly řadu opatření (v letech 1961, 1965, 1966 a 1968), směřujících k přiblížení nákupních cen k vnitřní hodnotě zemědělského zboží na základě požadavků plánovací soustavy. Začaly se plněji respektovat zvlátnosti tvorby hodnoty zemědělského zboží. V zemi existují jednotné státní nákupní ceny, vycházející z průměrných výrobních podmínek v zemi, při čemž tyto ceny jsou v horských a podhorských oblastech doplňovány prémie a příplatky ke státní nákupní ceně. V nížinných oblastech je diferencovaně odčerpávána část diferenciální renty cestou zdaňování na základě hrubého důchodu. Za překročení výrobního programu jsou zemědělským podnikům poskytovány téměř u všech produktů dodatečné prémie.

V posledních letech Ústav zemědělské ekonomiky a organizace provedl řadu výzkumů v souvislosti se *zdokonalováním ekonomických pák, především cen, jejichž výsledky se projeví ve vládních dokumentech k těmto otázkám.* Některé z těchto elaborátů jsou často teoretického, zatímco jiné vědeckopraktického rázu. V této oblasti byla vypracována i vědecky zdůvodněná metodologie zdokonalení hodnotového typu ceny, při čemž byla navržena míra hodnoty

produktu pro společnost, diferencovaná podle odvětví a výrobků; byly také stanoveny koeficienty pro vyjádření společenské složitosti práce. Byla vypracována a vědecky zdůvodněna metodika tvorby celkové hladiny nákupních cen. Tato metodika obsahuje tyto základní momenty:

- tempa zvýšení nebo snížení objemu produkce v rámci pětiletého plánu;
- struktura vlastních nákladů na jednotlivé výrobky;
- produktivita společenské práce, vyjádřená růstem fondové náročnosti produkce.

Na základě této metodiky byla navržena výše a relace nákupních cen u 40 výrobků, jichž se má dosáhnout v období let 1966—1972.

Byla rovněž navržena k praktickému využití metodika diferenciací nákupních cen podle oblastí, jakosti produkce, podle sezónnosti výroby aj. Byl předložen i matematický aparát k uskutečnění diferenciací cen. Na základě této metodiky byly navrženy oblastní (zúčtovací) ceny pro 20 základních zemědělských výrobků. V cenotvorné praxi se oblastní ceny používají nepřímo prostřednictvím soustavy premií — příplatků k nákupním cenám v horských a podhorských oblastech.

Rozvoj našeho zemědělství cestou *prohloubení jeho specializace a zvýšení koncentrace výroby je procesem objektivně podmíněným, stupněm rozvoje výrobních sil a panující formou společenské výroby*. Specializace a koncentrace výroby má zase zpětný vliv a vytváří podmínky pro další rozvoj výrobních sil. Tento objektivní charakter specializace a koncentrace výroby znamená, že tyto procesy nemohou být uměle podněcovány, avšak nelze je rovněž po dlouhou dobu zpomalovat.

Všem jsou známy velké ekonomické a sociální přeměny, jakož i vysoké výrobní výsledky, jichž bylo dosaženo na bulharské vesnici v letech lidové moci. Tvůrčí aplikace Leninova družstevního plánu u nás dala možnost za poměrně krátké historické období provést přestavbu zemědělství a překonat rozpor mezi ve vývoji zaostávajícími výrobními silami a novými výrobními vztahy. V rozvoji našeho družstevního zřízení byla dvakrát uskutečněna koncentrace výroby. Poprvé, když hospodářství jednotlivě hospodařících rolníků byla přeměněna ve velké družstevní socialistické podniky. Podruhé byla v naší zemi uskutečněna koncentrace zemědělství před 11 lety zvětšením výměry TKZCH a GZCH. Zvětšení TKZCH umožnilo plněji využít rezerv družstevního zřízení na vesnici, podnitit rychlý rozvoj výrobních sil a úspěšně řešit řadu sociálních a kulturních problémů života na vesnici. Koncentrace souběžně s prohlubující se specializací výroby umožnila úspěšně uskutečňovat linii rozvoje všech odvětví našeho zemědělství cestou jeho intenzifikace. Právě tato druhá etapa rozvoje koncentrace zemědělské výroby podmínila naše úspěchy ve zvyšování hektarových výnosů zemědělských plodin a užitečnosti zvířat, jakož i zvýšení důchodů družstevních rolníků.

Na dubnovém plénu Ústředního výboru Bulharské komunistické strany (1970) bylo provedeno hlubší hodnocení dosažené úrovně našeho zemědělství a bylo konstatováno, že současná TKZCH a GZCH, i když jsou velkými podniky, již nejsou schopna nejefektivněji řešit nové úkoly, které stojí před zemědělstvím, jednotlivě. Především neposkytují potřebný prostor pro zavádění výsledků technického pokroku a pro převedení tohoto základního odvětví naší ekonomiky na průmyslový základ. Je nutno přejít k širšímu uplatňování nejnovějších technologických a organizačních řešení jak v oblasti rostlinné, tak i v oblasti živočišné výroby, se zřetelem na co nejúplnější a racionální využití půdy, výrobních prostředků a pracovních sil v zemědělství. Koncentrace výroby v zemědělství je diktována rovněž nutností ještě více prohlubovat specializaci zemědělských podniků.

Objektivní tendenci rozvoje zemědělství v současné době je jeho soustavná přeměna v odvětví, vyrábějící suroviny pro zpracovatelský průmysl. Čím dále tím větší část zemědělské produkce se nabízí spotřebitelům po menším nebo větším zpracování. Z toho vyplývá, že další rozvoj naší společnosti vyvolává nutnost vytvoření úplné jednoty uceleného reprodukčního procesu — výrobní surovina, zpracování a realizace. V dosavadním vývoji bylo spojení jednotlivých článků tohoto uceleného procesu do značné míry narušeno. Jednotlivým článkem v uceleném reprodukčním procesu jsou požadavky zpracovatelského průmyslu. To je podmíněno tou okolností, že zpracovatelský průmysl je tím článkem, v němž se v největší míře projevují měnící se požadavky spotřebitele na finální produkt. Vytvoření lepších podmínek pro integraci výroby v našich podmínkách může být dosaženo rovněž cestou koncentrace výroby v zemědělských podnicích.

Vycházejí z uvedených objektivních faktorů, vyžadujících další koncentraci zemědělství, jakož i z úkolů, které toto odvětví má řešit, *dubnové plénum Ústředního výboru Bulharské komunistické strany v roce 1970 přijalo rozhodnutí doporučit jako nejvhodnější formu koncentrace zemědělství v dané etapě spojení několika zemědělských podniků na základě odvětvového principu v zemědělsko-průmyslový komplex.*)*

Zemědělsko-průmyslový komplex je velkou ekonomickou a organizační jednotkou, charakterizovanou vysokým stupněm koncentrace výroby a prohloubenou odvětvovou specializací. Je to zemědělská organizace nového typu, sdružující na zásadě dobrovolnosti několik TKZCH a GZCH, přičemž jednotlivé podniky si zachovávají svou relativní hospodářskou a právní samostatnost.

Vedení zemědělsko-průmyslového komplexu není jmenováno, nýbrž voleno podle demokratických zásad. Zároveň s koordinačními funkcemi bude vedení zemědělsko-průmyslového komplexu provádět jednotnou výrobní a sociální politiku ve své oblasti na základě státního plánu.

Praktickou činnost zahájí zemědělsko-průmyslové komplexy v roce 1971. V současné době (tj. v roce 1970) se vypracovávají a zdůvodňují na místě návrhy na počet a velikost zemědělsko-průmyslových komplexů v daném okrese. Velikost komplexů v různých oblastech země nebude stejná. V obilnářských oblastech budou zemědělsko-průmyslové komplexy větších rozměrů, zatímco v oblastech s pracovní intenzivními odvětvími a plodinami budou menší. V nové formě zemědělsko-průmyslového komplexu se zpočátku objeví mnohé složité ekonomické a organizační vzájemné vztahy mezi podniky, které do zemědělsko-průmyslového komplexu vstoupily. V tomto směru stojí před naší zemědělskou ekonomickou vědou mimořádně závažné výzkumné úkoly, jejichž část byla začleněna do plánu našeho ústavu na léta 1970—1971.

Zároveň se základními ekonomickými pákami, jichž socialistický stát používá při organizovaném a cílevědomém řízení zemědělství, budou mít stejně jako doposud značný význam otázky a opatření, která musí být řešena a prováděna samotnými zemědělskými podniky. Významným ekonomickým prostředkem, který staví práci podniků, výrobních jednotek a kolektivů na pevný a ob-

*) Poznámka překladatele: Pozornému čtenáři zajisté neujdou rozdíly v pojmu „zemědělsko-průmyslový komplex“ v BLR a u nás. Zatímco u nás pod pojmem zemědělsko-průmyslový komplex rozumíme souhrn odvětví, zahrnujících zemědělskou prvovýrobu, nákup a zpracování zemědělských produktů (případně i realizaci zemědělských a potravinářských výrobků) včetně souhrnu odvětví, vyrábějících pro zemědělství výrobní prostředky nebo poskytujících mu výrobní služby (inputová odvětví), v BLR se pod pojmem zemědělsko-průmyslový komplex rozumí sdružení několika podniků, vyrábějících a zpracovávajících zemědělské výrobky. Prozatímní stanovy zemědělsko-průmyslových komplexů byly schváleny koncem října 1970.

jektivní, vědecky zdůvodněný základ, je *podnikový a vnitropodnikový chozrasčot v TKZCH a GZCH*. Podnikový a vnitropodnikový chozrasčot je v našich zemědělských podnicích zaveden už řadu let. Zvláštního rozšíření ale doznala tato metoda ekonomické a hospodářské činnosti v podmínkách nové soustavy řízení národního hospodářství. S jistotou lze říci, že v současné době všechna TKZCH a GZCH a jejich výrobní jednotky používají podnikového i vnitropodnikového chozrasčotu. Náš ústav za toto období propracoval řadu otázek, týkajících se tohoto problému. I když není možnost všechny zde uvést, přesto je třeba připomenout, že v minulém roce byly připraveny a vydány „Základní téze k zavádění podnikového a vnitropodnikového chozrasčotu v TKZCH a GZCH“. Zemědělské podniky přijaly tuto metodiku velmi dobře.

V roce 1970 byly pod vědeckometodickým vedením ústavu vypracovány projekty *zdokonalení řízení TKZCH* na základě nových statisticko-matematických metod a moderních technických prostředků na příkladě dvou TKZCH. Do vypracování těchto projektů bylo zapojeno přes 75 vědeckých pracovníků a odborníků z různých vědeckovýzkumných ústavů a institucí. Projekty byly vypracovány v těchto směrech:

1. Mechanizace ekonomických informací.
2. Použití matematických metod a síťového plánování při optimalizaci výhledových a ročních plánů v podnicích a ve výrobních jednotkách.
3. Operativní řízení na základě dispečinku.
4. Struktura, systemizace a funkce správního aparátu v TKZCH.

K prvnímu bodu byly vypracovány projekty, týkající se veškeré prvotní evidence, přizpůsobené ke zpracování na různých druzích strojů — na obyčejných elektronických kalkulačkách „Elka“, na děroštitkových strojích i na samočinných počítačích, jakož i projekty využití účtovacích strojů „Ascota“ v organizované a vzájemně propojené formě.

K druhému bodu byly vypracovány perspektivní a roční plány TKZCH s použitím matematických metod a samočinných počítačů, jakož i síťového plánování k optimalizaci výrobních faktorů v jednotlivých výrobních jednotkách a pro potřebu operativního plánování. V souvislosti s operativním řízením (dispečink) byly vypracovány podrobné projekty pro drátové i bezdrátové spojení na základě u nás vyráběných radiotelefonních a technických prostředků.

Na základě zavedení moderních metod a technických prostředků i na základě hlubší specializace a koncentrace výroby v TKZCH byl vypracován projekt a nové schéma struktury a systemizace správního personálu. Nová schémata a systematizace jsou značně zjednodušeny a jejich prostřednictvím se dosahuje snížení administrativně správního personálu na 50 %. Odstraňuje se vícestupňovitost řízení, zvyšuje se jeho odpovědnost, dosahuje se o mnoho jasnějšího vymezení práv a povinností jednotlivých pracovníků, rozvíjejí se některé nové, pro fungování správy v TKZCH velmi potřebné články.

Všechny tyto elaboráty byly projednány na dvoudenním celostátním vědeckém zasedání, během kterého byla organizována i celostátní výstava těchto projektů a všech v nich uvažovaných technických prostředků. Výstavu navštívili nejodpovědnější vedoucí činitelé země, účastníci v té době probíhajícího pléna ÚV BKS (duben 1970), mnozí odborníci a vedoucí pracovníci v oblasti zemědělství.

Adresa autora:

Prof. Atanas Ganev, kandidát ekonomických věd, Institut po ikonomika i organizacija na selskoto stopanstvo, Bulv. 9 Senebri 136, Sofia

OPATŘENÍ KE ZMÍRNĚNÍ PROBLÉMU DŮCHODŮ MAĎARSKÝCH VÝROBNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH DRUŽSTEV HOSPODAŘÍCÍCH V NEPŘÍZNIVÝCH PŘÍRODNÍCH PODMÍNKÁCH

Území našeho státu lze všeobecně označit za příznivé pro zemědělskou výrobu jak klimaticky, tak z hlediska úrodnosti půdy. Přesto na úrovni národního hospodářství znamenají nikoliv nepatrný problém hospodářské potíže a důchodové starosti výrobních zemědělských družstev, hospodařících v některých oblastech, kde přírodní poměry jsou macešské. *) Při nynějších cenových a hodnotových relacích náklady těchto hospodářství nejsou plně hrazeny z jejich příjmů, resp. jejich příjmy nestačí k uskutečnění investic, nutných k přeměně výrobní struktury, odpovídající dané oblasti.

Ke zmírnění těchto problémů byla učiněna opatření ihned po socialistické přestavbě zemědělství. Jejich příznivý vliv byl velmi citelný, avšak z těchto opatření byl vytvořen jednotný, všeobecný a pobídkový systém teprve po zavedení nové soustavy ekonomického řízení. Naše platná nová soustava ekonomického řízení zabezpečuje zemědělským družstvům, která z daných přírodních důvodů jsou v nepříznivé situaci, výhody dvojího druhu:

- poskytuje takzvanou diferencovanou státní dotaci,
- snižuje daňové zatížení diferencovaným zdaněním.

Obě soustavy úzce souvisí s jakostí zemědělské půdy a její výnosností. K jejich objektivnímu stanovení se u nás používá čistý katastrální výnos. Tento pojem byl vytvořen v sedmdesátých letech minulého století pro daňové účely. „Hodnota“ zemědělské půdy byla vyjádřena v měně Rakousko-Uherské monarchie ve zlaté koruně podle přirozené úrodnosti půdy a její polohy v členění do tříd podle kultury. Při hodnocení byl brán zřetel i na některé ekonomické relace, jako jsou vzdálenost k nákupním trhům, dopravní cesty atd. Původně stanovené čisté katastrální výnosy prodělaly několik dílčích korekcí v důsledku změn činitelů, na základě kterých byly stanoveny. Názory na jejich důslednou upotřebitelnost jsou velmi rozdílné. Nyní se na vyšší úrovni usilovně pracuje na stanovení moderních zásad bonitace půdy. Lze ovšem předpokládat, že ve čtvrté pětiletce, tj. od r. 1971, použijeme ještě kategorie čistého katastrálního výnosu.

Není možné se na tomto místě zabývat dějinným vývojem zásad a metod poskytování státních podpor i zásad a metod zdaňování. Bude proto uvedena výlučně jen soustava, která je v platnosti od roku 1968 (od prvního roku zavedení nové ekonomické soustavy řízení) a která zůstane v platnosti bez podstatných změn do roku 1971.

*) Z hlediska zemědělské výroby jsou to podprůměrné severní a severovýchodní hornaté krajiny, část písčité oblasti Szabolcs, slance Zadunají, písčité oblasti mezi Dunajem a Tisou, jakož i silně kopcovité a členité oblasti Zadunají.

SOUSTAVA DIFERENCOVANÝCH STÁTNÍCH DOTACÍ

Diferencovaná státní dotace je podpora, která je poskytována výrobním zemědělským družstvům, hospodařícím v nepříznivých výrobních podmínkách. Je to podpora, poskytovaná těm družstevním hospodářstvím, jejichž výrobní náklady při cenové a všeobecné dotační soustavě, vybudované na středních a průměrných podmínkách, nejsou kryty z běžných příjmů.

Diferencovaná podpora v podstatě znamená poskytnutí finančních prostředků, které mohou tato hospodářství použít jako vlastní příjmy bez jakýchkoliv omezení a bez zvláštního určení. Všeobecnou formou poskytování těchto finančních prostředků je základní dotace a příležitostnou formou, která je podrobně upravena, je dotace ke krytí ztrát.

Všeobecně mohou obdržet diferencovanou podporu — až na některé výjimky — družstva, která pracují v nepříznivých přírodních podmínkách a mají ve společném obdělávání ornou půdu, jejíž průměrný čistý katastrální výnos je pod 11 zlatých korun (sektorový průměr výrobních zemědělských družstev je 12 zlatých korun).

V nynější soustavě státních podpor se uplatňují tři způsoby poskytování základních dotací, a to:

- příplatky k cenám,
- příplatky k důchodům,
- příplatky ke mzdám.

V rámci jednotlivých administrativních obvodů (v rámci župy) lze použít jen jediný způsob poskytování dotací.

Dotace ve formě příplatku k cenám

Podstatným pozitivním přínosem tohoto způsobu je, že jeho prostřednictvím dostane dotace mobilizační úlohu. Zvyšuje především zájem na výrobě zboží a nepřímo na racionalizaci hospodaření. Ve valné části našich žup mají dotace povahu příplatku k cenám.

Příplatky k cenám se v různých výrobních oblastech vyplácejí dvojím způsobem:

a) podle rozsahu zpeněžení určitých výrobků (jmenovitě příplatky k cenám),

I. Míra jmenovitého příplatku k cenám (v ‰)

Kategorie	Příplatek k cenám 1 q výrobků, na něž		
	pšenice	žito	slunečnice
I.	100	110	250
II.	50	60	160
III.	35	40	100
IV.	20	25	100

a) Vojtěška, jetel červený a bílý

b) Jetel nachový, štirovník, komonice a vičenec

Kromě položek uvedených v tabulce, je příplatek ke kůzleti v I. kategorii 300 Ft, ve II. 200 Ft,

b) podle určitých skupin příjmů z prodaného zboží.

Dotované výrobky, resp. dotované skupiny příjmů byly stanoveny podle podmínek jednotlivých výrobních oblastí a s přihlédnutím k požadavkům tuzemského a zahraničního trhu.

Hospodářství, která se podílejí na příplatcích k cenám, jsou zařazena podle průměrného čistého katastrálního výnosu orné půdy do čtyř kategorií takto:

I. kategorie — hodnota půdy v zlatých korunách 0 — 5;

II. kategorie — hodnota půdy v zlatých korunách 5 — 7;

III. kategorie — hodnota půdy v zlatých korunách 7 — 9;

IV. kategorie — hodnota půdy v zlatých korunách 9 — 11.

Při určení výše příplatků k cenám byl sledován záměr, aby s přihlédnutím k hladině nákladů a výnosů hospodářství, zařazených do skupin, obdržela každá kategorie takové příplatky k cenám, aby mohla nerušeně hospodařit. V souladu s tím hospodářství zařazená do jednotlivých kategorií obdrží dotace odstupňované.

Jmenovité příplatky k cenám jsou přiznány při zpeněžení výrobků, uvedených v tab. I, v různé výši podle kategorie, do níž je podnik zařazen.

V silně kopcovitých oblastech (v severních částech žup Borsód a Nógrád) byl poněkud modifikován okruh a míra jmenovitých příplatků k cenám v porovnání s položkami, uvedenými v tab. I, a to s ohledem na strukturu výroby, odpovídající daným podmínkám. Míra cenových dotací je v tab. II.

Výrobní zemědělská družstva, která mají nárok na procentuální příplatky k cenám, mohou obdržet dotace k příjmům, získaným z prodeje rostlinných výrobků, produkovaných na orné půdě, z prodeje zeleniny, chovu skotu, chovu prasat, chovu ovcí a drůbeže.

U dotace ve formě příplatku k cenám byl brán zřetel především na pokles příjmů za prodané výrobky vlivem nepříznivých přírodních podmínek v různé míře během celé řady roků, resp. na pokles zpeněžení (zhodnocení) výrobků, uvedených ve jmenovitých příplatcích k cenám. V takových případech dojde automaticky i k pohybu dotace, přiznané podle objemu výroby (výroby zboží). Odpadnutí dotace z těchto důvodů je zmírněno opatřením, podle kterého dotaci lze vyplatit — se zachováním charakteru příplatků k cenám — v případě živelných škod u plodin, uvedených v tab. III.

Živelné škody zjišťuje státní pojišťovna. Příplatky k cenám výrobků, postižených živelnými pohromami, lze obdržet stejným způsobem jako ostatní do-

se poskytuje státní podpora (ve forintech)

drobná semena		skot		prasata		brambory	vlna
a)	b)	vykrmený	mladý	vykrmená	mladá		
1000	600	670	1000	320	350	40	30
800	400	470	700	220	230	25	20
400	300	320	350	140	190	15	15
300	200	230	300	40	30	10	10

ve III. 100 Ft a ve IV. 20 Ft.

II. Míra cenových dotací v extrémních oblastech

Kategorie	Hodnota v zlatých korunách	Výše cenových dotací (v % příjmů z prodeje)	
		na písčité půdě	na kopcovité půdě
I.	0 – 5	25	20
II.	5 – 7	20	15
III.	7 – 9	10	10
IV.	9 – 11	5	5

III. Plodiny, u kterých v případě živelných škod je možno použít dotace

Kategorie	Pšenice	Žito	Brambory	Slunečnice	Tabák	Kořeninová paprika
v q						
a) Na písčité půdě						
I.	6,0	3,5	25	2,0	4,5	19
II.	7,0	4,5	30	3,0	5,0	20
III.	7,5	5,0	35	3,5	6,0	21
IV.	7,5	5,5	40	3,5	6,0	22
b) V horské a kopcovité oblasti						
I.	6,5	5,5	40	2,0	4,5	19
II.	7,5	6,0	40	2,5	5,0	20
III.	8,0	6,5	50	3,0	6,0	21
IV.	8,5	7,0	50	3,5	6,0	22

tace. Předpokladem však je, aby výrobní zemědělská družstva, která mají nárok na příplatky, měla pojistnou smlouvu na pojištění rostlinné výroby proti živelným škodám.

Zařazení výrobních zemědělských družstev podle jejich čistého katastrálního výnosu a výplaty cenových příplatků odpovídající úrovně zabezpečovaly, resp. zabezpečují v letech 1968, 1969 a 1970 beze změn příslušné státní orgány. V odůvodněných případech může župní rada některá výrobní zemědělská družstva zařadit do kategorie s vyšší dotací. Přeražení může být jen do nejbližší kategorie (např. ze IV. do III.). Toto zvýhodnění zařazení může být rozšířeno maximálně na 15 % všech hospodářství, která v župě dostávají příplatky k cenám.

Toto opatření bylo vhodné k tomu, aby částečně korigovalo deformace, plynoucí z určitého zastarání systému zlaté koruny. K těmto účelům sloužilo opatření, podle něhož orgány župních rad mohly výrobní zemědělská družstva zařadit i do vyšší kategorie.

Příplatky k cenám nemůže obdržet to výrobní zemědělské družstvo, které sice z hlediska společně obdělávané orné půdy by mohlo obdržet dotaci, v němž však v letech 1966 a 1967 průměrné podíly připadající na jednotlivé členy (bez dotace) byly vyšší než 12 000 Ft. Bylo možné vyloučit z poskytování cenových příplatků i ta výrobní zemědělská družstva, v nichž hrubý důchod družstva, připadající na jednu „ornou“*) jednotku v průměru zmíněných let převýšil 1500 Ft.

Příplatky k cenám vyplácejí finanční odbory okresních rad čtvrtletně podle skutečného objemu zpeněžení.

Velmi důležitým prvkem příplatků k cenám je, že je lze vyúčtovat nejen za výrobky ze společného hospodářství, nýbrž i za výrobu vykrmeného a mladého skotu a vykrmených a mladých prasat ze záhumenkových hospodářství, bývá-li produkce zpeněžena prostřednictvím společného hospodářství. Takové příplatky k cenám se přiznávají jen tehdy, byla-li o tom předem uzavřena dohoda mezi členem a družstvem. Příplatky k cenám výrobků ze záhumenkového hospodářství přísluší výrobnímu zemědělskému družstvu a člen se na nich nemůže přímo podílet.

Dotace k doplnění důchodu a mezd

Zatímco příplatky k cenám, zavedené v roce 1968, jsou novou pobídkovou formou dotací, příplatky k důchodu, resp. ke mzdám jsou zásadně stejné jako v době před platností nové soustavy ekonomického řízení, avšak v metodách řešení jsou podstatně objektivnější a pokrokovější.

Míra příplatků k důchodu, resp. ke mzdám byla stanovena s přihlédnutím k průměrným skutečným údajům let 1966 a 1967 v jediné částce. Tuto dotaci obdržela, resp. obdrží dotyčná výrobní zemědělská družstva v letech 1968, 1969 a 1970 ročně ve dvou stejných částkách. V předchozích letech obdržela hospodářství dotace podle svých finančních plánů v každoročně se měnících částkách. Za této situace byla jen malá možnost k rozvíjení samostatné iniciativy ze strany výrobních zemědělských družstev, vyrábějících v nepříznivých podmínkách v důsledku nejistoty finančního krytí.

Tříletou dotaci ve formě příplatku k důchodu, resp. ke mzdám (v nezměněné úrovni) bylo možné poskytnout jen těm výrobním zemědělským družstvům, jejichž čistý katastrální výnos — v průměru jejich orné půdy — nepřevýšil 11 zlatých korun. Jednorázovou dotaci mohla obdržet ve výjimečných případech, na základě individuálního posouzení, i ta výrobní zemědělská družstva, která sice disponují půdou s vyšším čistým katastrálním výnosem, která však zápasila se značnými výrobními problémy, např. s nedostatkem pracovních sil a odborných pracovníků, nebo s jinými potížemi, které přechodně znamenaly podstatnou překážku další nerušené výroby. Tato výrobní zemědělská družstva v porovnání s celkovým počtem dotovaných hospodářství tvoří jen nepatrné procento.

Dotace ke krytí ztrát

Podstatné zlepšení hospodaření výrobních zemědělských družstev, rozvoj soustavy ekonomického řízení — především úprava nákupních cen a růst efektivnosti dotací — mají za následek, že počet družstevních hospodářství, která koncem roku mají ztrátovou bilanci, je nepatrný. Přesto každým rokem, především v důsledku specifičnosti zemědělské výroby a v důsledku nepříznivého

*) propočtenou redukovanou jednotku orné půdy

počasí, musíme počítat s tím, že určitý počet hospodářství bude ztrátový. Mezi nimi v nejhorší situaci jsou ta, která při nedostatku vlastních rezervních fondů nemohou ztráty překlenout. V těchto případech se zavádí sanační řízení.

K provedení sanačního řízení je nutné vytvořit 3–5 člennou sanační komisi, jejíž členové a předseda jsou jmenováni vedoucím státního orgánu, který nařídil sanaci, a to z odborníků, nezávislých na daném výrobním zemědělském družstvu. V případě nařízení sanačního řízení — pokud se vyskytnou i závažnější chyby — lze pravomoc předsedy družstva suspendovat po dobu provedení sanačního řízení, nejdéle však na dobu 30 dní.

Sanační komise komplexně zkoumá hospodaření výrobního zemědělského družstva, příčiny ztrát a otázku odpovědnosti. Vypracuje návrhy na vytvoření předpokladů k úspěšnému hospodaření a na finanční vyrovnání ztrát. Komise při své práci může použít rozborové a kontrolní údaje, vyhledané ve výrobním zemědělském družstvu nebo u jiných orgánů. Výrobní zemědělské družstvo jí musí poskytnout požadované vysvětlení a údaje. Komise je povinna vyžádat si posudek příslušného územního svazu výrobních zemědělských družstev. Sanační komise předkládá podle potřeby návrh na přiznání dotace ke krytí ztrát, resp. na poskytování úvěru k překlenutí ztrátové situace.

Rozvinutá, resp. na nové základy položená diferencovaná státní dotace současně se zavedením nové soustavy ekonomického řízení, spolu s jinými pozitivními činiteli nového systému, přinesla dobré výsledky již v prvním roce (1968). Na základě kladných zkušeností je nyní připravena soustava dotací na 4. pětiletý plán, který začíná v roce 1971. V rámci toho bude pravděpodobně rozšířena s určitými variacemi dotace ve formě příplatku k cenám na všechny župy. Příplatky k cenám mají umožnit, aby dotovaná družstva docílila úrovně důchodů družstev, která z vlastních sil vykazují průměrné výsledky hospodaření. Zatížení, plynoucí z nadměrných a nadprůměrných početních stavů družstevníků, bude pravděpodobně zmírněno v příslušných výrobních zemědělských družstvech zvláštní dotací k důchodu. Je pravděpodobné, že období 4. pětiletého plánu budou u části výrobních zemědělských družstev, hospodařících v nepříznivých podmínkách, vypracovány středně dlouhé rozvojové, resp. reorganizační plány, jejichž financování bude tvořit jeden z prvků budoucí dotační soustavy.

DAŇOVÁ SOUSTAVA VÝROBNÍCH ZEMĚDĚLSKÝCH DRUŽSTEV

Podstatu daňové soustavy výrobních zemědělských družstev a valnou část jimi placených daní tvoří daň z pozemků a daň důchodová. Souvislosti našeho tématu nevyžadují, abychom se zabývali i třetím druhem daně, daní z obrátu z výrobků, vyrobených v rámci vedlejší a doplňkové činnosti. Proto v dalším se omezíme na vysvětlení zmíněných dvou druhů daní.

Daň z pozemků

Základem této daně je „hodnota půdy“, vyjádřená v katastrálním čistém výnosu. Před zavedením nového ekonomického řízení byla v platnosti tzv. lineární daň z pozemků, tj. na každou zlatou korunu čistého katastrálního výnosu orné půdy se vztahovala daňová sazba ve forintech. Samozřejmě i tam se uplatnila určitá progrese, poněvadž u lepší půdy úhrn daně rostl vzhledem k vyššímu katastrálnímu výnosu. Toto odstupňování však ani zdaleka nevyvážilo výhody, které plynou z obdělávání lepší půdy a nepoměrně zatížilo výrobní zemědělská

IV. Zdanění půdy

Třída daně	Průměrný čistý katastrální výnos	Daňová sazba
1.	méně než 4,0 zlatých korun	0 Ft
2.	od 4 do 6 zlatých korun	6 Ft
3.	od 6,1 do 8,0 zlatých korun	9 Ft
4.	od 8,1 do 12,0 zlatých korun	12 Ft
5.	od 12,1 do 18,0 zlatých korun	15 Ft
6.	více než 18,1 zlatých korun	20 Ft

družstva, hospodařící v nepříznivých podmínkách. Tyto nedostatky korigovala nová, tzv. diferencovaná daň z pozemků, zavedená od roku 1968. Od té doby se půda zdaňuje podle hledisek, uvedených v tab. IV.

Hospodářství, jejichž pozemky mají v průměru nižší katastrální čistý výnos než 4 zlaté koruny, jsou zproštěna povinnosti platit daň z pozemků. V porovnání s dřívějším obdobím znamená tato míra diferencovanosti daně z pozemků podstatný krok ve zmírnění míry diferencovanosti důchodů; bylo sníženo daňové zatížení družstev hospodařících na půdě horší jakosti a byla zvýšena daňová povinnost zámožnějších hospodářství.

Diferencovanost úhrnu daně a její specifické rozložení ukazuje tab. V.

V. Daň z pozemků výrobních zemědělských družstev v r. 1968

Čistý katastrální výnos	Počet výrobních zemědělských družstev	Společně obdělávaná půda v tis. ha	Daň z pozemků v tis. Ft	Ft/ha
4 zlaté koruny a méně	124	299	—	—
4,1 — 6,0 zlatých korun	366	938	29 350	32
6,1 — 8,0 zlatých korun	548	1439	91 573	65
8,1 — 12,0 zlatých korun	1082	3439	391 465	121
12,1 — 18,0 zlatých korun	601	1970	422 842	216
Více než 18 zlatých korun	120	344	144 307	421
Celkem	2841	8267	1 079 537	137

Pramen: Periodické statistické zprávy č. 19 (Data o zemědělství IV.), 1968, Ústřední statistický úřad, Budapešť

Podle čísel uvedených v tab. V lze konstatovat podstatné přeskupení daňového zatížení. Podle všeobecného názoru však ani tato diferenciacie nedostačuje k vyhovující regulaci. V příštím plánovacím období lze očekávat, že dojde k dalšímu snížení daní v nižších skupinách a k větší diferencovanosti a vyššímu zdanění ve středních a horních skupinách za účelem snížení diferencovanosti pozemkové renty a jejího reálnějšího odčerpávání.

Daň z důchodu

V nynější praxi používáme dvojí daň z důchodu: lineární a regulativní. Lineární daň z důchodu nemá zvláštní regulující úlohu, znamená však významnou rozpočtovou příjmovou položku. Výrobní zemědělská družstva odvádějí do státního rozpočtu z tohoto titulu 6 % z osobních důchodů svých pracujících (členů i zaměstnanců). Regulativní daň, zavedená v roce 1968 (místo administrativních předpisů), upravuje růst osobních důchodů, resp. upravuje rozdělování důchodů výrobních zemědělských družstev. Tuto daň je povinné výrobní zemědělské družstvo platit, převyšuje-li osobní důchod, připadající na jednoho pracovníka v porovnání s předchozím rokem, míru stanovenou nařízením. Při regulativním zdanění důchodu se počítá každých 180 odpracovaných desetihodinových pracovních dnů na jednoho pracovníka. Progresivní daňové klíče se vztahují jen na osobní důchod, převyšující přípustnou míru. Přehled o soustavě regulativní daně obsahuje tab. VI.

VI. Podmínky daně, upravující použití důchodu výrobních zemědělských družstev

Třída daně (podle osobního důchodu na 1 pracovníka ročně)	Daňové klíče (přírůstek osobního důchodu, vyjádřený v % osobního důchodu, při zvýšení o %)					
	1,0—2,0	2,1—4,0	4,1—6,0	6,1—8,0	8,1—10,0	více než 10
12 000 Ft a méně	—	—	—	—	—	—
12 001—14 000 Ft	—	—	—	—	10	20
14 001—16 000 Ft	—	—	10	20	25	30
16 001—18 500 Ft	—	20	25	30	35	40
18 501—21 500 Ft	—	30	35	40	45	50
21 501—25 000 Ft	—	40	45	50	55	60
více než 25 000 Ft	—	50	55	60	65	70

I při růstu osobních důchodů je výrobní zemědělské družstvo zproštěno odvádět daň (upravující použití jeho důchodu), jestliže osobní důchod připadající na jednoho pracovníka v daném roce:

- není vyšší než 12 000 Ft;
- je sice vyšší než 12 000 Ft, nepřevyšuje však 14 000 Ft a přírůstek nepřevyšuje 8 %;
- převyšuje sice 14 000 Ft, nedosahuje však 16 000 Ft a přírůstek není vyšší než 4 %;
- přírůstek v porovnání s předchozím rokem činí maximálně 2 % bez ohledu na výši osobního důchodu.

Státní příjmy z daně důchodové v roce 1968 plynuly z 95 % z lineární daně a asi jen z 5 % z regulativní daně z důchodu. Z toho lze usuzovat, že výrobní zemědělská družstva se přizpůsobila záměrům státu, vyjádřeným v kategoriích regulativní daně. Růst osobních důchodů ve valné většině případů se pohyboval v rámci norem bez daňového zatížení.

Po prostudování daňových stupnic lze konstatovat, že výrobní zemědělská družstva, která zajišťují nižší osobní důchody (která z valné většiny jsou to-

tožná s těmi, která hospodaří v méně příznivých podmínkách), používají značných výhod. Tento prvek daňové soustavy je tedy v souladu se zásadami daně z pozemků a diferencovaných dotací. Totéž však nelze říci o celku daně z důchodu. Lineární daň odčerpává značné částky z výrobních zemědělských družstev, pracujících v nepříznivých podmínkách, ta však na druhé straně dostávají dotace. Je proto odůvodněné, aby v budoucnosti celá daň z důchodu byla založená na progresivních základech, ovšem tak, aby chuť k podnikání a snaha o rozvoj ve výrobních zemědělských družstvech, zajišťujících vyšší hladinu osobních důchodů, nebyla podlomena.

Úprava, zavedená novou soustavu ekonomického řízení (popsaná v předchozím), působila v zamýšleném směru. V rámci předvídaného rozvoje celého družstevního zemědělství se podstatně zlepšily výrobní a důchodové ukazatele dotovaných hospodářství, pracujících v nepříznivých podmínkách; snížil se rozdíl mezi kategoriemi družstev hospodařících z vlastních zdrojů a dotovaných družstev (jak ukazuje tab. VII).

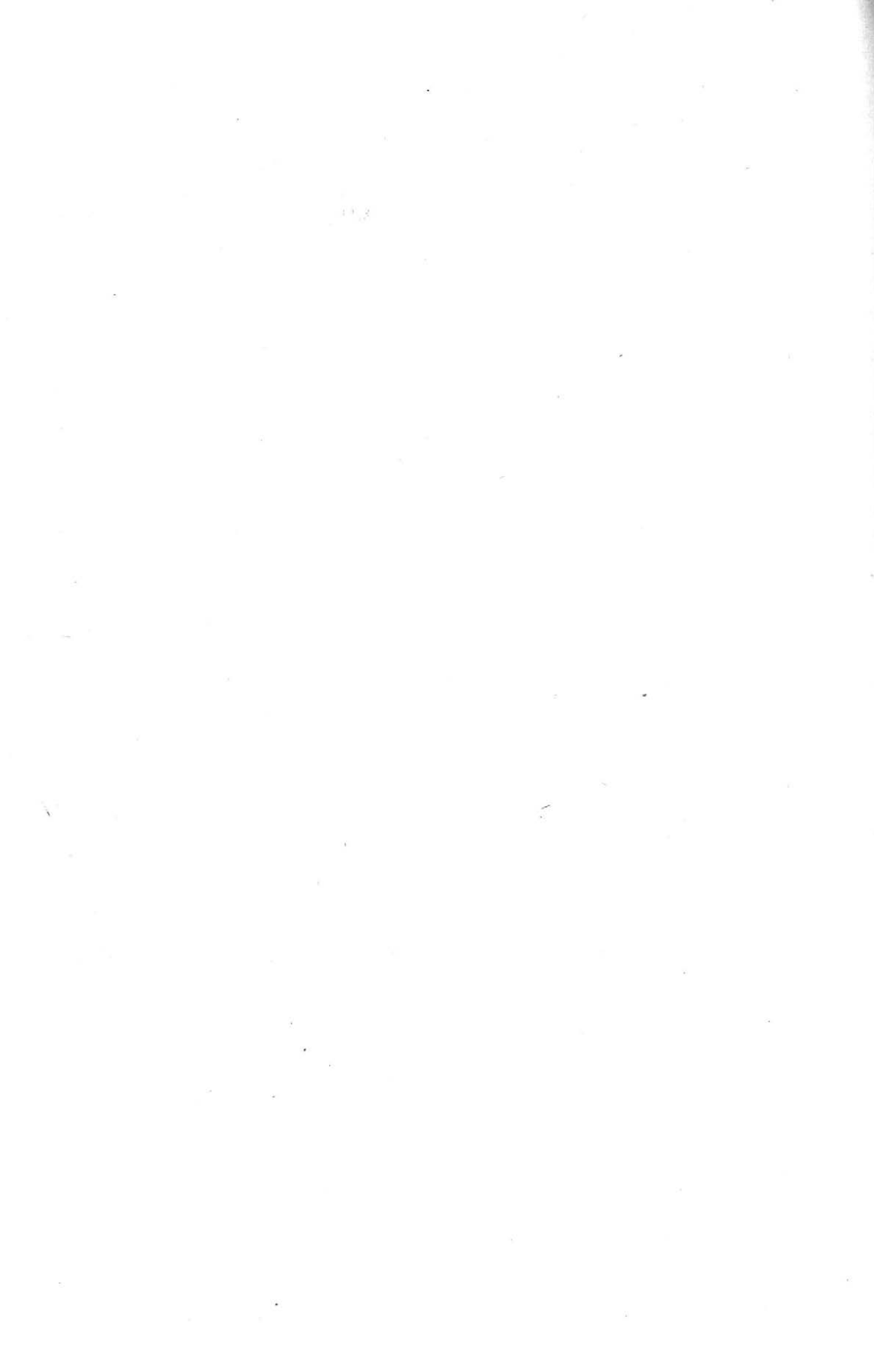
VII. Porovnání hlavních ukazatelů výrobních zemědělských družstev, používajících diferencovanou státní dotaci, a hlavních ukazatelů všech družstev

Ukazatel	Průměr všech družstev		Průměr diferencovaně dotovaných družstev		% dotovaných družstev	
	1967	1968	1967	1968	1967	1968
Výrobní akumulace na 1 katastrální ha výrobní plochy	5 386	6 386	3456	6 325	64,4	67,7
Hrubý důchod družstva na 1 katastrální ha výrobní plochy	2 373	2 880	1167	16 193	49,2	58,88
Podíl na 1 pracujícího člena	14 863	16 727	9100	12 045	61,2	72,0
Přírůstek v % výrobní akumulace	18,96		25,14		—	
Zvýšení hrubého důchodu družstev proti r. 1967 v %	21,37		45,08		—	
Podíly v %	12,54		32,36		—	

Poznámka: Hrubý důchod družstva byl stanoven podle metodiky z r. 1967

Adresa autora:

Dr. Miklós K ö v a r i, Agrargazdasagi Kutató intézet, Zsil utja 3-5, Budapest

**ZKUŠENOSTI SE SOUSTAVOU EKONOMICKÉHO ŘÍZENÍ V OBLASTI
ZEMĚDĚLSTVÍ A VÝROBY POTRAVIN V MAĎARSKU**

Zemědělství a výroba potravin v Maďarsku — tj. zemědělská výroba, potravinářský průmysl a oběh zemědělské produkce — prodělaly za poslední desetiletí větší cestu, než v celé první polovině našeho století. V tomto období se potvrdilo i to, že při přestavbě zemědělství na velkovýrobu jsme zvolili jediné správnou a možnou cestu rozvoje. Zvláště rychlý rozvoj bylo možno zaznamenat v posledních letech (1968 a 1969), kdy se začal projevovat vliv hospodářské reformy.

Proces zavádění nové soustavy ekonomického řízení v zemědělství začal již o dva až tři roky dříve než v celém národním hospodářství. Soustava ekonomických nástrojů se utvářela také na základě zevšeobecnění četných experimentů, jejichž souhrnný vliv vyvolal dynamický rozvoj národního hospodářství včetně rozvoje výroby potravin. Zárukou tohoto vývoje bylo centrální plánování a formování mechanismu vnitřního trhu, podřízeného plánu.

Socialistické hospodářství je v důsledku objektivní nutnosti centrálně řízeným, plánovaným hospodářstvím. Společenské vlastnictví výrobních prostředků umožňuje, ale zároveň si vynucuje plánovitý a proporcionální rozvoj a vyžaduje centrální řízení. Naše soustava řízení národního hospodářství byla a je budována na těchto klasických zásadách. Hospodářská reforma v této oblasti, tj. na plánovitém charakteru centrálního řízení, nic nezměnila. Plánovitost v řízení zůstala zachována, avšak stala se efektivnější, takže můžeme rychleji realizovat své cílové záměry.

Reforma hospodářského řízení umožnila povznést úroveň plánování na vyšší stupeň. Plán rozvoje národního hospodářství určuje hlavní směr, proporce rozvoje a jejich změny, zajišťuje *dynamickou rovnováhu*. Realizace ústředních plánů dosahujeme nikoliv direktivními úkoly státního plánu, nýbrž v podstatě ekonomickými prostředky.

Nejdůležitějším prostředkem centrálního řízení i do budoucna zůstává národohospodářský plán. Národohospodářské plány jsou perspektivní, střednědobé a roční; nejvíce řídící práce z nich vyžaduje v podstatě střednědobý plán. Střednědobé pětileté plány se vypracovávají se zřetelem na cíle perspektivního plánu. Současně s pracemi na plánu, při rozpracování direktiv a limitů, stanovíme i ty ekonomické nástroje, s jejichž pomocí se zabezpečuje realizace plánovaných úkolů i bez závazného rozpisu ukazatelů plánu na jednotlivé podniky

a družstva. Roční plán má analytický a kontrolní charakter a v podstatě napomáhá plnění střednědobého plánu; z kontrolní funkce ročního plánu vyplývá, že odhaluje ty problémy, hospodářské konflikty a nedostatky, které ztěžují plnění střednědobého plánu, a odůvodňují provedení větších nebo menších změn ekonomických nástrojů, přesněji řečeno urychlují provedení těchto změn.

Národohospodářský plán musí tedy zabezpečit dynamickou rovnováhu a s pomocí ekonomických nástrojů musí regulovat trh.

Činnost státních řídicích orgánů má v podstatě hospodářsko-politický ráz. Zároveň vyvstává i dočasná nutnost — aniž by byla odpovědnost vedoucích orgánů za řízení daného odvětví omezoována — i takových omezujících opatření administrativního rázu, zejména v oblasti oběhu a zahraničního obchodu, které je účelné později nahradit ekonomickými prostředky.

Sféra působnosti centrálního plánu

Sféra působnosti centrálního plánu se vztahuje bezprostředně:

- na všechna odvětví národního hospodářství;
- na všechny socialistické *hospodářské organizace* v jednotlivých odvětvích, tj. na státní a družstevní průmyslové a obchodní podniky, na velké zemědělské výrobní a zpracovatelské podniky (zemědělské výrobní podniky) a jejich různá sdružení a kooperace;
- prostřednictvím soustavy hmotných podnětů nepřímě i na záhumenková a vedlejší hospodářství, jakož i na hospodářství jednotlivě hospodařících rolníků.

Lhůty ústředních plánů jsou dány:

- střednědobými pětiletými plány a v rámci těchto plánů ročními plány;
- perspektivními plány, které jsou založeny na hypotézách a prognózách na dobu 10—20 let.

Otázky dlouhodobého plánování

Koncem r. 1967 byla vytvořena Komise perspektivního plánování zemědělství a potravinářského průmyslu. V prvním období své práce analyzovala tendence vývoje ve vlastní zemi i ve světě za poslední dvě až tři desetiletí. Na základě závěrů, které byly vyvozeny z provedené analýzy a obecných hypotéz a předběžných propočtů, týkajících se perspektivního vývoje, komise v roce 1969 určila nejdůležitější faktory, které budou v oblasti zemědělství a výživy ovlivňovat rozvoj v nejbližších 15—20 letech, a vypracovala příslušné návrhy.

V tomto období nejde ještě o plán, nýbrž o návrhy a v jednotlivých případech i o předběžné úvahy, které se pohybují v širokých rámcích a které vyžadují mnoho propočtů, diskusí a prověření. Dosavadní práce odhalila mnoho problémů a rozporů, které ztěžují odhadnout očekávané tendence. Ve výzkumu se pokračuje a pravděpodobně nebude možné dát během krátké doby odpověď na všechny otevřené otázky.

Obecné otázky rozvoje

K těmto otázkám patří to, že zemědělské výrobce a na ně navazující podniky i širokou veřejnost v celé Evropě znepokojuje otázka, co přinese budoucnost pro zemědělské výrobce, zda bude rozšíření trhu držet krok s růstem výrobních možností, lze-li vyřešit ty strukturální problémy, které v současné době brání modernizaci a zvýšení efektivnosti, zda budou brzy likvidovány značné rozdíly

mezi městem a vesnicí, a kdy a za jakou cenu se stane skutečností „zemědělství bez rolníků“.

V naší zemi se stane v nejbližších 15 letech *nejnadějnějším základem růstu výroby potravin zvýšení vnitřní spotřebitelské poptávky*. Průměrný roční přírůstek spotřeby potravinářských výrobků ve výši 4,7 % je provázen rychlým růstem zpracovatelského průmyslu a obchodního obratu a za předpokladu nezměněného vývozu si vyžádá průměrný roční růst zemědělské produkce o 1,4 až 1,8 %.

V důsledku strukturálních změn ve spotřebě dojde v domácí poptávce především ke zvýšení u těch výrobků, které mají nejpriznivější možnosti vývozu (maso, masné výrobky a výrobky z ovoce a zeleniny).

V jednotlivých odvětvích je další zvýšení výroby skutečně omezeno možnostmi realizace na trhu, zejména v případě, když nejsou k dispozici technická zařízení (sklady, chladírenský průmysl, dopravní síť, zpracovatelské a balírenské kapacity), nutná pro využití trhu. Je třeba říci, že problém trhu se zostřuje nikoliv obecně, nýbrž u jednotlivých výrobků, tj. v odvětvové mikrostruktuře; to znamená, že při náležitém přizpůsobení je možno v delší perspektivě tomuto problému čelit.

V rozvoji našeho zemědělství již dnes vyvstal zřejmý problém: *změnit strukturu výroby v podnicích* v nejbližších 15–20 letech. Značná část hrubé produkce zemědělství v současné době připadá na záhumenková, vedlejší a soukromá hospodářství (v roce 1970 téměř 38 %). Proto podstatným a základním cílem naší hospodářské politiky je snaha *zmírnit pokles živočišné výroby v osobních doplňkových hospodářstvích* a v jednotlivých odvětvích a v jednotlivých oblastech pomoci jeho rozvoji. Zároveň je třeba počítat s tím, že v průběhu 10–15 let dojde k amortizaci výrobních kapacit malorolnických hospodářství a k zestárnutí lidí, kteří pracují v osobních doplňkových hospodářstvích. Tradiční chov hospodářských zvířat v osobních doplňkových hospodářstvích se čím dále tím nesnadněji uvádí do souladu s životními podmínkami a požadavky mládeže a vyšší úrovní důchodů.

Největší starostí v živočišné výrobě proto bude nahradit výrobní kapacity osobních doplňkových hospodářství kapacitami velkovýrobními.

Dalším strukturálním problémem je to, co lze řešit jen organizací velkých podniků: nadměrný počet pracujících v zemědělství. V našich velkých podnicích, které zajišťují lepší využití výrobních prostředků, by za předpokladu 1 000 000 pracovníků v zemědělství připadalo na 1 pracovníka 8 ha a za předpokladu 750 000 pracovníků, tzn. v případě snížení zaměstnanosti v zemědělství, by připadalo na 1 pracovníka 10–11 ha zemědělské půdy. Takovéto zvýšení výměry půdy na jednoho pracovníka se nezdá být podstatné a ztěžovalo by snížení nákladů na zemědělskou výrobu. Rychlé zvýšení současných základních fondů je diktováno nutností uspokojovat vnitřní potřebu a udržet schopnost k soutěži. To znamená, že rostoucí objem výrobních prostředků, není-li provázen úsporami živé práce, může zabrzdit příznivý vývoj nákladů.

Další problémy využití výrobního potenciálu zemědělství a potravinářského průmyslu jsou spojeny s *celkovou úrovní rozvoje našeho národního hospodářství*. Úroveň odvětví, navazujících na zemědělství a sloužících mu, přesněji řečeno zpracovávajících jeho produkty, dopravujících a realizujících je, není v současné době uspokojivá, a plánovitá kooperace uvnitř země RVHP rovněž není dostatečně rozvinutá.

Z toho vyplývá, že problémy struktury a úrovně rozvoje mají vliv i na utváření rentability výroby potravin. Směr perspektivního vývoje výživy v Ma-

ďarsku, respektive jeho možné varianty, lze na jedné straně stanovit v rámci tuzemské poptávky po potravinách při současném využití ekonomicky výhodného vývozu, z druhé strany v rámci existujících výrobních možností nebo možností (společenských, hmotných a technických), které je třeba vytvářet za účelem změny struktury.

Z toho vyplývá, že okruh působnosti centrálního perspektivního plánu zahrnuje všechna odvětví v oblasti zemědělství a výživy a že je nutno řešit mnohostranné a složité úkoly, aby koncepce střednědobého pětiletého národohospodářského plánu se realizovala v prostoru i v čase a projevila se zejména ve splnění plánu.

V březnu 1969 jsme zorganizovali za účasti našeho ústavu I. celostátní konferenci zemědělských ekonomů. Ve dvou sekcích konference byla nikoliv náhodou předmětem jednání tato dvě témata:

— plánovitě řízení hospodářství a socialistický trh v oblasti zemědělství a výživy;

— soustavy hmotné zainteresovanosti v oblasti zemědělství a výživy.

Zevšeobecnění zkušeností, získaných na konferenci, přirozeně přesahuje rámec tohoto příspěvku. Zároveň však je účelné sdělit alespoň některé z nich.

Akademik J. B o g n a r ve své analýze vztahů mezi plánováním a integrací uvedl: „Integrace znamená i plánování a přitom jeho relativně vysoce rozvinutou formu, neboť hospodářské řízení zahrnuje v tomto případě širší okruh činnosti a reguluje bezprostřední cíle jednotlivých dílčích procesů, se zaměřením na cílové řešení nebo v jeho zájmu. Současně je nepochybné, že integrace jako nutnost i možnost sladěného řízení komplexní hospodářské činnosti, se vytvořila a zakotvila v podnicích v podobě ‚soustavy pák‘, která byla odhalena a obohacena vědeckotechnickou revolucí.“

Akademik F. Ě r d e i zevšeobecnil podmínky hmotné zainteresovanosti v novém hospodářském mechanismu takto: „Ekonomickým obsahem národohospodářské zainteresovanosti je uspokojování potřeb společnosti (vnitřních i vývozních), růst centralizovaného důchodu, růst důchodů, které zůstávají podnikům, rovnováha v zaměstnanosti a růst životní úrovně. To vše dohromady může znamenat, že bylo dosaženo stavu dynamické rovnováhy nebo jejího důsledného udržování. Hospodářsko-politickými prostředky k uskutečnění této národohospodářské zainteresovanosti jsou: plán rozvoje národního hospodářství, v němž jsou vytyčeny cíle, jakož i program činnosti sloužící k uskutečnění těchto cílů, řízení vývoje cen a mezd, různé formy odčerpávání důchodů a různé druhy dotací. Ve svém souhrnu tvoří tyto prostředky takovou soustavu řízení, která obecně prostřednictvím tržního mechanismu působí v souladu se zájmy národního hospodářství, v opačném případě omezuje a v určitých případech bezprostředně ukládá nebo zakazuje.“

Podniková zainteresovanost působí v těchto směrech: má tendenci ke zvýšení realizačních cen a ke snížení cen nakupované produkce, tendenci k růstu výroby a ke snížení vlastních nákladů, k současnému růstu výdělků i akumulace v podnicích, k upevnění pozic na trhu atd. Ve svém souhrnu nejdůležitější tendencí podnikové zainteresovanosti je soustavný růst čistého důchodu a zisku podniku.

Nejdůležitějšími prostředky osobní hmotné zainteresovanosti jsou: zvyšování zaručené výše odměny za práci a doplňkové odměny, možnost služebního postupu a zvýšení výdělků na základě buď vyšší úrovně nebo většího množství práce, zlepšení pracovních podmínek a zkracování pracovní doby. Ve svém souhrnu jde o potřebu zajistit soustavný růst životní úrovně a uskutečňovat to prostřednictvím mechanismu daného podniku; v důsledku toho je ekonomickým

obsahem osobní zainteresovanosti pracovníků přímá i nepřímá zainteresovanost na výsledcích činnosti podniku.

Z hlediska hospodářské politiky znamenají takto vytvořené podmínky zainteresovanosti, že vytyčených cílů se dosahuje pouze prostřednictvím uvedené soustavy zainteresovanosti. Vážné, trvalé narušení kteréhokoliv ze vztahů zainteresovanosti, že vytyčených cílů se dosahuje pouze prostřednictvím uvedené strany, aktivizace podnikové zainteresovanosti a její spojení s osobní zainteresovaností odhaluje ohromné zdroje pro rozvoj podniku; právě to je novým prvkem rozhodujícího významu v našem hospodářském mechanismu.

SOUSTAVA EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ A OKRUH JEJÍHO VLIVU

1. Základní úkoly soustavy ekonomických nástrojů jsou tyto:

- zaměřovat úsilí výrobních jednotek a hospodářských organizací (podniků) ve směru cílových záměrů plánu;
- zajišťovat uskutečnění hospodářsko-politických záměrů, stanovených v koncepci plánu.

V dalším rozvoji soustavy řízení je nutno vycházet z existujících zkušeností a z požadavků, obsažených v koncepci plánu. Důležitou zásadou při tom je, že uplatňování ekonomických prostředků a nástrojů musí být pružné a musí současně vytvářet poměrnou stabilitu a ekonomickou rovnováhu v socialistických výrobních vztazích.

Za poměrně krátké období (1965—1969) se nám podařilo prosadit jednotné nazírání na celou oblast výživy, což se projevilo především v řízení státem, ve výzkumu, ve výuce a v celé naší informační soustavě. I tomu lze děkovat za to, že v minulých letech došlo ke značnému pokroku v rozvoji výroby potravin.

Při řešení tohoto okruhu otázek — jakož i z hlediska účinnosti ekonomických pák — je nutno mít na zřeteli skutečnost, že přes kladný vliv jednotného nazírání na celou oblast výživy působí ekonomické nástroje jinak v zemědělství (v jeho jednotlivých sektorech) a jinak v potravinářském průmyslu, kde působí podobně jako v ostatních průmyslových odvětvích.

Tato okolnost také vedla k tomu, že jednotné nazírání na celou oblast výživy ve sféře řízení zčásti ustrnulo, a i když se značně zlepšilo spojení mezi výrobními jednotkami, nedošlo v příslušné míře k vytvoření hospodářských kooperací a skutečně vertikálních organizací.

Dosavadní zkušenosti lze zevšeobecnit tak, že soustava ekonomických nástrojů, uplatňovaná v minulých letech v zemědělství, v podstatě působila žádoucím způsobem a vcelku zajistila příznivé ekonomické prostředí pro rozvoj zemědělství. Současnou soustavu řízení je nutno v podstatě rozvíjet dále a provádět v ní odůvodněné změny, vyplývající ze zkušeností a z cílových záměrů koncepce plánu. To současně znamená i to, že i nadále je významným prvkem v soustavě ekonomických nástrojů soustava státních podpor.

V potravinářském průmyslu působila soustava ekonomických nástrojů jinak než v zemědělství, tj. podobně jako v ostatních odvětvích průmyslu. Při dosažení nadplánového zisku — v průmyslových odvětvích s vysokou fondovou náročností — se všeobecně vytvářel nižší fond odměny za práci, což s výjimkou několika průmyslových odvětví doposud ještě nevyvolalo žádné problémy. Tempo růstu zisku je však podprůměrné a v mnoha průmyslových odvětvích při současné soustavě ekonomických pák nemůže zajistit tvorbu nutných fondů rozvoje

a fondů odměny za práci. Odpovídající řešení tohoto problému — s ohledem na zaostalost technického vybavení mnoha průmyslových odvětví — je i v potravinářském průmyslu důležitým úkolem v tomto plánovacím období.

Zároveň čím dále tím častěji vzniká potřeba vytvářet sdružení a společné podniky pro organizaci různých procesů, probíhajících mezi zemědělskými podniky a nákupními, zpracovatelskými i obchodními podniky. Jednou z překážek většího rozšíření společných podniků je to, že soustava ekonomických nástrojů u podniků zúčastněných na vertikálním seskupení i vztahy ke státnímu rozpočtu jsou odlišné, takže vytvoření společné zainteresovanosti naráží na obtíže. Proto je nezbytné formulovat ekonomické cíle společných podniků a upravit jejich právní vztahy.

Zároveň s tím považujeme za odůvodněné zachovat nebo uplatnit zvláštní řídicí prvky v oblasti výroby potravin a uvnitř této oblasti především v potravinářském průmyslu.

2. Prostředky ekonomického řízení v centrální sféře lze shrnout takto:

- soustava cen a cenová politika;
- soustava úvěrů a úroková politika;
- soustava odvodů;
- využívání deviz;
- soustava hmotné zainteresovanosti.

Tyto nástroje jsou podřízeny plánu, avšak zároveň působí i na plán; to znamená, že plán a ekonomické páky se ve svém působení vzájemně ovlivňují.

Soustava cen a cenová politika

Z ekonomických nástrojů má největší význam soustava cen, přesněji řečeno ceny. Je třeba provádět takovou cenovou politiku, která má příznivý vliv na činnost výrobců a spotřebitelů i na jejich zainteresovanost. Soustava cen, která se vytvořila v socialistických zemích, nemohla kopírovat hodnotové vztahy a jejich změny. Cena je organickou částí mechanismu socialistického hospodářství, takže požadavkům, které máme na cenu, lze vyhovět pouze v případě, že se ceny utvářejí pod současným vlivem:

- společensky nutných nákladů,
- tržních podmínek,
- státních podpor.

Je tedy třeba vytvořit takovou soustavu cen, která je schopna důsledně ovlivňovat přijímání hospodářských rozhodnutí v souladu se základními hospodářsko-politickými cíli.

Regulující vliv cen závisí na metodě, již stát používá k řízení důchodů a která ovlivňuje i soustavu výrobních nákladů, i na tom, do jaké míry za dané hospodářské politiky a při dané soustavě zainteresovanosti je schopen zisk realizovaný v cenách vyjádřit společenskou užitečnost práce podniku. V socialistických podnicích lze vybudováním soustavy cen a cenovým mechanismem dosáhnout toho, aby existující ceny všeobecně působily na podniky tak, aby byly schopny přijímat taková rozhodnutí, která by upevnila ekonomickou rovnováhu podniku.

Úkol cenového mechanismu v zemědělství vyplývá z nutnosti sladit dva základní požadavky:

- pružnost soustavy cen je třeba zvýšit tak, aby působila na ceny podle toho, jak se utvářejí vnitřní a vývozní potřeby, a aby výrobcům předávala informace o trhu;

— musí existovat stabilita cen, nutná k tomu, aby podniky měly výrobní jistotu, zejména u výrobků s dlouhým výrobním cyklem.

Nutnost dalšího rozvoje soustavy výrobních cen v *potravinářském průmyslu* rovněž může vyvolat i změny ostatních nástrojů řízení. Další rozvoj metod rozdělování nákladů, tvorba cen proporcionálních hodnotě, spojená se zjednodušením daně z obrátu a soustavy cenových příplatků, je nezbytnou součástí vyrovnávání cen zemědělských a průmyslových výrobků.

Soustava cenových příplatků spolu se *soustavou cen* a ostatními finančními nástroji řízení zajišťuje finanční podmínky procesu reprodukce. I když existující soustava cenových příplatků je značným zatížením státního rozpočtu, je nutno reálně počítat s tím, že značnou část cenových příplatků nelze zahrnout do cen. V dalším rozvoji soustavy řízení je však účelné vycházet z toho, že podíl cenových příplatků se má pomalu snižovat ve prospěch cen. Toto snížení zároveň musí mít takový rozsah, aby nedošlo k podstatnému snížení důchodovosti toho nebo onoho odvětví a aby pomohlo realizovat výrobně politickou koncepci.

Příčinou existence *soustavy cenových příplatků* v zemědělství je disparita mezi cenami zemědělských a průmyslových výrobků. Soustava řízení i v budoucnu má zajistit vyrovnávání disparity mezi výrobní cenou v průmyslu a zemědělskou nákupní cenou pomocí soustavy cenových příplatků. Ceny výrobních prostředků průmyslového původu, používaných v zemědělství, se mají snižovat alespoň v propočtu na jednotku jejich účinnosti (čistě živiny, koňské síly, jednotka výkonu). Zvláště žádoucím by bylo snížení cen strojů, což při zachování dosavadní úrovně cenových příplatků umožní podnikům pořídit si stroje levněji.

V zemědělských podnicích s nepříznivými podmínkami je nutno i nadále zaručit zainteresovanost na výrobě a společensky odůvodněnou úroveň osobního důchodu tak, aby se důsledně snažily vytvořit strukturu výroby, při níž jsou nejlépe využívány místní podmínky.

Soustava úvěrů a úroková politika

Soustava nástrojů, sloužících rozvoji zemědělství a potravinářského průmyslu, je těsně spojena se soustavou úvěrů, zaměřenou na plnění úkolů plánu.

K uskutečnění cílových záměrů ve výrobě potravin má soustava nástrojů zabezpečovat podmínky pro nutný *rozvoj*. V tomto rámci má soustava:

- umožnit dynamický rozvoj skladby základních prostředků;
- vytvořit nové kapacity, tvořící základ růstu výroby.

V období čtvrtého pětiletého plánu bude třeba dále rozšířit financování investic z vlastních zdrojů a zajistit, aby o investicích rozhodovaly z větší části podniky samy.

Nehledě na značný rozvoj vlastních sil, zemědělství zatím není schopno k získání základních prostředků akumulovat z vlastních zdrojů. Proto k doplnění vlastních zdrojů bude i nadále nutno ve značném rozsahu poskytovat subvence na investiční výstavbu a v menším rozsahu i úvěr.

Subvence na podporu investiční výstavby v chovu skotu a prasat v období čtvrtého pětiletého plánu je i nadále účelné plánovat v souladu se současnou praxí.

Neshledáváme možným změnit současný objem subvencí na investiční výstavbu v chovu ovcí a v chovu drůbeže. Bylo by správné, stejně jako je tomu u skladů na obilí a kukuřici, zajistit subvencování výstavby mražen ovoce, skladů tabáku, cibule a brambor. Zdá se účelné lépe podněcovat přidruženou výrobu, spojenou s výrobou potravinářských surovin.

U investic na stroje se zdá být odůvodněným zachovat současnou jednotnou výši subvencí, neboť v příštím plánovacím období dojde k úplné amortizaci strojů, pořízených v době zakládání družstev.

Úkoly čtvrtého pětiletého plánu, postavené před zemědělstvím, rozvoj mechanizované dopravy a zvýšení počtu nákladních aut předpokládá, že bude nadále rozvinuta síť cest. S ohledem na infrastrukturní charakter venkovských příjezdových cest, jakož i na základě soustavy, která se ukázala jako efektivní, je třeba rozvinout jejich výstavbu s pomocí účelových státních investic. Je to oprávněné i z toho hlediska, že v plánovacím období se dostává do popředí zapojení i vzdálených pozemků do sítě cest.

Úvěrová politika slouží k uskutečnění výrobně politických cílových záměrů, tj. soustředění se na investice, vytvářející podmínky pro moderní velkovýrobu. Při úvěrování investic je třeba i nadále preferovat investice, spojené s rozvojem chovu prasat a chovu hovězího dobytka, možná i cestou stanovení zvláštních odvětvových limitů, nebo rozvinutím soutěživosti uvnitř těchto investic.

Od rozvoje základních prostředků nelze odtrhnout zabezpečení skladby oběžných prostředků, nutných pro provoz. O to, aby potřeba oběžných prostředků byla investičně kryta, je třeba se starat současně se zabezpečováním zdrojů investic.

Potřeba investic v potravinářském průmyslu je dána očekávaným růstem zemědělské výroby, v první řadě stavem nabídky.

V zájmu národního hospodářství i v zájmu rozvoje je bezpodmínečně nutné plánovat investice na rozvoj masného průmyslu. V důsledku vzestupu zemědělské výroby je nutno značně rozšířit a rozvinout investiční výstavbu rovněž v oblasti zrnin a dále v drůbežářském, mlékářském, mrazírenském a vinařském průmyslu.

Současná soustava řízení v oblasti *mechanizace*, dokonce i po jejím dokončení v roce 1969, dostatečně nepodněcuje koupi nových strojů, což může brzdit žádoucí zvýšení technické úrovně zemědělství. Mimoto je nutno přezkoumat i nutnost zachování výhod, které se poskytují, pokud jde o náhradní díly a opravy.

Současná soustava subvencí na rozvoj investiční výstavby natolik odpovídá cílovým záměrům, že usměrňuje rozhodování zemědělských podniků ve smyslu národohospodářských cílových záměrů a orientuje je na rozvoj dvou nejdůležitějších odvětví živočišné výroby — na chov hovězího dobytka a na chov prasat. Současně však vystupují na povrch některé problémy subvencování investiční výstavby. Subvence ve výši 70 % na investice, zahrnující poměrně široký okruh, dostatečně nenutí zemědělské podniky k efektivnímu využívání investičních prostředků.

Vlastní zdroje, jimiž disponují zemědělské podniky, se téměř plně využívají — v souladu s cíli výrobní politiky — na investice, na něž jsou poskytovány vysoké subvence i proto, že je k dispozici poměrně nízký úvěrový limit. Méně subvencované investice, mimo jiné i investice na pořízení nových strojů, se proto snižují.

Existující kapacity se ne ve všech případech využívají k původnímu účelu. Proto také zvýšení kapacit není vždy provázáno růstem výroby. Tento problém existuje např. u budov pro živočišnou výrobu, kde nehledě na rozsáhlou výstavbu se nevyšly stavy krav ve společných hospodářstvích. Z toho můžeme učinit závěr, že současná soustava subvencí podněcuje k výstavbě nových budov pro živočišnou výrobu, zatímco existujících, avšak ještě ne zcela vyřazených

budov se využívá k jiným výrobním účelům. *Soustava řízení* tedy musí ostře rozlišovat rozsah a charakter výhod v závislosti na tom, jde-li o růst stavů nebo o rekonstrukce, nutné k jejich udržení. V chovu hovězího dobytka zachováváme i nadále subvence, existující v současné době.

Nelze počítat se změnou hladiny cen u *ostatních průmyslových prostředků*, využívaných v zemědělství.

Bylo by žádoucí i nadále zajistit, aby podniky nakupovaly průmyslová hnojiva za jednotnou cenu nezávisle na tom, zda jde o hnojiva z dovozu nebo z tuzemské výroby.

Na základě současné a v nejbližších letech očekávané výměry osevních ploch a výrobních výsledků počítáme s úplným odstraněním omezení v oběhu jaderných krmiv a se zavedením a rozšířením obchodu s nimi.

Složitějším problémem je odstranit omezení prodeje bílkovitých krmiv. Využívání bílkovitých krmiv je v současné době zajištěno 33,3% dotací. Jedním z cílů uvažovaných opatření je, aby individuální a záhumenková hospodářství mohla podle svých potřeb dostávat bez omezení krmné směsi, neboť jinak nebudou jejich výrobní kapacity využity, a to dokonce ani v nejperspektivnějším záhumenkovém odvětví živočišné výroby — v chovu drůbeže.

Subvencování podniků s nepříznivými podmínkami hospodaření

Společenské uznání vyšších nákladů vyvolává nutnost zachovat, mimo obecné finanční soustavy, zvláštní soustavu státních subvencí. Současná soustava subvencí v podstatě působí správným směrem. Proto nepovažujeme za nutné provádět v této oblasti vážné změny.

V souvislosti se státními subvencemi na investiční výstavbu a z toho, co bylo řečeno výše vyplývá, že objem státních subvencí se poněkud snižuje. Zároveň máme za to, že toto snížení bude v období čtvrtého pětiletého plánu vyrovnáno efektivnějším hospodařením s důchody v podnicích. V důsledku toho všeho nemáme v úmyslu zvyšovat celkovou hladinu cen zemědělských výrobků.

Současná soustava cen a subvencí ve svém souhrnu nevytváří hmotnou zainteresovanost, nutnou pro rozvoj chovu skotu. Při změnách cenových proporcí jsme vycházeli z toho, že zvýšíme hmotnou zainteresovanost především prostřednictvím cen finálních výrobků. Je odůvodněné zajistit takovou úroveň důchodovosti, která podnikům zabezpečí přiměřenější důchod, který by obstál v soutěži s ostatními odvětvími živočišné výroby, za předpokladu postupného zlepšení efektivnosti výkrmu, dojitosti a krmení.

Je třeba pomoci vytvořit takovou soustavu zainteresovanosti, která povede ke zmírnění tempa snižování stavů krav v záhumenkových hospodářstvích a při níž se v určitých případech mohou stavy i zvýšit.

V oblasti *chovu prasat* počítáme s tím, že nehledě na snížené subvencování investic, nebude nutné nákupní cenu zvyšovat, protože v důsledku rozšíření moderních metod chovu se ukazatele efektivnosti podstatně zvýší.

Zelenina a ovoce. V souvislosti s úrovní cen těchto výrobků předpokládáme, že cenové rozdíly vzniklé na základě výkyvů v hektarových výnosech se v průběhu pěti let vzájemně vyrovnají. Přitom v dalším rozvoji soustavy cen je nutno se snažit o to, aby se sezónnost výroby silněji projevila v rozdílech cen.

Příplatek k cenám za velké partie výrobků je v současné době ve skutečnosti odměnou za činnost, kterou společná hospodářství vykonávají pro hospodářství záhumenková. Protože však si přejeme tuto činnost společných hospodářství pod-

porovat i nadále a rozšířit ji, nenavrhujeme provedení významných změn v poskytování tohoto cenového příplatku. U jednotlivých výrobků, jako např. u mléka a prasat, navrhujeme jeho určité snížení.

Využívání deviz

Možnosti využívání deviz jsou dány očekávanou důchodovostí vývozu, která může být diferencována podle toho, o jaké odvětví a o jaké vztahy jde.

Další vývoj v subvencování vývozu bude účelné zaměřovat tak, aby napomáhal uskutečnění vývozu, plánovaného ve čtvrtém pětiletém plánu, a aby byly podniky odpovídajícím způsobem zainteresovány. Subvencování vývozu musí dále podněcovat k vyšší důchodovosti a efektivnosti, aniž by došlo k narušení vnitřního zásobování, musí napomáhat zvýšení vývozu a dalšímu zlepšení jeho struktury.

Soustava odčerpávání důchodů

V nové soustavě ekonomického řízení je diferenciací úrovně hospodaření zákonitým procesem. Zemědělské podniky s lepšími podmínkami se rozvíjejí rychleji a vznikající diferenciální renta současně vede i k diferenciaci důchodů. Rozdíly v důchodech mohou vyvolat napětí, proto soustava odčerpávání důchodů bude i nadále hrát značnou úlohu. V soustavě odčerpávání důchodů je třeba zvýšit úlohu vybavení základními výrobními prostředky.

Soustava financování výrobních družstev

Soustava financování výrobních družstev zahrnuje vlastní finanční fondy, úvěrovou soustavu, státní subvencování, peněžní oběh a odčerpávání důchodů. Je přirozené, že existující finanční soustava má velký vliv na činnost výrobních družstev a na výsledky hospodaření.

Soustava financování úzce souvisí s charakterem ekonomického řízení. Základním cílem hospodářské reformy je likvidace nadměrné centralizace; změny, k nimž dochází v soustavě financování výrobních družstev, jsou touto reformou silně ovlivněny.

Hospodářská reforma cestou zvýšení úrovně cen v podstatě vytvořila možnost zvýšení peněžních příjmů podniků a vytváření finančních fondů pro samostatné hospodaření. Soustava vytváření družstevních fondů zabezpečuje podmínky pro rozšířenou reprodukci, přihlíží k rozdílným podmínkám jednotlivých družstev a místo normativní soustavy vytváření fondů se snaží orientovat družstva prostřednictvím ekonomických nástrojů, ovlivňujících hospodaření.

Úvěrová soustava musí přihlížet k zvláštnostem zemědělské výroby, zejména k délce výrobního procesu, vlivu přírodních faktorů, k opožďování realizace důchodů za dobou vynaložení oběžných prostředků.

Základní podmínkou úvěrování oběžných prostředků je, aby družstva byla schopna zabezpečit návratnost úvěru, tj. aby bylo zajištěno krytí i splacení poskytnutých úvěrů z příjmů podniku, při splnění zvláštních platebních závazků.

Pro úvěrování základních prostředků mají podniky k dispozici tři zdroje, a to:

- vlastní prostředky
- subvence
- úvěr

Rozsah subvence na určité investice je stanoven centrálně, proto je pro každý podnik stejně vysoká.

DALŠÍ ZDOKONALOVÁNÍ SOUSTAVY EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ V OBDOBÍ ČTVRTÉHO PĚTILETÉHO PLÁNU

Při stanovení požadavků, vyplývajících z direktiv plánu pro další rozvoj soustavy ekonomických nástrojů, je třeba vycházet z požadavků společnosti v oblasti výživy v období čtvrtého pětiletého plánu. Tyto požadavky lze shrnout takto:

- uspokojení kvantitativně i kvalitativně rostoucích a svou strukturu měnících potřeb vnitřního trhu v souladu s požadavkem zvyšování životní úrovně;
- splnění vývozních úkolů i — což je zvláště důležité — zvýšení podílu kapitalistického trhu v zájmu zlepšení platební bilance;
- zvýšení efektivity výroby, zvýšení důchodovosti a zvýšení konkurenční schopnosti na zahraničním trhu.

V souladu s požadavky společnosti a se zvláštním zřetelem na činitele, kteří ztěžují jejich uspokojování, lze požadavky kladené na soustavu ekonomického řízení, která by podporovala hospodářsko-politické cíle obsažené v koncepci plánu, formulovat takto:

- rozhodněji podněcovat podniky k utváření struktury výroby, přizpůsobující se vnitřním a vývozním potřebám;
- dosáhnout rozhodujícího obrátu v celé vertikále výroby potravin v oblasti zvyšování efektivity výroby, zvyšování produktivity práce, snižování vlastních nákladů (což je závažným požadavkem i pokud jde o inputová odvětví průmyslu, na němž čím dále tím více závisí zvyšování efektivity zemědělské výroby);
- podněcovat rozvoj výroby v záhumenkových hospodářstvích, zejména v chovu prasat a drůbeže, a zmírnit pokles stavů hovězího dobytka;
- umožnit, aby ve sféře výroby i oběhu náležitě působila ekonomická racionalizace, vytvořila se všeobecná zainteresovanost na rozvoji horizontálních a vertikálních vztahů, vznikly kooperační vztahy mezi zemědělskými, průmyslovými a obchodními podniky a podněcovalo se lepší a ekonomičtější krytí potřeb, rozšířily se možnosti realizace a dále se rozvíjela rozvětvená síť obytu výrobků;
- umožnit růst osobních důchodů zemědělského obyvatelstva úměrně k růstu důchodů dělníků, snižovat nadměrnou diferenciaci ve výši osobních důchodů;
- zajistit finanční podmínky rozšířené reprodukce a tvorbu k tomu nutných důchodů a fondů v souladu s národohospodářským plánem, při současném užším sepětí mezi dynamikou tvorby důchodů a jejich odčerpáváním do státního rozpočtu;
- umožnit tvorbu určitých rezerv, vyvolaných výkyvy v zemědělské výrobě, k důslednému zásobování obyvatelstva, k využití možností vývozu a k odstranění extrémních vlivů trhu.

Tyto požadavky lze splnit provedením odpovídajících změn v rozvoji dosavadní soustavy ekonomického řízení.

Další rozvoj soustavy ekonomických nástrojů v oblasti zemědělství — mimo již uvedených činitelů — je složitým úkolem i z toho důvodu, že dosažení souladu ekonomických nástrojů v této oblasti s nástroji centrálního řízení, používanými v celém národním hospodářství, musí být řešeno diferencovaně s přihlédnutím ke specifickým podmínkám zemědělství.

Proto je zatím jasno pouze u těchto prvků, které již byly uplatněny (např. opatření v oblasti řízení cen v roce 1970).

Ostatní opatření mohou být realizována pouze postupně, neboť požadavky, které se objeví v průběhu vývoje, lze stanovit až později, neboť teprve později budou vytvořeny předpoklady k provedení potřebných změn (v závislosti na výsledcích dalšího výzkumu, propočtů atd.).

Za nové, charakteristické prvky nové soustavy ekonomického řízení v období čtvrtého pětiletého plánu lze považovat *možnosti pohybu prostředků mezi odvětvími*, přesněji řečeno *mezi podniky*.

V oblasti výživy má mezipodnikový pohyb prostředků, sloužících ke zdokonalení výroby, zvýšený význam, neboť tvorba prostředků je v zemědělství silně decentralizovaná, ač efektivní rozvoj zemědělské výroby vyžaduje jejich koncentraci — při neustále rostoucí jejich organické skladbě. Z hlediska integrace v oblasti výživy má přesun prostředků, kooperace a utváření účinných ekonomických vertikál zvlášť velký význam. Zvlášť velké ekonomické výhody lze očekávat od spolupráce, zahrnující zemědělskou výrobu, nákup a zpracování výrobků i celou vertikálu realizace hotových výrobků nebo její jednotlivé stupně. Ekonomické nástroje musí proto tomuto pohybu prostředků napomáhat.

Soustava ekonomického řízení a její další rozvoj v oblasti zpracování potravinářských výrobků

Rychlé tempo oživeného, efektivního rozvoje vertikálních vztahů můžeme očekávat v tom případě, že v soustavě finančních vztahů účastníků vertikály zajistíme stejnou míru odčerpávání čistého důchodu. Relace cen a hodnot, působící v zemědělství, určují odčerpávání čistého důchodu ze zemědělství. Není proto jiného východiska, než odčerpat čistý důchod ve formě a ve výši, blízké odčerpávání důchodu ze zemědělství z těch odvětví státního potravinářského průmyslu, v nichž považujeme za naléhavé a aktuální uskutečnit integraci již od roku 1971.

Řízení činnosti sdružení

Používají se tyto organizační formy vertikální (a horizontální) spolupráce mezi podniky potravinářského průmyslu, obchodu a zemědělskými podniky:

- prosté sdružení
- sdružení pro společné podnikání
- společné podniky

Z hlediska *výrobních podniků* je nutná existence alespoň jednoho ze dvou základních podnětů k vytvoření těchto sdružení. Jsou to:

- zájmy podniků, spojené s realizací výsledků výroby,
- zvýšení důchodu v důsledku vzniku sdružení.

Z *národohospodářského hlediska* znamená vytváření kooperací:

- pomoc k uskutečnění koncentrace, nutné k dosažení vyšší, efektivnější úrovně tržní produkce;
- zlepšení zásobování, zaměstnanosti a sortimentu výrobků při ještě přijatelné efektivnosti.

Prosté sdružení v podstatě nevyžaduje ekonomické řízení. Zakladatelé sdružení spolupracují v zájmu určitého hospodářského cíle, toto sdružení není právnickou osobou, vložené prostředky zůstávají ve vlastnictví zakladatelů sdružení.

Rozvinutější formou sdružení jsou *společné podniky a sdružení pro společné podnikání*. Poslední formu sdružení, vzhledem k příznivým zkušenostem, považujeme za nutné zachovat i nadále. Její velkou předností je to, že v důsled-

ku jejího systému organizace a řízení není obav z toho, že by se členové — zakladatelé svým podnikům odcizili.

Tato sdružení mohou vznikat z podniků jediného sektoru (např. z družstev) nebo dvou sektorů (státního a družstevního). V případě rozvinutějších forem sdružení (společné podniky, sdružení pro společné podnikání) hlavní otázkou před přijetím výrobního rozhodnutí je to, podle jakých pravidel bude odčerpáván (zdaňován) čistý důchod a jak bude rozdělován zisk. Podle toho o jaký sektor jde a podle charakteru odvětvové činnosti budou podle statutu připravovaného v současné době uplatněna různá řešení.

Sdružení vytvářená mezi družstvy. Je přirozené, že ve sdruženích, která se utvořila pro zemědělskou činnost, se uplatňují finanční pravidla jako v zemědělských výrobních družstvech.

Jestliže družstva utvoří sdružení k provozování *nezemědělské činnosti*, pak v takovém případě na práce, které jsou prováděny pro zakladatele sdružení, se vztahují *pravidla platná pro družstva*, zatímco z cen za práce pro třetí osobu je nutno dosáhnout *výrobního důchodu*, který je projevem rozdílu mezi sektory a tvoří se podle pravidel, platných pro státní podniky příslušných odvětví.

Sdružení, vzniklá z podniků obou sektorů. Jestliže družstvo utvoří sdružení se státním podnikem nebo s zemědělským družstvem, pak v závislosti na druhu činnosti opět mohou existovat dvě varianty.

V případě sdružení, utvořeného k provozování *zemědělské činnosti*, je třeba použít soustavy ekonomického řízení, platné pro zemědělská výrobní družstva.

Při provozování *nezemědělské činnosti* je třeba uplatňovat finanční pravidla, platná pro státní podniky příslušného odvětví.

Mezi *státními podniky* zákonitě zůstávají zachována pravidla, platná pro státní podniky v příslušném odvětví.

Zisk se obecně rozděluje úměrně vloženému majetku, avšak při utvoření sdružení se od toho mohou zakladatelé odchýlit. Členové-zakladatelé připočítávají před zdaněním zisk ke svému nezdaněnému zisku. K patřičnému hmotnému podněcování sdružení (podnikatelských sdružení) se vytváří fond odměny za práci a fond rozvoje, jestliže to členové-zakladatelé považují za nutné. Zisk, který zůstává sdružení, se zdaňuje podle pravidel, platných pro státní podniky příslušného odvětví. Zakladatelé, po uspokojení svého vlastnického práva, mohou předat fond odměny za práci pracovníkům společných podniků (sdružení pro společné podnikání).

Při založení sdružení je třeba předem ve smlouvě zakotvit míru zisku, které je možno maximálně dosáhnout z vložených prostředků (např. míra zisku nesmí činit více než 8 % vloženého majetku). Ostatní pravidla pro činnost a odpovědnost budou obsažena v jednotlivých právních předpisech.

Pokud jde o vertikální vztahy mezi průmyslovými odvětvími a obchodem, o nichž jsme se dosud nezmínili, lze říci, že se na ně přiměřeně vztahují varianty, týkající se uvedených sdružení. Tato sdružení se vytvoří při uplatnění ekonomických nástrojů, platných v plánovacím období tehdy, jestliže užitek, který tato sdružení přinesou buď v důsledku zvýšení efektivity nebo jiných zájmů, bude k tomu výrobní jednotky podněcovat.

Adresa autora:

János Márton, Agrárgazdasági Kutató Intézet, Zsil útja 3—5, Budapest

Zemědělská politika a řízení zemědělství se má provádět ve třech rovinách:

- rozvoj zemědělské výroby a zajištění základů pro její další růst;
- zajištění odpovídající úrovně důchodu nebo výdělku pracujících v zemědělství;
- péče o správnost společenského charakteru a společensko-ekonomického vývoje jednotlivých podniků i zemědělství jako celku.

Zemědělská politika musí v souladu se směrnicemi politického vedení země řešit všechny tři uvedené úkoly současně. To znamená, že růst socialistických prvků v zemědělství musí probíhat na základě celkového růstu zemědělské výroby a životní úrovně pracovníků v zemědělství.

Řízení zemědělství v našich podmínkách nemůže probíhat jako řízení přímé, nýbrž musí používat hlavně metod působení prostřednictvím hospodářské politiky, tržních podnětů, cen, finančního a úvěrového mechanismu, jakož i příslušných zákonů i přímých administrativních předpisů. Polské zemědělství má třísektorový charakter, neboť v něm existují jak závody jednotlivě hospodařících rolníků, tak družstva a státní statky. Ve využívání půdy, jakož i ve finální i tržní produkci hrají dominující úlohu závody jednotlivě hospodařících rolníků. Značný podíl na tržní produkci a na zvyšování úrovně polského zemědělství jako celku mají i státní statky. Výrobní družstva doposud nemají zvláštní význam ve výrobě a v zásobování trhu, zůstávají stále ještě experimentem z oblasti organizace socialistických zemědělských podniků.

Tabulka I dává určitou představu o struktuře polského zemědělství. K doplnění obrazu je třeba ještě dodat, že v posledních letech se objevil nový společenský uživatel půdy — zemědělské kroužky, v jejichž rukou je soustředěno kolem 0,6 % veškeré zemědělské půdy.

Počínaje přibližně rokem 1960, dochází k postupnému růstu výměry zemědělské půdy státních statků na úkor rolnických hospodářství. Od té doby se pociťuje tendence úbytku slabých hospodářství ze zemědělské výroby, patřících lidem pokročilého věku, jejichž děti přešly na jiné zaměstnání apod. Tento jev vede k pomalému přechodu půdy z rolnických hospodářství do zemědělských kroužků a do státních statků.

Tento proces je předmětem výzkumu Ústavu zemědělské ekonomiky a jiných vědecko-výzkumných pracovišť. Existuje ustálený názor, že za delší dobu povede k významným změnám v oblasti forem půdní tržby a podílu zespolčenštělých podniků v zemědělství. Nicméně kvantifikace tohoto jevu na delší období je značně složitá neboť nelze přesně stanovit vliv různých faktorů, například demo-

I. Podíl jednotlivě hospodařících rolníků a zespolečenštěných podniků na orné půdě, finální a tržní produkci

	1950	1955	1960	1965	1968 ¹⁾
Podíl na orné půdě v %					
Jednotlivě hospodařící rolníci	89,6	77,3	86,9	85,0	84,2
Výrobní družstva	0,8	9,2	1,2	1,1	1,1
Státní statky	9,6	13,5	11,9	13,3	14,1
Podíl na finální produkci v %					
Jednotlivě hospodařící rolníci	93,4	81,5	88,7	86,0	85,8
Výrobní družstva	0,5	8,0	1,2	1,1	1,1
Státní statky	6,1	10,5	10,1	12,7	12,9
Podíl na tržní produkci v %					
Jednotlivě hospodařící rolníci	91,8	77,9	85,9	82,2	81,6
Výrobní družstva	0,4	9,4	1,3	1,3	1,4
Státní statky	7,8	13,1	12,8	16,2	16,7

¹⁾ Podíl na orné půdě v roce 1967

grafických a ekonomických. Je rovněž obtížné stanovit v daný moment vliv budoucí politiky státu na tento proces. Jakékoliv prognózy v těchto otázkách mají proto charakter orientační.

Zemědělská politika v této oblasti jde dvojím směrem. Na jedné straně je důležité maximálně pomoci hospodářstvím, která se ve svém vývoji setkala s obtížemi, cestou daňových úlev, poskytnutím úvěrové pomoci a pomoci agrotechnické.

Na druhé straně však je důležité usnadňovat přechod půdy do rukou státu z těch hospodářství, která nehledě na poskytnutou pomoc, nejsou schopna pokračovat ve výrobě. Hospodářství, která po dlouhou dobu setrvávají na úrovni, která je značně pod průměrem daného okresu, tj. hospodářství, která jsou ve špatném stavu, mohou být vykoupena státem. Majitelé hospodářství, která nejsou schopna pokračovat v další existenci, mohou svá hospodářství prodat státu (zcela nebo zčásti) výměnou za doživotní starobní důchod. Výše starobního důchodu závisí na hodnotě předaného majetku (výměry a jakosti půdy, hospodářských budov) a umožňuje klidně prožít stáří.

Půda, která je převáděna z rolnických hospodářství, vytváří státní půdní fond a je předávána do užívání státním statkům (v případě, že půda tvoří ucelený masiv nebo se nalézá na hranicích území státního statku), nebo se pronajímá zemědělským kroužkům nebo jednotlivě hospodařícím rolníkům. V okresech s velkou výměrou půdy státního půdního fondu, v nichž hospodářství, která předávají půdu, jsou promísena s jinými hospodářstvími jednotlivě hospodařících rolníků, lze provést regulativní opatření — zcelování půdy a konečně i částečné přesídlení, nutné k vytvoření uceleného půdního fondu, dostatečného k vybudování státního statku.

II. Současná struktura rolnických hospodářství v Polsku (podle údajů Ústavu zemědělské ekonomiky)

Výměra v ha	Podíl dané skupiny v %	
	na celkovém počtu hospodářství	na půdě patřící rolníkům
0,1 — 0,5	9,7	0,5
0,5 — 2,0	23,1	5,8
2,0 — 5,0	30,4	21,7
5,0 — 7,0	13,2	16,7
7,0 — 10,0	12,9	22,8
10,0 — 15,0	7,9	20,1
nad 15	2,8	12,4

Hospodářství jednotlivě hospodařících rolníků v Polsku jsou značně rozdrobená (tab. II). Hospodářství s výměrou do dvou hektarů mají zpravidla různé zdroje důchodu, při čemž základní část důchodu pochází z nezemědělských odvětví a vlastní hospodářství má charakter pomocný; takováto hospodářství se drobí i nadále, což odpovídá jejich pomocné úloze. Hospodářství s výměrou půdy nad dva hektary jsou hospodářstvími, v nichž hlavním zdrojem důchodu pracující rodiny je zemědělská výroba. Průměrná výměra těchto hospodářství v Polsku činí přibližně sedm hektarů. Jak vyplývá z výzkumu Ústavu zemědělské ekonomiky, struktura těchto hospodářství je poměrně stálá. Aby se zabránilo dalšímu drobení těchto hospodářství, byly vydány zákony, upravující koupi a prodej půdy, které zakazují další drobení hospodářství pod určitou výměru a upravují problém rodinných důchodů.

Závody jednotlivě hospodařících rolníků používají různých forem kooperace. Nejdůležitějšími z nich jsou:

1. Kooperace v oblasti zásobování a odbytu, zahrnující téměř veškeré zásobování vesnice výrobními prostředky a zbožím osobní spotřeby a nakupují základní část zemědělské tržní produkce — obilí, brambory, jatečná zvířata. Příslušné obchody, kryjící potřeby zemědělství, jsou v každé vesnici. Zároveň jsou poskytovány nejrůznější služby obyvatelstvu ve výrobě stavebních materiálů, v ochraně rostlin apod.

2. Kooperace v oboru mléka a vajec, která disponuje příslušnými vlastními závody a zahrnuje téměř veškerý organizovaný obrat mléka a mléčných produktů, jakož i vajec.

3. Kooperace v oboru ovoce a zeleniny, disponující vlastními závody, prodejními středisky a službami pro rolníky.

4. Kooperace v oblasti spoření a úvěrování, která má prakticky monopol v oblasti úvěrování hospodářství jednotlivě hospodařících rolníků a shromažďování úspor vesnického obyvatelstva.

Uvedené druhy kooperace působí zejména ve sféře tržního a peněžního obratu. Specifickou formou družstevní činnosti v oblasti výroby jsou zemědělské kroužky. Jejich činnost je spojena s výrobními potřebami rolníků a zahrnuje prakticky všechny vesnice v zemi. Hmotným základem činnosti zemědělských kroužků je fond rozvoje zemědělství. Tento fond je formou nucené kolektivní akumulace. Vytváří se v každé vesnici jako rozdíl mezi hodnotou povinných

dodávek (obilí, brambor, jatečných zvířat) vyjádřenou ve státních výkupních cenách a mezi hodnotou těchto produktů, vyjádřenou cenami volného trhu. Fond rozvoje zemědělství musí být alespoň ze 75 % určen na nákup zemědělských mechanizačních prostředků a zbytek na ostatní společné investice na vesnici. Uvnitř individuálního zemědělství tak vzniká kolektivní majetek, který má rozhodující význam pro technický pokrok v zemědělství.

V posledních letech stále sílí tendence koncentrace zemědělských mechanizačních prostředků v mezikroužkových mechanizačních základnách, do jejichž činnosti spadá několik vesnic a které disponují finančními prostředky několika zemědělských kroužků. Činnost těchto základen je kontrolována Radou objednatelů. Technický servis strojového parku zemědělských kroužků zajišťují „POM“ (STS) a jejich filiálky.

Mimo mechanizačních služeb vyvíjejí zemědělské kroužky různorodou činnost v oblasti zvýšení odborné úrovně rolníků, rozvoje kultury a osvěty a zřizují mimoto různé podniky (zejména pro výrobu stavebních materiálů) pro potřebu vesnického obyvatelstva. V okresech, v nichž nejsou státní statky, obdělávají zemědělské kroužky mimoto půdu, která odchází ze sektoru jednotlivě hospodařících rolníků.

ŘÍZENÍ V OBLASTI INVESTIC

Existují tři základní formy zemědělských investic:

1. Investice plně financované státem. Jde o investice do státních podniků (kolem $\frac{1}{4}$ těchto investic je určeno na rozvoj zemědělských výrobních prostředků, tj. na osivo, plemenný dobytek, závody na výrobu krmných směsí, sušárny apod.) a o státní investice pro zemědělství a technický pokrok na vesnici, např. na výstavbu základen opravárenské služby „POM“ (STS), na organizaci pro chemickou ochranu rostlin, technickou inseminaci, základní meliorační práce a na rozšíření elektrifikační sítě.

2. Společné státní a rolnické investice. Tento typ investic se týká především meliorací a traktorizace vesnice. Státní investice se tedy vynakládají i na půdu jednotlivě hospodařících rolníků a státních prostředků je využíváno k dosažení společných investičních cílů státu i rolníků.

Kolektivní mechanizace na vesnici je financována z prostředků fondu rozvoje zemědělství a je v rukou Zemědělských kroužků.

3. Třetí formou investic jsou investice, plně financované ze zdrojů jednotlivě hospodařících rolníků, prováděné uvnitř jednotlivých rolnických hospodářství. Jde zejména o stavbu budov a o potažní mechanizaci. I tato forma investiční činnosti je kontrolována a řízena státem díky soustavě účelových úvěrů. Družstevní a státní úvěr tvoří zhruba 50 % celkové hodnoty investic v jednotlivých závodech, při čemž u investic na výstavbu budov může úvěr dosáhnout až 70 % celkových investičních nákladů.

Na investice v oblasti elektrifikace vesnice v rozsahu, zahrnujícím elektrifikaci jednotlivých závodů, se poskytuje dlouhodobý úvěr.

Nehledě tedy na existenci soukromého zemědělství, stát plně kontroluje a řídí rozsah i zaměření investic. Pomocí vlastních i společných (státních a rolnických) investic stát stanoví rozsah, zaměření, tempo i rozmístění těch investic, které mají rozhodující význam pro technický pokrok v zemědělství a které mají kolektivní charakter, zatímco poskytováním rozsáhlé úvěrové pomoci k určitým investičním cílům stát ovlivňuje proces přestavby a rozšíření výrobních zařízení

v rámci jednotlivých závodů. Tento systém vede k tomu, že plány investiční výstavby jsou plněny jak z hlediska zaměření, rozsahu i rozmístění investic, tak i z hlediska účasti vlastních prostředků rolnických hospodářství na financování investic.

PLÁNOVITÉ ŘÍZENÍ VÝROBY

Podstatnou úlohu v této oblasti hraje organizace zemědělského trhu s jemu vlastní soustavou cen.

1. *Zespolečenštělý trh*, ve kterém se uzavírají smlouvy mezi jednotlivým výrobcem a státními, jakož i družstevními nákupními organizacemi. Na tomto trhu v zásadě převládají pevné ceny (se sezónními výkyvy), nezávislé na běžných změnách nabídky a poptávky.

Na tomto trhu existují tři formy organizace prodeje a cen:

a) Kontraktace, založená na zcela dobrovolné dohodě mezi výrobcem a nákupní organizací. Jsou stanovena práva i povinnosti obou stran. Je zajištěn nákup veškeré kontrahované produkce za stanovené ceny. Nákupní organizace současně poskytuje výrobcí instruktážní pomoc, osivo (v rostlinné výrobě), možnost získat průmyslová hnojiva, krmné směsi apod. Výrobci je poskytován krátkodobý otevřený úvěr.

b) Povinné dodávky. Jejich objem a ceny jsou stanoveny státními orgány. Týkají se obilí, brambor a jatečných zvířat. Touto cestou je získáváno 58 % obilí, 46 % brambor a 20 % jatečných zvířat. Jak již bylo vysvětleno, rozdíl mezi cenami povinných dodávek a cenami volného trhu se vrací do každé vesnice zpět v podobě příspěvků do fondu rozvoje zemědělství příslušné vesnice. Povinné dodávky slouží především k nucené — účelové, kolektivní akumulaci.

c) Volný trh, na kterém stát nakupuje prostřednictvím nákupních organizací všechny zemědělské produkty s výjimkou technických plodin, které se nakupují výlučně metodou kontraktace. Na tomto trhu převládají zpravidla pouze pevné ceny.

2. *Neorganizovaný trh*, tj. trh obdobný kolchoznímu trhu, na němž dochází k přímé směně mezi výrobcí (tzv. vesnický trh) nebo mezi výrobcí a spotřebiteli (tzv. městský spotřebitelský trh). Prostřednictvím neorganizovaného trhu se zpeněžuje kolem 20 % celkového obrátu zemědělských produktů, přičemž největší podíl připadá na bezprostřední směnu mezi vesnickými výrobci.

Zespolečenštělý trh hraje rozhodující úlohu v utváření tržní rovnováhy a hladiny cen. Veškerá tržní produkce technických plodin prochází tímto trhem. Přes 90 % obilí, 70 % brambor, 95 % jatečného skotu, 70 % jatečných prasat, 70 % mléka a vajec probíhá tímto trhem.

Stát má možnost utvářet tržní soustavu cen a v důsledku toho i ovlivňovat zaměření výroby díky svéráznému monopolu v oblasti odbytu a díky odpovídajícím rezervám zboží, které se vytvářejí z povinných dodávek, z výroby státních statků a z dovozu.

Významným nástrojem, působícím paralelně se soustavou cen zemědělských výrobků, je *soustava cen výrobních prostředků*. Tyto ceny jsou plně určovány státem a manévrování těmito cenami poskytuje značné možnosti při utváření celkové hladiny nákladů na tyto prostředky a při jejich rozdělování. V současné době s tím, jak se trh nasycuje dříve nedostatkovými výrobky (hnojivy, prostředky pro ochranu rostlin, průmyslovými hnojivy), soustava těchto cen plní úlohu utváření hladiny nákladů. V souvislosti s tím je využíváno soustavy přímých a nepřímých dotací k cenám výrobních prostředků pro zemědělství.

Významnou úlohu hraje i dynamicky rozšiřovaný zemědělský úvěr, umožňující financovat převážnou část přírůstku výrobních nákladů, spojených s procesem intenzifikace zemědělství.

Do mimoekonomických faktorů je třeba zahrnout: organizátorskou a osvětovou činnost — popularizaci zemědělského pokroku, zemědělské školství, agrotechnickou službu, konsultace, organizaci semenářství a plemenářství apod.; administrativně právní činnost — dědické právo, zákon o starobních důchodech, zákon o koupi špatně vedených hospodářství, o ochraně rostlin, o používání hnojiv, o inseminaci apod.

URČOVÁNÍ DŮCHODŮ ZEMĚDĚLSKÉHO OBYVATELSTVA

Soustava státního řízení sleduje tyto cíle:

- zajištění odpovídajícího růstu životní úrovně pracovníků v zemědělství (růst reálných důchodů),
- vyrovnaní nadměrných rozdílů ve výši důchodů různých společenských skupin vesnického obyvatelstva,
- zaručení odpovídajícího rozdělení důchodů na spotřebu a akumulaci,
- odpovídající řízení procesu akumulace (zaměření investic).

Důchod jednotlivě hospodařících rolníků a družstevníků vzniká jako rozdíl mezi hodnotou dosažené produkce a hodnotou materiálových nákladů. Část tohoto důchodu má naturální charakter, jako naturální spotřeba hospodařící rodiny a naturální investice (zejména přírůstek výrobních zásob a hodnoty stáda). Celková úroveň důchodů zemědělského obyvatelstva je plánována v dlouhodobých i ročních plánech a tyto plány jsou plněny.

Celková úroveň důchodů zemědělského obyvatelstva je při dané úrovni zemědělské výroby dána hladinou cen zemědělských výrobků a cen nakupovaných výrobních prostředků pro zemědělství. Protože stát má rozhodující vliv na tyto ceny (tzv. cenové nůžky jsou plně kontrolovány státem), je schopen stanovit celkový objem zemědělského důchodu. Změna soustavy cen — zvýšení cen zemědělských výrobků, jejich ustálení nebo snížení, nebo usměrňovaný růst cen průmyslových výrobků dává možnost, aby rolnické obyvatelstvo dosáhlo důchodu, který dovoluje při určitém růstu výroby zajistit takovou úroveň důchodů, aby bylo dosaženo plánovaného zvýšení životní úrovně obyvatel a aby byly nakupovány a výrobně spotřebovány výrobní prostředky a služby pro zemědělství.

Jak vyplývá z výzkumů Ústavu zemědělské ekonomiky, výše důchodu, spotřebovaného zemědělským obyvatelstvem, je charakterizována stálou mírou růstu, zpravidla nezávislou, nebo málo závislou na živelných výkyvech v úrovni výroby. Výkyvy v úrovni výroby mají zřejmě vliv zejména na akumulační část důchodu. Cestou rozšířené soustavy úvěrové pomoci, poskytované státem, a to jak v oblasti provozního, tak i investičního úvěru, se dosahuje řízeného vynakládání těchto prostředků a akumulace v souladu se zásobováním trhu výrobními prostředky. Vliv státu na zaměření investic byl již popsán.

Výše důchodu, dosaženého v hospodářství, závisí na velikosti hospodářství a v něm používaných výrobních prostředků a pracovních sil. Odtud pramení tendence k diferenciaci výše důchodu, vytvořeného v různých skupinách hospodářství.

Prostřednictvím daňové soustavy, pojištění, povinných dodávek, jakož i cestou vytvoření pracovních příležitostí mimo vlastní hospodářství u nejmenších závodů

se dosahuje vyrovnání výše důchodů. V souvislosti s tím rozdíl mezi důchody obyvatelstva různých skupin hospodářství je dokonce menší než rozdíl mezi mzdami obyvatelstva, pracujícího mimo zemědělství.

Daňová soustava se orientuje na potencionální možnosti hospodářství a na určitou úroveň intenzity. Hospodářství, která si počínají lépe než průměrná, dosahují vyšších důchodů, což zase je podněcuje k racionalizaci hospodaření. Hospodářství, která jsou organizována hůře a která jsou špatně vybavena výrobními prostředky, nebo která nemají dostatek pracovních sil, dosahují nižších důchodů. Prostřednictvím soustavy daňových úlev, úvěrové pomoci a osvobození od daní v případě investování je vytvářena možnost zvýšit úroveň hospodářství a důchodů. Hospodářství, která nejsou schopna využít této pomoci, upadají a mohou být předána státu za rentu.

Tato vcelku dosti schematicky naznačená soustava plánovitého usměrňování rozvoje zemědělství jednotlivě hospodařících rolníků co do struktury a společenského charakteru hospodářství, jakož i produkce, investic a důchodů zemědělského obyvatelstva, která se v Polsku vytvořila v letech 1956—1968, se dále rozvíjí a zdokonaluje. Tato soustava se ukázala dostatečně pružnou k tomu, aby stát měl zajištěnu nejen dostatečnou kontrolu rozvoje hospodářství jednotlivě hospodařících rolníků, ale i řízení rozvojových procesů. Plány jsou v zemědělství velmi úspěšně plněny a odchylky od plánu jsou spojeny ani ne tak s neadekvátní soustavou plánování, jako s nedostatečným zajištěním výrobních prostředků pro zemědělství, uvažovaných v plánech rozvoje národního hospodářství.

SOUSTAVA ŘÍZENÍ STÁTNÍCH STATKŮ

Státní statky pracují podle zásad úplného chozrasčotu v oblasti stanovení plánu výroby, oběhu produkce i finančního hospodaření. Základní rozhodnutí, týkající se výrobního plánu i způsobů jeho realizace, přijímá ředitel spolu s dělnickou samosprávou. Podnik dostává pouze dva direktivní ukazatele: objem mzdového fondu a finanční výsledek. Direktivnost posledního ukazatele má značně podmíněný charakter, neboť finanční výsledek podléhá výkyvům v závislosti na průběhu přírodních podmínek, takže odchylky od plánovaných úkolů jsou pochopitelné. Ve skutečnosti zcela direktivní charakter má limit mzdového fondu. Jeho překročení musí být nutně odůvodněno překročením výrobního plánu nebo přírodními živelnými pohromami. Roční plán podniku je schvalován ředitelem. Nadřízené administrativní orgány vykonávají hlavně kontrolní funkce.

Plán je sestavován na hospodářský rok od 1. července do 30. června, což umožňuje, aby plán byl značně reálný, neboť v době jeho schválení je již s dostatečnou pravděpodobností známa sklizeň daného roku. Plán proto obsahuje plán rozdělení sklizně, plán živočišné výroby (zásoby vlastních krmiv jsou již zpravidla známy) a stanoví náklady na sklizeň příštího hospodářského roku. Uvedená konstrukce plánu vytváří nejen možnost pro to, aby plán byl reálný, ale činí vlastně i problematickou jeho direktivnost nebo jeho hodnocení podle stupně jeho plnění. Plán je v podstatě vnitropodnikovým dokumentem, dávajícím možnost řídit výrobní proces — proto jej schvaluje ředitel. Hodnocení výsledků práce podniku proto nemůže být založeno na plnění plánu, nýbrž na reálných ekonomických efektech.

Podnik má tudíž téměř úplnou samostatnost při stanovení výrobního plánu. Nicméně tato samostatnost je omezena požadavky víceletých plánů. Každý podnik má svůj pětiletý plán, který musí plnit, přičemž mimoto část podniků

má ještě plány hospodářské výstavby, které stanoví rozvoj, vybavení a investice i směry specializace. S postupným uplatňováním zásady vysoké koncentrace výroby na státních statcích a v souvislosti s tím i specializace podniků jsou jednotlivé statky vzájemně propojeny víceletými smlouvami o kooperaci, což rovněž do určité míry vede k omezení jakýchkoliv velkých změn výrobního programu. Ředitel, který má k dispozici manévrovací pole, omezené s jedné strany vybavením podniku výrobními prostředky a s druhé strany přírodními a ekonomickými podmínkami, přijímá rozhodnutí o výrobě, máje na zřeteli současné tržní ceny, kontraktační možnosti a jiné ekonomické podněty (např. soustavu příplatků). Řízení státních statků se tudíž pohybuje ve směru přechodu od bezprostředních direktivních směrnic k využití tržních pák a jiných ekonomických podnětů.

Důležitá úloha v rozvoji podniku se přisuzuje soustavě sladění osobních zájmů členů a vedoucích pracovníků kolektivů se zájmy podniku jako celku a se zájmy národního hospodářství. Vysoké racionálnosti vedení podniku a současného pocitu uspokojení mezi členy kolektivu s jejich účastí na výrobním procesu, jakož i rozvoji iniciativy jednotlivých osob lze dosáhnout pouze za podmínek, kdy maximální uspokojení osobních potřeb je možné při maximální realizaci podnikových cílů. Soustava prémieování, která v současné době existuje na státních statcích, má vysoce stimulující charakter. Růst výdělků, vyjádřený v prémiech, může dosahovat 90 % odměny za práci daného kolektivu. Podle hodnocení hospodářských pracovníků i samotných kolektivů, značný rozvoj státních statků v posledních letech je spojen především právě se zavedením prémieové soustavy.

Aniž bychom upadli do podrobností, myšlenku prémieové soustavy lze v obecných rysech ilustrovat takto: každému statku je stanoven pětiletý plán výroby hlavních rostlinných výrobků a plán dodávek živočišných výrobků. Plán je stanoven zvlášť pro výrobní skupiny v rostlinné a živočišné výrobě. Přihlíží se ke stavu zásobenosti výrobními prostředky, k možnosti získat průmyslová hnojiva a koncentrovaná krmiva i k investičnímu programu. Pro každou výrobní skupinu zvlášť se uzavírá kolektivní smlouva, která se týká realizace tohoto plánu. Celková suma prémie za splnění plánu na 100 % a za růst rentability nemohla v letech 1963/64—1967/68 překročit 60 % základního mzdového fondu, stanoveného pro rok 1962. V letech 1968/69—1970/71, zároveň s některými změnami v zásadách pro poskytování prémie, může prémieový fond dosáhnout 90 % základního mzdového fondu. Kolektivu je známa výše prémie za každý metrál produkce, jíž bylo dosaženo nad sklizně období, které bylo přijato za základ (průměr tří let, předcházejících období pětiletého plánu). Za snížení objemu produkce pod úroveň období, které bylo přijato za základ, se provádějí odpočty z prémieového fondu. Tento fond se naopak při zvýšení objemu produkce a rentability hospodaření, jakož i za obdělávání půdy státního půdního fondu zvyšuje. Podrobné rozdělení fondu mezi členy kolektivu provádí dělnická samospráva podle platných pravidel.

Výhodou takto stanovených zásad pro poskytování prémie bylo to, že dávaly možnost získat prémie všem statkům, včetně ztrátových, jakož i statkům s velmi nízkou úrovní hospodaření. Pro statky s nízkou intenzitou a rentabilitou, v nichž zachování současného objemu produkce a další zvýšení rentability je základním hospodářským úkolem, prémieový fond nevytvářel dostatečné podněty. Na těchto statcích bylo možno používat jiných zásad pro poskytování prémie.

V případě, že hodnota mzdového fondu překračovala úroveň pro tento účel

stanovené části podnikového zisku, obdržel podnik zvláštní dotaci. Odměny, vyplácené z prémiového fondu, nejsou zahrnovány do nákladů podniku a nemají proto vliv na finanční výsledek.

Hospodaření investicemi je, stejně jako dříve, centralizováno. Podniky dostávají dotaci na zakoupení výrobních prostředků nebo výstavbu hospodářských budov podle limitů, stanovených nadřízeným orgánem. Limity jsou stanoveny na základě schválených investičních plánů. Ředitel podniku má ovšem vliv na stanovení investičních plánů, jakož i dozor nad jejich realizací. Základní rozhodnutí, jakož i prostředky jsou dávány nadřízenými instancemi.

Výdaje na výrobní prostředky mají vliv na výsledky hospodaření pouze prostřednictvím hodnoty odpisů. Tento stav nepodněcuje k úspornému a pečlivému pořízování výrobních prostředků a jejich využívání. Naopak, čím častěji podnik vyměňuje stroje, tím nižší jsou jeho náklady na opravy.

NEDOSTATKY SOUČASNÉ SOUSTAVY

Současná soustava řízení státních statků je značným pokrokem ve srovnání se soustavou centralizovaného řízení. Podněcuje myšlení v ekonomických kategoriích, rozvíjí samostatnost, iniciativu i pocit odpovědnosti za výsledky svého podniku. Je-li provázána výběrem vedoucích kádrů a školením kolektivů, má bezesporu vliv na zvyšování objemu produkce a na finanční výsledky. Jak prokázala praxe, decentralizace soustavy řízení podniků nijak nenarušuje průběh výrobního procesu, ani nevede k nesprávné struktuře výroby a dodávek. Vedení podniků ochotně respektuje ve výrobních plánech informace ministerstva, týkající se současných potřeb státu nebo směrů technického rozvoje.

Nicméně tato soustava má nedostatky a nedůslednosti. Otázky zdokonalování této soustavy byly diskutovány ve vědeckých časopisech a v novinách, jakož i na konferencích vedoucích pracovníků státních statků.

Uvádíme hlavní směry kritiky:

1. Současný systém na státních statcích nepřihlíží k diferenciaci přírodních podmínek a k rozdílům ve vybavení výrobními prostředky. Avšak tyto faktory, jak známo, mají nesporný vliv na výsledky hospodaření. Statky, nalézající se v lepších podmínkách a lépe vybavené, mohou mnohem snáze dosáhnout vysokých finančních a výrobních výsledků, zejména s ohledem na výhody při úhradě amortizačních nákladů.

2. Samostatnost podniků se týká pouze provozní činnosti. Pořizování výrobních prostředků nezávisle na výsledcích hospodaření je financováno dotacemi a rozhodnutí o těchto otázkách jsou činěna mimo podnik.*)

3. Hodnocení výsledků činnosti není zcela objektivní. Výsledky nelze porovnávat s plánem, neboť plán má více méně vnitropodnikový charakter, přičemž hodnocení podle finančních výsledků nepřihlíží k rozdílům ve výrobních podmínkách. Mimoto některé podniky (prémiový fond) se více orientují na objem produkce než na finanční výsledky.

*) Pouze u prostředků, které byly uvedeny do provozu po roce 1960, se provádějí plné amortizační odpisy, u ostatních prostředků jsou amortizační odpisy velmi nízké.

4. Nadměrný rozsah soustavy dotací činí správné hodnocení finančních výsledků složitým.

Je třeba propracovat takovou organizaci chozrasčotu, která existující nedostatky odstraní.

V diskusích bylo předneseno mnoho návrhů na řešení, v nichž se přihlíží k současné ekonomické situaci a rentabilitě státních statků. Všechny návrhy se shodují v těchto zásadách:

Podnik má provádět amortizační odpisy v plném rozsahu, což mu má v zásadě dát možnost prosté reprodukce základních výrobních fondů. Prostředky z amortizačního fondu + část dosaženého zisku má vytvořit finanční základ samostatnosti podniků v pořizování výrobních fondů (generální opravy, modernizace výrobních prostředků atd.). Máme na mysli možnost využít úroků z bankovního úvěru k investičním účelům. Generální opravy a investice se mají financovat z téhož *investičně opravářského fondu*.

V měřítku krajských sdružení státních statků je třeba vytvářet centralizovaný investičně opravářský fond, zejména z části podnikových amortizačních odpisů, odváděných k tomuto účelu. Tento fond má sloužit k doplnění prostředků v některých podnicích podle rozhodnutí Sdružení.

Ve Sdružení je třeba vytvořit *investiční fond* k financování investic, rozšiřujících výrobní možnosti podniků v rozvoji nových směrů činnosti, jakož i investic na nově obdělávané půdě. Tento fond je třeba vytvářet z přebytků investičně opravářského fondu Sdružení nad potřebu převyšující potřebu obnovovacích investic, jakož i z přidělů ze státního rozpočtu.

K rozdílu v názorech došlo v otázce způsobu financování investičně opravářského fondu, konkrétně v otázce financování úplné amortizace v podnicích. Podle jednoho z návrhů se má podnikům přiznávat dotace pro tento účel ve výši rozdílu mezi skutečnou a podnikům hrazenou amortizací. V podstatě jde rovněž o dotaci, poskytovanou k existujícím základním fondům podniku.

Podle jiného návrhu (Ústav zemědělské ekonomiky) podniky mají samostatně získat z realizované produkce prostředky, nutné k úplné amortizaci, přičemž dotaci je třeba poskytovat nikoliv k výrobním fondům, nýbrž k produkci (např. formou příplatků k cenám).

Existuje rovněž shoda názorů na otázku, že je třeba vyrovnávat důsledky, způsobené rozdíly v přírodních podmínkách výroby (problém diferenciální renty). I zde se názorové rozdíly týkají způsobu provádění. Navrhuje se vytvořit *vyrovnávací fond*. Podniky, které mají lepší než průměrné půdy, mají do tohoto fondu odvádět prostředky v rozsahu, stanoveném v závislosti na bonitní třídě půdy, zatímco podniky s půdou horší kvality mají dostávat určité příplatky z tohoto fondu na základě hektarových norem. Protože podniky mají rozdílné půdy, finanční vypořádání s fondem je třeba dělat na základě salda příspěvků o přidělů. Norma má být diferencována podle okresů se zřetelem na klimatické podmínky. Je třeba dát možnost určitých odchylek od norem v závislosti na podmínkách infrastruktury, určujících účinnost tohoto opatření.

Zápornou stránkou tohoto způsobu řešení je skutečnost, že možné příplatky nejsou vázány na hospodaření, nýbrž na výrobní prostředky. V důsledku toho, například na špatných půdách je rentabilnější nic nevyrábět, avšak pouze dostávat příslušnou dotaci. Mimoto většina podniků v Polsku má půdy na úrovni průměrných půd, takže příspěvky a přiděly z těchto hospodářství budou tak nízké, že nemohou být dostatečným podnětem.

Podle jiné koncepce (Ústav zemědělské ekonomiky) se navrhuje zavést určitou pozemkovou daň, orientovanou na úroveň pozemkové renty státních statků v jednotlivých klimatických rajónech. Z nejhorších půd by se daň neodváděla. Daň je třeba odvádět na zvláštní účet Krajského sdružení státních statků a využít ji pro poskytování pomoci slabým podnikům.

Rovněž na pořizování výrobních fondů jsou různé názory. Byl podán návrh, aby byl vytvořen vyrovnávací fond (společný s uvedeným fondem pro vyrovnání rozdílů v půdních podmínkách), do něhož by podniky, které v přepočtu na jednotku plochy mají více výrobních prostředků než činí minimum, platily určité procento z tohoto rozdílu, přičemž podniky pod tímto minimem by dostávaly příplatky, úměrné rozdílu od tohoto minima. Nedostatkem tohoto návrhu je rovněž to, že příplatky se vztahují k výrobním fondům, nikoliv k produkci.

Ústav zemědělské ekonomiky navrhl, aby byly zavedeny minimální (např. 2%) procentuální odvody ze všech prostředků od všech státních statků. O takto získané prostředky by bylo možno zvýšit investičně opravářský fond, vlastní nebo centralizovaný.

Nicméně převládají názory, že zatím je třeba vůbec se vzdát procentuálních odvodů. Úplná amortizace — která sama o sobě se stává pro statky velmi vážnou finanční zátěží — má zabránit nadměrnému hromadění výrobních prostředků na státních statcích a uvolnit podněty pro jejich hospodárné využívání.

Výsledky masového šetření, provedené Ústavem zemědělské ekonomiky, ukazují, že přímá závislost mezi hodnotou výrobních prostředků v přepočtu na jednotku plochy a finančními prostředky neexistuje. V podstatě jak statky, které jsou velmi dobře vybaveny výrobními fondy, tak statky špatně vybavené mají finanční potíže.

Soustava cen je méně příznivá pro živočišnou výrobu, ač současně živočišná výroba vyžaduje vybavení nákladnými budovami, což v podstatě má vliv na to, že mezi finančními výsledky a hodnotou základních výrobních fondů není přímá závislost. Jestliže procentuální odvody nemají sloužit jako zdroj prostředků pro financování investiční činnosti, pak není nutné je do soustavy finančního vypořádání zavádět.

A nakonec k *problémům dotací*. Jak již bylo uvedeno, soustava dotací je u nás příliš obsáhlá (příliš mnoho druhů poskytovaných dotací) a je třeba ji zjednodušit. Přitom je třeba vzít v úvahu, že dotace by měly být zvýšeny alespoň o rozdíl v amortizačních odvodech (bude prováděna úplná amortizace). Vyskytující se názory, že existující soustavu dotací je třeba ponechat beze změn a že je třeba ji pouze doplnit o nové druhy v souvislosti s reformou hospodaření základními fondy, byly podrobeny značné kritice, zejména ze strany vědeckých pracovníků.

Navrhuje se, aby mimo dotací obecně platných v zemědělství nebo spojených se speciálními úkoly státních statků byla zavedena jednotná soustava příplatků k produkci. Příplatky by tudíž působily jako všeobecné zvýšení cen, platných na státních statcích. Ústav zemědělské ekonomiky přitom navrhoval, aby příplatky byly poskytovány k cenám jednotlivých výrobků. Soustava příplatků, příslušným způsobem rajonovaná, by takto mohla sloužit jako významný nástroj k usměrňování specializace zemědělských podniků.

Nicméně převládá názor, že příplatky mají být vázány na hodnotu čisté tržní produkce a že přitom má být odděleně prémiována hodnota produkce a odděleně přírůstek produkce.

Navrhované změny v chozrasčotní soustavě státních statků, jakož i změna zásad hospodaření základními výrobními prostředky mají být dalším krokem na cestě vývoje zásad hospodářské činnosti socialistických zemědělských podniků.

Adresa autora:

Doc. dr. Tadeusz Rychlik, Instytut ekonomiki rolnej, Koszykowa 6, Warszawa

Práce Ústavu pro ekonomiku a ceny je v souladu s úkoly, vytyčenými VII. sjezdem Jednotné socialistické strany Německa, zaměřena na vypracování návrhů takových ekonomických opatření, která umožňují v souladu s cílovými úkoly výhledového plánu:

- dále upevňovat svazek dělnické třídy s třídou družstevních rolníků;
- dále intenzifikovat zemědělskou výrobu a racionálně využívat půdu jako hlavní předpoklad k rychlému růstu rostlinné a živočišné výroby;
- zvyšovat produktivitu práce, snižovat náklady a zvyšovat efektivnost zemědělské výroby ve všech LPG (zemědělských výrobních družstvech), GPG (zelinářsko-ovocnářských výrobních družstvech) a VEG (státních statcích) s cílem zvýšit jejich přínos k národnímu důchodu;
- překonat neodůvodněné rozdíly v úrovni výroby mezi LPG;
- postupně uskutečňovat národohospodářsky správnou koncentraci a specializaci výroby na základě dobrovolné kooperační spolupráce;
- dále rozšířit smluvní vztahy mezi LPG, GPG a VEG se zpracovatelskými podniky a s obchodem.

Tato ekonomická opatření musí dále upevnit centrální státní plánování a ještě úžeji je spojit s chozrasčotem LPG, GPG a VEG tak, aby na základě uvědomělé činnosti družstevních rolníků, zemědělských dělníků a pracujících potravinářského a zpracovatelského průmyslu bylo stále lépe využíváno ekonomických zákonů socialismu.

Tím se naše práce plně podřizuje celkové práci na vytváření ekonomické soustavy socialismu v NDR jako základního článku rozvinuté společenské soustavy socialismu.

Výsledky práce našeho ústavu vešly do usnesení Rady ministrů „Zásadní směrnice k uplatnění ekonomické soustavy socialismu v zemědělství a potravinářském průmyslu pro období výhledového plánu 1971–1975“ a do příslušných pokynů a nařízení předsedy Rady pro zemědělství a výživu NDR k provedení tohoto usnesení. Důležité přitom je, že tato usnesení, stejně jako pokyny a nařízení, byly nejprve schváleny jako návrh a předloženy k diskusi družstevním rolníkům, zemědělským dělníkům a pracujícím v potravinářském průmyslu. Slouží zároveň jako pracovní podklad pro vypracování návrhu výhledového plánu na léta 1971–1975 a návrhu ročního národohospodářského plánu na rok 1971.

Na podzim tohoto roku (1970) budou na základě výsledků této široké demokratické diskuse a prvních pracovních zkušeností tyto materiály dále zpřesněny a s konečnou platností potvrzeny.

Další rozvoj soustavy ekonomických pravidel se soustřeďuje především na:

- další zvýšení úlohy nákupních cen v soustavě ekonomických pravidel;
- podněcování plánovitého přírůstku vlastní tržní produkce v každém LPG, GPG i na každém státním statku;
- postupným utváření vědecky odůvodněné soustavy odvodů pro LPG typu III, typu I/II a GPG.

Tyto metody řízení jsou součástí opatření k dalšímu zkvalitnění plánování a řízení zemědělství a potravinářského průmyslu v období výhledového plánu, avšak podrobně se jimi v rámci tohoto příspěvku nelze zabývat.

DALŠÍ ZVÝŠENÍ ÚLOHY NÁKUPNÍCH CEN

První opatření ke zvýšení úlohy nákupních cen na základě působení ekonomických zákonů socialismu v socialistickém zemědělství NDR byla učiněna po VI. sjezdu Jednotné socialistické strany Německa v roce 1964 zavedením jednotných cen rostlinných výrobků. Postupně bylo v nich pokračováno, takže v roce 1969 mohly být zavedeny jednotné ceny i u výrobků živočišných. Tím byla dřívější soustava dvojí hladiny cen na základě povinných dodávek a nákupu překonána a byly vytvořeny přímé smluvní zbožně peněžní vztahy mezi LPG, GPG a VEG s jedné strany a zpracovatelskými, resp. obchodními podniky se strany druhé.

Základní úkol spočíval a spočívá i nadále v tom, aby dříve nutné přímé nebo nepřímé subvence na podporu socialistické přestavby zemědělství byly postupně odbourány a tyto prostředky cestou dalšího rozšíření zbožně peněžních vztahů v souladu s požadavky ekonomických zákonů socialismu použity pro rozvoj výroby, aby bylo možno prostřednictvím hospodaření s vlastními prostředky pro prostou i rozšířenou reprodukci ve všech LPG, GPG a VEG důsledně uplatňovat chozrasčot.

To neznamená nic jiného, než aby se společensky nutné náklady na výrobu jednotlivých zemědělských výrobků stávaly stále více východiskem pro tvorbu nákupních cen. Kromě odbourání přímých i nepřímých podpor a jejich přeměny v cenové elementy bylo navíc nutné přihlížet i k vlivu cenové reformy v průmyslu, provedené v minulých letech ve třech etapách, na ceny výrobních prostředků pro zemědělství. Protože však jde o velmi složité a diferencované působení na náklady jednotlivých zemědělských výrobků a na hospodářské výsledky jednotlivých LPG, GPG, VEG, bylo řešení tohoto úkolu koncipováno jako dlouhodobé s cílem vyvolat v každé fázi vývoje pro všechna LPG, GPG a VEG vysoký hmotný zájem na dalším růstu produkce a produktivity práce, jakož i na snížení nákladů.

Poté, kdy byly v posledních letech učiněny na tomto úseku významné kroky, vycházejí nová opatření od roku 1971 z toho, dokončit v podstatě řešení úkolů v oblasti tvorby nákupních cen v nejbližším výhledovém plánovacím období. Přitom se bere v úvahu, že i v budoucnu bude nutno zachovat řadu podpor, které svou podstatou patří do sumy cen zemědělských výrobků na krytí společensky nutných nákladů na výrobu zemědělských produktů, přesto však nejsou poskytovány jednotlivým LPG, GPG a VEG prostřednictvím nákupní ceny.

V celkové sumě úhrady budou nepatrné a budou sloužit k řízení určitých plánovitých procesů, které nelze uskutečnit prostřednictvím samotné nákupní ceny. To se týká např. melioračních opatření v příslušných oblastech, boje proti tuberkulóze a brucelóze hovězího dobytka, použití letadel v zemědělství aj.

Nová opatření pro plné vyjádření skutečných nákladů v zemědělství znamenají zejména:

- zahrnutí vlivu reformy cen v průmyslu u staveb a stavebních výkonů ve výši cca 30 % a u vysocehodnotných krmných směsí ve výši asi 9 %;
- zrušení dosavadních cenových výhod u nafty a tím zvýšení ceny o 0,20 M (na 0,55 M za 1 l);
- plnou úhradu podílu podniků na příspěvky sociálního pojištění družstevníků, které doposud byly v zájmu podpory LPG a GPG placeny pojišťovně státem.*)

Vyjádřením úplnosti skutečných nákladů v každém LPG a GPG i v každém státním statku bude zvýšen tlak na snížení vlastních nákladů prostřednictvím využití metod socialistického podnikového hospodaření. Převzetí vlivů cenové reformy v průmyslu u stavebních materiálů a u stavebních úkonů, jakož i zvýšení úrokové sazby u dlouhodobých úvěrů působí zvláště na další zvýšení úspor u základních fondů. Zvýšení cen vysoce hodnotných krmivových směsí a nafty, jakož i úrokové sazby u krátkodobých úvěrů působí na další zlepšení úspor materiálů. Zahrnutí podnikového podílu sociálního pojištění do nákladů LPG působí na racionální využívání živé práce a tím i na zvýšení její produktivity.

Zároveň s těmito opatřeními je nutno dále zvýšit úroveň nákupních cen, neboť LPG, GPG a VEG nejsou schopny hradit vzniklé zvýšení nákladů z rostoucí efektivnosti zemědělské produkce. Se zřetelem na současnou a budoucí úroveň rentability a žádoucí relace mezi nákupními cenami jednotlivých výrobků dochází k různému zvýšení nákupních cen. V oblasti rostlinné produkce se to týká především konzumních a průmyslových brambor, přičemž základní cena konzumních brambor při zachování cenového příplatku ve výši 5 M na 1 q se zvyšuje asi o 20 % a u průmyslových brambor asi o 35 %. U živočišných produktů se ceny všech výrobků s výjimkou vajec zvyšují různě, a to u mléka asi o 7 %, u jatečného skotu asi o 3 %, u jatečných prasat asi o 4 %, u jatečných ovcí asi o 20 % a u vlny asi o 11 %.

Tím budou ještě lépe respektovány ekonomické požadavky a i prostřednictvím ceny, pokud to je možné, se bude působit proti diferenciální rentě. Je tomu tak proto, že budou zvýhodněny ceny zejména těch výrobků, které jsou převážně vyráběny v nepříznivých podmínkách, např. brambor, avšak i ceny příslušných živočišných výrobků.

V souvislosti s půsbením diferenciální renty musela být řešena i otázka, jaké náklady je nutné vzít za základ jako společensky nutné — zda náklady v průměrných výrobních podmínkách, nebo průměrné náklady v nepříznivých (tedy nikoliv nejnepříznivějších) podmínkách. Jak je známo, v této otázce zaujala řada ekonomů rozdílná stanoviska.

Vycházíme-li z toho, že společensky nutné náklady v odvětví národního hospodářství — tedy i v zemědělství — mají zahrnovat i čistý důchod, nutný pro rozšířenou reprodukci v podnicích, jakož i čistý důchod pro společnost, pak při praktickém řešení tohoto problému v NDR se naskytla možnost, vycházet při tvorbě nákupních cen z nutných průměrných nákladů na výrobu příslušného výrobku v nepříznivých podmínkách, pokud společnost požaduje vyrábět

*) Zároveň bude zvýšen podíl jednotlivců na příspěvku na sociální pojištění družstevních rolníků z 9 % na 10 % z vyměřovacího důchodového základu, čímž bude dosaženo vyrovnání s dělníky a zaměstnanci. Vyměřovací důchodový základ činí 600 M měsíčně, resp. 7200 M ročně na jednoho pracujícího. Podíl podniku činí ročně 10 % tohoto důchodu.

daný produkt v těchto podmínkách. Tak např. obilí musí být vyráběno na všech půdách naší republiky, ačkoliv výnosy v závislosti na výrobních podmínkách neobyčejně kolísají. Naproti tomu cukrovku není náro hospodářsky nutné pěstovat v nepříznivých přírodních podmínkách, takže společensky nutné náklady na cukrovku nemohou být odvozeny z těchto podmínek, nýbrž z podmínek, které jsou relativně nepříznivé pouze pro pěstování cukrovky. Tento přístup umožňuje, aby normálně hospodařící LPG a VEG v nepříznivých podmínkách samy prostřednictvím nákupní ceny v souladu s požadavky chozraščotu hospodařily s prostředky, nutnými pro rozšířenou reprodukci, a aby se snížil na minimum počet těch LPG a VEG, které v důsledku velmi nepříznivých výrobních podmínek potřebují k zajištění prosté a rozšířené reprodukce subvence ve formě příplatků k cenám nebo v jiné formě.

To zároveň předpokládá, že v zemědělství jako odvětví národního hospodářství se bude centralizovaný čistý důchod, který má být získán, odčerpávat z LPG a VEG především v závislosti na stupni nepříznivosti jejich výrobních podmínek. To se může dít pomocí vhodně konstruované soustavy odvodů, což zároveň bude působit proti vlivu diferenciální renty. K této otázce se ještě vrátím později.

PODNECOVÁNÍ PLÁNOVANÉHO RŮSTU TRŽNÍ PRODUKCE VLASTNÍ VÝROBY

Působení soustavy ekonomických pravidel bylo v NDR již dříve zvýšeno tím, že za plánovaný a realizovaný přírůstek tržní produkce byly poskytovány příplatky. Tento způsob uvolnil velkou iniciativu mezi družstevními rolníky a zemědělskými dělníky při vypracovávání reálných plánů a k využití všech výrobních rezerv pro dosažení vysokého plánovaného přírůstku produkce.

Tento princip má být zachován i v příštích letech. Účinnost tohoto způsobu se má v budoucnu zvýšit tím, že příplatky se nebudou poskytovat na jednotlivé výrobky, jako tomu bylo v letech 1969–1970, nýbrž v závislosti na růstu tržní produkce vlastní výroby, jakož i v závislosti na dosažené míře akumulace.*)

Výpočet příplatků se provádí podle tab. I.

Při míře akumulace pod 10 % se žádný normativní příplatek neposkytuje.

Těmito dalšími opatřeními mají být všechna LPG, GPG a VEG v souladu s úkoly výhledového plánu na léta 1971–1975 zainteresována na rozvinutí maximálního úsilí o zintenzívnění produkce vlastní výroby a na zvyšování akumulace cestou zlepšení efektivity výroby.

Zvýhodněna při tom budou ta LPG a ty VEG, které intenzívně obdělávají každý m² zemědělské půdy a dosahují nejvyšších výnosů, racionálně zhodnocují krmiva a soustavně zvyšují užitek zvířat.

Přitom bude zachována osvědčená zásada, že příplatky budou poskytovány pouze tehdy, jestliže LPG a VEG v podnikovém plánu počítají s přírůstkem produkce a jestliže uzavřely smlouvy s podniky potravinářského průmyslu nebo obchodu. Tato zásada směřuje k dalšímu rozvoji socialistické demokracie v družstvech a k tomu, aby v diskusích o plánu byly brány v úvahu a v plánu zakotveny všechny návrhy družstevních rolníků na zvýšení zemědělské produkce.

*) Tržní produkce vlastní výroby se přepočítává pomocí přepočítávacího klíče na započítatelné jednotky. Vypočítává se ze státního nákupu rostlinných a živočišných výrobků, chovného a užitkového dobytka, jakož i osiva a sadby, po odečtení nákupu krmiv ze státního krmivového fondu, zpětného odprodeje odstředěného mléka, nákupu chovného a užitkového dobytka, jakož i nákupu bramborové sadby a osiva obilovin.

I. Výpočet příplatků za zvýšení tržní produkce (v markách za q přírůstků započítatelných jednotek)

Přírůstek tržní produkce po odečtení nakupovaných výrobků	Míra akumulace (v %)					
	10 až 15	15 až 20	20 až 25	25 až 30	30 až 35	nad 35
do 2 %	10	12	14	16	18	20
2—4 %	13	15	17	19	21	23
4—6 %	16	18	20	22	24	26
6—8 %	19	21	23	25	27	29
přes 8 %	22	24	26	28	30	32

DŮSLEDNÉ UPLATNĚNÍ VĚDECKY ODŮVODNĚNÉ SOUSTAVY ODVODŮ DO STÁTNÍHO ROZPOČTU V LPG TYPU III, I/II A V GPG

Zvláštní postavení v soustavě ekonomických pravidel má přeměna zpětných plateb v ekonomicky odůvodněné odvody do státního rozpočtu.*)

To vyplývá z toho, že odvody směřují k omezení působení diferenciální renty a tím k důslednému uplatňování chozrasčotu ve všech LPG a GPG.

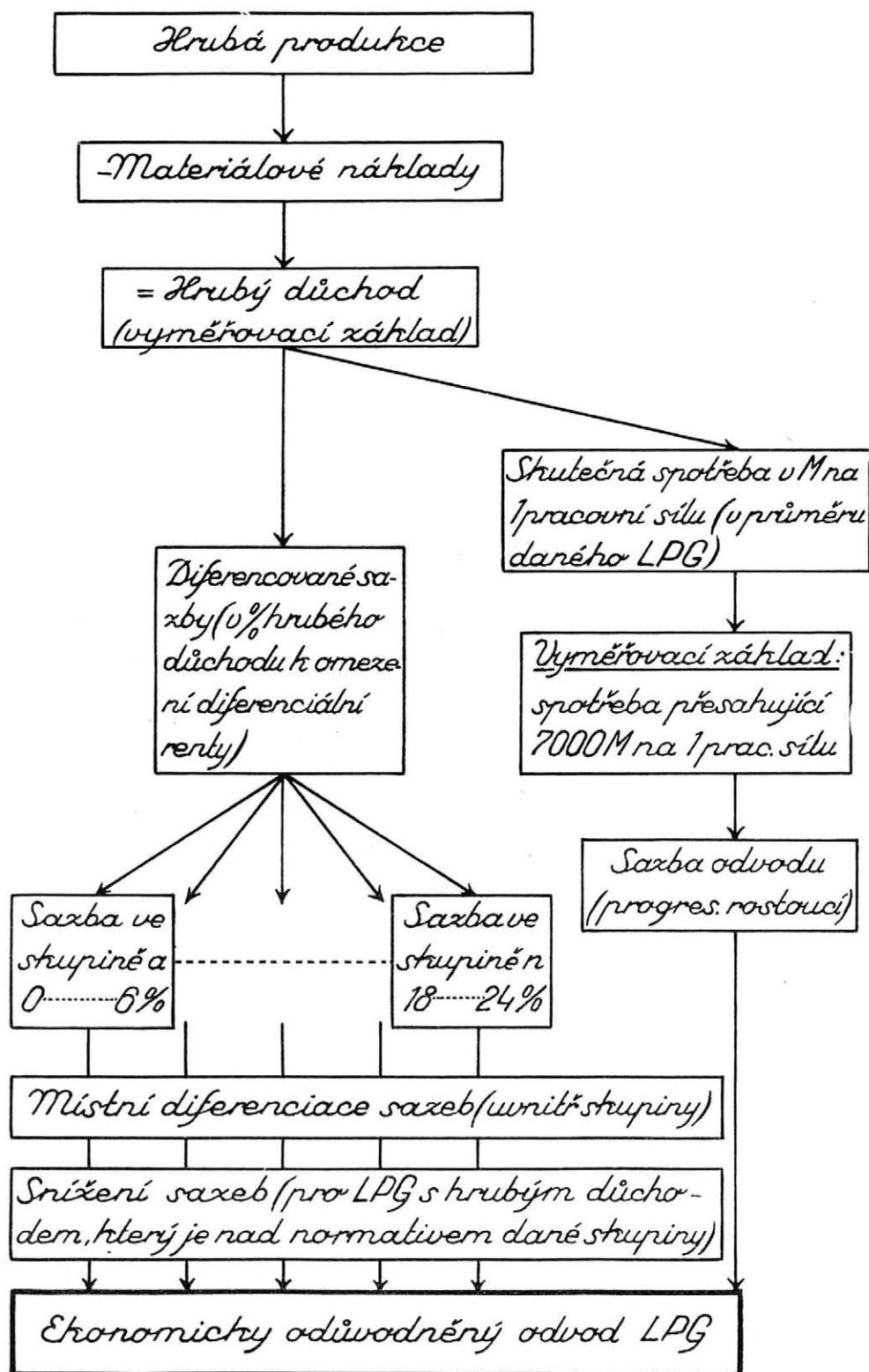
Je skutečností, že působením diferenciální renty bylo částečně ztíženo prosazování socialistického podnikového hospodaření ve všech LPG a GPG a brzděny snahy o snížení vlastních nákladů a zabezpečení rozšířené reprodukce. Řešení tohoto problému je velmi složité. Musí se při něm brát ohled na rozdíly ve stupni společenského vývoje mezi LPG III. typu, typu I/II a GPG.

Na řešení tohoto problému se v teorii i v praxi pracuje již delší dobu. Jsme toho názoru, že i když nově navrhovaná opatření odpovídají stupni vývoje, jehož bylo v současné době dosaženo, přece jen v budoucnu bude třeba dalšího intenzivního výzkumu a exaktní analýzy praktických zkušeností s uplatňováním těchto opatření, aby v souladu s budoucími požadavky byla soustava odvodů k určité době dále zdokonalena.

Zatímco v posledních letech mohl být problém polohové renty v zemědělství, alespoň pokud jde o odbyt, dostatečně řešen zavedením cen loco výrobce, nové směrnice si kladou za cíl učinit mimořádně důležitý krok k řešení problému působení renty z rozdílů v úrodnosti půdy na ekonomické výsledky zemědělských podniků, což je mimořádně důležité pro LPG III. typu.

Vědecká konstrukce odvodů v LPG III. typu má v komplexním spolupůsobení s nákupními cenami a cenovými příplatky, jakož i příplatky za přírůstek tržní produkce vlastní výroby odpovídat požadavku konkrétního uskutečňování v socialismu objektivně existující jednoty zájmů společnosti, podniků a jednotlivých pracovníků a tím plně využívat rozhodující hybné síly naší socialistické společnosti. Ke splnění tohoto úkolu by měly být splněny přinejmenším tři požadavky, kladené na ekonomicky odůvodněné odvody pro LPG typu III, a to:

*) Zpětné platby vznikly v roce 1969 při zavedení jednotných cen živočišných produktů tak, že byl propočten dodatečný důchod z nových nákupních cen, vyšších ve srovnání se starými výkupními a nákupními cenami při stejném objemu produkce, a byly odčerpávány formou odvodu. Suma zpětných plateb znamenala tedy přechodné opatření na cestě k zavedení ekonomicky odůvodněných odvodů.

a) aby pokud možno co nejlépe respektoval diferencované výrobní podmínky;

b) aby byl dostatečně pružný, aby s rostoucí efektivností se příspěvek LPG do centralizovaného čistého důchodu našeho dělnickorolnického státu zvyšoval;

c) aby ovlivňoval demokratické rozhodování v LPG o rozdělení hrubého důchodu na spotřebu a akumulaci tak, aby vysoká akumulace v každém LPG odpovídala požadavkům zintenzívnění rozšířené reprodukce.

Systémové působení ekonomicky odůvodněného odvodu v LPG typu III lze znázornit na modelovém přehledu (obr. 1).

Se zřetelem na tyto požadavky se předpokládá, že odvod pro LPG typu III se bude členit na dvě části. První a podstatnou částí tohoto odvodu bude procentuální sazba z vytvořeného hrubého důchodu na hektar zemědělské půdy, přičemž procentuální sazba bude diferencována podle skupin LPG v závislosti na jejich přírodních a ekonomických podmínkách ve výši v průměru 21 % až dočasně do 0 %. To znamená, že pro LPG v přibližně stejných výrobních podmínkách bude v zásadě použito stejné procentuální sazby z vytvořeného hrubého důchodu, která však po demokratickém projednání může být usnesením okresních rad pro zemědělství a výživu v rámci daného rozpětí diferencována podle místních rozdílů mezi těmito LPG.

Aby výše sazby odpovídala daným ekonomickým výsledkům a možnostem LPG, je vypočítávána ze skutečně dosaženého hrubého důchodu, neboť hrubý důchod je rozhodujícím ukazatelem efektivnosti LPG. Výše odvodu bude touto cestou diferencována i u LPG, která hospodaří v přibližně stejných podmínkách. Aby při tomto postupu byla všechna LPG zainteresována na další intenzifikaci výroby a na zvýšení efektivnosti, předpokládá se, že průměrný hrubý důchod na hektar zemědělské půdy, dosažený v té které skupině LPG, bude považován za normativní a předem daný hrubý důchod. LPG, která tento hrubý důchod překročí, zaplatí za tu část hrubého důchodu, která přesahuje normativní hrubý důchod, pouze 50 % sazby, takže další rychlá intenzifikace výroby a zlepšení hospodářských výsledků se všem LPG vyplátí. Nedosáhnou-li však LPG v důsledku nedostatečného využívání svých výrobních podmínek normativního hrubého důchodu, pak jejich odvod bude vypočten podle skutečně dosaženého hrubého důchodu, avšak současně jim bude dán úkol, aby další intenzifikaci výroby a zlepšením svých hospodářských výsledků dosáhly v nejbližších letech takového hrubého důchodu z hektaru zemědělské půdy, který odpovídá normativnímu hrubému důchodu, takže se jim také výše odvodu nezvýší. Vyvinou-li však některá LPG nedostatečné úsilí ke zlepšení svých výrobních výsledků, je jim možno po vypršení určité lhůty stanovit odvod v závislosti na normativním hrubém důchodu, tedy vyšší, než jaký pro ně vyplývá ze skutečného hrubého důchodu.

Všem LPG typu III bude na základě průměrného důchodu, dosaženého v letech 1968 a 1969, vypočten minimální odvod, který počínaje rokem 1971 musí být dodržen. Takto vypočtené odvody představují minimální požadavek, který má stát na efektivnost výroby příslušných LPG. K realizaci tohoto minimálního požadavku obdrží krajské a okresní rady pro zemědělství a výživu limity. Tyto limity musí krajské a okresní rady pro zemědělství a výživu při místní diferenciaci brát v úvahu a dodržovat.

Směrnice předpokládají, že zemědělským výrobním družstvům, která vyrábějí ve velmi těžkých podmínkách, např. na extrémně lehkých písčitých půdách nebo ve vyšších polohách Středohoří, může být odvod dočasně snížen na nulu. Přitom však je třeba dohodnout podmínky, do kdy LPG pomocí příslušných

opatření, jako je zavedení socialistického podnikového hospodaření a dobrovolná kooperační spolupráce, zlepši efektivnost své produkce natolik, aby i jimi mohl být odvod placen. Jestliže těmto LPG ani při osvobození od odvodů nebudou zpočátku stačit prostředky, získané prostřednictvím cen, k zajištění plánované rozšířené reprodukce, mohou jim být dočasně vypláceny příplatky, vázané na produkci. Těchto příplatků je třeba používat tak, aby podporovaly rozvoj kooperčních vztahů a tím i specializaci a koncentraci výroby, aby se tato LPG vyvinula ve výkonné a hospodářsky upevněné podniky.

Vcelku bude suma odvodů všech LPG typu III ve srovnání s dosavadními zpětnými platbami plánovitě snížena asi o 20 % a bude se postupně s rostoucí efektivností výroby opět zvyšovat. Při tom však zároveň dojde ke značným přesunům mezi LPG, v důsledku nichž se ještě zvýší odvod v LPG s příznivými výrobními podmínkami ve srovnání se zpětnými platbami, zatímco odvody v LPG v nepříznivých podmínkách se z části značně sníží.

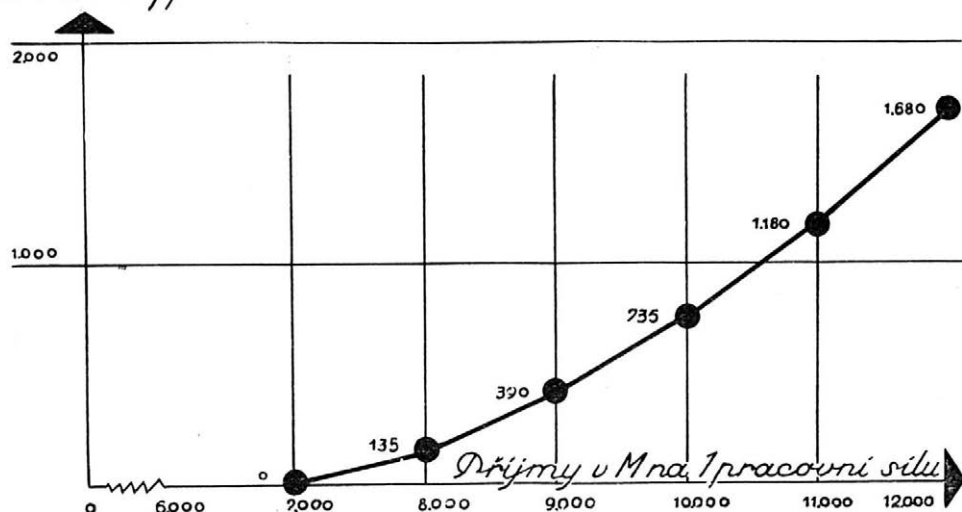
Při vypracování nových opatření k vytvoření ekonomicky odůvodněného odvodu se občas vynořuje otázka, proč byl za výchozí základ vzat hrubý a nikoliv čistý důchod, ač konec konců čistý důchod má být zdrojem financování centralizovaného čistého důchodu.

S ohledem na zásady rozdělování v LPG lze čistý důchod jako srovnatelnou veličinu ke zjištění odvodu vypočítat jen s velkými obtížemi, neboť by bylo nutno se zabývat problematikou výše odměny za práci v jednotlivých LPG. Kdyby byla vzata za základ skutečná výše odměny, vedlo by zvýšení odměny ke krácení čistého důchodu a tím i ke snížení odvodu z něho. Tím by bylo LPG při rozdělování hrubého důchodu orientováno silněji na zvýšení spotřeby místo na přednostní zvýšení akumulace k zajištění intenzivní rozšířené reprodukce. Zároveň stojí před LPG v období výhledového plánu úkol podstatně zvýšit produktivitu práce. Podle současných směrnic se má ročně zvýšit zhruba o 8 %. Vypočítáváním odvodu z hrubého důchodu je plnění tohoto úkolu přímo podpořeno. Jestliže např. pracují dvě LPG v přibližně stejných výrobních podmínkách a dosahují stejně vysokého hrubého důchodu na hektar zemědělské půdy, avšak s rozdílnou hustotou pracovních sil, pak je ve výhodě to LPG, které tohoto hrubého důchodu dosahuje s menším počtem pracovních sil a při vyšší produktivitě práce. Dokonce i tehdy, vezmeme-li v úvahu, že i v případě vyšší produktivity práce je také úroveň odměny za práci jednotlivých družstevních rolníků vyšší, je za rozumných relací v odměňování podíl zisku v hrubém důchodu těchto LPG vyšší. Protože odvod, vztažený k hrubému důchodu, je v obou LPG tentýž, vyplývá z toho, že zemědělskému výrobnímu družstvu s vyšším hrubým důchodem na jednu pracovní sílu zůstává více prostředků na rozšířenou reprodukci. To bude podněcovat LPG k racionálnímu využívání pracovních sil a k intenzivnímu hospodaření.

Druhá část ekonomicky odůvodněného odvodu LPG typu III se stanoví podle výše průměrných osobních příjmů družstevních rolníků v LPG. V těch LPG typu III, jejichž členové v průměru na jednu pracovní sílu realizují z LPG více než 7000 marek ročního osobního příjmu, se tento odvod zvyšuje. Tato část odvodu je progresivně odstupňována podle výše osobních příjmů, přičemž zpočátku se velmi poněkud, avšak při vysokém příjmu velmi podstatně zvyšuje. Je to zřejmé z diagramu na obr. 2.

Při této části odvodu nejde o žádnou daň ze mzdy, jak ji platí dělníci a zaměstnanci. Její pomocí se má spíše dosáhnout správného poměru mezi spotřebou a akumulací, tj. má důležitou regulující funkci v podmínkách družstevního socialistického vlastnictví. Přitom je nutno zdůraznit, že již v minu-

Odvod v M/prac. sílu

2. Vývoj odvodů v závislosti na úrovni spotřeby

lých letech díky účinné politicko-ideologické práci a odpovídajícím ekonomickým opatřením bylo dosaženo dobrých výsledků v přednostním zvyšování akumulace v LPG.

Nová úprava toto působení ještě dále upevní a bude působit zejména na ta LPG, která dosud nečinila zadost své odpovědnosti z národohospodářského i podnikového hlediska.

Tohoto ekonomicky odůvodněného odvodu nelze použít pro LPG typu I/II, takže problémy diferenciální renty v těchto LPG zatím nemohou být tak důsledně řešeny jako v LPG typu III. Souvisí to se stupněm jejich společenského vývoje. Větší část živočišné produkce se vyrábí dosud v individuálních hospodářstvích členů těchto LPG. Z toho vyplývá, že hrubý důchod nelze zjišťovat tak, jako v LPG typu III.

Proto budou zpočátku zachovány zpětné platby u LPG typu I, a přechod k ekonomicky odůvodněnému odvodu se bude uskutečňovat postupně tou měrou, jak pro to budou tato LPG vytvářet předpoklady. V případě přechodu LPG typu I/II na LPG typu III, resp. v případě jejich připojení k LPG typu III bude použito soustavy odvodů, platné pro LPG typu III.

Aby však přesto byli družstevní rolníci z LPG typu I zainteresováni na vysoké akumulaci — a to je ještě naléhavější než v LPG typu III, neboť tendence zvyšování osobních příjmů na úkor akumulace je u rolníků z družstev typu I větší než u rolníků z družstev typu III — platí hranice 7000 marek pro odvod z osobních příjmů i pro tyto družstevní rolníky.

Přeměna zpětných plateb v ekonomicky odůvodněný odvod pro LPG typu III způsobuje, že je nutno vyvinout soustavu odvodů i pro zahradnická výrobní družstva (GPG). GPG byla zatím od odvodů osvobozena. Na základě marx-leninské zemědělské politiky Jednotné socialistické strany Německa a vlády naší republiky, jakož i pilné práce členů zahradnických družstev se mohla GPG vyvinout v konsolidovaná socialistická družstva. V důsledku tohoto vývoje a díky opatřením přijatým již v roce 1970 ke zvýšení nákupních cen, resp. příplatků

k cenám zeleniny, objektivně uzrála doba k tomu, aby i ve vztahu k těmto družstvům se použilo úpravy, platné pro LPG typu III, aby tak i GPG přispívala na financování celospolečenských úkolů. Tento odvod by měl být se zřetelem na výrobní podmínky těchto družstev konstruován tak, aby pomáhal posílit snahy GPG o využívání všech rezerv pro zvýšení požadované produkce a produktivity práce, ke snižování vlastních nákladů a k racionálnímu využívání výrobních fondů.

Podobně jako u LPG typu III, je i u GPG základem pro stanovení odvodu hrubý důchod. S ohledem na specifické výrobní podmínky GPG a s ohledem na kombinaci výroby zeleniny, ovoce a okrasných květin na otevřených i na vytápěných plochách pod sklem a fóliemi, jakož i s ohledem na koncentraci této výroby na nejvhodnějších stanovištích, nejsou mezi výsledky hospodářské činnosti, způsobenými diferenciální rentou, tak výrazné rozdíly, jako je tomu u LPG.

Ke stanovení odvodu GPG se proto hrubý důchod — jako ukazatel efektivity — nevztahuje na jednotku plochy, nýbrž na jednu celoroční pracovní sílu. Až do ročního hrubého důchodu na pracovní sílu ve výši 7000 marek činí sazba odvodu 2 %. S růstem ročního hrubého důchodu se počítá s progresivním růstem procentuální sazby odvodu, takže např. při 8000 M činí sazba 4 %, při 9000 M 6 %, při 10 000 M 9 %, při 11 000 M 12 % a nakonec při 12 000 M 15 %, přičemž progresivní odstupňování těmito 15 % končí.

S rostoucí efektivností se tedy zvyšuje i příspěvek do centralizovaného čistého důchodu dělnicko-rolnického státu, avšak v takovém poměru, aby se soustavná intenzifikace výroby a zvýšení efektivity vyplácelo. K usměrňování vztahu mezi spotřebou a akumulací budou GPG stejně jako LPG odvádět část odvodu, přesahující 7000 marek osobních příjmů na jednu pracovní sílu.

Všechna tato opatření směřují k širokému uvědomělému využívání ekonomických zákonů socialismu v zemědělství NDR. Z toho však také vyplývá nutnost vysvětlovat — na základě politické ekonomie socialismu — všem družstevním rolníkům a zemědělským dělníkům, jakož i všem vedoucím pracovníkům smysl těchto opatření a jejich systémově podmíněnou souvislost a vésti je k ekonomickému myšlení. Proto byla k širokému prodiskutování nových opatření ve spojení s organizováním boje za všestranné splnění plánu v roce 1970 a dobrou přípravu plánu na rok 1971 i výhledového plánu do roku 1975 rozvinuta rozsáhlá soustava školení od ústředí přes kraje a okresy až do každého LPG a GPG i každého VEG.

Širokého rozsahu doznalo i vysvětlení a prodiskutování těchto opatření se zaměřením na úkoly výhledového plánu na zemědělské výstavě v červnu a červenci roku 1970, kde bylo možno zapojit do dvouhodinových školení a diskuse cca 45 000 družstevních rolníků, zemědělských dělníků a vedoucích pracovníků.

Všichni pracovníci našeho ústavu se od samého začátku spolu s mnoha pracovníky ústředních státních řídicích orgánů aktivně zúčastnili školení a diskuse, takže kromě své výzkumné činnosti současně prosazují nová opatření do praxe a všechny náměty a návrhy z diskuse za účelem dalšího zpřesnění navrhovaných opatření pečlivě analyzují tak, aby cílové úkoly, stanovené vedením strany a vládou, byly zcela splněny.

Adresa autora:

Dr. Helmuth Schieck, Institut für Ökonomik und Preise, Schönhäuser Allee, Berlin

Národní hospodářství ČSSR se po osvobození Sovětskou armádou vyvíjelo rychlým tempem a dosáhlo značných úspěchů. Ve srovnání s předválečným obdobím (r. 1937) vzrostla do roku 1969 průmyslová a stavební výroba šestinásobně a národní důchod se zvýšil třiapůlkrát.

V padesátých letech se však začaly v národním hospodářství projevovat vážné problémy, zejména v jeho technické úrovni a v efektivnosti jeho rozvoje.

Tyto potíže vyvrcholily v letech 1962 a 1964, kdy rozvoj národního hospodářství stagnoval. Základní příčinou tohoto stavu bylo vyčerpání zdrojů extenzivního růstu a používání nevyhovujících administrativně direktivních metod v řízení. Strana proto hledala cesty takového zdokonalení plánovitého řízení, které by napomáhaly intenzivnímu rozvoji národního hospodářství a zvýšení jeho efektivnosti.

Proto také lednové plénium ÚV KSČ v roce 1965 schválilo hlavní směry zdokonalování plánovitého řízení národního hospodářství. Plénium zdůraznilo úlohu státního plánu jako základního nástroje řízení při současném využití zboží peněžních vztahů prostřednictvím soustavy ekonomických nástrojů řízení, které by podněcovaly hospodářskou iniciativu podniků, pracovních kolektivů a jednotlivců.

Uplatnění těchto zásad se mělo projevit v hmotné zainteresovanosti podniku na dosažení co nejvyššího hrubého důchodu, z něhož podnik bude vytvářet fond odměn (včetně prémie podle výsledků hospodaření), hradit investiční náklady svého rozvoje a přispívat svými odvody ze základních a oběžných fondů a odvody ze svého zisku a z fondu odměn do státního rozpočtu na krytí celospolečenských potřeb. Veškeré své výdaje, včetně výdajů na investice, měl podnik kryt z realizace svých výrobků.

Tím se mělo dosáhnout toho, aby podniky vyráběly pouze ty výrobky, po kterých je poptávka (závislost na tržbách); závislost podnikových fondů na tvorbě hrubého důchodu měla vést k úsporám materiálových nákladů (čím nižší materiálové náklady, tím vyšší hrubý důchod); zavedení odvodů ze základních a oběžných výrobních prostředků mělo vést k lepšímu využívání výrobních fondů podniku; závislost fondu odměn a premiového fondu na dosaženém hrubém důchodu měla podněcovat hmotnou zainteresovanost pracovních kolektivů a jednotlivců na výsledcích hospodaření podniku.

K vypracování zásad zdokonalené soustavy plánovitého řízení v zemědělství se přistoupilo později, než v ostatních odvětvích národního hospodářství. Nová soustava byla v zemědělství zavedena od 1. ledna 1967.

Široké diskuse o zdokonalené soustavě plánovitého řízení národního hospodářství se zúčastnili jak vědečtí pracovníci, tak tisíce pracovníků hospodářské praxe i pracujících. Zvýšila se pozornost k otázkám hospodárnosti, k otázkám zvýšení technické úrovně výroby a jakosti výrobků a po předchozím období stagnace došlo k určitému hospodářskému oživení.

V rozporu se zásadami, které byly schváleny plénem ÚV KSČ v lednu 1965, při rozpracování a zejména při realizaci těchto zásad došlo k oslabení úlohy státu v řízení národního hospodářství a k oslabení úlohy státního plánu jako základního nástroje řízení socialistické ekonomiky. Toto oslabení úlohy státu vedlo k živelnému růstu mezd a cen a k roztáčení inflační spirály. Státní plán se ve skutečnosti změnil v pouhé směrnice, které nebyly pro podniky závazné. Byla přeceněna úloha cen a ostatních ekonomických nástrojů, soustavě ekonomických nástrojů se přikládal samostatný život, podcenila se nutnost řešit věcné strukturální problémy ekonomického růstu, ekonomické nástroje nevycházely z úkolů perspektivního plánu a z nutnosti strukturálních změn, nutných pro zvýšení ekonomické efektivnosti národního hospodářství. Příčiny těchto nedostatků byly shrnuty v usnesení lednového pléna ÚV KSČ v roce 1970 takto:

„Bezprogramovost, politická nedůslednost a teoretická nepřipravenost předlednového vedení strany uvolnily prostor pro působení pravicových sil, které úsilí o urychlení ekonomické reformy využily pro změnu jejího obsahu“.

Uvolnění prostoru pro působení pravicových sil, k němuž došlo v letech 1968 a 1969 umožnilo, že do ekonomické teorie i praxe provádění hospodářské reformy pronikly nemarxistické teorie o automatickém působení ekonomických nástrojů prostřednictvím trhu (teorie „samoregulační funkce trhu“). To se projevilo v živelném zvýšení výroby, v narůstání disproporcí mezi vývojem mezd a produktivitou práce, mezi tvorbou a rozdělením národního důchodu, mezi osobní a společenskou spotřebou a v disproporcích mezi rozvojem jednotlivých odvětví národního hospodářství. Tento vývoj měl nepříznivý vliv i na zemědělství, a to zejména v podcenění plánovitého zajišťování výrobních prostředků pro zemědělství v žádaném množství, technické úrovni, kvalitě a sortimentu, ve zpomalení inovačních procesů v důsledku prudkého zvýšení cen výrobních prostředků, ve vytváření nepříznivých podmínek pro substituci živé práce prací minulou a v podcenění rozvoje výrobních služeb pro zemědělství.

Zdokonalená soustava plánovitého řízení zemědělství, která byla zavedena od 1. 1. 1967, se v mnoha směrech lišila od soustavy zaváděné v průmyslu, a to jak v přístupu k tvorbě cen, tak i v soustavě odvodů, v důsledném uplatňování závislosti odměny za práci na dosaženém hrubém důchodu v JZD, v zásadách regulace vztahu mezi fondem akumulace a fondem spotřeby i v diferencovaném přístupu k podnikům v různých výrobních podmínkách a k podnikům různé ekonomické úrovně.

Základní obecné principy zdokonalené soustavy plánovitého řízení byly v zemědělství stejné jako v ostatních odvětvích národního hospodářství (zvýšení úlohy státního plánu s využitím zbožně peněžních vztahů, závislost důchodů a odměny za práci na realizaci výrobků, hmotná zainteresovanost na dosaženém hrubém důchodu apod.). Odlišnosti, uplatněné ve zdokonalené soustavě plánovitého řízení zemědělství, byly dány jednak zvláštnostmi reprodukčního procesu, jednak zvláštnostmi jeho sociálně ekonomické struktury a nikoliv v poslední řadě i tím, že do provádění ekonomické reformy v zemědělství nepronikly pravicové a revizionistické teorie v té míře, jako tomu bylo v průmyslu. Nehledě na

uvedené nepříznivé vlivy „nové soustavy řízení“ zemědělství bylo v letech 1967 až 1969 a i nadále je pevným článkem našeho národního hospodářství a stabilizačním prvkem jeho rozvoje.

V oblasti tvorby cen se hospodářská reforma v zemědělství lišila od reformy v průmyslu v těchto směrech:

— v důsledném uplatnění zásady pevných nákupních cen pro převažující část (95 %) zemědělské tržní produkce a v nepatrném počtu výrobků, pro něž byly stanoveny volné ceny;

— v tom, že v zemědělství nebyl šablonovitě uplatňován jednotný typ dvoukánalové ceny, jako tomu bylo při přestavbě velkoobchodních cen v průmyslu.

Soustava odvodů, která byla uplatňována v průmyslu, se na zemědělství nevztahovala a byla v zemědělství nahrazena zemědělskou daní, která měla odčerpávat neodůvodněně vysoké důchody zemědělských podniků, hospodařících v lepších výrobních podmínkách, a žádoucím způsobem regulovat vztah mezi fondem akumulace a fondem spotřeby.

V jednotných zemědělských družstvech zůstala i nadále zachována zásada důsledné závislosti odměny za práci na výsledcích hospodaření celého podniku, zatímco na státních statcích, obdobně jako v průmyslu, byla dělníkům zaručena odměna za práci ve výši zhruba 94 % odměny podle mzdových tarifů.

Diferencovaný přístup k podnikům v různých přírodních podmínkách se v zemědělství projevil jednak v zavedení územně diferencovaných příplateků na každých 100 Kčs tržní produkce (tzv. diferenciálních příplateků), jednak v zavedení územně diferencovaných pevných sazeb pozemkové daně z každého hektaru zemědělské půdy.

Diferencovaný přístup k podnikům různé ekonomické úrovně se projevil jednak v poskytování stabilizačních dotací, vázaných na objem tržní produkce (u ekonomicky slabých podniků), jednak ve stanovení progresivně odstupňovaných sazeb pohyblivé části zemědělské daně — daně z důchodu — kterou se prakticky zdaňoval fond spotřeby, přesahující v přepočtu na jednoho pracovníka určitý měsíční limit.

Diferencovaný přístup k podnikům různé ekonomické úrovně se projevil rovněž v tom, že ekonomicky slabým zemědělským podnikům s nedostatkem pracovních sil byly poskytovány ze státního rozpočtu subvence na výstavbu bytů, kulturních a sociálních zařízení, jakož i prostředky z fondu stabilizace pracovních sil, vytvořeného při ministerstvu zemědělství a výživy. Poskytování těchto subvencí má velký význam pro získání pracovních sil, zejména mladých pracovníků, pro trvalou práci v zemědělství.

TEORETICKÉ ZÁKLADY EKONOMICKÉ REFORMY V ZEMĚDĚLSTVÍ ČSSR A NEJDŮLEŽITĚJŠÍ PROBLÉMY, KTERÉ BYLO TŘEBA REFORMOU ŘEŠIT

Vypracování návrhu zdokonalené soustavy plánovitěho řízení zemědělství předcházela důkladná analýza do té doby platného systému nákupu a cen. Analýza ukázala, že soustava jednotných cen, která vystřídala dřívější soustavu povinných dodávek a dvojích cen zemědělských výrobků (nízké ceny za povinné dodávky, vyšší ceny státního nákupu), měla ve srovnání s dřívější soustavou řadu předností zejména v tom, že vytvářela širší prostor pro rozvoj výrobní iniciativy zemědělských podniků. Současně však tato analýza ukázala, že soustava jednotných cen a zemědělské daně, platná v letech 1960—1966, měla řadu záporných rysů.

Záporné rysy této soustavy se projevovaly zejména v tom, že se nepodařilo vytvořit objektivně stejné podmínky pro zabezpečování rozšířené reprodukce v zemědělských podnicích v různých přírodních a ekonomických podmínkách. Mimoto tato soustava nezabezpečovala účinné spojení celospolečenských zájmů se zájmy jednotlivých podniků, pracovních kolektivů a jednotlivců, a nezabezpečovala odměnu za práci ve společensky odůvodněné výši, která by vyvolávala zájem o trvalou práci v zemědělství.

Dřívější soustava rovněž neutvářela proporcionální vztah mezi růstem zemědělské tržní produkce a růstem osobních důchodů družstevníků a nezabezpečovala účinnou vazbu některých ekonomických nástrojů (přímá finanční pomoc, poskytovaná státem) na růst tržní produkce, což snižovalo účinnost nákupních cen jako ekonomického nástroje plánovitého řízení zemědělské výroby.

Tato soustava nevytvářela stejné ekonomické podmínky reprodukce pro JZD a státní statky, což ztěžovalo vzájemné srovnání výsledků hospodářské činnosti státních a družstevních zemědělských podniků.

Před vypracováním návrhu zdokonalené soustavy plánovitého řízení bylo třeba dát odpověď no řadu teoretických a praktických problémů. Šlo zejména o tyto problémy: problém ekvivalence směny, problém ekonomického základu a konstrukce nákupních cen, problém relací mezi cenami jednotlivých výrobků a problém kategorizace cen, problém územní diferenciacie soustavy ekonomických nástrojů řízení (problém diferenciální pozemkové renty) s cílem objektivizovat ekonomické podmínky pro rozšířenou reprodukci v různých výrobních oblastech; problém podílu cen a mimocenových nástrojů na celkové sumě úhrady; problém regulace vztahu mezi fondem akumulace a fondem spotřeby a nakonec i problém jednotné soustavy ekonomických nástrojů plánovitého řízení zemědělství pro státní a družstevní socialistické zemědělské podniky.

Řešení těchto problémů mělo být zaměřeno na splnění společenských úkolů, které byly formulovány v usnesení XIII. sjezdu KSČ v roce 1966 takto:

„Dosáhnout efektivního rozvoje zemědělství jako jednoho z nejdůležitějších předpokladů rovnováhy v národním hospodářství, postupně vyrovnat úroveň zemědělství na úroveň průmyslu. Hlavní cestou k tomu je všestranná intenzifikace výroby na základě plného využití veškeré půdy, vhodné pro zemědělské obdělávání. Účelným vynakládáním účinných výrobních prostředků, rychlým zaváděním komplexních velkovýrobních technologií a průmyslových metod organizace výroby a práce důsledně uskutečňovat specializaci zemědělské výroby. Zabezpečovat dodávky kvalitní techniky, posilovat osobní zájem na práci v zemědělství ke stabilizaci kvalifikovaných pracovníků, zejména mládeže a mužů v produktivním věku. Ve spojení se zdokonalenou soustavou řízení uplatnit rovnoprávné vztahy mezi zemědělstvím a průmyslem“.

EKVIVALENCE SMĚNY MEZI ZEMĚDĚLSTVÍM A PRŮMYSEM

V zemědělské ekonomické teorii se setkáváme s různými názory na ekvivalenci směny. Máme za to, že v podmínkách rozvinuté socialistické společnosti nemůže jít o ekvivalenci hodnotovou ve smyslu směny jedné užité hodnoty za jiné v proporcích abstraktní práce v nich obsažené. V podmínkách rozvinuté socialistické společnosti půjde vždy o určitou *modifikaci hodnoty*, tj. o určitou cenu, která se v té neb oné míře a v tom nebo onom směru od hodnoty odchyluje, a to pod vlivem celé řady faktorů (nerovnoměrný vývoj jednotlivých odvětví, společenské preference, vztah mezi nabídkou a poptávkou apod.).

Chápáme proto ekvivalenci směny jako ekvivalenci cenovou, jako ekvivalenci, která je společností záměrně a plánovitě regulována v souladu s celospolečenskými zájmy a preferencemi, avšak tak, aby byla zajištěna socialistická rozšířená reprodukce v celospolečenském měřítku, v měřítku těch odvětví národního hospodářství, na jejichž rozvoji má společnost zájem, i v měřítku těch podniků, na jejichž produkci je společnost zainteresována.

V hospodářské praxi se takovéto chápání ekvivalence pak musí projevit jako nutnost vytvářet takovou soustavu ekonomických nástrojů, která zabezpečuje úhradu společensky nutných nákladů, vynaložených na výrobu a akumulaci, odpovídající plánem uvažovanému tempu rozvoje jednotlivých odvětví materiální výroby ve všech podnicích, na jejichž výrobě má společnost zájem. I když z tohoto hlediska není rozhodující, zda se tato úhrada děje cenou nebo mimo-cenovými nástroji, přece jen — máme-li na zřeteli aktivní funkci cen — mají nákupní ceny hrát v celkové sumě úhrady rozhodující úlohu.

V praxi ekonomické reformy čs. zemědělství se vycházelo z těchto hledisek:

- je třeba zvýšit podíl cen v celkové sumě úhrady, aby tak ceny aktivně působily na rozvoj výroby ve společnosti požadovaném sortimentu;
- je třeba zvýšit podíl vlastních zdrojů zemědělských podniků na financování rozšířené reprodukce, aby se tak vytvořil ekonomický tlak na úsporné vynakládání investičních prostředků;
- je třeba zabezpečit rentabilitu všech odvětví výroby při současném zabezpečení rentability v zemědělském podniku jako celku.

EKONOMICKÝ ZÁKLAD NÁKUPNÍCH CEN

Je obecně známo, že jedním z nejzávažnějších problémů marxistické teorie hodnoty a teorie cen v zemědělství je problém, na *základě jakých výrobních podmínek mají být ceny zemědělských výrobků stanoveny*. Značná část zemědělských a politických ekonomů zastává stanovisko, že hodnota zemědělských výrobků je určena společensky nutnými náklady práce v relativně nejhorších výrobních podmínkách, a že tedy i ceny zemědělských výrobků by měly uhrazovat náklady na výrobu a akumulaci v relativně nejhorších výrobních podmínkách.

Někteří ekonomové — není jich mnoho — zastávají názor, že v zemědělství existuje několik územně diferencovaných společenských hodnot. Někteří ekonomové prosazují územní diferenciaci cen zemědělských výrobků (zonální ceny).

Jiní ekonomové zastávají názor, že za socialismu je hodnota zemědělských výrobků, stejně jako hodnota ostatních výrobků, určována průměrnými výrobními podmínkami, a vyvozují z toho závěr, že i ceny zemědělských výrobků by měly umožňovat úhradu nákladů a akumulaci v rozsahu, odpovídajícím průměrným podmínkám nebo podmínkám, v nichž se vyrábí převážná část tržní produkce daného výrobku.

Na otázku, zda i za socialismu má tvorba hodnoty v zemědělství svou specifičnost či nikoliv, nedává zatím ekonomická teorie jednoznačnou a přesvědčivou odpověď. Proto při tvorbě cen v zemědělství a při volbě základu pro stanovení hladiny cen zemědělských výrobků se spíše vychází z praktických potřeb a zkušeností a stanovení hladiny a relací cen má stále převážně empirický charakter.

Nicméně zůstává skutečností, že na jednotku zemědělské práce se v různých přírodních podmínkách vynakládá různé množství společenské práce a že je

nutno v hospodářské politice a v soustavě ekonomických nástrojů tuto skutečnost respektovat.

Řešení tohoto problému je možné v těchto čtyřech základních variantách, z nichž každá má své kladné a záporné stránky.

Variantá I

Stanovení cen zemědělských výrobků *na základě relativně nejhorších podmínek* umožňuje v podstatě vystačit se dvěma základními ekonomickými nástroji: cenami a zemědělskou daní. Znamená však, že je nutno odčerpávat značné částky ze zemědělských podniků formou zemědělské daně. Dosavadní hladina cen v ČSSR vychází z podmínek, v nichž se vyrábí převážná část tržní produkce. Zvýšení nákupních cen, ke kterému by došlo v důsledku stanovení hladiny cen na základě relativně nejhorších podmínek, by znamenalo, že zvýšené nákupní ceny zemědělských výrobků by narazily na bariéru maloobchodních cen potravin. Tento problém by bylo nutno řešit buď zvýšením maloobchodních cen potravin se všemi důsledky, které z toho vyplývají pro roztáčení inflační spirály v celém národním hospodářství, nebo uplatněním rozsáhlého systému cenových intervencí.

Variantá II

Stanovení cen zemědělských výrobků *na základě průměrných výrobních podmínek* nebo na základě podmínek oblastí, v nichž je vyráběna převážná část tržní produkce znamená, že vedle cen je třeba v soustavě ekonomických nástrojů uplatnit navíc ještě jednak doplňkové nástroje k cenám (v horších podmínkách, než na základě kterých byly stanoveny ceny), jednak zemědělskou daň (v lepších podmínkách, než na základě kterých byly stanoveny ceny). Soustava ekonomických nástrojů se tím stává složitější, což je její nevýhodou. Výhodou však je, že volba tohoto základu pro stanovení hladiny cen umožňuje řešit problém bariéry maloobchodních cen (za předpokladu, že ceny zemědělských výrobků jsou vhodnou formou doplněny dalšími finančními prostředky, poskytovanými ze státního rozpočtu). V ČSSR byly od roku 1960 základem pro stanovení hladiny cen výrobní podmínky oblastí, v nichž se vyráběla převážná část tržní produkce.

Variantá III

Stanovení cen *na základě relativně nejlepších podmínek* se zpravidla posuzuje pouze jako čistě teoretická možnost, ačkoliv v současné době je třeba uvažovat v souvislosti s mezinárodní socialistickou ekonomickou integrací v zemědělství i o této variantě. V rámci socialistického tábora by bylo účelné vyrábět jednotlivé zemědělské produkty tam, kde jsou pro jejich výrobu nejprůmyslnější podmínky a kde by se jednotlivé produkty vyráběly s nejnižšími vlastními náklady. To by umožnilo zvýšit ekonomickou efektivnost výroby v rámci členských zemí RVHP jako celku. Stanovení cen zemědělských výrobků na základě relativně nejlepších podmínek v širším rámci členských zemí RVHP by procesu mezinárodní socialistické ekonomické integrace napomáhalo, neboť by přispívalo k likvidaci málo efektivních odvětví zemědělské výroby v relativně nejhorších podmínkách jednotlivých zemí. V podmínkách jednotlivých zemí by však uplatnění tohoto systému vedlo k oslabení aktivní funkce ceny, která by v průměrných a relativně nejhorších podmínkách nutně musela být doplněna

o doplňkové nástroje k cenám a o mimocenové nástroje. Ty by pak v relativně nejhorších podmínkách v celkové sumě úhrady zaujímaly nadměrně vysoký podíl. Uvnitř země by tak cena přestala plnit svou aktivní úlohu v tom případě, že by i přes existující mezinárodní dělbu práce bylo nutno vyrábět i v relativně nejhorších podmínkách.

Varianty IV

Stanovení *územně diferencovaných (zonálních) cen* zemědělských výrobků má své výhody v tom, že by bylo možno vystačit — teoreticky vzato — v podstatě s jediným nástrojem úhrady — nákupní cenou.

Za nevýhodu zonálních cen se zpravidla považuje to, že takto stanovené ceny nevykonávají tlak na správné rozmístění výroby (resp. že fixují nesprávné rozmístění výroby), že přestávají být kritériem společensky nutných nákladů, upevňují administrativní monopol nákupních organizací a vedou ke spekulaci s cenovými rozdíly v jednotlivých částech státu.

V ČSSR je jen velmi málo ekonomů — teoretiků i hospodářských pracovníků — kteří by byli stoupenci zonálních cen. Uvedené výhrady proti zonálním cenám zemědělských výrobků však podle našeho názoru nejsou nepřekonatelné. Tak např. problém tlaku na správné rozmístění výroby lze řešit na vědeckém základě rajonizace zemědělské výroby (v ČSSR byla rajonizace zemědělské výroby vypracována a široce se jí využívá) a zonální ceny lze stanovit tak, aby aktivně působily na rozmístění výroby v souladu s její rajonizací; upevnění administrativního monopolu nákupních organizací nemusí mít záporný vliv na rozvoj zemědělské výroby, jestliže soustava ekonomických nástrojů a pravidel poskytuje dostatečný prostor pro rozvíjení výrobní iniciativy zemědělských podniků; spekulacím lze zabránit kontrolou v rámci běžné evidence apod.

Navíc je třeba si uvědomit, že např. diferenciální příplatky v té formě, v níž jsou v ČSSR poskytovány, jsou specifickou formou zonální ceny. Činí-li např. diferenciální příplatky 40 % hodnoty tržní produkce, pak to automaticky znamená, že zemědělské podniky těchto 40 % „v duchu“ připočítávají k ceně každého jednotlivého výrobku. Rozdíl je v tom, že diferenciální příplatky jsou hrazeny ze státního rozpočtu, nezvyšují tedy cenu surovin pro zpracovatelský průmysl a nezvyšují tedy základ pro stanovení maloobchodních cen potravin.

Ať již je zvolen jakýkoliv základ pro stanovení hladiny cen zemědělských výrobků, před problémem územní diferenciace ekonomických nástrojů nelze utéci. Rozdíl mezi jednotlivými variantami stanovení hladiny cen je pouze v tom, že ve variantě I je třeba územně diferencovat sazby zemědělské daně, ve variantě II doplňkové nástroje k cenám i mimocenové nástroje a sazby zemědělské daně, ve variantě III doplňkové nástroje k cenám i mimocenové nástroje, ve variantě IV nákupní ceny.

TYPY A KONSTRUKCE CENY A RELACE MEZI CENAMI JEDNOTLIVÝCH VÝROBKŮ

Je známo, že socialistická ekonomická věda věnovala značnou pozornost problémům socialistické modifikace hodnoty jako základu pro tvorbu cen jednotlivých výrobků. Teoretické práce, které byly v této oblasti provedeny v ze-

mích socialistického tábora ukázaly, že v podstatě existují čtyři základní typy cen:

- hodnotová cena
- nákladová cena
- výrobní cena
- důchodová cena

Vedle těchto základních typů cen existuje velmi početná řada kombinovaných (hybridních) typů cen. Jednotlivé typy cen se navzájem liší způsobem, jakým je do cen jednotlivých výrobků zahrnován čistý důchod (v případě důchodové ceny hrubý důchod).

Při zkoumání problému typu a konstrukce ceny je třeba si uvědomit, že nejde o stanovení konkrétní ceny, nýbrž o modifikaci hodnoty a o volbu vhodného základu pro stanovení konkrétní ceny, a že na stanovení konkrétní ceny má vliv řada dalších faktorů (společenská preference, nabídka a poptávka, technický rozvoj atd.).

Poznatky, které byly získány při výzkumu tohoto problému v ČSSR ukázaly, že aplikace kteréhokoliv z výše uvedených typů cen v zemědělství je problematická, a že nanejvýš lze mluvit o aplikaci některého z výše uvedených typů cen na zemědělství jako celek a že jich nelze využít při tvorbě cen jednotlivých zemědělských výrobků.

Příčinou obtíží v použitelnosti jednotného typu ceny při tvorbě cen jednotlivých zemědělských výrobků je především existence objektivně podmíněných rozdílů v rentabilitě jednotlivých výrobků. V zemědělství nelze počítat se zabezpečením stejné rentability jednotlivých výrobků, a to zejména z těchto důvodů:

Jednotlivé zemědělské výrobky se v různých výrobních podmínkách různým způsobem podílejí na celkové tržní produkci a na celkovém objemu hrubého a čistého důchodu. Relativní míra rentability nemůže být tedy pro rozhodování zemědělských podniků směrodatná. Zemědělské podniky budou vždy a oprávněně přihlížet k celkovému objemu hrubého a čistého důchodu, realizovaného v jednotlivých odvětvích zemědělské výroby.

Ve většině zemědělských podniků jsou vyráběny *produkty s různou dobou obratu výrobních fondů*. To znamená, že relativní rentabilita jednotlivých výrobků musí být zákonitě různá, mají-li se jednotlivé výrobky v zemědělském podniku dostat do zdravé ekonomické soutěže, odpovídající zásadám správného rozmístění výroby a specializace.

Mimoto intenzita a rozsah výkyvů ve výrobě zemědělských produktů v jednotlivých letech je u různých produktů různá.

Významnou zvláštností zemědělské produkce, která ovlivňuje relace mezi jednotlivými produkty, je *výroba produktů, které v rámci téhož podniku mohou být použity buď jako meziprodukt k výrobě jiných zemědělských produktů nebo jako finální tržní produkt*. Z toho vyplývá, že mezi výrobky, které mohou sloužit buď výrobní spotřebě v daném podniku, nebo mohou být prodávány odběratelům, musí být určité zákonité relace, ovlivněné celospolečenským zájmem.

Prostřednictvím různé rentability jednotlivých výrobků si stát zachovává svůj vliv na strukturu a zaměření výroby ve společensky žádoucím směru a v souladu s nabídkou a poptávkou. I tato okolnost vyžaduje, aby rentabilita jednotlivých zemědělských výrobků byla různá.

Vedle těchto faktorů, ovlivňujících relace cen mezi jednotlivými výrobky, je ovšem třeba respektovat základní požadavek, *aby tyto relace odpovídaly*

především relacím mezi společensky nutnými vlastními náklady na výrobu jednotlivých výrobků.

Při rozpracování zdokonalené soustavy plánovitého řízení zemědělství a při stanovení nákupních cen jednotlivých zemědělských výrobků nebylo použito žádného z uvedených typů cen, neboť chyběly a dosud chybí výsledky výzkumu, který by dal uspokojivou odpověď na otázku, jak řešit problém rentability cen jednotlivých výrobků a relací mezi nimi.

Chyběly a dosud chybí rovněž výsledky výzkumu, který by dal odpověď na otázku, zda se má v zemědělství používat stejného typu cen jako v průmyslu a který z uvedených typů cen by byl nejvhodnější a nejúčelnější pro zemědělství. Pro stanovení některých typů cen (výrobní cena, dvoukanálová cena) mimo to chybí metodika, jak rozvrhovat na jednotlivá odvětví hodnotu výrobních fondů, vázaných v zemědělské výrobě a při výrobě jednotlivých produktů.

Ve zdokonalené soustavě plánovitého řízení Československého zemědělství se proto počítalo v podstatě se zachováním dosavadního základu pro stanovení cen (výrobní podmínky v oblastech, v nichž se vyrábí převážná část tržní produkce) s tím, že do hladiny nákupních cen bude promítnuto předpokládané zvýšení cen výrobních prostředků pro zemědělství.

Při přestavbě velkoobchodních cen v průmyslu bylo použito modifikace hodnoty ve formě dvoukanálového typu výrobní ceny. Konkrétně se postupovalo tak, že k vlastním nákladům se připočítal 6% odvod ze zůstatkové hodnoty základních výrobních prostředků, 6% odvod z oběžných výrobních prostředků, 12% odvod z mezd a 10% odvod na sociální zabezpečení z celkového objemu mezd. Takto vytvořené ceny byly dále upravovány se zřetelem na návidku a poptávku, jakost a technické parametry, vztahy mezi tuzemskými a světovými cenami apod.

Propočty, které byly provedeny v našem ústavu pro rok 1970 ukázaly, že kdyby bylo v zemědělství použito stejné konstrukce ceny jako v průmyslu, byla by celková suma úhrady zhruba o 15 % vyšší než suma, uvažovaná v plánu.*)

Uvedli jsme již důvody, které činí použití jednotného typu ceny pro stanovení cen jednotlivých zemědělských výrobků problematickým.

Výsledky našeho výzkumu ukazují, že *vlastní náklady lze považovat za možný základ tvorby cen zemědělských výrobků* s tím, že objem čistého důchodu, zahrnutého do cen, by měl odpovídat uvažovaným tempům rozvoje daného odvětví výroby. Proto také klíčovou otázkou tvorby cen v zemědělství je otázka čistého důchodu jako cenotvorného činitele a jeho diferenciací podle podmínek v různých výrobních oblastech. Za jednu z možných cest považujeme stanovení takového podílu čistého důchodu (m) v ceně, který by vycházel z perspektiv vývoje jednotlivých odvětví a z analýzy stavu materiálně technické základny daného odvětví, a stanovení takového podílu hrubého důchodu v ceně ($v + m$), který by navíc zabezpečoval společensky odůvodněnou výši odměny za práci. Tato otázka by se měla stát předmětem výzkumu, neboť jednotlivá odvětví se v diferencovaných výrobních podmínkách různě podílejí na tržní produkci a na tvorbě hrubého a čistého důchodu. Mimoto je třeba dát odpověď na otázku, do jaké míry je nutno v různých výrobních podmínkách za-

*) Tyto propočty byly provedeny na průměrné podmínky. V případě stanovení hladiny nákupních cen na základě relativně nejhorších podmínek by se celková suma úhrady v zemědělství ještě dále a značně zvýšila.

jišťovat rozšířenou reprodukci v jednotlivých zemědělských podnicích jako celku za pomoci mimocenných nástrojů a do jaké míry za pomoci doplňkových nástrojů k cenám.

Vedle pevných nákupních cen se ve zdokonalené soustavě plánovitého řízení široce využívá *dočasných jednotných příplatků k nákupním cenám* nejdůležitějších výrobků, zejména těch, jejichž produkci je třeba v dané době rozvíjet v zájmu společnosti přednostně. Jde tedy o nástroj, jehož stát využívá operativně podle okamžitých potřeb.

V letech 1967 až 1970 byly tyto dočasné příplatky k nákupním cenám stanoveny pro pšenici, žito a ječmen (1967) brambory (1967–1970), chmel (1968–1970), jatečný skot (1970), jatečná prasata (1968–1969) a jatečná kuřata (1969–1970). O vývoji nákupních cen a příplatků k nákupním cenám v posledních letech svědčí údaje, uvedené v tab. I.

I. Vývoj nákupních cen a příplatků k nákupním cenám v letech 1965–1970 (v Kčs)

	Jednotka	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Pšenice a)	q	140	175	190	180	180	180
b)	q	—	—	10	—	—	—
Žito a)	q	145	150	165	155	155	155
b)	q	—	—	10	—	—	—
Ječmen sladovnický a)	q	158	175	190	180	180	180
b)	q	10	—	10	—	20 ¹⁾	—
Cukrovka a)	q	19	19	19	19	19	19
b)	q	v letech 1965–1970 osivo zdarma					
Brambory a)	q	56	46	66	66	86	86
b)	q	10	—	—	—	20	20
Mléko a)	l	2	2,33	2,34	2,34	2,34	2,34
b)	l	—	—	—	—	—	—
Jatečný skot a)	kg ž. v.	13	14	14	14	14	15,30
b)	kg ž. v.	—	—	—	—	—	1,30
Jatečná prasata a)	kg ž. v.	11,50	11,50	12,50	13,00	13,80	14,80
b)	kg ž. v.	—	—	—	0,50	1,30	2,20
Veje - letní cena	kg	14,40	14,40	15,30	15,30	15,30	15,30
zimní cena	kg	18,00	18,00	18,90	18,90	18,90	18,90

a) nákupní cena včetně příplatku

b) z toho příplatek k nákupní ceně

¹⁾ pouze na Slovensku

Zvýšení nákupních cen zemědělských výrobků v době zavedení zdokonalené soustavy plánovitého řízení zemědělství bylo vyvoláno především potřebou kompenzovat zemědělským podnikům zvýšení cen výrobních prostředků pro zemědělství, ke kterému došlo při přestavbě velkoobchodních cen v průmyslu. O provedeném zvýšení nákupních cen dávají představu tyto údaje:

Index zvýšení nákupních cen v roce 1967
(1966 = 100, váženo strukturou produkce v letech 1961—1965)

Zemědělské výrobky celkem	112,0
Rostlinné výrobky celkem*)	118,2
Zivočišné výrobky celkem	109,4
Obiloviny celkem*)	111,5
z toho pšenice**)	115,2
Cukrovka	131,6
Brambory celkem	132,2
Jatečný skot	110,3
Jatečná prasata	109,0
Mléko***)	110,6
Vejsce	104,4

Zvýšení nákupních cen zemědělských výrobků bylo nižší než zvýšení cen výrobních prostředků pro zemědělství (index 129). Zvýšení cen výrobních prostředků bylo proto z části kompenzováno zvýšením nákupních cen, z části zvýšením úhrady nákladů na zemědělskou výrobu prostřednictvím doplňkových nástrojů k cenám a mimocenových nástrojů. U hnojiv a krmiv byly zemědělským nákupním a zásobovacím podnikům poskytovány intervence k velkoobchodním cenám, aby byl zmírněn dopad zvýšení velkoobchodních cen na zemědělské podniky.

Přehled doplňkových nástrojů k cenám by byl neúplný, kdybychom se nezmínili o tom, že nákupní organizace mohou zemědělským podnikům poskytovat z vlastních prostředků příplatky k nákupním cenám, např. za zvláštní tržní úpravu (balení, čištění apod.) zboží, provedenou zemědělským podnikem. Příplatky tohoto druhu však hrají v celkové sumě úhrady zcela nepatrnou úlohu.

KATEGORIZACE CEN

Pod kategorizací cen rozumíme rozdělení cen podle způsobu jejich ustanovení. Kategorizace cen byla vyvolána potřebou pružněji reagovat na situaci v nabídce a poptávce a ponechat více prostoru pro přímou dohodu mezi dodavatelem a odběratelem. To má své určité oprávnění u těch výrobků, jejichž sortiment a jakost se často mění.

Ve zdokonalené soustavě plánovitého řízení národního hospodářství se počítalo s uplatněním těchto kategorií cen:

- pevné ceny, které by byly stanoveny a zaručeny ústředními orgány s platností na několik let;
- limitní ceny, které by byly stanoveny ústředním orgánem nebo jím pověřenou organizací a které by mohly mít buď spodní nebo horní limit, nebo rozpětí od — do (spodní i horní limit);
- volné ceny, stanovené dohodou mezi dodavatelem i odběratelem.

*) Ceny obilovin byly značně zvýšeny již v roce 1966.

**) včetně příplateků.

***) Cena mléka byla zvýšena již od 1. 7. 1966.

Hlavními kritérii pro zařazování jednotlivých výrobků do kategorií měl být stupeň monopolizace výroby, poměr mezi zdroji a potřebami, význam jednotlivých výrobků ve výrobní a osobní spotřebě a možnost účinné kontroly cen.

Výrobní prostředky pro zemědělství byly zařazeny převážně do kategorie pevných cen, stejně tak jako všechny hlavní zemědělské produkty (cca 95 % tržní zemědělské produkce).

Do kategorie minimálních cen byly zařazeny některé druhy ovoce a zeleniny, do kategorie maximálních cen ceny jednodenních kuřat a kachňat.

Do kategorie volných cen byly zařazeny takové výrobky jako seno, sláma, krmné brambory, některé výrobky při dodávce nad smlouvené množství (stonky lnu a konopí, ovoce a zelenina), květiny, plemenná zvířata, chlěvská mrva a všechny zemědělské výrobky, směřované mezi zemědělskými podniky navzájem.

Z toho vyplývá, že ve zdokonalené soustavě plánovitého řízení zemědělství se počítalo převážně s pevnými nákupními cenami. Vycházelo se přitom zejména z toho, že potřeba společnosti není u těchto výrobků kryta a že jejich sortiment je stálý. Dále se vycházelo z toho, že zemědělské a potravinářské výrobky se významně podílejí na celkovém objemu maloobchodního obrátu a na celkových výdajích obyvatelstva, představují významnou položku v nákladech zpracovatelských odvětví a možnosti ekonomické soutěže jsou omezeny na výrobky sezónního charakteru v době jejich relativního nadbytku (ovoce, zelenina).

Rozhodnutí o zařazení většiny zemědělských výrobků a výrobních prostředků pro zemědělství do kategorie pevných cen bylo velmi rozumné. Zabránilo živelnému pohybu cen, který by zcela určitě vyvolal tlak na zvýšení maloobchodních cen, které by pak cestou zpětné vazby vyvolalo růst mezd a nebezpečí vzniku živelné inflace a snížení životní úrovně obyvatelstva. Zemědělství tím zároveň bylo ochráněno před živelností volného trhu, který byl v rámci teorie o samoregulační funkci trhu prosazován revizionistickými teoretiky.

ÚZEMNÍ DIFERENCIACE EKONOMICKÝCH NÁSTROJŮ ŘÍZENÍ

Nevyhnutelným důsledkem uplatnění zásady jednotných cen, stanovených na základě průměrných výrobních podmínek nebo na základě výrobních podmínek oblastí, v nichž se vyrábí rozhodující část zemědělské tržní produkce, je nutnost:

- uhrazovat nedostatek hrubého důchodu podnikům, které hospodaří v horších výrobních podmínkách, než na základě kterých byly stanoveny jednotné nákupní ceny;
- odčerpávat přebytek čistého důchodu z podniků, které hospodaří v lepších výrobních podmínkách, než na základě kterých byly stanoveny jednotné nákupní ceny.

Problém objektivizace předpokladů pro zabezpečení rozšířené reprodukce v různých přírodních podmínkách a s tím související problém územní diference doplňkových nástrojů k cenám (pro podniky v horších výrobních podmínkách) a diference odvodů do státního rozpočtu (pro podniky, hospodařící v lepších podmínkách), byl řešen takto:

K územní diferenciaci těchto ekonomických nástrojů bylo použito rozdělení celého území ČSSR na přibližně 140 stanovištních jednotek.*)

Vymezení stanovištních jednotek bylo výsledkem řadu let trvajících výzkumu přírodních podmínek, prováděného ve Výzkumném ústavu zemědělské ekonomiky v Praze a v Bratislavě.

Výzkumnému ústavu zemědělské ekonomiky se podařilo za pomoci pracovníků poboček Státní banky československé shromáždit ze všech JZD za léta 1963 až 1965 množství cenných podkladů, umožňujících prověřit dopad připravované soustavy ekonomických nástrojů řízení na ekonomiku každého jednotlivého JZD v naší zemi. Šlo jednak o provedení propočtů, jak se v ekonomice družstev projeví rozdíly mezi dosavadními a v připravované soustavě uvažovanými cenami zemědělských výrobků a dosavadními a uvažovanými cenami výrobních prostředků a služeb pro zemědělství, jednak o zpracování ukazatelů, na jejichž podkladě by bylo možno správně konstruovat další ekonomické nástroje, zejména diferenciální příplatky na 100 Kčs tržeb a pevnou a pohyblivou složku zemědělské daně. Propočty byly provedeny ve výpočtovém středisku VÚZE na samočinném počítači MINSK 22.

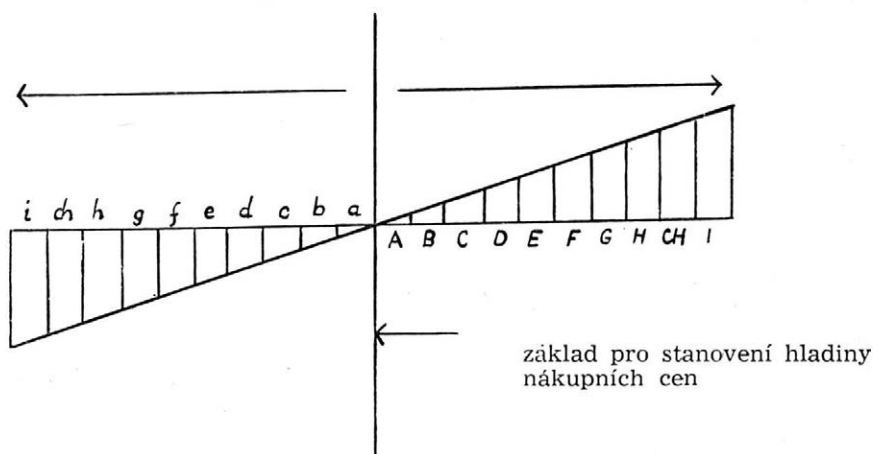
Prakticky se při kvantifikaci a diferenciaci ekonomických nástrojů řízení postupovalo tak, že pro každou stanovištní jednotku byl zjištěn „přebytek čistého důchodu“, určený k odčerpání do státního rozpočtu formou zemědělské daně (v lepších přírodních podmínkách), nebo „nedostatek užitého hrubého důchodu“, který naopak bylo nutno zemědělským podnikům uhradit jinou formou než formou nákupních cen (v horších podmínkách než jsou podmínky, na jejichž základě byla stanovena hladina nákupních cen). Dalším úkolem bylo najít vhodnou konkrétní formu a účelnou konstrukci těchto diferencovaných ekonomických nástrojů.

Za nejúčelnější formu doplňkového nástroje k cenám byly uznány příplatky, poskytované ze státního rozpočtu na každých 100 Kčs tržní produkce do státních fondů a diferencované podle stanovištních jednotek (tzv. diferenciální příplatky). Jejich úkolem je uhrazovat objektivně nutné vyšší náklady na výrobu zemědělských produktů v horších přírodních podmínkách, tj. v těch podmínkách, v nichž nákupní ceny nestačí k úhradě nákladů na výrobu a akumulaci.

Za nejúčelnější formu zemědělské daně byla uznána taková forma, při níž se zemědělská daň skládá ze dvou složek. Základní složku zemědělské daně tvoří *daň z pozemků*, která je stanovena pevnou sazbou z každého hektaru zemědělské půdy, diferencovanou podle stanovištních jednotek. Druhou složkou zemědělské daně — jak již bylo uvedeno na jiném místě — je *daň z důchodu*.

Účelem daně z pozemků je řešit problém objektivizace hmotné zainteresovanosti a předpokladů pro zabezpečení rozšířené reprodukce v různých přírodních podmínkách. V tomto směru plní tedy pozemková daň v lepších přírodních podmínkách obdobnou úlohu jako diferencované příplatky na 100 Kčs tržeb v horších přírodních podmínkách. Schématicky a zjednodušeně je působení nákupních cen, diferenciálních příplatků a daně z pozemků znázorněno na obr. 1.

*) Stanovištní jednotka je soubor klimatických, půdních a topografických činitelů, které v určitém území shodně působí na zemědělskou výrobu, především na výši sklizně z jednotky plochy, na strukturu osevních ploch a na produktivitu práce v zemědělských podnicích.

a... i = stanovištní jednotky s horšími přírodními podmínkami A... I = stanovištní jednotky s lepšími přírodními podmínkami

1. Schéma působení nákupních cen, diferenciálních příplatků a daní z pozemku

Základem pro stanovení daně z důchodu je ta část hrubého důchodu, která tvoří v podstatě fond osobní a společenské spotřeby. Daň z důchodu odvádějí všechny podniky, v nichž tento fond přesahuje 1000 Kčs měsíčně na jednoho přepočteného pracovníka.*)

Sazby daně jsou progresivně odstupňovány takto:

Daňový základ na 1 přepočteného pracovníka (v Kčs)	% daně z důchodu z daňového základu
do 1000	—
1100	1
1200	2
1300	3
1400	4
1500	5
1600	6
1700	7
1800	8
1900	9
2000	10

Zatímco sazby daně z pozemků jsou stálé, daň z důchodu je pohyblivou částí zemědělské daně.

Základní funkcí této pohyblivé složky zemědělské daně je regulovat vztah mezi fondem akumulace a fondem spotřeby. Ta jednotná zemědělská družstva, která si vytváří nadměrný fond spotřeby, jsou touto daní citelně postižena. Tím je vykonáván ekonomický tlak na to, aby družstva vynakládala více prostředků na zajištění svého dlouhodobého rozvoje (na investice).

*) Přepočtený pracovník se počítá tak, že součet roční pracovní doby stálých a přechodných pracovníků se dělí průměrnou roční pracovní dobou, připadající v celostátním průměru na 1 družstevníka (2100 hodin)

O tom, jak s růstem odměn v prvních třech letech působení zdokonalené soustavy plánovitého řízení zemědělství rostl i objem pohyblivé části daně, svědčí údaje tab. II.

Diferenciální příplatky na 100 Kčs tržní produkce se osvědčily jako dobrý nástroj, s jehož pomocí lze vyrovnávat objektivně různé podmínky reprodukce v podnicích, v nichž nákupní ceny nestačí k úhradě nákladů na výrobu a nákladů na rozšířenou reprodukci.

Přesto však forma, v níž byly dosud diferenciální příplatky poskytovány, má i některé nedostatky. Proto se uvažuje o změně konstrukce diferenciálních příplatků, a to v těchto směrech:

- poskytovat diferenciální příplatky pouze na vlastní zemědělskou produkci (tj. po vyloučení nakupovaného meziprojektu);
- poskytovat diferenciální příplatky nikoliv na tržní produkci, nýbrž na 1 ha zemědělské půdy (případně přepočítávat sazby na 1 ha tržní produkce pro každý podnik zvlášť tak, aby vazba na tržní produkci zůstala zachována);
- poskytovat diferenciální příplatky i na produkci společných, např. mezidružstevních podniků.

II. Růst objemu pohyblivé části daně v závislosti na růstu odměn (ČSSR)

	1967	1968	1969
Počet JZD, která odvádějí daň z důchodu	3644	4167	5011
Podíl JZD, která odvádějí daň z důchodu z celkového počtu JZD	57,2	67,5	79,6
Objem daně z důchodu (v mil. Kčs)	272	402	618
Podíl daně z důchodu na celkovém objemu zemědělské daně (v %)	25,6	34,1	43,8

VZTAH CEN K OSTATNÍM EKONOMICKÝM NÁSTROJŮM ÚHRADY

Vedle diferenciálních příplatků na každých 100 Kčs tržní produkce je ve zdokonalené soustavě plánovitého řízení zemědělství používána řada dalších nástrojů úhrady. Patří mezi ně prémie za přírůstek tržní produkce, stabilizační dotace, subvence na účelová opatření, subvence na investice a subvence na byty. Z ostatních ekonomických nástrojů je třeba se ještě zmínit o intervencích cen výrobních prostředků pro zemědělství.

Prémie za přírůstek tržní produkce byly zavedeny po dobrých zkušenostech s prémie za přírůstek tržní produkce mléka, které byly poskytovány již před zavedením zdokonalené soustavy plánovitého řízení zemědělství. Prémie za přírůstek tržní produkce mléka byly diferencovány podle výrobních oblastí a poskytovány za každý litr mléka, dodaného do státních fondů navíc proti průměru posledních třech let.

Při zavedení zdokonalené soustavy řízení byly prémie za přírůstek tržní produkce mléka rozšířeny i na další zemědělské produkty. Neposkytovaly se na každý produkt odděleně, nýbrž na souhrn vybraných produktů (pšenice, žito, sladovnický ječmen, oves, kukuřice, brambory, cukrovka, osivo zrnin, sadba brambor, jatečný skot, prasata, telata, ovce, drůbež, vejce, vlna). Tyto

prémie se poskytovaly za přírůstek tržní produkce proti průměru posledních třech let ve výši 50 Kčs na každých 100 Kčs přírůstku tržní produkce a nebyly diferencovány podle výrobních oblastí.

Podíl tržní produkce vybraných výrobků, na které byly poskytovány prémie za přírůstek tržní produkce, se pohyboval mezi 60–63 % celkového objemu zemědělské tržní produkce.

Zkušenosti s prémie za přírůstek tržní produkce nebyly právě nejlepší a byly proto zrušeny. Zůstaly však zachovány příplatky za přírůstek tržní produkce mléka, které se osvědčily.

Nákupní ceny spolu s diferenciálními příplatky a prémie za přírůstek tržní produkce však přece jen nemohly problém úhrady nákladů na výrobu a na rozšířenou reprodukci vyřešit beze zbytku, neboť celkový objem prostředků, které bylo možno pro tento účel uvolnit ze státního rozpočtu, byl nedostatečný. Doplnkové nástroje k cenám nemohou rovněž vyřešit problém ekonomiky slabých podniků, které se vyskytují v každé stanovištní jednotce.

Existence ekonomicky slabých podniků nemusí mít jen subjektivní příčiny (nedostatky v řízení, v organizaci práce, v pracovní kázi apod.). Může mít i příčiny objektivní. Mezi tyto objektivní příčiny patří např. nedostatek pracovních sil a nízká úroveň vybavenosti základními výrobními prostředky, která může být způsobena rozdíly v délce konsolidačního procesu po založení družstva. Některé podniky existují již 20 let a stačily se za tuto dobu vybavit základními výrobními prostředky, jiné podniky existují pouze 10 let a jejich vybavení je nedostatečné.

K odstranění nebo zmírnění rozdílů v ekonomické úrovni jednotlivých podniků poskytuje stát některým výrobním podnikům *stabilizační dotace*. O tyto dotace musí podnik žádat a jejich poskytování je spojeno s vypracováním plánu opatření k postupné hospodářské konsolidaci podniku.

Zkušenosti se stabilizačními dotacemi ukázaly, že jejich poskytování je v současné době sice nutné, avšak skrývá v sobě nebezpečí subjektivismu.

Rozbor ukázal, že tyto dotace jsou v mnoha případech poskytovány i dobře hospodařícím podnikům, podnikům s dobrou ekonomickou úrovní. Mají-li stabilizační dotace plnit svou úlohu, je třeba posílit účelovost při jejich poskytování a vázat je na provedení takových opatření, která bezpečně povedou ke zvýšení výroby a produktivity práce.

SUBVENCE ZE STÁTNÍHO ROZPOČTU

Účelové subvence jsou aktivním nástrojem technické a hospodářské politiky státu a mohou být poskytovány i podnikům s vysokou ekonomickou úrovní. Poskytují se zejména na částečnou úhradu výrobních a nevýrobních investic, na rozvoj koncentrace a specializace výroby, na ozdravování chovu skotu a na jiné akce. (O subvencích na bytovou výstavbu jsme se již zmínili). Obdobně jako u stabilizačních dotací i u subvencí ze státního rozpočtu hrozí nebezpečí subjektivismu při jejich poskytování. Zkušenosti ukázaly, že i u subvencí je třeba posílit účelovost při jejich poskytování. Zvláště účelným se v minulosti ukázalo poskytování subvencí na ozdravení chovu skotu, na provedení melioračních opatření a v současné době zejména na bytovou výstavbu.

Z uvedeného je zřejmo, že nástroje úhrady pro zemědělství lze rozdělit na cenové a mimocenové. Mezi cenové nástroje patří nákupní ceny, příplatky k nákupním cenám, prémie za přírůstek tržní produkce a diferenciální příplatky. Mezi mimocenové nástroje patří stabilizační dotace, prostředky fondu stabilizace pracovních sil a subvence.

O souhrnném vlivu všech uvedených nástrojů na vyrovnávání osobních důchodů družstevníků v JZD v různých výrobních podmínkách svědčí údaje tab. III.

Rozdíly ve výši odměny za práci mezi průmyslovými dělníky na státních statcích a družstevními rolníky se postupně odstraňují, jak o tom svědčí údaje tab. IV.

Jednotlivé ekonomické nástroje zdokonalené soustavy plánovitého řízení zemědělství se podlejí na celkové sumě úhrady podle tab. V.

III. Roční fond osobní spotřeby na 1 pracovníka (v Kčs)

	1967	1968	1969
Lepší podmínky	16 028	16 084	17 298
Průměrné podmínky	13 877	14 659	15 906
Horší podmínky	13 201	14 440	16 395

IV. Vývoj odměny za práci v průmyslu a v zemědělství v letech 1966–1969 (v Kčs)

Měsíční mzda (hrubá)	1966	1967	1968	1969
Průmysl	1619	1690	1790	1918
Státní statky	1388	1483	1643	1760
Index (průmysl = 100)	85,7	87,7	91,8	91,8
JZD (čistá)	1111	1269	1387	1498
Index (státní statky = 100)*)	91,9	98,8	98,9	98,3
Index (průmysl = 100)*)	78,6	86,5	90,7	90,1

*) přepočteno na čistou mzdu

Z výše uvedených údajů vyplývá, že podíl mimocenových nástrojů na celkové sumě úhrady se postupně snižuje a že podíl mimocenových nástrojů (zejména stabilizačních dotací) na celkové sumě úhrady je u státních statků podstatně vyšší než u JZD. Je tomu tak zejména z toho důvodu, že většina státních statků hospodářů v méně příznivých přírodních a ekonomických podmínkách než JZD a že v důsledku státní záruky mezd podle tarifních sazeb jsou pracovní náklady na státních statcích vyšší. Nicméně je řada státních statků, které zhruba v těchže přírodních podmínkách hospodářů hůře než JZD. Tím se dostáváme k problému, má-li být soustava ekonomických nástrojů řízení pro družstevní a státní socialistické zemědělské podniky stejná, či nikoliv.

	JZD			Státní statky		
	1967	1968	1969	1967	1968	1969
1. Nákupní ceny	88,1	87,9	91,2	68,6	70,8	74,0
2. Příplatky k nákupním cenám	0,2	—	0,3	0,1	—	—
3. Prémie za přírůstek tržní produkce	4,3	5,4	2,8	3,3	4,3	2,2
4. Diferenciální příplatky	2,2	2,5	2,3	12,0	12,7	12,8
5. Cenové nástroje celkem	94,8	95,8	96,6	84,0	87,8	89,0
6. Stabilizační dotace	1,4	1,2	1,0	9,8	7,8	7,1
7. Fond stabilizace pracovních sil	0,7	0,6	0,6	0,6	0,8	0,8
8. Subvence na účelová opatření	0,4	0,3	0,1	0,7	0,3	0,1
9. Subvence na investice	2,3	1,8	1,5	4,3	2,8	2,5
10. Subvence na bytovou výstavbu	0,4	0,3	0,2	0,6	0,5	0,5
11. Úhrada mimocennými nástroji celkem	5,2	4,2	3,4	16,0	12,2	11,0

PROBLEMATIKA UPLATNĚNÍ JEDNOTNÝCH NÁSTROJŮ ŘÍZENÍ V SOCIALISTICKÝCH ZEMĚDĚLSKÝCH PODNICÍCH DRUŽSTEVNÍCH A STÁTNÍCH

Po vítězství socialistických výrobních vztahů v zemědělství musí soustava ekonomických nástrojů plánovitého řízení zemědělství napomáhat dobudování nové, moderní materiálně výrobní základny zemědělství a ekonomickému sblížení obou základních tříd socialistické společnosti — dělníků a družstevních rolníků, upevňování jejich morálně politické jednoty a vytváření podmínek pro postupný přechod ke komunismu. Tento proces se v oblasti techniky projevuje jako proces industrializace zemědělství. Proces sblížení obou tříd probíhá jak v oblasti výrobních sil, tak v oblasti výrobních vztahů i v oblasti ideologické nadstavby a v celém způsobu života ve městě a na vesnici.

V zemědělství se tato problematika týká dělníků na státních statcích a družstevních rolníků, v jejichž ekonomickém postavení jsou dosud určité rozdíly. Tyto rozdíly spočívají v tom, že osobní důchody družstevních rolníků jsou plně závislé na jimi vytvořeném a realizovaném hrubém důchodu, zatímco dělníkům státních statků je zaručeno vyplácení mezd podle státních mzdových tarifů.

V podmínkách postupného sblížení obou forem socialistického vlastnictví budou postupně mizet důvody pro to, aby jedna a tatáž práce byla na státních

statcích a v JZD odměňována různě. Budou také postupně mizet důvody pro to, aby v socialistických zemědělských podnicích, hospodařících v těchto výrobních podmínkách, existovaly různé ekonomické podmínky a pravidla pro zajištění rozšířené reprodukce i poté, kdy byly odstraněny historicky vzniklé rozdíly ve vybavení základními výrobními prostředky.

S pokračujícím procesem dělby práce v zemědělství, s růstem koncentrace a specializace výroby dochází i ke specializaci profesí a práce družstevního rolníka dostává stejný charakter jako práce dělníka na státních statcích. S pokračující industrializací zemědělské výroby se charakter práce v zemědělství přibližuje charakteru práce v průmyslu.

Z těchto úvah se vycházelo při rozpracování zdokonalené soustavy plánovitěho řízení zemědělství. Byla přijata zásada, že soustava ekonomických nástrojů, uplatňovaných vůči JZD a státním statkům, má být jednotná. Výrazem této snahy je, že stát nakupuje zemědělské produkty u podniků obou sektorů za stejné ceny a za stejné ceny jim prodává výrobní prostředky. Rovněž ostatní ekonomické nástroje jsou pro podniky obou sektorů stejné. Zůstaly však zachovány některé rozdíly:

- rozdíly ve výši jednotlivých nástrojů (vyšší diferenciální příplatky a vyšší stabilizační dotace, poskytované státním statkům);
- mzdy, zaručené pracovníkům státních statků státem v podstatě nezávisle na výsledcích hospodaření podniku;
- rozdíly ve způsobu územní diferenciace ekonomických nástrojů (v družstvech podle stanovištních jednotek, na statcích podle výrobně ekonomických skupin);
- pracovníci státních statků nemají osobní doplňkové hospodářství.

Rozdíly ve výši úhrady jednotlivých nástrojů nelze okamžitě odstranit, neboť jsou do značné míry objektivně podmíněny.

Územní diferenciace ekonomických nástrojů je na státních statcích založena na jejich seskupování do výrobně ekonomických skupin, které byly vytvářeny podle jiných kritérií než u JZD, která jsou seskupována pro účely územní diferenciace ekonomických nástrojů do stanovištních jednotek. V zájmu srovnatelnosti hospodářských výsledků JZD a státních statků a v zájmu srovnatelnosti ekonomických nástrojů se proto v současné době počítá s tím, že kritéria pro územní diferenciaci státních statků budou v budoucnu stejná jako u JZD.

ÚVĚR A ÚROKOVÁ SAZBA

V soustavě ekonomických nástrojů, uplatňovaných ve zdokonalené soustavě plánovitěho řízení zemědělství, hraje značnou úlohu úvěr a úroková sazba, neboť zdrojem financování rozšířené reprodukce jsou — mimo vlastních zdrojů podniků a státních subvencí — rovněž krátkodobé a dlouhodobé úvěry. O změnách, k nimž došlo na tomto úseku v souvislosti se zavedením zdokonalené soustavy plánovitěho řízení zemědělství, svědčí údaje v tab. VI.

Z těchto údajů vyplývá především to, že v současné době platí pro JZD a pro státní statky stejná úroková sazba a že byly podstatně zvýšeny úrokové sazby u investičních úvěrů. Toto zvýšení bylo vyvoláno snahou vykonávat ekonomický tlak na to, aby zemědělské podniky vynakládaly prostředky na investiční výstavbu úsporně.

VI. Změny po zavedení zdokonalené soustavy plánovitého řízení zemědělství

	Nové úrokové sazby	Dřívější úrokové sazby	
		JZD	státní statky
Kredit na kontokorentním účtě	1,8	2,5	1,8
Investiční účet	1,8	2,5	2,7
Úvěr na oběžné prostředky (debet na kontokorentním účtě)	3,0	3,0	3,6
Krátkodobý investiční úvěr	3,0	1,5	3,6
Dlouhodobý investiční úvěr	5,0	1,5	3,6

PLÁNOVÁNÍ ROZVOJE ZEMĚDĚLSKÉ VÝROBY — ZÁKLADNÍ ČLÁNEK ZDOKONALENÉ SOUSTAVY PLÁNOVITÉHO ŘÍZENÍ ZEMĚDĚLSTVÍ

Zmínili jsme se již o tom, že lednové plénium ÚV KSČ v roce 1965 ve svém usnesení o hlavních směrech zdokonalování plánovitého řízení národního hospodářství zdůraznilo úlohu státního plánu jako základního nástroje řízení. Toto usnesení předpokládalo, že půjde o zkvalitnění a upevnění řídicí a organizační úlohy státního plánu a o zdokonalení jeho poznávací i programové funkce v rozvoji národního hospodářství při současném využití zbožně peněžních vztahů.

Politický vývoj v ČSSR a propagování revizionistických teorií v letech 1967—1969 však postupně vedlo k popření principu plánovitého centrálního řízení národního hospodářství a k jeho nahrazení „samoregulační funkcí trhu“. Došlo k přecenění úlohy zbožně peněžních vztahů a k přecenění funkce ekonomických nástrojů řízení. Základní přednost socialistického způsobu výroby — možnost a nutnost plánovat rozvoj národního hospodářství — byla popírána, takže došlo na řadě úseků k živelnému vývoji.

Degradace principů socialistického plánování měla velmi nepříznivý vliv na rozvoj zemědělství zejména v tom, že se podcenilo řešení věcných problémů rozvoje zemědělství (pracovní síly, rozvoj výrobních služeb a plánovitě zajišťování potřeb zemědělství výrobními prostředky v potřebném množství, sortimentu, technické úrovni a kvalitě).

Po zavedení zdokonalené soustavy plánovitého řízení zemědělství se naše zemědělská výroba vyvíjela vcelku příznivě. Po období velmi častých výkyvů a po období stagnace vývoje v letech 1967—1969 se celkový objem hrubé zemědělské produkce soustavně zvyšoval a dosáhl o 21 % vyšší úrovně než v předválečném roce 1936. Přesto však v letech 1967—1969 došlo k některým nepříznivým jevům, zejména v rozvoji osevních ploch pracovní náročných plodin, ve vývoji stavů hospodářských zvířat apod. Svědčí o tom údaje v tab. VII a VIII.

Tento vývoj je jedním z důkazů toho, že v některých odvětvích zemědělské výroby současná soustava řízení působí nepříznivě a že sama o sobě nemůže řešit všechny problémy rozvoje našeho zemědělství.

Vliv neřešených problémů v dosavadní soustavě řízení zemědělství a záporný vliv soustavy, uplatňované v ostatních odvětvích národního hospodářství se

VII. Vývoj osevních ploch některých plodin (v tis. ha)

	Cukrovka	Brambory	Kukuřice na zrno
Průměr let 1960—1964	238	517	206
1967	198	407	150
1968	187	371	138
1969	185	325	127

VIII. Vývoj stavů hospodářských zvířat (ke oknci roku — v tis. ks) a nákupu masa

	Hovězí dobytěk	Krávy	Prasata	Prasnice	Nákup masa v tis. tun ž. v.
1966	4462	1952	5305	525	979
1967	4437	1929	5601	519	1054
1968	4249	1903	5136	476	1160
1969	4222	1884	5036	551	1118

projevil nejen ve snížení osevních ploch plodin náročných na práci, ve snížení stavů hospodářských zvířat a ve výkyvech ve výrobě masa, ale i ve snížení investic na stroje a zařízení a investic na výstavbu objektů pro živočišnou výrobu. Nepodařilo se zastavit další úbytek pracovních sil, nedaří se získávat mládež pro trvalou práci v zemědělství. Opatření, zaměřená na stabilizaci pracovních sil tudíž dostatečně nepůsobí. Nepodařilo se odstranit vážné nedostatky v zásobování zemědělství materiálem a náhradními díly. Dodavatelská odvětví neplní úkoly pro zemědělství.

Soustava ekonomických vztahů mezi státem a zemědělskými podniky byla zaměřena především na zlepšení důchodové pozice zemědělských podniků a nevykonává dostatečný tlak na snížení nákladů na zemědělskou výrobu, na její racionalizaci a na zvýšení její efektivity. Málo podněcuje zemědělské podniky k takovým investičním opatřením, která by vedla ke zvýšení produktivity práce a k úsporám pracovních nákladů, ačkoliv právě tato cesta by měla být rozhodující pro řešení problému pracovních sil a důchodové parity mezi zemědělstvím a průmyslem, a nikoliv v poslední řadě i pro řešení problému laciných potravin.

Žádoucích strukturálních přeměn uvnitř zemědělství (optimální kombinace výrobních faktorů, optimální velikost podniků, jejich specializace, kooperace mezi nimi, integrace, uplatnění výsledků vědecko-technické revoluce atd.) nelze dosáhnout pouze pomocí sebelepší soustavy ekonomických nástrojů řízení a sebelepší soustavy cen. Nutné strukturální změny v zemědělské výrobě musí být prosazovány prostřednictvím vzájemně propojených plánů rozvoje zemědělsko-průmyslového komplexu, v němž musí být inputovým odvětvím vytyčeny jasné a závazné úkoly, jejichž realizace musí být podpořena soustavou ekonomických nástrojů, které musí být cílům státního plánu rozvoje národního hospodářství podřízeny.

Ve zdokonalené soustavě plánovitého řízení se počítalo se soustavou dlouhodobých plánů rozvoje (na 15—20 let), pětiletých a ročních plánů a s dělbou práce při jejich sestavování, rozpisu a realizaci.

Sestavování dlouhodobých plánů mělo být převážně záležitostí ústředních plánovacích orgánů; pětileté plány měly vycházet z dlouhodobých plánů rozvoje a jejich vypracování mělo být společným úkolem státních plánovacích orgánů a zemědělských podniků; roční plány měly být především záležitostmi podniků a měly být konkretizací pětiletých plánů rozvoje, měly být korigovány podle skutečně dosažených výsledků zemědělské výroby a měly být podloženy smlouvami mezi zemědělskými podniky a nákupními a zpracovatelskými organizacemi.

Zkušenosti let 1967—1969 názorně ukázaly, že společensky žádoucí rozvoj zemědělské produkce nelze samotnou soustavou ekonomických nástrojů a pravidel zabezpečit, nejsou-li zároveň plánovitě řešeny a v závazných plánech zabezpečeny úkoly v inputových odvětvích, tj. nejsou-li plánovitě zabezpečovány meziodvětvové vztahy a nejsou-li současně řešeny věcné problémy rozvoje zemědělsko-průmyslového komplexu.

Ukazuje se nutným zdokonalit současné plánování rozvoje zemědělsko-průmyslového komplexu tím, že bude obnoveno a prohlubeno bilancování výrobních potřeb zemědělsko-průmyslového komplexu v naturální i hodnotové formě, obnoven systém gescí, tj. orgánů odpovídajících za zajištění výrobních prostředků a stavebních kapacit pro zemědělství, a stanoveny příslušným odvětvím jmenovité závazné úkoly i úkoly orientační.

Ústředním problémem rozvoje zemědělství ČSSR je problém reprodukce pracovních sil a substituce živé práce prací minulou. Tempo odchodu pracovních sil ze zemědělství bylo rychlejší než tempo substituce živé práce minulou; došlo k rapidnímu zhoršení věkové struktury stálých pracovníků v zemědělství a nadměrně se zvýšil podíl žen. Hlavní cesta k řešení problému pracovních sil byla dosud spatřována ve zlepšení důchodové pozice zemědělství; zanedbávána však byla cesta substituce živé práce prací minulou, a to jak v samotných zemědělských podnicích, tak v podnicích výrobních služeb pro zemědělství.

K odstranění tohoto stavu a ke zvýšení účinnosti plánování bude třeba dosáhnout toho, aby cesty a základní směry řešení věcných problémů se staly nedílnou součástí státních plánů rozvoje zemědělství i meziodvětvových vazeb v plánu rozvoje zemědělsko-potravinářského komplexu a aby soustava ekonomických nástrojů více než dosud orientovala zemědělské podniky na plnění úkolů státního plánu.

ZÁVĚR

Zkušenosti prvních čtyř let souhrnného působení ekonomických nástrojů zdokonalené soustavy plánovitého řízení zemědělství ukázaly, že uplatnění ekonomických nástrojů této soustavy se kladně projevilo v rozvoji výrobní iniciativy socialistických zemědělských podniků a přispělo k objektivizaci podmínek rozšířené reprodukce v zemědělských podnicích, hospodařících v různých přírodních podmínkách. Projevilo se to především ve značném sblížení osobních důchodů družstevních rolníků v JZD s různými přírodními podmínkami, jakož i v růstu vlastních zdrojů zemědělských podniků pro financování rozšířené reprodukce.

Zdokonalená soustava plánovitého řízení zemědělství posílila aktivní úlohu cen (spolu s doplňkovými nástroji k cenám), těsněji spojila mimocenové nástroje s růstem tržní zemědělské produkce a přispěla ke sblížení soustav ekonomických nástrojů, používaných vůči státním statkům a JZD.

Přerozdělení národního důchodu ve prospěch zemědělství spolu s příznivým vývojem atmosférických podmínek a spolu s příznivým vlivem soustavy řízení na výrobní iniciativu zemědělských podniků umožnilo stabilizovat odměnu za práci v zemědělství a sblížit ji s úrovní odměny za práci v průmyslu.

Vedle těchto kladných stránek se při uplatňování zdokonalené soustavy plánovitého řízení zemědělství projevily i některé nedostatky. Tyto nedostatky spočívaly zejména v přecenění soustavy ekonomických nástrojů a v podcenění úlohy státního plánu. Nepodařilo se vyvolat žádoucí ekonomický tlak na racionalizaci zemědělské výroby a ve směru substituce živé práce prací minulou. Nepříznivě se v rozvoji zemědělské výroby projevila soustava ekonomických nástrojů v těch odvětvích národního hospodářství, která mohou příznivě působit na rozvoj celého zemědělsko-průmyslového komplexu a tím i na urychlení ekonomického růstu celé socialistické společnosti.

Adresa autora:

Doc. ing. Ladislav Sobotka, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, Praha 2

Nový systém ekonomického řízení, zavedený 1. ledna 1968, zajišťuje zvýšenou úlohu cenovým, hodnotovým a peněžním vztahům, tomu odpovídající regulační úloze trhu, hmotné zainteresovanosti národních podniků a družstev, celých kolektivů i jednotlivců. Evidenční soustava cen, která platila dříve v celém národním hospodářství, těmto požadavkům neodpovídala.

Na ceny je nutno klást takové požadavky, aby hospodařící jednotky byly jednoznačně informovány při porovnávání cen a nákladů o tom, zda je výroba daných výrobků užitečná jak pro celé národní hospodářství, tak pro ně samotné. Z toho plyne, že bylo nutné vytvořit soulad mezi hmotnými zájmy národního hospodářství, jednotlivých podniků a jednotlivců a tím zajistit, aby hospodařící jednotky svými rozhodnutími přispěly k růstu národohospodářské efektivity.

Aby tyto záměry byly uskutečněny, bylo nutné provést cenovou reformu. Reforma cenové soustavy obsáhla všechna odvětví národního hospodářství, byla doprovázena modifikací cenových typů, zásadně změnila cenový mechanismus a omezila okruh úředně stanovených cen.

Tyto požadavky se mohly uplatnit v zemědělsko-potravinářském komplexu jen speciálním způsobem. Zvláštnosti se projevují v hladině cen, v druzích cen, v cenovém mechanismu a nikoliv v poslední řadě v soustavě státních dotací, která doplňuje v širokém okruhu soustavu cen zemědělských výrobků.

Strana a vláda kladly na soustavu cen tyto hlavní požadavky:

- a) ceny mají odrážet společensky nutné náklady;
- b) soustava cen má umožnit uplatňování kritéria trhu;
- c) v soustavě cen se má uplatnit řídicí úloha státu a státní preference.

Je účelné náš systém cen zemědělských výrobků a dotací zkoumat v zrcadle plnění výše uvedených požadavků.

SPOLEČENSKY NUTNÉ NÁKLADY

Současně s cenovou reformou byl všeobecně zaveden nový cenový typ vícekanálové výrobní ceny. Cenový typ používaný v zemědělství se odchyluje od všeobecného cenového typu. Odchylna plyne jednak z toho, že poměrně velké zatížení prostředků vázaných v zemědělství (včetně půdy) by si vynutilo další zvýšení hladiny nákupních cen, která však je omezena maloobchodní cenou potravin, resp. cenou, kterou lze docílit při exportu.

V tvorbě cen bylo dále nutné uplatnit i ty zvláštnosti, které souvisejí s tím,

že ve výrobě dominuje převážně družstevní sektor, nelze však zanedbat ani úlohu záhumenkářů a jednotlivě hospodařících rolníků.

Ani zvýšení hladiny cen zemědělských výrobků v letech 1966—1968 o 17 % nezajistilo krytí úhrady společensky nutných nákladů výroby. Proto i nadále byl zachován **systém státních dotací výrobních prostředků pro zemědělství** a státní dotace zemědělských investic a nebylo zvýšeno ani odčerpávání čistých důhodů ze zemědělství. Odčerpání čistého důchodu se v podstatě děje pomocí nízké hladiny nákupních cen.

Hladina cen zemědělských výrobků se zvýšila v posledních 10 letech podstatně, asi o 40 %. Zvýšení cenové hladiny zemědělských výrobků v takové míře si vynutily tyto faktory:

- Bylo nutné vytvářet finanční prostředky a předpoklady pro samostatné podnikové hospodaření ve většině závodů.

- Bylo nutné zvýšit osobní příjmy rolníků, poněvadž hladina důhodů rolníků zaostala za hladinou mezd a platů ostatních pracujících a po reorganizaci to byla jedna z příčin, že v zemědělství se snížil počet zaměstnaných osob ve větší míře, než je žádoucí.

- Hladina cen výrobních prostředků pro zemědělství rostla postupně také, takže samostatný růst objemu použitých průmyslových výrobních prostředků bez zvýšení jejich cen vyžaduje kompenzaci.

Hladina cen zemědělských výrobků spolu se státními dotacemi zajišťuje nyní již v dostatečné míře samofinancování a osobní hmotnou zainteresovanost členů výrobních zemědělských družstev. S dalším podstatným zvýšením cen se zatím nepočítá.

Vedle hladiny cen zemědělských výrobků nutno přiznat zvláštní význam cenovým relacím jednotlivých výrobků, tj. tomu, nakolik můžeme zabezpečit relativní rentabilitu jednotlivých výrobků. Dříve, kdy výrobní činnost hospodařících jednotek byla podrobně upravována úředními předpisy, neměly relace cen žádný zvláštní význam. Nyní však je rentabilita výrobků základním vodítkem pro zaměření výrobní činnosti a dalšího rozvoje, proto značně vzrostl význam cenových relací. Při určení cen jednotlivých konkrétních výrobků je tedy třeba důkladně zvážit otázku rentability a hmotné zainteresovanosti.

Mezi ekonomy se nyní diskutuje o tom, jak je třeba chápat rentabilitu, resp. relativní rentabilitu v zemědělství. Diskuse se soustřeďuje na tyto otázky:

- Někteří odborníci zastávají názor, že zemědělský závod má zájem na zvýšení hrubého důchodu, protože musí zajistit plynulé zaměstnávání svých členů. Jiní však mají za to, že hmotná zainteresovanost je závislá nejen na podílech na tomto důchodu, ale i na výši tzv. čistého důchodu.

- Někteří ekonomové mají za to, že hmotná zainteresovanost by se měla určovat rentabilitou v přepočtu na jednotku půdní výměry, zatímco jiní mají za to, že důležitějším ukazatelem je důchod připadající na jeden pracovní den.

- Spornou je též otázka, zda má prvořadý význam rentabilita, nebo rostoucí potřeba základních a oběžných prostředků, nezbytných k výrobě daného produktu.

Rozebrat tyto otázky by přesahovalo rámec tohoto článku, nelze však popřít, že zabezpečení plynulosti výroby v zemědělských závodech působí ve směru růstu intenzivního rozvoje, že i členové výrobních zemědělských družstev se dožadují plynulého odměňování své práce, a konečně, že stále ubývá počet osob pracujících v zemědělství. Z toho plyne, že roste význam úlohy čistého důchodu a ročního důchodu, připadajícího na jednotlivé pracující členy.

V našem systému ekonomického řízení vzrostl význam a úloha trhu. Do popředí naší politiky rozvoje výroby se dostalo uspokojování spotřeby. Výroba není samoúčelná, jejím cílem je realizace a místem realizace je trh. Zdůrazňujeme však, že v našich poměrech se jedná o regulovaný trh socialistického charakteru. Avšak základním zákonem regulovaného trhu je také zákon hodnoty a je nutné zabezpečit možnost, aby ceny mohly sledovat změny nabídky a poptávky. Socialistický stát však se nemůže vzdát centrálního regulování trhu přímými a nepřímými metodami. Regulování se vztahuje na předpisy o oběhu zboží, na sledování dovozu a vývozu a na ekonomické řízení. Státní regulace ovlivňuje zatížením rozpočtu hospodařících jednotek výši nebidkových cen a rozvojovou politikou (např. podporováním investic) usiluje o docílení převahy nabídky.

Usměrnění poptávky se děje prostřednictvím systému regulace důchodů, kdy ústředními pravidly jsou určeny důchody podniků i osobní důchody pracujících, což se projevuje na trhu spotřebního a investičního zboží jako koupěschopná poptávka.

Charakteristickým rysem dřívější soustavy cen bylo, že centrální úřední úprava se vztahovala na každou maličkost. Je jasné, že tato soustava cen nemohla promítnout různé vlivy trhu. Bylo proto třeba omezit okruh úředně stanovených cen.

Pod pojmem kritéria trhu rozumíme jednak difference užitných hodnot spojených s kvalitativními rozdíly zboží, resp. to, že trh oceňuje zboží podle situace v poptávce a nabídce v různých obdobích různě.

Uplatnění kritéria trhu se děje určením druhu cen. Při nákupu zemědělských výrobků se uplatňují tyto druhy cen:

Úředně stanovené (pevné) ceny, kdy státní orgán bez udání doby platnosti stanoví cenu jednotlivých výrobků a přitom stanoví rovněž jakostní požadavky, při kterých určené ceny platí (k takovému druhu cen patří např. ceny jatečných prasat, jatečného skotu, mléka, vlny, chlebového obilí, cukrovky, tabáku, slunečnicového semene, rýže), tedy podstatná část celkového objemu zemědělské produkce.

Úřední pevně limitované směrné ceny, kdy cenový úřad stanoví směrnou cenu, avšak současně určuje, jaké maximální odchylky připouští při určení konečné ceny. Konečná cena je rovněž stanovena cenovým úřadem po podrobném seznámení s výší produkce a se situací na trhu. Sem patří ceny zimních brambor, červené cibule, zimních jablek exportní jakosti apod.

Úřední volně limitované směrné ceny, kdy cenový úřad stanoví jednu směrnou cenu a přípustné odchylky, resp. jejich horní a spodní hranici; kupující a prodávající mohou konkrétní cenu dohodnout (např. u krmných obilovin).

Volné ceny, kdy se neuplatňují žádná úřední cenová omezení (cena zeleniny, ovoce, vína, medu atd.), případně u některých výrobců cenový úřad garantuje jen spodní cenovou hranici (ochranná cena).

Právo stanovit ceny nejvýznamnějších základních výrobků má vláda, právo stanovit cenu jednotlivých výrobků má předseda Státního cenového úřadu, resp. ministr zemědělství a výživy.

Je samozřejmé, že podniky nemají cenotvornou pravomoc a mohou se dohodnout s výrobními podniky o nákupních cenách jen v mezích vydaných předpisů.

Z uvedeného je vidět, že cena valné části zemědělských výrobků podléhá i nadále úřednímu schválení. Hlavním důvodem toho je, že jednak přichá-

zejí základní potraviny do obchodu s pevnými cenami, jednak to, že nebyly ještě vytvořeny takové organizační formy a soustava odbytu, které by hospodářské postavení výrobců pozvedly na úroveň nákupních organizací.

Nákupní organizace byly vytvořeny v rámci celostátních národních podniků nebo trustů, které v podstatě mají monopolní postavení.

Poměrně široká úřední regulace cen je dána především nutností zajistit výrobu a ochranu zájmů výrobce. Růst podílu volných cen může být prosazen v takovém tempu, jak k tomu budou vytvářeny organizační a ekonomické předpoklady.

Ocenění na tuzemském trhu se tedy uplatňuje především ve formě úředně stanovených cen, resp. odráží dohodu mezi kupujícím a prodávajícím.

Nový cenový mechanismus přivodil základní změnu při hodnocení cen na mezinárodních trzích.

Zatímco v dřívější cenové soustavě byla od sebe úplně odtržena zainteresovanost tuzemského výrobce a zahraničního obchodu, v systému nového zúčtování se bezprostředně objevují vlivy světových cen u výrobních a obchodních organizací. U výrobků zemědělských a potravinářských (máme na mysli nákupní podniky a podniky potravinářského průmyslu) se pohyby cen na světových trzích uplatňují vůči zemědělským podnikům jen nepřímou cestou. To plyne jednak z úředního cenového systému, ale i ze zásadních stanovisek. Do zemědělských podniků je účelné promítnout jen tu část pohybu cen na světových trzích, která souvisí s jakostí a se sezónními rozdíly, resp. která má ráz tendencí a uplatňuje se po delší dobu. Vliv impulsů působících kratší dobu a majících často diskriminační ráz, je nutno neutralizovat.

UPLATNĚNÍ STÁTNÍ PREFERENCE

Socialistický stát se nemůže vzdát toho, aby nedržel ve svých rukou řízení hospodářského života. Metoda tohoto řízení není direktivní, neděje se ve formě bezprostředního přímého zásahu, nýbrž prostřednictvím takového ekonomického řídicího systému, který vhodným způsobem orientuje hospodařící jednotky. Stát některé výrobky, některou činnost, některé podniky podporuje (preference), jiné brzdí (restrinkce), vědomě reguluje poměr spotřeby a akumulace atd. Jednou z oblastí tohoto státního zasahování do hospodářského dění je cenová soustava.

V zemědělsko-potravinářském komplexu se uplatňuje uvědomělá úloha státu při stanovení odchylek cen v těchto hlavních oblastech:

— Hladina cen výrobních prostředků, používaných v zemědělství, je stanovena tak, aby byla v souladu s hladinou cen zemědělských výrobků. Poukázali jsme na to, že cenová hladina zemědělských výrobků je nižší než je žádoucí. Z toho plyne, že i cena výrobních prostředků používaných v zemědělství je stanovena na nižší hladině než odpovídá společensky nutným nákladům. To je zvlášť žádoucí, jelikož mezi vytčenými rozvojovými záměry je významným úkolem rozvoj techniky a zavádění průmyslových metod do zemědělství.

Dotace k cenám výrobních prostředků jsou diferencované, činí 10–15 % a jsou přiznány k cenám skoro všech výrobních prostředků kromě průmyslových krmiv (k cenám zemědělských strojů a náhradních dílů, umělých hnojiv, prostředků k ochraně rostlin a jiných chemických látek atd.).

— V oblasti zemědělsko-potravinářského komplexu po zvážení hledisek politiky maloobchodních cen došlo k vědomému usměrnění cen ve dvou směrech. Hladina maloobchodních cen základních potravin (chleba, masa, sádla, mléka

a mléčných výrobků) je podstatně nižší než jsou nutné náklady na jejich výrobu. Z toho plyne, že stát musí zabezpečit značné příspěvky — příplatky k cenám při maloobchodní distribuci těchto výrobků. Současně je hladina spotřebních cen poživatin (tabákových výrobků, pálených lihovin, piva, vína) podstatně vyšší než je hladina společensky nutných nákladů na jejich výrobu. Proto je zde možnost k předepsání značné daně z obrátu.

— V nové zúčtovací soustavě jsou tuzemské výrobní podniky hmotně zainteresovány na tom, jak se vytvářejí ceny na světových trzích. Hladina a relace cen na světových trzích se však samozřejmě neřídí podle tuzemské soustavy cen. Proto je třeba rozdíly vyrovnat. Formou tohoto vyrovnání je poskytování exportních příplatků, resp. odvádění zvláštní daně z vyvezeného zboží.

V zemědělství se uplatňují kromě preferencí uplatněných prostřednictvím cen četné jiné stimuly: tak např. zemědělské závody dostávají zvláštní dotaci ke stavebním investicím, na rozvoj chovu skotu je přiznána zvláštní provozní subvence. Speciální formou státní podpory je zvláštní dotace zemědělských závodů, hospodařících v nepříznivých podmínkách a v podprůměrném prostředí.

NĚKOLIK DALŠÍCH ZVLÁŠTNOSTÍ SYSTÉMU ZEMĚDĚLSKÝCH CEN A JEJICH REGULACE

Omezený rozsah tohoto příspěvku neumožňuje podrobně rozebrat maďarskou soustavu cen zemědělských výrobků, proto uvádíme pouze její nejdůležitější rysy:

— Předpisy o úředních úpravách cen jsou vydávány ve formě ministerských pokynů, adresovaných státním a družstevním výkupním podnikům. Z toho plyne, že cenotvorné předpisy nejsou závazné pro výrobní podniky. Výrobní podniky sjednávají ceny a ostatní podmínky dodávky a jiných plnění ve výkupních smlouvách. Teprve touto smlouvou se stanou ceny i pro výrobní zemědělská družstva závazné.

— Úřední stanovení cen se vztahuje především na ceny, které lze použít v rámci smluvních zbožních vztahů. Při nákupu mimo smlouvu se úřední ceny nebo cenová omezení uplatňují jen výjimečně. Existuje však všeobecný předpis, že nelze platit vyšší cenu za výrobky převzaté bez smluvního závazku, než jsou smluvně sjednané ceny.

— Ceny zemědělských výrobků byly stanoveny loco výrobce (na rampě farmy). Úkolem zemědělského podniku je naložit výrobky v stavu schopném k dopravě na dopravní prostředek kupujícího. Veškeré další náklady jdou k tíži výkupního podniku. Pokud dopravu nebo jiné služby obstarává výrobní podnik, obdrží za ně zvláštní smluvně upravenou náhradu.

— Z podmínek, které se vážou na ceny zemědělských výrobků, jsou nejdůležitější jakostní předpisy. Hmotnou zainteresovanost za zvýšení jakosti lze především uplatnit prostřednictvím soustavy cen. Její formy jsou různorodé: ceny podle třídy zboží, příplatky a sázky za jakost, zúčtovací systém podle obsahu užitečné látky atd. Proúčtování jakostních rozdílů u výrobků, které mají úřední ceny, je také úředně upraveno v úzké souvislosti s předpisy příslušných norem.

— Diferenciace cen výrobků podle jednotlivých oblastí a sezón není všeobecně charakteristická. Při výkupu mléka se uplatňuje zimní a letní cena, při výkupu skotu jsou hrazeny sezónní příplatky podle toho, jak se utvářejí ceny na světovém trhu. U výrobků s volnými cenami samozřejmě dochází i k územní diferenciaci.

— Velké zemědělské podniky obdrží při prodeji určitého množství výrobků (jatečného dobytka, vykrmených prasat, mléka) zvláštní příplatky k cenám. Tento příplatek působí jako pobídka v tom směru, aby výrobní zemědělská družstva organizovala výrobu na záhumenkových hospodářstvích, zajistila jejich zásobování krmivem a aby postupně přejímala činnost nákupních podniků v soustředování výrobků.

Adresa autora:

Dr. Ferenc Szabó, Agrárgazdasági Kutató Intézet, Zsil útja 3—5, Budapest

Z VĚDECKÉHO ŽIVOTA

K VÝZNAČNÉMU JUBILEU PROFESORA LOMA

4. února 1971 se doživil svých sedmdesátin nestor československých zemědělských ekonomů, prof. dr. ing. František Lom, DrSc. Právem ho můžeme nestorem zemědělských ekonomů nazvat. Již proto, že vstřebal do sebe téměř celou evropskou historii zemědělsko-ekonomických názorů, že je dovedl kriticky hodnotit, že na nich stavěl svou vlastní práci, již v podstatné míře obohatil československou zemědělskou ekonomiku a přispěl k jejímu rozvoji i proto, že své znalosti uplatnil v zájmu pokračového vývoje československého zemědělství zejména v období budování socialistických zemědělských podniků. Význačnou měrou se podílel také na rozvoji výzkumné práce v oboru zemědělské ekonomiky, na výchově zemědělských odborníků jako pedagog i na výchově vědeckého dorostu.

Každý, kdo přišel s profesorem Lomem do styku, či kdo sledoval jeho publikované práce, ví, že znalosti profesora Loma v oboru zemědělské ekonomiky jsou založeny velmi široce. Profesor Lom není úzkým specialistou, který by se zabýval jen dílčími otázkami v zemědělské ekonomice, ale obsáhl zemědělskou ekonomiku jako obor v celé její šíři. Nejen to, znalosti zemědělsko-ekonomické se opírají u něj o znalost řady příbuzných oborů — o znalost ekonomické statistiky, účetnictví, zemědělské geografie, a zejména o znalost historie zemědělství i vývoje zemědělské vědy.

V oblasti historie zemědělství a historie zemědělské vědy patří snad k nejvýznamnějším badatelům. Jeho práce v tomto směru jsou všeobecně známy.

Co však je třeba zvláště zdůraznit, je skutečnost, že profesor Lom při zkoumání a vyvozování ekonomických závislostí, působících v zemědělství, se opírá o své hluboké znalosti ostatních zemědělských vědních oborů i o znalosti praxe.

Profesor Lom sám pochází z rolnického hospodářství, sám pracoval v rodinném hospodářství i byl zaměstnán na některých statcích v Čechách i na Slovensku. Zemědělskou praxi získával také po bytem na statcích v zahraničí.

Základní znalosti ze zemědělských oborů získal jednak studiem rolnické školy a střední školy hospodářské a jednak studiem fakulty zemědělského a lesního inženýrství při ČVUT v Praze, kterou dokončil druhou státní zkouškou v roce 1925.

Podrobné znalosti zemědělské odborné problematiky se prolínají do všech ekonomických prací profesora Loma. Všichni, jimž profesor Lom posuzoval disertační práce či výzkumné zprávy a jiné

práce z oboru zemědělské ekonomiky, vědí, jak bedlivě vždy sledoval, do jaké míry je práce dělána s ohledem na potřeby zemědělské praxe a zda těmto potřebám neodporuje.

Široké znalosti zemědělské problematiky, široké znalosti ekonomické i znalosti příbuzných oborů, jakož i velké zkušenosti z pedagogické a vědeckovýzkumné práce umožňovaly vždy profesorovi Lomovi, aby různé nově vznikající teorie (někdy i ne zcela podložené) posuzoval kriticky a přijímal pouze ty, které se opírají o vědecké argumenty a mají trvalou hodnotu.

Názory profesora Loma měly vždy pokrokový charakter. Projevilo se to nejen v jeho zcela jednoznačném přiklonění se k snahám komunistické strany o vybudování socialistické velkovýrobní základny na vesnické formou jednotných zemědělských družstev a státních statků, ale projevilo se to i v prvním období jeho samostatné vědecké výzkumné a pedagogické práce, v období první buržoazní republiky, kdy jako jeden z mladých zemědělských ekonomů se dostává do odborných sporů s jedním z hlavních představitelů české agrární velkoburžoazie, profesorem Brlíkem a jeho pomocníky. Profesor Lom se do těchto sporů dostává jak v otázkách rozvoje zemědělské výroby v souvislosti s diskusí o zákonu o ubývajících výnosech půdy, tak i v některých otázkách sociálně ekonomického charakteru, zejména v otázkách sociálně ekonomického postavení zemědělských malovýrobců v kapitalistickém hospodářství.

Při zkoumání sociálně ekonomických otázek československého zemědělství v období kapitalismu profesor Lom ukazuje na tíživé postavení rolnických malovýrobců, na nepříznivé vlivy, kterými na zemědělce působí kapitalistický systém svým tržním mechanismem, daňovým

a úvěrovým systémem atd. Kritika, kterou profesor Lom tehdy vedl proti kapitalistickému systému v zemědělství, nebyla jistě kritikou marxistickou. V každém případě však jeho stanoviska byla relativně pokroková s ohledem na to, že se stavěl proti negativním důsledkům kapitalistického systému zemědělství na obranu sociálních zájmů drobného zemědělského lidu. Avšak v těchto jeho postojích, které zaujímal na počátku své vědecké dráhy, je skryt předpoklad, že se změnou politických a ekonomických poměrů se profesor Lom přikloní k zásadnímu řešení zaostalosti zemědělské malovýroby a stane se obhájcem socialistického přebudování vesnice.

Profesora Loma při jeho sedmdesátinách vzpomínáme nejen jako významného vědce, který svými odbornými pracemi, publikovanými v Československu i v zahraničí, přispěl významnou měrou k rozvoji zemědělsko-ekonomické teorie, ale také jako dlouholetého vychovatele zemědělského odborného dorostu i dorostu vědeckého. Je všeobecně známo, že byl budovatelem oboru zemědělská ekonomika na brněnské Vysoké škole zemědělské. Tam působil před válkou, když v roce 1935 dosáhl venia docendi a v roce 1936 se stal profesorem na Vysoké škole zemědělské v Brně.

Tam působil s přestávkou válečných let až do roku 1952. Tak jako na brněnské Vysoké škole zemědělské, na dnešní její provozně ekonomické fakultě, vychoval kolektiv odborníků, kteří se k němu vždy hlásí jako k svému učiteli, má řadu spolupracovníků a žáků i na provozně ekonomické fakultě Vysoké školy zemědělské v Praze, na níž působil v letech 1956 až 1962 jako vedoucí katedry zemědělské ekonomiky provozně ekonomické

fakulty a jako děkan této fakulty. Jeho studenti dodnes vzpomínají na jeho věcný, klidný, utřídný přednes hlavních problémů zemědělské ekonomiky. Je nespočet těch, kdož prošli jeho přednáškami a jimž poskytl své vědomosti.

Je také velký počet mladých vědeckých pracovníků, které vedl jako školicel při jejich aspirantuře a je obrovský počet těch, jimž nezištně pomáhal radou, když se na něj obrátili v řešení svých problémů.

Bylo zdůrazněno, že profesor Lom patří k nejvýznačnějším československým zemědělským ekonomům. Zajisté je především zemědělským ekonomem. Bylo by však nespravedlností nevzpomenout při této příležitosti, že jeho odborný zájem i pedagogická činnost byly po řadu let zaměřeny vedle zemědělské ekonomiky také na ekonomiku potravinářského průmyslu, kterou rozvíjel a přednášel jako profesor na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze.

Je bohužel možno v tomto krátkém článku k 70. narozeninám jen velmi útržkovitě charakterizovat dosavadní životní dílo profesora Loma. Je tak bohaté, že opravdu nelze jinak. Necht proto jak čtenáři, tak profesor Lom odpustí, že nebyl podán hlubší a obsáhlejší výklad jeho práce. Čeká to pravděpodobně na pokračovatele v jeho historickém díle, aby jeho činnost jako významný přínos zemědělské vědě hodnotil.

Nám, kteří se cítíme spolupracovníky profesora Loma a jeho žáky, budiž dovoleno, abychom svému učiteli přáli do dalších let ještě mnoho tvůrčích sil, které prokazoval až doposud, a splnění všech jeho přání.

Prof. ing. Ctibor Ledl, CSc.

K HLAVNÍM PROBLÉMŮM ŘEŠENÝM NA X. VĚDECKO-METODICKÉ PORADĚ ŘEDITELŮ A PŘEDSTAVITELŮ VĚDECKOVÝZKUMNÝCH ÚSTAVŮ EKONOMIKY ZEMĚDĚLSTVÍ SOCIALISTICKÝCH ZEMÍ

Po více jak 10 let se scházejí ředitelé výzkumných ústavů zemědělské ekonomiky socialistických zemí k poradám, na kterých si vyměňují zkušenosti z řešení závažných ekonomických problémů a současně kontrolují průběh koordinace úkolů, které jsou součástí mezinárodní spolupráce. Také letos byla konána od 5. do 10. 10. 1970 jubilejní X. vědecko-metodická porada ředitelů a představitelů výzkumných ústavů zemědělské ekonomiky, a to tentokrát v Praze. Zúčastnili se jí zástupci z osmi socialistických zemí:

Z Bulharské lidové republiky tři zástupci v čele s ředitelem ústavu, prof. A. Ganěvem, CSc.

Z Maďarské lidové republiky dva zástupci s vedoucím delegace, ředitelem ústavu v Budapešti J. Mártonem, CSc.

Z Německé demokratické republiky tři zástupci v čele s dr. A. Meuerem, zástupcem ředitele ústavu v Neetzowě.

Z Polské lidové republiky se zúčastnil doc. T. Rychlik, DrSc.

Z Rumunské socialistické republiky tři zástupci pod vedením ředitele ústavu v Bukurešti D. Dumitru, dopisujícího člena Rumunské akademie zemědělských věd.

Z SSSR dva zástupci v čele s prof. N. P. Alexandrovem, DrSc., ředitelem Vsesvazového vědeckovýzkumného ústavu v Moskvě.

Z ČSSR šestičlenná delegace vedená ing. J. Kuncem, CSc., ředitelem VÚEZVŽ v Praze.

Z Federativní socialistické republiky Jugoslávie čtyřčlenná delegace vedená prof. S. Popovićem, ředitelem ústavu v Bělehradě.

Na programu konference bylo:

1. Projednání systému ekonomických nástrojů v řízení a plánování zemědělství (teorie i zkušenosti). Referáty jsou uveřejněny v tomto monotematickém čísle.

2. Projednání koordinace vědeckého výzkumu.

3. Výměna informací o základních směrech vědeckovýzkumných prací v oblasti ekonomiky zemědělství na období 1971 až 1975.

4. Plán vědeckých symposií o teoretických otázkách zemědělské ekonomiky.

5. Stanovení místa a data konání XI. vědecko-metodické porady.

Po vystoupení zástupců jednotlivých delegací k problematice systému ekonomických nástrojů řízení a plánování zemědělství došlo k velmi živé a užitečné diskusi, při které bylo konstatováno, že ve všech zemích se provádějí rozsáhlé

práce na zlepšení metod plánovitého řízení zemědělství s využitím ekonomických nástrojů, přičemž se vzájemně využívají zkušenosti jednotlivých zemí.

Bylo zdůrazněno, že další upevnění centrálního státního plánování zemědělství je jednou z hlavních výhod a úspěchů socialismu. Využití tržních vztahů, které ještě působí za socialismu, jako součásti státního plánování umožňuje spojit řídicí úlohu státu v řízení zemědělství se širokou iniciativou pracujících k lepšímu využití výhod socialistického společenského řádu i zabezpečení plnění státního plánu rozvoje zemědělství. Přitom se zdůraznilo zvýšení úlohy cen za zemědělské výrobky i zvýšení úlohy stimulatorů růstu tržní produkce.

V jednotlivých zemích se pak přistupuje poněkud odlišně k řešení otázek diferenční renty, přičemž v některých zemích se ukazuje, že je účelné tyto otázky řešit cestou stanovení cen každého zemědělského výrobku na základě výroby v nejhorsích podmínkách, při současném odčerpávání části diferenční renty do státního rozpočtu.

Některé země, jako například SSSR, řeší tuto otázku vytvořením zonálních cen, jiné (ČSSR) pak cestou diferenčních příplatků k tržbám za zemědělské výrobky v horších výrobních podmínkách než jsou průměrné a k odvodům daní do státního rozpočtu v příznivějších výrobních podmínkách.

Při rozpracování systému daní se vždy uvažuje o nutnosti příznivě stimulovat zájem na intenzifikaci zemědělství a současně zabezpečovat správný vztah mezi akumulací a fondem spotřeby.

Úspěšně byla dokončena koordinace, kterou prováděl Vsesvazový výzkumný ústav zemědělské ekonomiky v Moskvě a která se týkala problémů: Ekonomika používání mechanizačních prostředků v zemědělství, Ekonomická efektivnost investic a využití nové techniky v zemědělství, Metody vyčíslení a rezervy růstu produktivity práce, Zvýšení materiálního

stimulování v zemědělských podnicích státních statků a družstev.

K ukončeným koordinovaným problémům budou vydány metodiky a uspořádáno vědecké symposium.

Dále shrneme výsledky této skončené koordinace.

V oblasti řešení problému Ekonomická efektivnost investic v zemědělství byla v SSSR připravena a vydána základní východiska metodiky stanovení ekonomické efektivnosti investic a výrobních fondů a vypracován projekt normativů základních výrobních fondů podle odvětví živočišné výroby pro ekonomické zóny státu.

Kromě toho byly rozpracovány normativy základních výrobních fondů pro hospodářství různých výrobních zaměření, stanoveny skutečné potřeby fondu pro produkci. Byl vypracován projekt rozsahu trvalých kultur na léta 1971–1980, rozmístění těchto investic podle zón státu a byla stanovena ekonomická efektivnost těchto investic, stanoven rozsah investic a základních výrobních fondů pro optimální vybavení sovětských SSSR a proveden rozbor efektivnosti využití základních výrobních fondů a určeny cesty ke zvýšení efektivnosti.

V Bulharsku byla vypracována metodika stanovení efektivnosti investic v družstvech. Podle této metodiky byl stanoven stupeň efektivnosti základních fondů v družstvech a rozebrány faktory a podmínky, které působí na formování efektivnosti živočišné výroby a výstavby budov pro živočišnou výrobu i efektivnost trvalých kultur (v ovocnářství a vinařství).

Pro stanovení efektivnosti základních fondů se využil systematický ukazatel – koeficient ekonomické efektivnosti, vypočtený jako poměr dosaženého efektu k hodnotě základních fondů. Současně byl prozkoumán stupeň efektivnosti základních fondů mechanizace v období 1964–1967 a vliv přírodních podmínek a struktury výroby na tuto efektivnost. Výzkum ukázal vysokou efektivnost základních fondů mechanizace rostlinné výroby v družstvech horských rajónů.

V Maďarsku byla zpracována prognóza objemu a výběr variant efektivnosti investic pomocí ekonomicko-matematických metod, stanoven koeficient chozrasčotní a národohospodářské efektivnosti investic a jejich složek v družstevním sektoru a proveden výpočet fondové náročnosti na produkci pomocí bilance meziodvětvových vztahů.

V NDR bylo prováděno perspektivní plánování objemu základních výrobních fondů a investic, rozpracován způsob roz-

boru efektivnosti zemědělské výroby a základních výrobních fondů a investic pomocí metod lineárního programování.

V Polsku byla stanovena kritéria hodnocení efektivnosti investic v zemědělských podnicích a objem investic z národního hospodářství pro rozvoj zemědělství. Byla zhodnocena dosavadní soustava úvěrování investic v zemědělství a stanovena kritéria optimality rozmístění investic mezi zemědělstvím a zpracovatelským průmyslem.

V ČSSR byla vypracována metodika stanovení efektivnosti investic v zemědělství, normativní koeficient efektivnosti investic v zemědělské výrobě.

Při zkoumání těchto otázek bylo rozpracováno použití teorie ekonomického růstu při sledování ekonomické efektivnosti investic v zemědělství, faktory působící na ekonomickou efektivnost investic v zemědělství, vliv struktury výrobních fondů na objem hrubé produkce a ekonomická efektivnost mechanizace.

V rámci koordinace problému *Ekonomická efektivnost zavádění nové techniky v zemědělství* byla v SSSR rozpracována metodika stanovení ekonomického efektu, dosahovaného v důsledku investic do mechanizace a zavádění nové technologie v zemědělské výrobě. Metodika dovoluje ekonomicky zdůvodnit zaměření technického progresu v rozvoji mechanizačních prostředků, účelnost zavádění nové techniky, pořadí a tempo investic do nové techniky, efekt použití mechanizačních prostředků a způsobů jejich využití v zemědělství. V metodice jsou podrobně probrány exploatační a technickoekonomické ukazatele efektivnosti zemědělské techniky a metody jejich stanovení a uvedeno pořadí prací při stanovení ekonomické efektivnosti jednotlivých strojů a jejich komplexu v různých etapách zavádění techniky a rovněž efektivnost složení strojné traktorového parku.

Efektivnost mechanizačních prostředků se stanoví porovnáním výsledků při použití nových prostředků s výsledky získávanými při použití techniky sériové výroby. Pro hodnocení efektivnosti mechanizačních prostředků se využívají základní výsledné ukazatele jako např. vlastní náklady na práce nebo produkci, produktivita práce, doba návratnosti investic a doplňkové ukazatele, např. ukazatele nerovnoměrnosti pracovních nákladů, ukazatele spotřeby materiálu na stroje atd.

Při stanovení technicko-ekonomické efektivnosti jednotlivých strojů nebo jejich komplexu se používá následujících základních ukazatelů: exploatační náklady, produktivita práce, ukazatel ekonomické efektivnosti nové techniky, vy-

jadrující poměr součtu běžných nákladů k součtům investic vyvolávajících úspory. Když zavádění nové techniky je spojeno s dodatečnými investicemi, měří se ekonomický efekt dobou návratnosti dodatečných vkladů nebo koeficientem ekonomické efektivity.

V Bulharsku se prováděl výzkum stanovení nezbytnosti a racionálního složení traktorů, dopravních prostředků a jiných strojů v zemědělství. Výsledkem vědeckého zkoumání bylo zdůvodnění ukazatelů ekonomického hodnocení využití zemědělské techniky, rozpracování metodické základny, analýzy efektivity využití techniky a rovněž zdůvodnění složení strojné traktorového parku.

Na základě rozpracování metodik byl proveden rozbor a ekonomické hodnocení traktorů, používaných v současné době. Byly zdůvodněny typy traktorů pro nejbližší pětiletku, rozpracovány normativy potřeby traktorů a zemědělských strojů na rok 1975 podle okresů a na tomto podkladě propočtena potřeba zemědělské techniky na rok 1975 pro celý stát.

V rámci koordinace problému Metody výpočtu, rezervy růstu produktivity práce v zemědělství byly v SSSR rozpracovány metodologické a metodické základy výpočtů úhrnných pracovních nákladů na výrobu zemědělské produkce a ekonomické zdůvodnění tempa růstu produktivity práce v zemědělství v letech 1971 až 1980.

V současné době se rozpracovává metodika stanovení úhrnných pracovních nákladů na zemědělskou produkci v kolchozech a sovchozech.

Používaná metoda výpočtu je založena na využití koeficientů úhrnných pracovních nákladů, stanovených meziodvětvovými bilancemi práce v národním hospodářství a na údajích o materiálně-peněžních nákladech podle druhů produkce. Materiály byly předloženy řídicím orgánům a kromě toho byly publikovány *Prognózy pracovních nákladů v zemědělství na léta 1975–1980* podle svazových republik a ekonomických rajónů RSFSR, které budou využívány plánovacími orgány, projekčními ústavy a jinými organizacemi SSSR.

V ČSSR byla prostudována praxe zemědělské produkce a produktivity práce ve dvou aspektech. Živá práce podle povahy nákladů: ruční, potahově ruční, mechanizovaná práce traktoristů, kombajnérů, šoférů. Náklady společenské práce se analyzovaly podle vlastních nákladů na výrobu. Náklady živé a minulé práce byly studovány podle oblastí Čech, Moravy a Slovenska u hlavních odvětví rostlinné výroby.

V Maďarsku se prováděl výzkum spotřeby práce na výrobu základních druhů tržní produkce.

V posledním problému *Zesílení materiální stimulace zemědělské výroby a její intenzifikace*, jehož koordinace byla zakončena, byl v SSSR proveden výzkum na téma *Zobecnění zkušeností odměny za práci v kolchozech a rozpracování návrhu na zesílení spojitosti odměny s výsledky výroby*.

Výzkumem se zjistily různé formy a metody spojení odměny za práci v kolchozech, které zabezpečí efektivnější spojitost odměny s výsledky produkce. Kolchozy, které zabezpečí poměrně velikou spojitost odměny za práci s výsledky výroby, mají lepší ekonomické ukazatele hospodaření. V kolchozech zón normálního a nestálého zavlažování byly stanoveny efektivnější formy spojení odměny za práce s výsledky výroby, rozpracována schémata organizace odměny za práce kolchozníků zaměstnaných v rostlinné a živočišné výrobě s ohledem na množství a jakost produkce, zvýšení objemu výroby, úspory nákladů, výsledky socialistického soutěžení a výši získaného čistého důchodu.

Zobecnění zkušeností ukazuje, že odměna práce za produkci v kolchozech se používá v několika variantách, které se stanoví:

- a) formami organizace práce,
 - b) formami odměňování za práci do konečného vyúčtování za vyrobenou produkci,
 - c) metodami formování ocenění produkce,
 - d) formami prémiové odměny za práce.
- Nejvíce se rozšířila v kolchozech úkolová odměna za práci, která dovoluje plněji vyjádřit individuální pracovní náklady. Nedostatků tohoto odměňování za práci jsou v organizaci speciální kontroly jakosti vykonávaných prací. V kolchozech jsou používána určitá opatření ke zvýšení materiální zodpovědnosti kolchozníků za výsledky své práce. Dále byla rozpracována experimentální soustava odměňování za práci v řadě sovchozů jednotlivých zón státu. Byla provedena výrobní kontrola následujících soustav podle výsledků výroby:

- a) podle forem odpočtu z hrubého důchodu,
- b) podle hodnocení za každých 100 rublů hrubého důchodu,
- c) podle hodnocení z prvního metrického centu produkce.

Zkušenosti dvou let ve stanovení efektivnějšího spojení odměny za práci pracovníků sovchozu s výsledky výroby ukazují na řadu předností odměňování za

produkci rostlinné výroby ve srovnání s dosavadní soustavou. Současně s touto zkušeností se potvrzuje nezbytnost, vypracovat pro sovchozy a kolchozy několik různých soustav odměňování za práci a prémiování podle výsledků výroby pro jejich použití v různých výrobních podmínkách.

Pro soustavu odměňování podle norem odpočtu a hodnocení za hrubý důchod je charakteristická stálejší spojitost odměňování za práci dělníků s množstvím a jakostí produkce a rovněž podle materiálových nákladů. Tato metoda spojitosti odměňování s výsledky výroby podle hodnocení za 100 rublů hrubého důchodu je přijatelnější než podle norem odpočtu z hrubého důchodu, garantuje dělníkům každoroční doplatek podle výsledků výroby, vzestup výdělků je úměrný při vysokém stupni plnění plánu výroby. Zkušenosti rovněž potvrzují, že hodnocení a normy odpočtu z hrubého důchodu je účelné stanovit beze změny pro řadu let a měnit je pouze za podstatných změn v technice a technologii výroby.

Nedostatkem soustavy odměňování za hrubý důchod je nezbytnost propočtu hodnoty hrubé produkce u řady plodin podle stálých cen na úrovni faktických vlastních nákladů.

Odměna za první metrický cent se liší od jiných soustav jednoduchostí a účinností. Zkušenost ukazuje, že se může efektivně používat v podnicích různých přírodně ekonomických zón státu i při všech povětrnostních výkyvech.

Používání experimentálních soustav odměny za práci a prémiování v živočišné výrobě ukazuje na přednosti výpočtu hodnocení za produkci. Stanovení dodatečné odměny za dosažení jakostních ukazatelů a různých variant prémiování napomáhá zesílení materiální zainteresovanosti pracovníků v živočišné výrobě.

Současně s provedením experimentu se vedl výzkum zobecnění praxe používání platných soustav odměňování za práci v sovchozech. Na základě těchto průzkumů a rovněž s ohledem na předběžné výsledky kontroly experimentálních soustav byla připravena řada návrhů ke zdokonalení odměňování za práci pro direktivní orgány.

V Bulharsku bylo provedeno hodnocení dosavadního schématu pro rozdělení hrubé produkce a hrubého důchodu v družstvech a navrženo nové schéma pro jejich rozdělení. Dále byla provedena analýza poměru mezi přírůstkem produktivity práce a přírůstkem odměny za práci, zjištěna tendence těchto poměrů, vypracovány návrhy k jejich optimálnímu sou-

ladu při rozdělování hrubého důchodu v družstvech.

Na podkladě ukončeného návrhu na odměnu za práci byly provedeny následující závěry:

1. Organizace odměny za práci v družstvech a její neustálé zdokonalování vyžadují správné objasnění pojmu „soustavy odměny“ za práci na rozdíl od pojmu „formy odměn“ za práci.

2. Jako hranici mezi základní a doplňkovou odměnou je třeba počítat plný tarifní fond a plné tarifní hodnocení.

3. Doplňková odměna v družstvech se může stát rozhodujícím faktorem pro zvyšování individuální i kolektivní materiální zainteresovanosti pouze za podmínek plného a stejného rozsahu garantované základní odměny.

4. Spojitost odměny za práci s dosaženou hrubou produkcí a materiálovými náklady a realizací hrubého důchodu ve výrobních jednotkách rostlinné výroby zabezpečuje za stejnou práci v plnění plánu stejnou pracovní odměnu pouze při stejné práci výroby a stejném podílu materiálových nákladů na hrubou produkci.

5. Spojení pracovní odměny s realizovaným čistým a nadplánovaným čistým důchodem ve výrobních jednotkách rostlinné výroby a živočišné výroby za stejnou práci v plnění plánu vede k podstatným rozdílům v rozsahu odměny za práci.

V některých zemích se na těchto problémech dále pracuje, avšak bez mezinárodní koordinace.

Na konferenci bylo dohodnuto prodloužit koordinaci vědeckovýzkumných prací, týkajících se tarifikace a normování práce pod novým názvem *Metody normování, klasifikace a tarifikace jako základ pro vědeckou organizaci práce*. Koordinátorem bude Ústav pro ekonomiku zemědělských podniků a práce v Gundorfu v Německé demokratické republice.

Nově bude zařazen do mezinárodní koordinace vědeckovýzkumných prací úkol *Integrace zemědělství s dalšími odvětvími národního hospodářství v členských zemích RVHP*. V koordinaci nadále zůstává výzkumný úkol *Systém ekonomických nástrojů v řízení a plánování zemědělství*, jehož koordinátorem je ČSSR.

Byla dohodnuta výměna schválených výzkumných plánů na pětiletku tak, aby mohla být ještě více uplatněna koordinace práce i výměna zkušeností.

Dále byly dohodnuty základní problémy, o nichž mají být v průběhu pěti let provedena symposia, jako je například

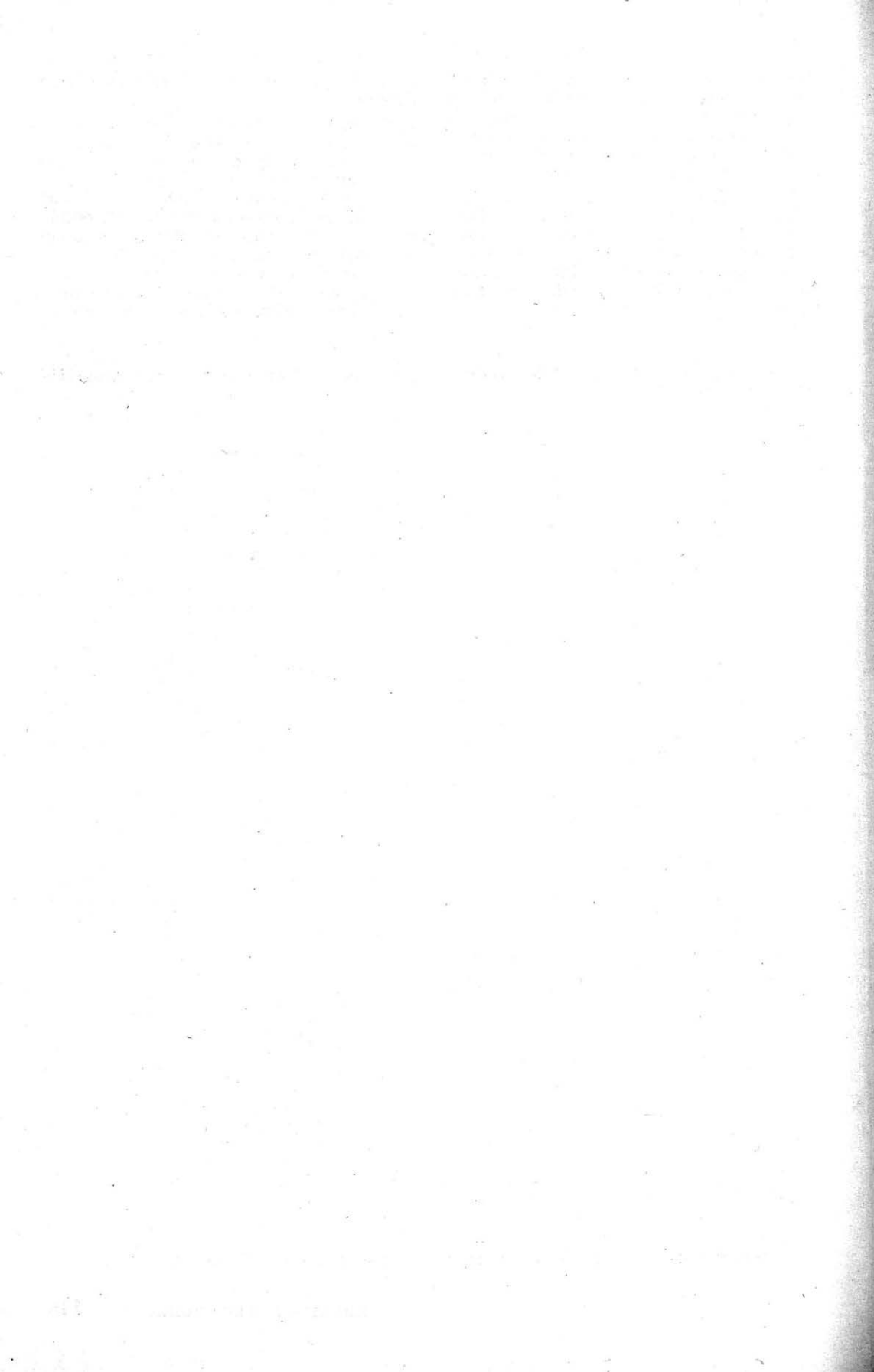
Racionální využití základních výrobních fondů v zemědělství, Ekonomická efektivnost mechanizace, Teoretické a praktické otázky systému ekonomických nástrojů v plánování a řízení zemědělství, Sociologické aspekty řízení zemědělství.

O pořádání příštích konferencí byl velký zájem a návrhy na pořádání konferencí ředitelů jsou již do roku 1973. Příští XI. konference se bude konat v Sofii začátkem října 1971 a hlavním bodem, který bude projednáván, bude *Proces integrace jako forma prohloubené specializace, koncentrace a modernizace zemědělství.*

zace, koncentrace a modernizace zemědělství.

X. vědecko-metodická konference ředitelů a představitelů vědeckovýzkumných ústavů ekonomiky zemědělství socialistických zemí i živý zájem o uspořádání dalších tří konferencí svědčí o účelnosti a výhodnosti těchto mezinárodních setkání, která přispívají nejenom k postupné integraci společné práce vědeckých institucí, zabývajících se zemědělskou ekonomikou, ale i ke spolupráci národních hospodářství zemí socialistického tábora.

Ing. Jaroslav Kunc, CSc., ředitel Výzkumného ústavu ekonomiky zemědělství a výživy v Praze

Alexandrov N. P.: Ekonomická reforma a její praktické uskutečňování v zemědělství SSSR	3
Bojev V.: Ekonomické páky a jejich využití ke zvyšování efektivnosti zemědělské výroby	11
Dumitru D., Jakobovič-Boldisor K.: Investice — nástroj všestranného rozvoje rumunského zemědělství	17
Ganev A.: Otázky ekonomického řízení zemědělství v Bulharské lidové republice	25
Kövari M.: Opatření ke zmírnění problému důchodů maďarských výrobních zemědělských družstev hospodářících v nepříznivých přírodních podmínkách	33
Márton J.: Ekonomické nástroje v oblasti zemědělství a výroby potravin v MLR	43
Rychlik T.: Problémy řízení polského zemědělství	57
Schiek H.: Nová opatření k dalšímu plánovitému utváření soustavy ekonomických pravidel v řízení a plánování zemědělství NDR od r. 1971	69
Sobotka L.: Teorie a praxe hospodářské reformy v zemědělství ČSSR	79
Szabó F.: Teoretické základy soustavy a praktické metody tvorby cen zemědělských výrobků v MLR	103
<i>Z vědeckého života</i>	
Ledl C.: K významnému jubileu profesora Loma	109
Kunc J.: K hlavním problémům řešeným na X. vědecko-metodické poradě ředitelů a představitelů vědeckovýzkumných ústavů ekonomiky zemědělství socialistických států	111
<i>Přílohy</i>	
Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství (Vývoj vlastních nákladů zemědělských výrobků v JZD v letech 1962—1969. Vývoj cen v zemědělství)	
Použití ekonomicko-matematických metod při řízení zemědělství (Některé problémy aplikace ekonomicko-matematických metod v zemědělství. Zahraniční zkušenosti výzkumu a praktické aplikace matematických metod v zemědělství)	

СОДЕРЖАНИЕ

Александров Н. П.: Экономическая реформа и ее практическое осуществление в сельском хозяйстве СССР (3). — Боев В.: Экономические рычаги и их применение при повышении эффективности сельскохозяйственного производства (11). — Думитру Д., Яковович - Болдисор К.: Капиталовложения — рычаг всестороннего развития румынского сельского хозяйства (17). — Ганев А.: Вопросы экономического управления сельским хозяйством в Народной Республике Болгарии (25). — Кевари М.: Мероприятия по решению проблемы доходов венгерских производственных сельскохозяйственных кооперативов, хозяйствующих в неблагоприятных природных условиях (33). — Мартон Я.: Экономические рычаги в области сельского хозяйства и производства пищевых продуктов в ВНР (43). — Рыхлик Т.: Проблемы управления польским сельским хозяйством (57). — Шиек Г.: Новые мероприятия по дальнейшему планомерному созданию системы экономических правил в управлении и планировании сельского хозяйства ГДР с 1971 г. (69). — Сobotka Л.: Теория и практика экономической реформы в сельском хозяйстве ЧССР (79). — Сабо Ф.: Теоретические основы системы и практические методы образования цен сельскохозяйственных продуктов в ВНР (103). — Из научной жизни — Ледл С.: Жизненный юбилей проф. Лома (109). — Купц Я.: О главных проблемах, раскрывавшихся на X научно-методическом совещании директоров и представителей научно-исследовательских институтов экономики сельского хозяйства социалистических стран (111).

П р и л о ж е н и я

Статистические обзоры о чехословацком и заграничном сельском хозяйстве (Развитие себестоимости сельскохозяйственных продуктов в ЕСХК в 1962—1969 гг. Развитие цен в сельском хозяйстве.)

Использование экономическо-математических методов при управлении сельским хозяйством (Некоторые проблемы применения экономическо-математических методов в сельском хозяйстве. Заграничный опыт научного исследования и практического применения математических методов в сельском хозяйстве).

CONTENTS

Alexandrov N. P.: Economic Reform and its Practical Introduction in Soviet Agriculture (3). — Boyev V.: Economic Levers and their Use for the Improvement of the Effectivity of Agricultural Production (11). — Dumitru D., Jakobovič-Boldisor K.: Investments - Instrument for an All-round Development of Rumanian Agriculture (17). — Ganev A.: Problems of Economic Management of Agriculture in the Bulgarian People's Republic (25). — Kövari M.: Measures Taken for the Reduction of the Acuteness of the Problem of Incomes in Hungarian Agricultural Production Co-operatives Farming under Unfavourable Natural Conditions (33). — Márton J.: Economic Instruments in the Field of Agriculture and Foodstuffs Production in the Hungarian People's Republic (43). — Rychlik T.: Problems of the Management of Polish Agriculture (57). — Schiek H.: New Measures taken for Further Planned Formation of the System of Economic Rules in Management and Planning in the Agriculture of the German Democratic Republic since the Year 1971 (69). — Sobotka L.: Theory and Practice of Economic Reform in the Agriculture of the Czechoslovak Socialist Republic (79). — Szabo F.: Theoretical Fundamentals of the System and the Practical Methods of the Formation of Prices of Agricultural Products in the Hungarian People's Republic (103). — *From the Life of Science*: Ledl C.: On the important anniversary of prof. Lom (109). — Kunc J.: On the main problems treated by the Tenth Scientific and Methodological Meeting of directors and representatives of scientific and research institutes for agricultural economics of socialist countries (111). — *Supplements*: Statistical reviews of agriculture in Czechoslovakia and in foreign countries (Development of prime costs of agricultural products in Unified Agricultural Co-operatives in the years 1962—1969. Development of prices in agriculture). — The use of economic-mathematic methods in farm management (Some problems of the application of economic-mathematic methods in agriculture. Foreign experience with research and practical introduction of mathematic methods in agriculture)

INHALT

Alexandrov N. P.: Ökonomische Reform und ihre praktische Realisierung in der Landwirtschaft der UdSSR (3). — Bojjev V.: Ökonomische Hebel und ihre Ausnutzung zur Effektivitätserhöhung der landwirtschaftlichen Produktion (11). — Dumitru D., Jakobovič-Boldisor K.: Investitionen - Instrument der allseitigen Entwicklung der rumänischen Landwirtschaft (17). — Ganev A.: Fragen der ökonomischen Leitung der Landwirtschaft in der Bulgarischen Volksrepublik (25). — Kövari M.: Maßnahmen zur Verminderung des Einkommenproblems bei den ungarischen landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften, die in ungünstigen Naturbedingungen wirtschaften (33). — Márton J.: Ökonomische Instrumente auf dem Gebiet der Landwirtschaft und Lebensmittelproduktion in der UVR (43). — Rychlik T.: Probleme der Leitung der polnischen Landwirtschaft (57). — Schiek H.: Neue Maßnahmen zur weiteren planmäßigen Gestaltung des Systems der ökonomischen Regeln in der Leitung und Planung der Landwirtschaft der DDR seit 1971 (69). — Sobotka L.: Theorie und Praxis der ökonomischen Reform in der Landwirtschaft der ČSSR (79). — Szabo F.: Theoretische Grundlagen des Systems und praktische Methoden der Preisbildung der landwirtschaftlichen Produkte in der UVR (103). — *Aus dem wissenschaftlichen Leben*: Ledl C.: Zum bedeutungsvollen Jubiläum des Prof. Lom (109). — Kunc J.: Zu den auf der X. wissenschaftlich-methodischen Beratung der Direktoren und Repräsentanten der wissenschaftlichen Forschungsinstitute der landwirtschaftlichen Ökonomik in sozialistischen Staaten gelösten Hauptproblemen (111). — *Beilagen*: Statistische Übersichten über die tschechoslowakische und ausländische Landwirtschaft (Entwicklung der Selbstkosten der landwirtschaftlichen Produkte in den LPG in den Jahren 1962—1969. Die Preisentwicklung in der Landwirtschaft). — Anwendung der ökonomisch-mathematischen Methoden in der Leitung der Landwirtschaft (Einige Probleme der Anwendung der ökonomisch-mathematischen Methoden in der Landwirtschaft. — Erfahrungen aus der Forschung und praktischer Applikation der mathematischen Methoden in der Landwirtschaft in Ausland)

Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá PNS — ústřední expedice tisku, administrace odborného tisku, Jindřišská ul. 14, Praha 1. Lze též objednat u každé pošty i poštovního doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje PNS — ústřední expedice tisku, oddělení vývozu tisku, Jindřišská 14, Praha 1. Vytiskl MfR, novinářské závody, n. p., závod 6, Lergerova 22, Praha 2.

POUŽITÍ EKONOMICKO-MATEMATICKÝCH METOD PŘI ŘÍZENÍ ZEMĚDĚLSTVÍ

Číslo 1-2 - 1971

NĚKTERÉ PROBLÉMY APLIKACE EKONOMICKO-MATEMATICKÝCH METOD V ZEMĚDĚLSTVÍ

Rozvoj národního hospodářství, jednotlivých odvětví i podniků je spojen se vzrůstající koncentrací a specializací výroby. Úspěšné a efektivní fungování výrobní sféry je podmíněno řadou kooperačních vztahů. Má-li být výroba v takovýchto podmínkách efektivní, nelze ji již dnes řídit pomocí stejných metod a prostředků, jakých bylo používáno ještě před poměrně krátkou dobou.

Obrovská složitost vztahů, které při řízení určitého úseku výroby a ekonomiky je nutno respektovat, jejich silná dynamika, tak příznačná pro současnou dobu — to vše klade na pracovníka, který příslušný úsek řídí, nebývalé nároky, přesahující v mnohém směru individuální možnosti a schopnosti jednotlivce. Je tedy zcela logické, že má-li řídicí pracovník svěřený úsek správně a cílevědomě řídit, musí mít k dispozici účinné metody a prostředky řízení. Samozřejmě musí být i on sám speciálně vybaven a vyškolen.

Lze říci, že tento závěr je dnes již obecně uznáván z hlediska nutnosti přípravy řídicích kádrů i vyvíjení nových vědeckých metod a prostředků řízení. Současně se však neustále přesvědčujeme o tom, že tento závěr je velmi často pomíjen při řešení praktických problémů spojených s řízením. Příčin je celá řada, přičemž jednou z nich je i dnes mnohde ještě nepochopení možností aplikace moderních metod řízení a plánování, především ekonomicko-matematických metod a moderní výpočetní techniky, a nedostatečné využívání jejich předností.

Časopis „Zemědělská ekonomika“ věnoval v posledních letech své přílohy otázkám teorie řízení a objasnění podstaty a teoretických základů nejdůležitějších z aplikovatelných matematických metod. Současné znalosti a zkušenosti s aplikací různých matematických metod při řešení nejrozmanitějších problémů umožňují přejít od výkladu matematických základů jednotlivých metod (která je dnes vedena v celé řadě kvalitních a různě zaměřených odborných publikací) k popisu a diskusí otázek a možností praktické aplikace jak jednotlivých dosud užívaných metod a algoritmů, tak jejich systémů či modifikací. To si klade za cíl i tato nová příloha „Zemědělské ekonomiky“. Domníváme se, že správnému pochopení takto zaměřené přílohy, kterou bude časopis „Zemědělská ekonomika“ uveřejňovat pravidelně po dobu nejbližších dvou let přispěje, jestliže alespoň stručně shrneme různé názory, chyby i výsledky uplynulého období.

NÁZORY A PŘÍSTUPY

Dosavadní zkušenosti s aplikací matematických metod a moderní výpočetní techniky při řešení jednotlivých problémů v oblasti zemědělství ukazují, že od počátku (tedy — pokud jde o čs. zemědělství — od doby zhruba před 6 až

7 lety), kdy se o tyto metody a jejich aplikaci začal zajímat širší okruh pracovníků výzkumu i praxe, byl jejich vývoj i aplikace provázen v podstatě dvěma směry. Někdy byly (resp. ještě jsou) tyto metody a technika považovány za prostředek téměř ideální, který okamžitě a bez velkého úsilí vyřeší během krátké doby veškeré problémy. Opakem pak byl názor zastávaný spíše praktiky, kteří s vědomím ohromné složitosti celého výrobního procesu a jeho faktorů pokládali aplikaci těchto metod spíše za módní záležitost, která z praktického hlediska nemá naděje na výraznější úspěch.

Oba tyto extrémní postoje jsou dnes již překonány. Jejich zastánci byli v té či oné míře přesvědčeni a svůj postoj korigovali. Pokud jde o názory na aplikaci těchto metod v současné době, setkáváme se již s názory více promyšlenými, vycházejícími především také již z určitých znalostí o možnostech těchto metod a samočinných počítačů.

Porovnáme-li dosažené výsledky s původními, výše uvedenými stanovisky, shledáváme, že ti, kteří pokládali užití matematických metod a samočinných počítačů v zemědělství za jakýsi automaticky působící všelék, byli rozhodně zklamáni. Ačkoliv byla v řadě ústavů a na vysokých školách vypracována velmi početná řada aplikací a modelů, určených pro řešení různých problémů na úrovni podnikové i nadpodnikové, matematické metody jako nástroj řízení a rozhodování do běžné praxe v širším měřítku nepronikly. Lze to považovat za důkaz či argument pro to, že se jednalo skutečně o módní záležitost, která je již sklizeň na se stolu? I tento názor byl a je nesprávný, stejně jako nekritické přeceňování těchto metod.

Především je třeba si uvědomit, že oba tyto názory vycházely obvykle z neznalosti metod samotných a jejich skutečných možností, nebo přesněji — tvořily se pouze na základě zkreslených, jednostranných informací, které otázku aplikace matematických metod v celé její složitosti nemohly postihnout.

Ačkoliv jsou oba uvedené názory ve svém posuzování aplikace matematických metod zcela protichůdné, mají jeden společný výchozí základ. Oba totiž vycházely z toho, že aplikací matematických metod se má něco nahradit. Nechyběly ani představy, že zavedením samočinného počítače a aplikací matematických metod bude nahrazena řada pracovníků. Není divu, že při takovémto pochopení cíle aplikace matematických metod se tyto staly pro řadu lidí (zcela zbytečně) strašákem, což ve svých důsledcích znamenalo, že byly spíše vítány informace hovořící o těchto metodách negativně, než aby bylo jejich aplikaci napomáháno.

Vzhledem k tomuto nesprávnému pochopení cíle a účelu aplikace matematických metod a moderní výpočetní techniky nemohla nalézt a také nenacházela snaha pracovníků vysokých škol a výzkumných pracovišť, kteří se problematikou těchto metod zabývali, příslušnou odezvu. Jejich snaha po praktické aplikaci zůstala obvykle omezena na poměrně úzký okruh pracovníků praxe, kteří o příslušnou metodu či model projevíli zájem a byli ochotni jeho praktickému ověření věnovat část svého volného času. Bylo zřejmé, že zavedení matematických metod do zemědělské praxe v širším měřítku není možné dosáhnout pomocí úzkého okruhu nadšenců, byť jejich snaha byla sebevětší, nýbrž že je nutné vytvořit celou síť spolupracovníků, kteří by jednak byli náležitě vyškoleni, jednak měli oficiální podporu a byli uznáváni jako specialisté.

Z iniciativy Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky v Praze bylo započato s budováním takovéto sítě a vyškolen poměrně značný počet ekonomů, kteří měli na jednotlivých výrobních zemědělských správách a okresních zemědělských sdruženích zastávat funkci programátorů. Současně poskytlo mi-

nisterstvo zemědělství a výživy v dané době dotací na výpočty prováděné pro zemědělské podniky tak, aby zemědělské podniky nemusely nést náklady výpočtu pro úlohy, jejichž řešení bylo často ve vývoji.

Skutečnost následujících let však ukázala, že toto institucionální řešení nepostačuje, pokud není plná podpora k aplikaci matematických metod účinně vyjádřena v požadavcích ústředních orgánů, a jejich prostřednictvím ve způsobu práce okresních řídících orgánů. V této době existovala již řada dílčích úloh, poměrně propracovaných tak, že postačujícím způsobem nahrazovaly např. výpočty některé části výrobně finančního plánu nebo umožňovaly efektivně sestavit základní část tohoto plánu jako celku.

Problém jejich aplikace zůstával otevřen z důvodů zcela jednoduchých. Zemědělský podnik si v období zpracovávání plánu, kdy jeho specialisté jsou plně vytíženi, nemohl zpravidla dovolit sestavovat příslušný model pro samočinný počítač, což samo o sobě, má-li být model kvalitně sestaven a mají-li jeho výsledky odpovídat skutečnosti, je práce kvalifikovaná a náročná. Nelze se tedy divit, že aplikace těchto úloh se i u jednotlivých podniků nesetkávala, až na některé výjimky, s velkým zájmem, protože podniky měly především povinnost vyplnit předepsané formuláře plánu, který nepředpokládal použití výsledků řešení uvedených modelů. Sestavení modelu, výpočet, rozbor a případná další manipulace byla z tohoto hlediska pouze práce navíc, kterou v příslušném období nebylo ani možno ve většině případů zvládnout. V některých případech, kdy přes náročnost práce na vlastním plánu řídící pracovníci některých podniků přesto přistoupili k sestavení modelu určité úlohy a jeho výpočtu na samočinném počítači, nebylo možno této činnosti věnovat patřičnou pozornost a proto výsledky nesplnily obvykle očekávání.

Dosud jsme ovšem věnovali pozornost pouze přístupu jednotlivých pracovníků k aplikaci matematických metod a modelů, přičemž jsme ponechávali stranou otázku, do jaké míry byly výsledky řešení jednotlivých modelů rozpracovány z hlediska jejich přímého zavedení do praxe. Celou problematiku aplikace těchto metod nelze samozřejmě zužovat pouze na otázku osobního zájmu nebo nezájmu pracovníků.

Přístup k aplikaci jednotlivých matematických metod a modelů byl totiž ovlivněn i tím, do jaké míry odpovídaly tyto modely potřebám praxe, zda se zabývaly problémy, jejichž řešení bylo a je pro příslušný podnik nebo nadpodnikový orgán zajímavé a efektivní.

V této souvislosti je nutno upozornit na neobyčejně důležitý problém, kterému nebyla v počátcích aplikace matematických metod věnována náležitá pozornost a jehož řešení je i dnes dosud neuspokojivé. Jde o otázku náročnosti přípravy dat, formální úpravu, jaká je požadována pro provedení výpočtů na samočinném počítači, a o náročnost rozboru a vyhodnocení získaných výsledků. Jejich důležitost a značný vliv na rozsah a kvalitu aplikace uvedených metod ukázaly již první zkušenosti s některými modely. Skutečnost, že od pracovníků zemědělských podniků bylo požadováno, aby nejen zpracovali po odborné stránce formulaci konkrétní úlohy, ale aby ji též po formální stránce příslušně upravili (přičemž tato úprava kladla značné nároky na přesnost a čas daného pracovníka, který neměl s podobnými činnostmi dosud žádné zkušenosti), byla jedním z důvodů, proč řada aplikací, ke kterým bylo původně přikročeno se značným zájmem, nebyla často ani dokončena.

Tento problém se v plné míře týká rovněž rozboru získaného řešení a výsledku vytištěného samočinnými počítači (úpravy příslušných tabulek apod.). Pracovníci, zvyklí na formální pravidla výstupu dat z počítače, si velmi často

neuvědomovali, jaké nároky kladou na pracovníky podniků, jestliže od nich požadují, aby se ve velmi krátké době a často kvůli jedinému modelu seznámili s řadou formálních pravidel. Porozumění výsledku výpočtu se stávalo často příliš komplikovaným. Ačkoliv výsledek obsahoval celou řadu velmi užitečných informací, které by za jiných okolností jistě vzbudily zájem pracovníků podniku, výstup z počítače nebyl natolik srozumitelný, aby jim umožnil těmto informacím snadno a rychle porozumět a jich využít. Tím se ztrácela jedna z podstatných výhod aplikace matematických metod, tj. poskytování kvalitnějšího a komplexnějšího souhrnu informací pro rozhodování a řízení.

Na základě těchto zkušeností bylo při vypracování některých modelů přikročeno k tzv. automatizaci přípravných prací spojených se sestavením modelu a k automatizaci usnadňující rozbor výsledku. Cílem bylo provést na samočinném počítači co největší část operací, spojených s přípravou a řešením určitého problému a rozбором výsledku. Tedy nikoliv jen vlastní výpočet určitou matematickou metodou, nýbrž i sestavení určité části výchozích podkladů, kontrolu formální a pokud možno i logické správnosti příslušné úlohy atd. Tím bylo dosaženo toho, že pracovníci podniku nebyli zatěžováni jen nepochopitelnými formálními úpravami, nýbrž mohli příslušnou konkrétní úlohu formulovat způsobem jim srozumitelným a známým, pokud možno shodným s dosavadními formálními zvyklostmi. Některé z takto automatizovaných modelů předpokládaly rovněž automatické doplnění údajů příslušnými normativy, které v počátečních aplikacích bylo rovněž nutno v každé jednotlivé úloze individuálně stanovit.

Podobně byla vyvíjena snaha při provádění změny ve výstupech ze samočinného počítače. Stále samozřejmějším požadavkem se stávalo textové označení údajů, které jsou ve výpočtu obsaženy, přehledná úprava výsledku tak, aby pracovník podniku nebyl nucen s již vytištěnými čísly znovu manipulovat (třídít je, přepočítávat, řadit apod.).

Tato úprava základních modelů do formy přístupné a snadno pochopitelné uživatelům je nezbytně nutná. Lze vyslovit názor, že teprve model, který je tak propracován, aby splnil alespoň do určité míry tyto požadavky, má naději na rozsáhlejší praktickou aplikaci. Pokud tomu tak není, je jeho zpracování a vyhodnocení do té míry ztíženo, že vlastní efekt aplikace je podstatně omezen, ne-li úplně zlikvidován. Na tomto principu přípravy modelů pro praktickou aplikaci se shodují jak uživatelé (pro které je nezbytnou podmínkou), tak pracovníci, kteří ve výzkumných ústavech a na vysokých školách tyto modely vyvíjejí s cílem co nejrozsáhlejší aplikace.

Bylo by však chybou se domnívat, že vzhledem k tomu, že se jedná „pouze“ o úpravu již věcně a matematicky formulovaného modelu, není tato záležitost žádným problémem. Byli bychom ve velkém omylu, kdybychom chtěli podceňovat rozsah a důležitost této etapy, která je vlastně mostem mezi vývojovou fází modelu či postupu aplikace určité metody a jejím zavedením do praxe.

Nemáme zde na mysli pouze otázku samotné pracnosti, ale též kvalifikace pracovníků, kteří ji provádějí. Jestliže pro úspěšné zavedení matematických metod a výpočetní techniky do zemědělské praxe je třeba důsledně tyto úpravy provádět, pak nelze předpokládat, že tuto poměrně rozsáhlou a speciální činnost možno zvládnout v rámci výzkumu, který vytváří základy pro jednotlivé modely a modifikace metod.

Hlavní překážkou v tomto směru je kapacita výzkumných pracovišť a profesní struktura jejich pracovníků. Rozpracování modelů ve výše uvedeném směru vyžaduje obvykle vypracování nebo modifikaci programů pro samočinné počítače, sestavení normativních matic a jejich uložení v paměti počítače a řadu

dalších činností, které vyžadují speciální znalosti především z oblasti programování a využívání samočinných počítačů.

Jestliže však má být aplikace všech již vypracovávaných i dalších modelů a metod úspěšná, pak po stránce formální bude nanejvýš účelné, aby automatizace přípravy dat, vypracování příslušných programů (jejichž struktura určuje ve svých důsledcích formální pravidla zápisu konkrétní úlohy pro řešení na samočinném počítači) byla prováděna pokud možno jednotně, aby směřovala a napomáhala vytváření určitého systému.

Je zřejmé, že po teoretické formulaci určitého modelu či metody a jejím základním ověření je nutné i zavedení tohoto modelu či metody do praxe v další etapě, ve které je třeba základní model rozpracovat s ohledem na existující možnosti a potřeby současné praxe. To znamená zároveň zajistit, resp. doporučit způsob naplnění modelu správnými informacemi a důsledně zabezpečovat jeho aplikaci do té doby, než se stane organickou součástí práce řídících pracovníků. Tato etapa nemá již charakter vlastního výzkumu, avšak její důležitost vyžaduje, aby byla jejímu zajištění věnována maximální pozornost a péče jak po stránce kádrové, tak finanční.

V dosavadním rozboru problematiky aplikace matematických metod v zemědělství jsme se zaměřili spíše na chyby a problémy, jejichž řešením jsme se v uplynulých letech zabývali. Jejich výčet a přehled však neznamena, že uplynulá etapa nepřinesla podstatné úspěchy a že přes uvedené nedostatky byla provedena řada úspěšných aplikací v praxi. I když dosud nedošlo k tak širokému používání matematických metod, jak bylo původně očekáváno a jak bychom považovali za správné, byly získány cenné zkušenosti. Výzkumná pracoviště a vysoké školy vypracovaly v uplynulém období celou řadu modelů a metod, které — vytvoříme-li podmínky pro praktické použití — dávají základ pro rychlý rozvoj této oblasti v příštích letech. Následující stručný přehled aplikovatelných modelů uvádí hlavní typy úloh i používaných metod. I když není a vzhledem k rámci tohoto příspěvku nemůže být vyčerpávající, ukazuje současně možnosti řešení problémů řízení a plánování pomocí matematických metod.

První aplikace matematických metod byly v oblasti řešení dílčích problémů plánování a řízení socialistických zemědělských podniků. Nejdříve byly ověřovány možnosti uplatnění známých standardních metod, zejména lineárního programování, strukturální analýzy a metod analýzy kritické cesty.

Nejširšího uplatnění dosáhla metoda lineárního programování, a to při řešení problémů zejména podnikové ekonomiky.

Jak známo, spočívá podstata lineárního programování v tom, že umožňuje výběr optimální kombinace určitých procesů (činností) z hlediska dosažení maximální nebo minimální hodnoty účelové funkce v souladu s určitými podmínkami, které jsou vyjádřeny v modelu soustavou rovnic a nerovností. Z tohoto hlediska se tato metoda ukazuje jako vhodná pro analýzu určitého systému a pro stanovení návrhu výrobních programů.

Přednost lineárního programování se projevuje zejména tehdy, je-li nutno při řešení problému brát v úvahu více omezujících podmínek, jako např. nemožnost překročení daných materiálových nebo finančních zdrojů, využití výrobních kapacit, splnění určitých agronomických nebo zootechnických zásad, a existuje-li možnost substituce mezi jednotlivými procesy (procesem může být např. výrobní postup, výrobní odvětví, určitá činnost, jako je prodej produkce nebo rozšíření výrobních prostředků apod.).

Algoritmus řešení modelů lineárního programování bere simultánně v úvahu veškeré faktory ovlivňující řešení, které jsou obsaženy v modelu, zatímco při použití tradičních plánovacích metod je nutné řešit tyto problémy postupně.

Současně je však třeba vidět i hranice použitelnosti této metody. Spočívají zejména v tom, že řešení úlohy předpokládá linearitu vztahů, která ve skutečnosti a zvláště v zemědělství dosti často neexistuje, a jednoznačné určení úrovně všech dat potřebných k řešení úlohy bez ohledu na to, zda je možné vycházet ze spolehlivých informací. Tak např. při stanovení hektarových výnosů pro budoucí období nelze nikdy s jistotou určit, jaké úrovně dosáhnou, poněvadž výnos je ovlivněn mnoha faktory, jejichž projev se nedá přesně určit. Nahodilost vnějších vlivů se v modelu lineárního programování nedá vyjádřit a z tohoto hlediska je také nezbytné kriticky posuzovat výsledek výpočtu.

Nejčastěji bylo v naší praxi uplatněno lineární programování při řešení optimální struktury výroby zemědělských podniků. Pro řešení této úlohy, která - co do svého rozsahu - se liší podrobností členění odvětví zemědělské výroby podniku, formulací omezujících podmínek a účelovou funkcí, bylo vypracováno několik typů modelu. V podstatě jsou však obsahově shodné, neboť zobrazují materiálové vztahy mezi výrobními odvětvími, které existují ve výrobním procesu a vyjadřují závislost mezi vkladem prostředků a požadovanou produkcí. Účelovou funkcí těchto modelů je nejčastěji buď maximalizace hrubého nebo čistého důchodu anebo minimalizace nákladů nebo potřeby živé práce.

Jelikož se jedná o statické modely, eliminuje se faktor času a význam výsledku výpočtu spočívá zejména v tom, že se stanoví výhledová struktura výroby zemědělského podniku, z které se dá vycházet při určování budoucí specializace podniku. Z normativní povahy metody lineárního programování vyplývá, že řešením modelu se získají informace, jak by se měl formulovat výrobní program v určité budoucí etapě, aby bylo dosaženo maxima (nebo minima) hodnoty účelové funkce.

Při praktické realizaci výsledků řešení vzniká však řada problémů. Výpočtem byla určena struktura zemědělské výroby, která odpovídá extrémní hodnotě účelové funkce, což znamená, že je optimální z hlediska obsahu modelu. Avšak skutečnost není totožná s modelem proto, že při modelování nutně vybíráme ze skutečnosti jen ty prvky, které jsou podstatné pro řešení dané úlohy, a vyjadřujeme jen ty vztahy, které jsme schopni kvantifikovat. Zjednodušujeme i charakter vztahů tím, že v modelu lineárního programování vyjadřujeme jen lineární vztahy.

Při řešení úlohy pro budoucí období nemáme k dispozici spolehlivé informace týkající se budoucnosti a vycházíme proto z více či méně přesných odhadů. Řešení je tedy optimální jen pro ten případ, kdy ve skutečnosti budou všechny ukazatele totožné s údaji v modelu. Nejedná se proto o absolutně platné optimum, ale pouze o optimum podmíněné splněním všech předpokladů výpočtu. Realizace programu podle takového výpočtu je v důsledku toho nejen podmíněna předpokládanou účinností produkčních faktorů, ale i velmi náročná na úroveň řízení, které by muselo zabezpečit přesné dodržení všech norem, obsažených v modelu.

Za nejzávažnější nedostatek modelu je však třeba považovat jeho statický charakter, který splňuje pouze jednu stránku plánování, a to určení cíle. Neméně důležitou součástí tvorby plánu je však také stanovení prostředků, které vedou k cíli. Statický model není schopen vyjádřit vazbu mezi současným a budoucím stavem, neřeší budoucí stav z hlediska možnosti jeho dosažení. Z hlediska dynamiky reprodukčního procesu lze také kritizovat formulaci účelových

funkcí v těchto modelech, které směřují pouze k dosažení určitého maximálního efektu v řešené etapě, aniž by zaručovaly předpoklady pro úspěšný rozvoj reprodukčního procesu v období, které bude následovat po uplynutí plánovaného období (např. správným rozdělením vypočteného hrubého důchodu na spotřebu a akumulaci, nezbytnou pro rozšíření výrobních fondů apod.).

Tímto kritickým rozbořením modelů lineárního programování, které řeší optimální strukturu výroby zemědělského podniku, nemá být popřen význam aplikace této metody. Jde o to, nalézt správný způsob jejího využití, který spočívá zejména v tom, použít řešení modelu jako nástroj hlubší analýzy podmínek výroby, nespokojit se řešením jedné varianty modelu se záměrem, že bude akceptována jako směrnice pro utváření výrobního programu. Lineární programování jakožto analytická metoda skýtá možnost získání kvalitativně dokonalejších informací pro rozhodování, pokud se pro tento záměr využívá. V tomto směru je také na vysoké škole zemědělské v Praze dále rozvíjen výzkum a bylo již dosaženo dobrých výsledků, které přispívají k obohacení a rozšíření praktických aplikovatelných modelů.

Jako přímý podklad pro rozhodování může sloužit tato metoda při řešení jednodušších problémů, např. **stanovení optimální skladby krmné dávky**.

Model, který byl pro tento účel vypracován, vychází z principu, že krmná dávka musí poskytnout takové množství živin, jaké odpovídá určité užítkovosti; existuje však v určitém rozpětí možnost záměny jednoho krmiva druhým. Modelem lineárního programování se dá tento princip velmi dobře zobrazit.

Úloha je formulována takto: V zemědělském podniku jsou určité stavy zvířat jednotlivých chovů, na kterých je požadována pro plánované období (např. pro zimní měsíce) určitá produkce.

Podle plánované produkce se určuje požadované množství živin v denní krmné dávce. Dále se určí, z jakých krmiv se krmná dávka jednotlivých kategorií a chovů zvířat má skládat. K dispozici je však pro plánované období pouze omezené množství jednotlivých krmiv. Cílem řešení úlohy je nalézt takovou kombinaci krmiv, která splňuje požadované podmínky (množství živin v krmivech, jejichž spotřeba se pohybuje v mezích určitých intervalů). Minimální požadavek živin odpovídá spodní hranici plánované produkce. Pokud je disponibilní zásoba krmiv větší, než je požadavek na krytí potřeby krmiv pro minimální hranici produkce, umožňuje řešení modelu určit, pro které kategorie zvířat je nejvíce efektivní zvyšovat krmnou dávku.

Kritériem rozhodování, které vyjadřuje účelová funkce, je získání maximálního efektu ve zvýšení krmné dávky. Maximalizuje se přírůstek produkce na jednotku dodatečného vkladu krmiv. Model je řešen natolik podrobně, že se dá respektovat i nelinearita vztahů, která existuje mezi přírůstkem vkladu krmiv a přírůstkem produkce. Stanoví se nevelké intervaly spotřeby krmiv, v jejichž mezích se dá předpokládat přibližná linearita vztahu. Odstupňováním spotřeby krmiv se takto dá dosáhnout toho, že vztahy mezi vkladem krmiv a produkcí, vyjádřené v modelu, odpovídají zhruba skutečným vztahům. Výsledkem řešení je krmná dávka pro jednotlivé kategorie zvířat, která z hlediska konkrétní situace podniku je pro určitou etapu krmení optimální. Řešení modelu poskytuje takto informace o optimálním rozdělení omezených zásob krmiv z hlediska maximálního finančního efektu z prodeje živočišných produktů.

Pro praktickou aplikaci této metody při řešení uvedeného problému musejí však být splněny tyto hlavní předpoklady:

1. Je třeba zjišťovat obsah živin v krmivech, které se v praxi značně odchyľují od tabulkových hodnot.

2. Je třeba zabezpečit přesné odměřování jednotlivých komponentů krmné dávky.

3. Je nutno dodržovat ostatní zootechnické zásady při ošetřování zvířat, které vytvářejí optimální podmínky pro zužitkování krmiv a tím pro dosažení takové produkce, která odpovídá spotřebě živin.

Na tomto příkladu aplikace metody lineárního programování se ukazuje, že každá (a tedy i tato) přesnější metoda plánování vyžaduje nutně také dokonalejší řízení, že klade vyšší nároky na vedoucí pracovníky, v jejichž rukách je realizace plánu.

Úlohou podobného typu je výpočet optimální struktury krmivové základny.

Pomocí modelu lineárního programování je řešená struktura osevních ploch pícnin a krmných plodin s cílem dosáhnout na dané výměře maximální produkci bílkovin. Vychází se z předpokladu, že při zpracování plánu se nejdříve stanoví rozsah tržní produkce rostlinné výroby a tomuto rozsahu odpovídající výměra se odečte od celkové výměry zemědělské půdy. Zbývající plocha je určena pro výrobu krmiv pro plánované stavy zvířat. Lineárním programováním lze nalézt optimální rozdělení této výměry na osevní plochy jednotlivých krmných plodin. Účelová funkce vyjadřuje množství bílkovin obsažených v jednotlivých plodinách a dosažením její maximální hodnoty se získá výsledek výpočtu, který udává rozsah osevních ploch jednotlivých krmných plodin. Podle této metodiky bylo prováděno několik set výpočtů v zemědělských podnicích, které ukázaly možnosti zvýšení výroby bílkovin vhodnou kombinací krmných plodin.

V oblasti plánování mechanizačních prostředků v zemědělském podniku byly vyvinuty dva typy modelů lineárního programování:

1. Model pro výpočet optimální struktury strojně traktorového parku.

Tento model řeší úlohu, jaké by mělo být optimální vybavení zemědělského podniku mechanizačními prostředky. Vychází se z dané struktury výroby podniku a z různých variant technologických postupů jednotlivých odvětví rostlinné výroby. Ve výchozí situaci má podnik určitý strojně traktorový park, který má být plně využit, a uvažuje o různých možnostech jeho doplnění dalšími stroji. Disponuje určitými investičními prostředky a zná možnosti získání úvěrů pro jejich doplnění.

Modelem se hledá odpověď na otázku, jaké stroje pořídit, aby bylo zaručeno jejich efektivní využití. Proto musí model obsahovat ukazatele nasazení strojů na jednotlivých operacích v časovém sledu, který odpovídá průběhu polních prací. Pořizování nových strojů vyplývá z porovnání potřeby práce jednotlivých strojů s danou kapacitou a indikuje chybějící kapacitu, jež má být doplněna nákupem nových strojů.

Druhá varianta řešení této úlohy spočívá v tom, že se umožňuje též změna struktury výroby tak, aby svou koncentrací zaručovala optimální využití kapacity strojů. V tomto pojetí se úloha rozšiřuje na řešení specializace výroby podniku nejen z hlediska efektivnosti produkce, ale též z hlediska efektivnosti využití mechanizačních prostředků.

2. Model pro výpočet optimálního využití strojně traktorového parku v určité etapě polních prací.

Úkolem tohoto modelu je stanovit pro určité období sezónních prací (např. pro jarní práce, žně, podzimní práce) způsob nasazení strojů. Vychází se z dané struktury osevních ploch a daného stavu strojně traktorového parku. V modelu se podrobně popisuje časový sled jednotlivých operací, které je nutno provést v průběhu určitého omezeného časového období. Tyto údaje vyjadřují požadavky na jednotlivé druhy strojů. Proti nim se staví kapacita jednotlivých strojů, odvozená od jejich výkonnosti. U jednotlivých operací existují možnosti substituce některých typů traktorů. Hledá se řešení, které uspokojuje požadavek v objemu prací a které nepřekročí disponibilní kapacitu strojně traktorového parku. Princip řešení úlohy se zakládá na aplikaci distribuční metody nebo simplexové metody LP. Účelovou funkcí je minimalizace spotřeby času (v zájmu maximálního zkrácení celé etapy) nebo minimalizace nákladů.

Uvedené typy modelů jsou teoreticky dobře propracovány, avšak jejich uplatňování v praxi naráží na současné podmínky na obtížnost splnění předpokladů, obsažených ve formulaci úlohy. Jedním z podstatných předpokladů realizace úlohy je respektování zastupitelnosti strojů v jednotlivých pracovních operacích podle

jejich časové návaznosti. Tento předpoklad vyžaduje stanovení poměrně krátkých časových úseků, což však v podmínkách našich mnohaodvětvových podniků znamená značné rozšíření modelů, které může narazit na kapacitu počítače, anebo které znamená podstatné prodloužení doby výpočtu a tím zvýšení nákladů na výpočet.

Další problémy vznikají v důsledku disproporcí mezi cenami mechanizačních prostředků a jejich ekonomickým přínosem pro zvyšování rentability zemědělské výroby. Při současné úrovni cen strojů se neprojevuje z ekonomického hlediska jejich rozšíření použití očekávaným snížením vlastních nákladů. Je proto problematické vyjádření jejich efektivnosti v modelu. Efektivnost uplatnění dokonalejší technologie výroby použitím nového stroje by se měla projevit úsporou živé práce a tím i snížením nákladů. Znamená-li však pořízení nového stroje růst nákladů, nemůže se při řešení úlohy lineárního programování, kde účelová funkce minimalizuje náklady, prosadit do řešení. Ve statickém modelu se navíc tato problematika komplikuje tím, že model nezobrazuje dynamiku procesu tvorby a použití investičních prostředků, jeví se disproporce mezi vynaložením finančních prostředků v krátké lhůtě a dlouholetou návratností investic.

Dynamika a časová návaznost jednotlivých operací se dá dobře respektovat při řešení úloh metodami síťové analýzy. Byl vyvinut model podle metody CPM (kritické cesty) vhodný pro plánování sezónních polních prací.

Princip této metody spočívá v tom, že provádí analýzu časového průběhu určité akce (např. provedení žňových prací je chápáno jako akce), která má proběhnout za určitou danou dobu, a vybírá činnosti, na jejichž včasném provedení závisí dodržení termínu ukončení celé akce. Jedná se o grafickou metodu, poněvadž modelem je graf, který znázorňuje návaznost jednotlivých operací. Pro každou operaci je určena minimální a maximální lhůta, ve které se může vykonat. Řešením modelu se vypočítávají časové rezervy jednotlivých operací a stanoví se operace, které nemají časovou rezervu anebo nejmenší rezervu. Z tohoto důvodu jsou považovány za kritické, poněvadž každé prodloužení u nich ohrožuje dodržení konečného termínu.

Použití této metody pro řízení sezónních prací má několik výhod. Již před výpočtem, která spočívá v konstrukci grafu průběhu operací, vede k důkladnému promyšlení sledu jednotlivých operací, k podrobné analýze technologie a organizace práce.

Kostru grafu tvoří časová síť, do které se zakresluje všechny operace, které je třeba provádět na jednotlivých honech. Pro každou operaci se stanoví, jakými mechanizačními prostředky bude prováděna a jaké jsou nároky na ruční práce. Týká-li se model např. žňových prací, zobrazuje se graficky sled prací a přesuny sklizňových strojů z jednoho honu na druhý. Z řešení úlohy lze pak vyčíst, kterým operacím bude třeba věnovat největší pozornost, neboť podle výpočtu leží na tzv. kritické cestě.

Je však nutno poukázat na to, že řešení zůstává v platnosti pouze tehdy, jsou-li dodrženy podmínky, z nichž se vycházelo při zadání úlohy, to znamená, nemění-li se technologický sled prací a dodržují-li se u jednotlivých operací zadané lhůty, případně překročí-li se pouze v mezích vypočítaných časových rezerv. Dojde-li k porušení některých z těchto podmínek, je třeba od tohoto okamžiku přepočítat celou úlohu.

V tomto požadavku spočívají hlavní příčiny obtížnosti praktické aplikace. Bylo by třeba vyřešit operativní komunikaci s výpočetním střediskem, aby v případě potřeby přepočtu úlohy vedení podniku získalo okamžitě nové řešení. Za takových podmínek by se stala uvedená metoda dobrým pomocníkem při řízení sezónních prací.

Výzkum se zaměřil též na vypracování metodiky pro automatizaci zpracování ročního výrobně finančního plánu zemědělského podniku.

Hlavním článkem této metodiky je maticový model, zpracovaný podle principů metody strukturální analýzy a její modifikace, kterou navrhl dr. Pichler pro potřeby podnikového plánování v chemickém průmyslu NDR.

Model tvoří soustavu matic, které vyjadřují kvantitativní vztahy mezi jednotlivými odvětvími zemědělské výroby a vztah mezi prostředky vloženými do vý-

robního procesu a získanou produkcí. Jedná se v podstatě o bilanční metodu, o řešení dvou soustav rovnic:

1. Soustavou rovnic rozdělení produkce se vypočítává podle první varianty řešení úlohy objemu celkové produkce jednotlivých odvětví jakožto suma množství produktů, spotřebovaných ve výrobním procesu (meziprodukt) a konečné produkce (tj. část celkové produkce, kterou lze buď prodat — tržní produkce — nebo převést do zásob pro příští rok — zásoba vlastních krmiv a osiv). Podle druhé varianty řešení úlohy se vypočítává konečná produkce v závislosti na zadané celkové produkci po odečtení meziproduktu. Touto soustavou rovnic se zabezpečuje rovnovážný stav mezi rostlinnou a živočišnou produkcí tak, aby objem tržní produkce nebyl na úkor krytí potřeb reprodukčního procesu.

Druhou skupinu bilančních rovnic, která tvoří obsah přiřazených matic, se vypočítává potřeba pořízení materiálů v souladu s rozsahem odvětví zemědělské výroby, dále požadavky na živou práci, na kapacitu podniku zejména z hlediska omezené výměry zemědělské a orné půdy.

2. Soustava nákladových rovnic vyjadřuje strukturu přímých nákladů výroby jednotlivých výrobních odvětví a jejím řešením se vypočítávají přímé náklady na jednotku produkce.

Hlavní předností uvedené metodiky je možnost řešení několika variant plánu při použití jediného souboru údajů, které jsou obsaženy v modelu jakožto koeficienty výnosů a nákladů na jednotku výrobní základny. Změnami požadavků, vyjádřených buď konečnou nebo celkovou produkcí, lze analyzovat možnosti výroby podniku z hlediska disponibilních výrobních zdrojů podniku i z hlediska rentability produkce.

Vzhledem k tomu, že byl vypracován speciální program, který umožňuje sestavit matici přímo v počítači, zjednodušuje se příprava výchozích podkladů a dochází tak k úspoře práce při řešení modelu.

Základní podmínkou pro praktickou aplikaci je vytvoření reálné normativní základny v jednotlivých podnicích, která odpovídá progresivním technologickým postupům, uplatňovaným ve specifických podmínkách podniku. Předpokladem široké aplikace je dále uznání tohoto způsobu řešení výrobně finančního plánu (VFP), což znamená, aby řídicí orgány považovaly tento způsob sestavení VFP a jeho přepis z počítače za rovnocenné s vyplňováním dosud žádaných formulářů VFP, které z hlediska navrhované metodiky se pak stávají zbytečnými.

Uvedeným modelem se však neřeší kompletní roční plán. Jsou nutné určité samostatné výpočty před sestavením maticového modelu, aby bylo možné jeho naplnění reálnými údaji. Pro některé z těchto výpočtů lze rovněž využít dalších matematických modelů.

Jedním z nich je model pro výpočet obratu stáda skotu a prasat.

Aplikací tohoto postupu lze sledovat vývoj stáda v průběhu několika let, zkoumat vliv rozhodnutí příslušného odpovědného pracovníka na vývoj reprodukce stáda a z analýzy řešení různých variant vyvozovat konkrétní závěry pro stanovení ukazatelů plánu. Z výsledků výpočtu tohoto modelu vyplývají pak ukazatele pro stanovení úrovně stavů zvířat v modelu VFP.

Také metodika pro výpočet optimální krmné dávky, kterou jsme se již dříve zabývali, najde uplatnění při zpracování modelu VFP. Podle ní se dají vypočítat koeficienty spotřeby krmiv, které se dosadí do modelu VFP.

Na způsobu zpracování VFP se dá názorně prokázat výhodnost řešení komplexního problému pomocí modelů různého typu. Je také třeba odpovědět na otázku, zda uvedený postup vyhovuje z hlediska získání optimálního plánu, zda by nebylo výhodnější místo metody strukturální analýzy aplikovat metodu lineárního programování, která dává optimální řešení.

Zajisté je žádoucí zvolit takovou metodu řešení plánu, která skýtá optimální řešení. Avšak roční plán funguje v návaznosti na pětiletý plán, jehož hlavním posláním je stanovit vývoj struktury podniku, která nemůže být uspokojivě vyřešena ročním plánem. Z tohoto hlediska je navržená bilanční metoda vyhovující, jestliže ukazatele struktury výroby podniku budou odvozeny z řešení pětiletého plánu.

Problematika využití matematických metod při zpracování perspektivního (pětiletého) plánu zemědělského podniku byla proto rovněž výzkumně řešena a navržen postup jeho zpracování soustavou modelů.

Vzhledem k složitosti této problematiky, která spočívá nejen v rozsahu a kvalitativně diferencované problematice, ale zejména v požadavku vyjádřit dynamiku vývoje reprodukčního procesu, ukázalo se nezbytným rozčlenit komplexní úlohu perspektivního plánování na dílčí problémy a podle povahy problémů volit odpovídající metody řešení.

V soustavě modelů perspektivního plánu byly uplatněny mimo dosud popsaných metod též metoda MODS, metoda rekursivního programování a dynamického programování.

Společným rysem těchto posledních tří metod je jejich dynamický charakter. Metoda MODS (modelování dynamických systémů) byla aplikována při řešení technologických procesů jednotlivých odvětví rostlinné a živočišné výroby za účelem zkoumání různých variant vývoje.

Metody rekursivního programování a dynamické lineární programování se uplatnily při řešení globálního modelu reprodukčního procesu, který vyjadřuje podrobně proces tvorby a rozdělení výnosu hospodaření podniku a je nástrojem pro řešení plánu investiční činnosti.

Aplikace této soustavy modelů pro řešení perspektivního plánu v zemědělských podnicích je obtížnější než v případech, kdy se jednalo o jednotlivé modely, řešící dílčí problémy. Předpokládá již kvalitativní změnu ve způsobu plánování a řízení podniku, poněvadž je realizací komplexního uplatnění dokonalejších metod nejen z hlediska formálního řešení, ale i z hlediska obsahového pojetí plánovací činnosti. Soustava modelů je řešena tak, aby perspektivní plán měl přímou vazbu na roční prováděcí plány, kterými se realizují jednotlivé roční etapy perspektivního plánu. Po uplynutí roční etapy dochází ke konfrontaci s výchozí situací následující etapy perspektivního plánu, k jejímu zpřesnění v závislosti na skutečnosti. Navržený systém představuje tedy modelování kontinuálního procesu plánování. Realizace tohoto záměru však vyžaduje určité změny v systému evidence a předpokládá vyřešení automatizace zpracování dat, potřebných pro výpočet modelů. Lze předpokládat, že touto cestou najdou v budoucnu matematické metody a výpočetní technika plné uplatnění v řídicí činnosti.

VÝHLED A VÝVOJ

V posledním období se výzkum aplikace ekonomicko-matematických metod v oblasti řízení a plánování zemědělství zaměřuje stále více na řešení problémů z hlediska systémového přístupu. Dosud převládající typ modelů, charakterizovaný zpravidla tím, že se jednalo o určitou standardní matematickou metodu, již bylo použito k řešení konkrétního věcného problému, je posuzován

z hlediska možného spojení těchto dílčích modelů v určitý systém, tedy určitý celek, zahrnující dostatečně podrobně obsáhlejší část určité problematiky, ať již jde o problematiku podniku nebo nadpodnikové sféry.

Tento nový rys, který se v posledních letech zřetelně projevuje i ve výzkumných pracích a tendencích vývoje aplikací v dalších socialistických zemích (především NDR a SSSR), je současně spojen s vytvářením zcela nových algoritmů a metod. Do nedávné doby poměrně úzký okruh prakticky aplikovaných metod se rychle rozšiřuje. Původně používané standardní programy jsou modifikovány, doplňovány s ohledem na rostoucí potřeby, vyvolané snahou po komplexním přístupu k řešení problémů plánování a řízení zemědělské výroby a ekonomiky.

V dosavadních aplikacích matematických metod nebyla řešena otázka informací, kterých pro konstrukci modelů je třeba, vzhledem na tok informací v celém zemědělství, nýbrž izolovaně pro potřebu daného modelu. Tato cesta byla v dané etapě schůdná (vzhledem k izolovanosti jednotlivých aplikací) a konec konců i nutná, neboť jednotný tok informací dosud neexistuje. Vývoj výzkumu v oblasti aplikace matematických metod však ukazuje, že v následujících letech bude značná pozornost věnována vytváření systému modelů. Některé podněty obsahují již uzavřené výzkumné práce, kde jsou otázky tvorby systému modelů (např. pro perspektivní plánování podniku) diskutovány. V úzkém vztahu k tomuto vývoji je i otázka informací, a to nejen informací bezprostředně potřebných pro jednotlivé modely, ale veškerých informací, nutných pro řízení a plánování celého odvětví i jednotlivých podniků. V posledních letech se začíná řada výzkumných pracovišť touto problematikou intenzivně zabývat. Jsou zkoumána různá hlediska a lze předpokládat, že v následujícím období bude problém jednotného toku informací a jeho automatizace jedním ze základních problémů, na které bude soustředěna pozornost nejen výzkumných pracovníků, ale i řídicích pracovníků všech stupňů řízení, kteří budou nedostatky současného způsobu zjišťování a zpracování i uchovávání informací stále více pocítovat.

Jak ukázal velmi stručný předchozí rozbor dosavadního vývoje aplikací matematických metod v praxi, je nezbytně nutné se zabývat intenzivně problematikou praktické aplikace těchto metod, otázkami a problémy jejich širokého využití v podnikové i nadpodnikové sféře. V příštích letech bude třeba věnovat těmto otázkám zvýšenou pozornost, mimo jiné i z toho důvodu, že dosavadní shodnost úloh řešených pomocí matematických metod s běžnými dosud řešenými problémy (sestavení krmné dávky, plán hnojení apod.) nebude při vytváření systému modelů plně zachována, neboť jednotlivé úseky celé problematiky budou často formulovány odlišně od dosavadního pojetí, a proto jejich ověřování bude náročnější a složitější.

Účelem této úvodní studie nové přílohy „Zemědělské ekonomiky“ nebylo podat přehled o všech dosud vyřešených problémech pomocí matematických metod, ale především ukázat na překážky, jež stojí dosud v cestě široké aplikaci těchto metod a nastínit vývojovou tendenci, která směřuje od řešení dílčích problémů, řešených standardními metodami, k vytváření komplexních systémů modelů, využívajících rozsáhlého metodického aparátu, schopného co nejlépe vyjádřit složitost procesů, charakteristickou pro zemědělskou výrobu.

Cílem přílohy, kterou časopis Zemědělská ekonomika bude pravidelně zařazovat, bude informovat široký okruh čtenářů o pracích, vyřešených úkolech, teoretických a metodických poznatcích a praktických aplikacích z oblasti aplikace ekonomicko-matematických metod v zemědělství. Příspěvky přílohy budou

koncepovány tak, aby v otázkách praktické aplikace umožnily čtenáři učinit si podrobnou představu o dosahu, postupu a významu příslušného modelu či metody, v otázkách teoretických bude cílem poskytnout přehled o problémech, kterými se zabývá výzkum.

Takto zaměřená příloha má přispět nejen k rozšíření znalostí řídicích pracovníků v tomto směru, ale ukázat jim především přednosti i předpoklady pro používání nových nástrojů vědeckého řízení a plánování.

Ing. Jindřich Kun dr á t, CSc., vědecký redaktor přílohy, ing. Erna Sey k o r o v á, CSc., ing. Jaroslav H i r š, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, Praha 2

ZAHRANIČNÍ ZKUŠENOSTI VÝZKUMU A PRAKTICKÉ APLIKACE MATEMATICKÝCH METOD V ZEMĚDĚLSTVÍ

Pro současnou etapu vývoje vědeckotechnické revoluce ve vyspělých průmyslových státech je příznačné pronikání moderní výpočetní techniky do všech oblastí hospodářské, řídicí a vědecké činnosti. Využití matematických metod a samočinných počítačů výrazně ovlivňuje rozvoj všech vědních oborů, urychluje proces poznání a vyvolává kvalitativní změny v metodách řídicí činnosti.

Rozsah uplatnění matematických metod v jednotlivých zemích a oborech závisí bezprostředně na technické úrovni a počtu samočinných počítačů, na úrovni znalosti problematiky v jednotlivých oborech z hlediska požadavků použití nového metodického aparátu při jejich řešení i na podmínkách praktické aplikace.

V důsledku toho jsou dosud značné rozdíly v úrovni uplatnění výpočetní techniky jak mezi průmyslově vyspělými kapitalistickými a socialistickými státy, tak mezi jednotlivými obory.

Všeobecně se rozvíjí využití výpočetní techniky v zemědělství pomaleji než v průmyslu zejména pro specifičnosti organizace zemědělské výroby, složitost problémů a obtížnost podmínek praktické aplikace.

Přesto je zřejmá tendence také v zemědělství stále více využívat matematické metody a samočinné počítače. V první řadě při řešení ekonomických a organizačních problémů, méně dosud při technických výpočtech. Potřeba jejich využití vyplývá z narůstající složitosti řízení zemědělství v důsledku postupné integrace zemědělské výroby s mnoha průmyslovými odvětvími.

Vytvořením zemědělsko-průmyslového komplexu a prohlubující se dělbou práce vznikají nové vztahy mezi zemědělskou výrobou a průmyslem, který přebírá úlohy předvýrobního stádia zemědělské výroby, a mezi zemědělstvím a zpracovatelským průmyslem. Tyto změny vyvolávají řadu nových problémů v řízení zemědělství jakožto odvětví i jednotlivých podniků; mění se kvalita rozhodování jak z hlediska komplexnosti problémů, tak z hlediska potřeby pružného reagování podniků.

Roste potřeba informací i nároky na jejich včasnou disponibilitu a vzniká tak situace, kdy je nezbytná pomoc samočinných počítačů.

Proces specializace a koncentrace zemědělské výroby, který probíhá ve všech vyspělých státech, zvyšuje nároky na centrální řízení. Zpracování prognóz dlouhodobého vývoje odvětví zemědělské výroby je nezbytným článkem řešení národohospodářských výhledů a stává se jednou z hlavních oblastí uplatnění výpočetní techniky v socialistických i kapitalistických státech. Odlišné jsou problémy aplikace matematických metod v zemědělských podnicích, jak vzhledem k podstatně vyšší koncentraci zemědělské výroby v podnicích většiny socialistických zemí, tak vzhledem k odlišnému ekonomickému a společenskému systému.

Cílem tohoto článku je ukázat, jakých výsledků bylo ve výzkumu uplatnění matematických metod a výpočetní techniky zejména v socialistickém zemědělství dosaženo a za jakých podmínek se organizuje jejich zavádění do praxe, jaké jsou zkušenosti z mezinárodní spolupráce a další výhled v této oblasti.

VÝSLEDKY VÝZKUMU VYUŽITÍ MATEMATICKÝCH METOD V ZEMĚDĚLSTVÍ SOCIALISTICKÝCH ZEMÍ

První etapu výzkumné činnosti v oblasti využití matematických metod lze charakterizovat jako období, ve kterém se vytvářejí v rámci výzkumných ústavů zemědělské ekonomiky samostatná oddělení nebo skupiny vědeckých a výzkumných pracovníků, převážně zemědělských ekonomů, kteří se začínají zabývat studiem ekonomicko-matematických metod a ekonomické kybernetiky a zkoumat možnosti jejich uplatnění při řešení problémů ekonomiky a organizace socialistického zemědělství.

Výzkum se orientuje nejdříve na zkoumání možností aplikace lineárního programování a metody meziodvětvové bilance pro účely analýzy a plánování reprodukčního procesu v zemědělství.

Ve všech zemích jsou řešeny zejména modely lineárního programování pro optimalizaci výrobní struktury zemědělských podniků, optimalizaci krmivové základny a využití krmiv, optimální struktury strojné traktorového parku, využití hnojiv apod. Pro makroekonomickou oblast se řeší modely optimálního rozmístění zemědělské výroby na území státu (SSSR, ČSSR), rozmístění plánu nákupu zemědělských výrobků (SSSR), strukturální modely meziodvětvové bilance pro analýzu reprodukčního procesu odvětví zemědělské výroby (MLR, NDR).

Výzkum se dále zaměřuje na uplatnění metod síťové analýzy (CPM, PERT) pro řízení sezónních prací v zemědělském podniku (ČSSR, NDR, PLR, MLR) a meziodvětvové bilance pro zpracování ročních výrobně finančních plánů zemědělských podniků (ČSSR, SSSR, NDR).

V první etapě výzkumu se jedná vesměs o zpracování jednotlivých modelů, které mohou poskytnout podrobnější informace pro rozhodování řídicích orgánů. Zkušenosti získané při těchto prvních aplikacích metod operační analýzy vedou k poznání nutnosti hlouběji zkoumat charakter vztahů mezi faktory výrobního procesu.

Ve všech zemích se začíná rozvíjet výzkum produkčních funkcí jednotlivých produktů, zejména vztahy mezi vkladem intenzifikačních faktorů a výnosy.

V souvislosti s uplatněním výsledků výzkumu a využitím výpočetní techniky v praxi vzniká problém získání potřebných dat pro naplnění modelů konkrétními parametry. Proto se začíná výzkum zaměřovat na otázky potřeby informací pro rozhodovací procesy, na možnosti jejich podchycení a zpracování pomocí samočinných počítačů. Touto problematikou se jako první začínají zabývat výzkumníci SSSR, kteří usilují o vytvoření automatizovaného informačního systému pro optimální plánování odvětví zemědělské výroby (INVES), dále NDR, zatímco v ČSSR řeší tuto problematiku na úrovni podniku.

Zaměřením výzkumu na problematiku řešení informačních systémů a systémovým přístupem k řešení komplexní problematiky uplatnění matematických metod a výpočetní techniky v zájmu zdokonalení systému řízení a plánování zemědělství a zemědělsko-potravinářského komplexu začíná nová etapa výzkumu v oblasti využití ekonomicko-matematických metod a výpočetní techniky.

Výrazně se začíná prosazovat tendence řešení systémů modelů v jejich věcné a časové návaznosti, jež odpovídá struktuře řízení odvětví zemědělství nebo zemědělsko-potravinářského komplexu. Druhou stránkou problematiky je vytvoření integrovaného informačního systému, ústřední „banky dat“ pro potřebu centrálních řídicích orgánů.

V tomto komplexním pojetí je zatím řešena tato problematika pouze v SSSR a NDR, kde byly založeny v letech 1968 a 1969 samostatné výzkumné ústavy, specializované na problematiku výzkumu operační analýzy a kybernetiky. Tímto opatřením se vytvořily předpoklady pro takto komplexně zaměřený výzkum, který vyžaduje soustředění většího počtu výzkumných pracovníků, vybavených výpočetní technikou. Jelikož je v tomto směru situace výzkumu v ostatních zemích méně příznivá, hlavně v důsledku nedostačující kapacity vědecko-výzkumné základny, která dosud nedoznala této kvalitativní změny, omezuje se výzkum hlavně na řešení metodických otázek vytváření systémů modelů a automatizace toku informací.

Předmětem výzkumu jsou všeobecně též možnosti aplikace složitějších matematických metod a jejich tvůrčí přizpůsobování specifické problematice zemědělství. V tomto směru jsou významné práce výzkumníků PLR, NDR a MLR, kteří se také zabývají problematikou cenových relací, vyjádřením rizika a nejistoty.

Ve všech zemích se postupně zvyšuje počet vědeckovýzkumných pracovníků, kteří se specializují v oboru využití ekonomicko-matematických metod a ekonomické kybernetiky. Podle kvalifikace se jedná především o zemědělské ekonomy, ale zvyšuje se rovněž počet matematiků v řešitelských kolektivech. Mimoto proniká využití těchto metod i do ostatních oblastí zemědělského ekonomického výzkumu, zvyšuje se též podíl účasti vysokých škol na výzkumu.

Výuka ekonomicko-matematických metod a kybernetiky proniká do učebních osnov zemědělských vysokých škol, organizují se různé postgraduální kursy a speciální školení pro zemědělské odborníky a vedoucí pracovníky za účelem rozšíření počtu kvalifikovaných kádrů, schopných uplatňovat výsledky výzkumu v praxi a zabezpečovat široké využití výpočetní techniky a řídicí činnosti všech úrovní.

Tento vývoj neprobíhá však ve všech zemích rovnoměrně. Rozdílnost vývoje je zejména ovlivněna postojem ústředních orgánů jednotlivých zemí, které různou mírou podporují rozvoj tohoto nového vědního oboru a základny výpočetní techniky. Výraznou podporu rozhodujících orgánů lze sledovat zejména v SSSR a NDR, kde využití kybernetiky a operačního výzkumu je považováno za základní opatření racionalizace a zvědecktění řízení národního hospodářství v současné etapě vědeckotechnické revoluce a kde se v posledních letech v důsledku závažných stranických a vládních usnesení vytvářejí optimální podmínky pro rozvoj výzkumu v této oblasti na základě jasné představy o způsobu využití výpočetní techniky v systému řízení a plánování. Těmito opatřeními získávají tyto země zřejmý náskok proti ostatním zemím.

V NDR byl v r. 1968 založen Ústav pro operační výzkum a elektronické zpracování dat při Německé akademii zemědělských věd. Tento ústav se stává centrálním výzkumným pracovištěm a řídicí institucí pro zavádění operační

analýzy a elektronické zpracování dat v zemědělství a průmyslu výživy. Usměrňuje činnost tzv. organizačních a výpočetních středisek (Organizations- und Rechenzentren), která byla v posledních letech založena při ústředních státních orgánech zemědělství a potravinářství, při teritoriálních státních správách v krajích, při sdruženích a kombinátech zpracovatelského průmyslu.

Aplikace operačního výzkumu a elektronického zpracování dat probíhá podle dlouhodobého programu v souladu s vývojem ekonomického systému socialistického zemědělství NDR za účelem zvýšení účinnosti plánování a řízení.

Dalšími výzkumnými pracovišti v oblasti ekonomicko-matematických metod jsou zejména VÚZE v Neetzově a vysoké školy zemědělské v Halle, v Bernburgu a v Rostocku. Ústav pro operační výzkum a elektronické zpracování dat koordinuje výzkumnou činnost svého oboru v rámci NDR, a to tak, že přejímá komplexní výzkumné úkoly od centrálních orgánů včetně finančních prostředků a pověřuje jednotlivá výzkumná pracoviště řešením dílčích úkolů, které také přímo financuje. Ústav ovlivňuje též systematickou výchovu specialistů pro tento obor a jeho pracovníci se podílejí aktivně na pedagogické a propagační činnosti.

V SSSR byl v r. 1969 založen Vsesvazový vědeckovýzkumný ústav kybernetiky při ministerstvu zemědělství SSSR, jehož jádro tvoří bývalé oddělení ekonomické kybernetiky Vsesvazového vědeckovýzkumného ústavu zemědělské ekonomiky. Ústav je centrálním výzkumným pracovištěm v tomto oboru a hlavním koordinátorem v rámci SSSR.

Vsesvazový vědeckovýzkumný ústav kybernetiky má rovněž významný podíl na výchově specialistů, a to účastí na vypracovávání osnov přednášek pro speciální studijní obor, vydáváním učebnic a aktivní pedagogickou činností.

Výzkumu a zemědělské praxi slouží řada výpočetních středisek při výzkumných ústavech a vysokých školách, které jsou vybaveny samočinnými počítači.

V MLR je vědeckovýzkumná základna dosud poměrně úzká. Ve VÚZE v Budapešti se výzkumem aplikace ekonomicko-matematických metod zabývá nevelká skupina vědeckých pracovníků v rámci oddělení metodického plánování a oddělení rozvoje zemědělství. Řeší zejména problémy analýzy reprodukčního procesu zemědělství pro zjištění vědecky zdůvodněných ekonomických nástrojů a jako podklad pro centrální plánování. Středisko statistické a ekonomické analýzy při ministerstvu zemědělství a výživy připravuje pro ministerstvo a ústřední orgány rychlé informace o základních ekonomických ukazatelích zemědělských podniků, o působnosti ekonomických nástrojů na zemědělské podniky apod., řeší konkrétní problémy plánování zemědělských podniků pomocí matematických metod a výpočetní techniky.

V PLR je hlavním těžištěm výzkum řešení metodických problémů, lineárního programování a jeho modifikací, využití meziodvětvové bilance pro regionální plánování i metod sítové analýzy apod. Výzkumná základna v tomto oboru je rozmístěna na zemědělskovýzkumných ústavech (největší podíl má VÚZE ve Varšavě) a vysokých školách.

V BLR se zabývají výzkumem využití ekonomicko-matematických metod v zemědělství skupiny vědeckovýzkumných pracovníků Ústavu ekonomiky a organizace zemědělství, výpočetního střediska Akademie zemědělských věd pro vědecký výzkum a výuku a vysoké školy zemědělské. Zabývají se zejména různými aplikacemi lineárního programování převážně na podnikové úrovni, vý-

zkumem produkčních funkcí a započali práce na řešení automatizovaných informačních systémů.

V R S R se zaměřuje výzkum zejména na využití matematických metod při plánování na všech úrovních řízení. Počet výzkumných pracovníků specializovaných v tomto oboru je dosud nevelký.

UPLATNĚNÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU V PRAXI

Zavádění výzkumně vyřešených modelů a metodických doporučení k řešení ekonomických a organizačních problémů zemědělství a průmyslu výživy pomocí výpočetní techniky je ve všech socialistických státech teprve v počátečním stadiu.

Základní překážkou, která ztěžuje dosud širší uplatnění výsledků výzkumu tohoto oboru v praxi, je nedostačující připravenost vedoucích kádrů na všech úrovních řízení, která způsobuje malý zájem o uplatnění nových metod v řídicí práci.

Probudit zájem o uplatnění nových metod je prvním krokem k dosažení obratu ve způsobu myšlení při konkrétní řídicí práci. Vzhledem k velkému počtu zemědělských podniků, rozložených po celém území státu, je důkladné proškolení všech vedoucích pracovníků v podnicích dlouhodobým procesem. Proto je nezbytné vyřešit systém zavádění výpočetní techniky nejen z technického hlediska, ale i z hlediska organizačního. Tyto otázky se řeší dosud v jednotlivých zemích různým způsobem, jak bude podrobněji uvedeno.

Další závažnou příčinou pomalého zavádění výsledků výzkumu do praxe je ve všech socialistických zemích problematika sběru a zpracování dat, potřebných pro řešení konkrétních úloh. Všeobecně se naráží na problém nedostatku potřebných dat pro modelování, zaviněný současným systémem evidence a statistiky, a na pracnost získání a zpracování těchto dat. Řešení se hledá jednak změnou obsahu běžné evidence a statistiky a jednak vyřešením systému automatického zpracování informací.

Důvodem malého zájmu praxe o výsledku výzkumu je též skutečnost, že problémy nejsou řešeny komplexně a uplatnění modelů a postupů řešících jen dílčí problémy nezapadá často organicky do daného systému plánování a řízení a nemůže proto vykazat žádoucí efekt.

O tom jakým způsobem je organizováno v jednotlivých zemích uplatnění ekonomicko-matematických metod a výpočetní techniky v praxi svědčí následující údaje:

B L R — Zavádění výsledků výzkumu do praxe organizuje Akademie zemědělských věd prostřednictvím komplexních zkušebních stanic, dále Státní výbor pro vědu a technický pokrok prostřednictvím svých organizací, ministerstvo zemědělství a potravinářského průmyslu a Ústřední svaz družstev. V praxi se dosud uplatňují ekonomicko-matematické metody pouze pro řešení některých problémů plánování zemědělských podniků a při zpracování prognóz vývoje odvětví zemědělství a potravinářského průmyslu.

M L R — Zavádění výsledků výzkumu do praxe se organizuje po dvou linkách:

1. Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky je přímo pověřen řešit konkrétní úlohy pro řídicí orgány, a to zejména při zpracování pětiletého národohospodářského plánu a pro stanovení úrovně cen.

2. Vysoké školy a Ústav pro další vzdělávání vedoucích pracovníků a inženýrů rozšiřují znalosti o vyřešených výzkumných úkolech a přispívají tak k jejich uplatnění v praxi.

Především řešením úloh pro potřebu řídicích orgánů ovlivňuje výzkum myšlení vedoucích pracovníků a takto pronikají matematické metody do systému práce těchto orgánů, zejména na úseku centrálního plánování.

N D R — Vytvořením sítě organizačních a výpočetních středisek vznikla organizační základna pro široké uplatnění ekonomicko-matematických metod v soustavě řízení zemědělsko-potravinářského komplexu. Ústav pro operační výzkum a elektronické zpracování dat vydal a stále doplňuje katalog modelů a programů, který mají tato střediska k dispozici pro řešení problémů v oboru své působnosti. Ústav řeší projekty plánování a zpracování informací pro potřeby centrálních orgánů a spolupracuje úzce s ostatními specializovanými výzkumnými ústavy. VÚZE v Neetsově využívá tyto metody při zpracování prognóz. Systematickou výchovou odborníků z praxe se soustavně rozšiřuje okruh lidí, schopných využívat výsledků tohoto výzkumu. Jejich práce najde plné uplatnění po vybavení středisek výpočetní technikou.

P L R — Dosud nebyla žádná instituce přímo pověřena organizací zavádění ekonomicko-matematických metod do praxe, takže tento úkol v rozsahu svých možností plní pouze vědeckovýzkumní pracovníci. Tyto metody se zavádějí především na státních statcích a pokusných objektech výzkumných ústavů. Provádí se školení projektantů organizace zemědělských podniků a plánovačů. V krmivářském průmyslu se uplatňují tyto metody při stanovení krmných směsí. Překážkou širšího uplatnění je podceňování těchto metod vedoucími pracovníky, chybějící systém ekonomické stimulace pro zavádění těchto metod a existující systém evidence, který neodpovídá potřebám uplatnění matematických metod.

S S S R — Zavádění výsledků výzkumu do praxe se organizuje především prostřednictvím výpočetních středisek výzkumných ústavů a vysokých škol a prostřednictvím nově vytvořených výpočetních středisek při ministerstvu zemědělství, oblastních a okresních organizací.

Praktické výpočty pro kolchozy a sovchozy a pro plánovací orgány se provádějí na základě hospodářských smluv.

Ústředním řízením zavádění matematických metod a výpočetní techniky do praxe bylo pověřeno ministerstvo zemědělství SSSR.

Nejvíce rozšířeny jsou výpočty optimálních plánů pro kolchozy a sovchozy. V posledních dvou letech byly řešeny úkoly optimalizace struktury výroby pro cca 600 kolchozů a sovchozů. Ve velkém rozsahu se provádějí výpočty optimalizace výroby a využití krmiv. Pro několik set hospodářství byly řešeny optimalizace struktury strojně traktorového parku. V současné době se provádí ekonomický experiment v 15 hospodářstvích, kde se realizuje kompletace strojně traktorového parku podle výsledků optimalizačních výpočtů.

Výpočetní střediska některých vědeckovýzkumných ústavů přejímají stálou službu pro kolchozy a sovchozy automatickým zpracováním chovatelské evidence, stanovením krmných dávek a bilancí krmiv.

Rozšiřuje se okruh pokusných stanic a agrotechnických laboratoří, které vyžadují automatické zpracování informací.

Pro plánovací orgány oblastí a republik se řeší výpočty optimální struktury zemědělské výroby, rozmístění a specializace výroby v okresech, optimální

rozmístění státního plánu nákupu. Za spolupráce několika výzkumných ústavů se provádějí výpočty optimalizace prognózy rozmístění a rozvoje zemědělství v hlavních oblastech SSSR.

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE VÝZKUMNÝCH ÚSTAVŮ ČLENSKÝCH ZEMÍ RVHP

Na výsledky výzkumu a praktické aplikace ekonomicko-matematických metod a výpočetní techniky v zemědělství a potravinářském průmyslu socialistických zemí pozitivně působí mezinárodní spolupráce, která se uskutečňuje od r. 1963 v rámci mezinárodně koordinovaného výzkumného problému (VÚEZVŽ v Praze je koordinátorem). Poněvadž se jedná o výzkum v oblasti řešení především metodických problémů, existují optimální podmínky pro přebírání zkušeností z jiných zemí i pro společné řešení některých problémů.

Základní formou mezinárodní spolupráce byla dosud mezinárodní symposia, která se konají každý druhý rok, dále mezinárodní vědecko-metodické porady k jednotlivým problémům výzkumu (např. k metodám síťové analýzy, k meziodvětvové bilanci), dvoustranné kontakty jednotlivých výzkumných ústavů (studijní pobyty a konzultace) a výměna materiálů o vyřešených výzkumných problémech.

Mezinárodní spolupráce v rámci koordinovaného problému ovlivňuje tématické zaměření výzkumu členských zemí RVHP na hlavní problémy využití aplikované kybernetiky, vzájemná výměna zkušeností při řešení metodických otázek pomáhá vyrovnávat rozdíly v úrovni výzkumu jednotlivých zemí a urychluje vývoj výzkumu, takže socialistické země úspěšně překonávají určité zaostávání v této oblasti proti vyspělým kapitalistickým státům, jejichž začátky výzkumu jsou v časovém předstihu.

Pro příští pětileté období byla vypracována řada návrhů na opatření pro další prohloubení mezinárodní spolupráce, které byly předloženy Stálé zemědělské komisi při RVHP. Jako základní forma spolupráce se doporučuje uzavírání dvou i vícestranných smluv mezi výzkumnými ústavu, které by obsahovaly konkrétní cíle a formy spolupráce, určily stupeň dělby práce při řešení metodických otázek, rozsah a způsob výměny výzkumných materiálů a dokumentace, organizaci konzultačních porad a výměnných studijních pobytů. Předpokládá se i možnost vytvoření mezinárodního koordinačního střediska, kde by se uskutečnila přímá spolupráce výzkumníků několika zemí na určitých závažných výzkumných problémech. Návrhy se dále týkají vytvoření mezinárodního dokumentačního střediska, typového sjednocení výpočetní techniky a perspektivně vytvoření mezinárodního výpočetního střediska.

POZNATKY O VYUŽITÍ MATEMATICKÝCH METOD V ZEMĚDĚLSTVÍ KAPITALISTICKÝCH STÁTŮ

Ve vyspělých kapitalistických státech se využívají ekonomicko-matematické metody a výpočetní technika všeobecně jako metodické nástroje řešení ekonomických, organizačních a technických problémů v zemědělství a potravinářském průmyslu. Jejich pronikání do výzkumné činnosti začalo zhruba o 10 let dříve než v socialistických státech. Náskok ve vybavení výpočetní technikou vytváří lepší podmínky pro výzkum a uplatnění metod operačního výzkumu a kybernetiky.

V zaměření výzkumu lze sledovat dva základní směry:

1. teoretický výzkum v oblasti rozvíjení a zdokonalování metodického aparátu z hlediska specifických problémů zemědělství;

2. výzkum možností praktické aplikace matematických metod při řešení konkrétních problémů zemědělské ekonomiky, zejména v oblasti řízení a plánování.

V rozpracovávání metodických otázek bylo dosaženo značných úspěchů, které však nenacházejí dosud praktického uplatnění. Byla vyřešena řada zajímavých modelů a algoritmů nelineárního, dynamického a stochastického programování, jejichž praktická použitelnost však nebyla prokázána. V důsledku toho dochází k jistému odtržení tohoto výzkumu od praxe. Pokud leží těžiště výzkumu v oblasti algoritmizační, neexistuje potřebné dorozumění mezi výzkumníky řešícími tyto problémy a zemědělskými ekonomy. Cestou překonání tohoto nedostatku je systémový přístup k problematice, který byl vlastní zakladatelům metod operační analýzy.

V posledních letech se projevuje výrazný přesun zájmů výzkumu z oblasti algoritmizační k věcné problematice, která je zkoumána z pozic systémové analýzy. Prohlubuje se týmová práce, ve které nacházejí rovnocenné uplatnění ekonomové, matematici, technologové, sociologové a psychologové.

Pozornost se soustřeďuje zejména na analýzu řídicího a rozhodovacího procesu a v souvislosti s tím na analýzu podmínek a metod rozhodování. Používání matematických metod se podřizuje věcné problematice a slouží zejména hlubšímu poznání ekonomických zákonitostí vývoje zemědělství.

Rozvoj vědeckotechnické revoluce ovlivňuje výrazně proces integrace zemědělství s mnoha průmyslovými odvětvími, vytváří nové složité vztahy a klade nové požadavky na kvalitu jeho řízení.

Z pestré palety teoreticky zpracovaných matematických metod nachází širší uplatnění v praxi pouze lineární programování, strukturální analýzy, metody síťové analýzy a v posledních letech se rozšiřují oblasti aplikace simulačních metod. Hlavní příčiny, které doposud neumožňují aplikaci složitějších metod, která by byla žádoucí z hlediska složitosti problémů, spočívají zejména v tom, že chybí data potřebná k naplnění modelů, že konstrukce těchto modelů by byla příliš pracná a nebylo by možné používat standardních programů k jejich výpočtu, nároky na kapacitu samočinných počítačů a na strojový čas by byly příliš vysoké, takže náklady spojené s výpočtem by nebyly vyváženy efektem, který poskytují navíc získané informace.

Pozitivní výsledky přináší také aplikace metod matematické statistiky při získání technických informací a výpočtu koeficientů, potřebných k řešení modelů různého typu.

Uvedené matematické metody pomáhají řešit řadu významných problémů jak v oblasti nadpodnikové, tak podnikové. V nadpodnikové oblasti se jedná zejména o problematiku centrálního a regionálního plánování a řízení zemědělství, vypracování prognóz dlouhodobého vývoje zemědělství. Např. v USA byly pod vedením prof. H e a d y h o řešeny modely strukturální analýzy zemědělství a zpracovatelského průmyslu, v NSR pod vedením prof. H e i d h u e s e regionální modely rekursivního programování za účelem poznání vývoje strukturálních změn zemědělství pod vlivem variability cenových relací. Výsledky řešení těchto úloh jsou využívány při stanovení zásad zemědělské politiky, při tvorbě cen a ekonomických nástrojů, které usměrňují chování zemědělských podnikatelů.

Na podnikové úrovni je uplatňováno především lineární programování. V uplynulých 10 letech bylo řešeno na tisíce úloh optimalizace struktury zemědělských podniků pomocí lineárního a parametrického programování.

Zavádění ekonomicko-matematických metod do podnikové praxe je větší-
nou úlohou státní zemědělské poradenské služby a firemních výpočetních stře-
disk. Činnost těchto poradců je metodicky řízena zejména vysokými školami.
Například katedra zemědělské podnikové ekonomiky při universitě v Göttingenu
(NSR) pořádá semináře pro pracovníky poradenské služby, organizuje speciální
ankety za účelem zjišťování možnosti uplatnění lineárního programování a no-
vých plánovacích metod v zemědělských podnicích.

Kromě jednoduchých statických modelů lineárního programování byly
vyřešeny dynamické modely lineárního programování, vhodné k řešení problé-
mů víceletého vývoje podniků.

Poznatky, jež plynou z výzkumu podmínek a metod rozhodování, vedou
k soustředění pozornosti na analýzu výsledků řešení, podnikům se poskytují
výpočty v několika variantách, určují se meze, uvnitř kterých se mohou pohy-
bovat varianty řešení, blízké optimu.

Pro tento účel se zejména uplatňuje parametrické programování s variabil-
ními cenami a omezeními. Modifikacemi lineárního programování se zvyšuje
flexibilita modelů a zemědělským podnikatelům jsou poskytovány informace,
které umožňují rychlé přizpůsobení měnícím se podmínkám trhu.

Z charakteristiky podmínek rozhodování za nejistoty vyplývá rostoucí zá-
jem o simulační metody. Známý je zejména „podnikový simulátor“ vypracov-
vaný Hesselbachem a Eisgruberem pro podmínky zemědělských
podniků NSR. Je to standardní simulační model, který vyjadřuje obecnou
strukturu zemědělského podniku, a může být naplněn údaji odpovídajícími li-
bovolnému podniku. Smyslem použití tohoto modelu je odpovědět na otázku:
„jaký bude výsledek, když ...“. Znamená to, že vedoucí farmy může pomocí
simulace vývoje podniku zkoumat různé varianty řešení struktury odvětví, tech-
nologických postupů, odbytové politiky a výhodnost jednotlivých řešení.

Uplatnění simulačních metod na rozdíl od lineárního programování ne-
dává optimální řešení, ale výběr z několika variant umožňuje nalézt řešení
blízké optimu. Výhodou proti lineárnímu programování je možnost zobrazit
v simulačním modelu daleko přesněji vztahy systému v jejich dynamickém pro-
jevu a pracovat s modelem, který věrněji odpovídá skutečnosti.

Výzkum simulačních metod se vyvíjí i ve směru statistické simulace, tzv.
techniky Monte-Carlo. Problematiku plánování zemědělského podniku touto me-
todou řešil jako první Carlsson (Švédsko) a dále ji zpracovali Web-
ster a Donaldson (Anglie) jako tzv. „Top-twenty-method“. Princip
řešení této úlohy spočívá v tom, že se provádí náhodný výběr rozsahu jednotli-
vých odvětví zemědělského podniku v daném intervalu, vypočítává se několik
tisíc různých kombinací struktury odvětví při respektování zadaných omezení
úlohy a z vypočítaných variant se vybere 20 nejlepších, které jsou seřazeny
podle výhodnosti, určené kritériální funkcí.

Výzkum simulačních metod za účelem jejich aplikace při plánování v země-
dělství je teprve v počátcích, ale podle názorů odborníků je mu přisuzován pro
budoucnost velký význam.

Širokou oblastí využití výpočetní techniky v zemědělství je hromadné zpra-
cování dat. Uplatňuje se např. v plemenářské práci (v Dánsku, Švédsku, NSR,
Rakousku, Finsku a Velké Británii) a při šlechtění osiv a sadby.

Jelikož praktické zkušenosti s aplikací matematických metod v plánovací
činnosti vedou k poznatku, že hlavní překážkou jejich širšího uplatnění jsou ne-
dostatečné zdroje informací, soustřeďuje se výzkum na problematiku získání
a zpracování dat. V podmínkách kapitalistické ekonomiky, kdy převládají nevelké

rodinné farmy, považuje se za jedinou cestu řešení automatizace zpracování informací ze zemědělských podniků pomocí poradenské služby a výpočetních středisek, která vykonávají tuto funkci pro zemědělské podniky celé oblasti.

Prvním krokem k realizaci tohoto záměru je přizpůsobení účetní evidence zemědělských podniků účelu, jemuž má sloužit. Jedná se zejména o získání potřebných dat pro finanční analýzu a pro zpracování podnikových plánů. Výpočetní střediska mají za úkol zpracovávat účetní evidenci podniku a poskytovat zemědělcům potřebné informace. Speciální účtovací střediska, vybavená výkonnými počítači, mají podávat zemědělským podnikům měsíčně informace o finanční situaci podniku, provádět kalkulace důchodů pro stanovení úrovně daní, vypočítávat zisk a technické koeficienty pro modely, které řeší plány podniků.

Výzkumem této problematiky a částečně již praktickou aplikací se zabývají zejména v USA, NSR a Švédsku.

VÝHLED DALŠÍHO ROZVOJE VÝZKUMU VYUŽITÍ MATEMATICKÝCH METOD V ZEMĚDĚLSTVÍ

Z analýzy dosavadních výsledků výzkumu využití ekonomicko-matematických metod v zemědělství vyplývá, že se jedná o velmi účinné nástroje rozborové a plánovací činnosti, jejichž efektivnost se však projeví pouze tehdy, jsou-li racionálně využívány. Základním předpokladem toho je především hlubší poznání věcné problematiky z hlediska potřeb formulace ekonomicko-matematických modelů a dostupnosti kvalitních vstupních informací pro výpočet modelů.

Plány výzkumu členských zemí RVHP pro období 1971–75 stanoví jako hlavní úkoly:

1. zaměřit výzkum na řešení teoretických a metodických otázek zdokonalení plánování a řízení zemědělství a potravinářského průmyslu na základě využití matematických metod a výpočetní techniky;

2. řešit problematiku tvorby informačních a řídicích systémů za účelem automatizace sběru a zpracování informací, potřebných pro racionální řízení zemědělsko-potravinářského komplexu;

3. dále rozvíjet metody modelování a algoritmizaci dynamických systémů zejména pro potřeby perspektivního plánování a řešení prognóz vývoje zemědělství a zemědělsko-potravinářského komplexu.

Při řešení těchto hlavních témat bude organizována úzká mezinárodní spolupráce výzkumníků socialistických zemí v zájmu urychlení vývoje a dosažení výsledků, které by přispěly k zvýšení úrovně řídicí činnosti.

Ing. Erna Seykorová, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75, Praha 2

NÁVRH NA VYTVOŘENÍ MEZINÁRODNÍHO KOORDINAČNÍHO CENTRA V OBLASTI VÝZKUMU APLIKACE MATEMATICKÝCH METOD

Využívání matematických metod při řízení zemědělství není již v současné době pouze záležitostí výzkumu, nýbrž v řadě zemí nabývá využití těchto metod formy konkrétní praktické, často velmi rozsáhlé a významné aplikace. V těchto aplikacích je třeba vidět praktické uplatnění výsledků předchozího výzkumu využití matematických metod v zemědělství, který i v současné době zůstává jedním z důležitých úseků zemědělského ekonomického výzkumu.

Rychlý a rozmanitý vývoj metod a algoritmů a metodických přístupů k řešení různých problémů vyžaduje i v souvislosti s využíváním moderní výpočetní techniky účinnou a efektivní koordinaci výzkumné činnosti. Vzhledem k důležitosti zemědělského výzkumu i nákladům na výzkum vynakládaným jsou připravovány návrhy na zdokonalení forem mezinárodní koordinace výzkumu v rámci RVHP. *Pro mezinárodní koordinovaný úkol. Vypracování a aplikace matematických metod a moderní výpočetní techniky v zemědělství a lesnictví byla v Praze ve dnech 24.—26. listopadu 1970 porada expertů zemí RVHP, na níž byl projednáván návrh na vytvoření koordináčního centra pro tento úkol.*

Porady se zúčastnily delegace Bulharské lidové republiky, Maďarské lidové republiky, Německé demokratické republiky, Polské lidové republiky, Rumunské socialistické republiky, Svazu sovětských socialistických republik a Československé socialistické republiky.

Jednání se zabývalo třemi základními otázkami:

- zkušenostmi a názory na možnosti prohloubení mezinárodní spolupráce a zkvalitnění koordinace výzkumné činnosti;
- projektem dohody o vědeckotechnické spolupráci při vypracování a využití matematických metod a moderní výpočetní techniky v zemědělství a lesnictví;
- programem spolupráce při výzkumu v rámci daného tématu.

Účastníci jednání dospěli k návrhu, který byl doporučen k projednání ve stálé zemědělské komisi RVHP a jehož hlavní myšlenky lze stručně vyjádřit v následujících bodech:

1. Vytvoření koordináčního centra je doporučeno jako účelné. Navrhuje se zřídit koordináční centrum v ČSSR ve VÚEZVŽ v Praze, který je dosud koordinátorem uvedeného tématu v rámci RVHP.
2. Koordináční centrum by svojí funkci vykonávalo prostřednictvím vědeckotechnické rady, složené z delegátů všech zúčastněných zemí RVHP, a pracovní skupiny, vytvořené a organizačně zabezpečené VÚEZVŽ.
3. V dalším období bude účelné uskutečňovat mezinárodní spolupráci především ve dvou hlavních problémech výzkumu, na které je soustředěn zájem všech zemí. Tyto dva problémy jsou formulovány takto:

- a) Metodické a teoretické otázky zdokonalení plánování a řízení zemědělství na základě aplikace matematických metod a moderní výpočetní techniky.
- b) Metodické otázky vytvoření integrovaných informačních a řídicích systémů v zemědělství.

Vytvoření fungujícího koordinačního centra, jehož základní úkoly, práva a povinnosti jsou obsaženy v dokumentech, projednávaných na uvedené poradě expertů, bude nutně předcházet ještě řada přípravných prací. Návrh, který byl učiněn, je však třeba považovat za reálný výchozí bod pro další činnost, směřující ke zkvalitnění a zefektivnění výzkumu.

—jh—

VÝVOJ VLASTNÍCH NÁKLADŮ ZEMĚDĚLSKÝCH VÝROBKŮ V JZD V LETECH 1962—1969

Vlastní náklady zemědělských výrobků byly v této příloze dosud publikovány pouze za výrobní oblasti ČSR a SSR. Od roku 1962, kdy zpracování vlastních nákladů převzal Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, jsou vypočítávány i průměry za ČSR, SSR a ČSSR, a sice vážením „nápočtových“ ukazatelů stálého souboru v oblastech s příslušnou sklizňovou plochou, resp. stavy zvířat u všech JZD. Výsledky propočtů, které jsou uvedeny v této příloze, nazýváme „vážené průměry souboru“ na rozdíl od „skutečného průměru souboru“, každoročně ústavem uveřejňovaného v publikaci Základní ukazatele pro rozbor produktivity společenské práce a vynaložené živé práce v JZD.

Vzhledem k tomu, že zastoupení oblastí počtem družstev se během let měnilo, je vhodnější ve vývoji let používat ukazatele, „vážených průměrů souboru“. Počet JZD, jejichž výkazy o vlastních nákladech byly zpracovány, činil v jednotlivých výrobních oblastech:

ČSR	K	Ř	B	BO	H	Celkem
1962	13	229	267	112	43	664
1963	12	230	239	106	34	621
1964	28	212	243	109	57	649
1965	25	221	272	112	58	688
1966	26	222	253	109	52	662
1967	22	220	235	106	53	636
1968	15	191	199	91	43	539
1969	19	189	197	97	40	542
SSR						
1962	63	26	22	8	22	141
1963	72	34	22	8	25	161
1964	98	63	40	18	35	252
1965	105	66	57	27	41	296
1966	113	70	48	24	38	293
1967	109	59	43	20	35	266
1968	101	48	40	22	34	245
1969	108	53	55	20	33	269

V uvedeném vývoji let byl v roce 1967 změněn kalkulační vzorec pro výpočet vlastních nákladů v souvislosti s provedením přestavby velkoobchodních cen. Na základě propočtů průměrné hodinové úkolové i časové mzdy manuálně pracujících stálých zaměstnanců na státních statcích a zjištěného počtu odpracovaných hodin obsažených v jedné směnové normě (případně pracovní jednotce v sektoru družstevním) bylo stanoveno *společensky průměrné ocenění množství a kvality práce ve výši 27,— Kčs od roku 1967, proti 20,— Kčs v období let 1962—1966*. Uvedený počet evidovaných SN (PJ) dovoluje přepočítat náklady pracovní i v jednotlivých letech a je pro srovnání proveden za rok 1967 jak při ocenění ve výši 20,— Kčs, (údaje na první řádce r. 1967), tak i ve výši 27,— Kčs za 1 SN (PJ), (údaje na druhé řádce r. 1967).

V roce 1969 je na rozdíl od předešlých let živá práce ve výkazech vlastních nákladů oceňována ve skutečně vyšší odměn (údaje na druhé řádce r. 1969) a pro porovnání s ostatními lety jsou též vypočteny srovnatelné náklady při ocenění 1 SN (PJ) ve výši 27,— Kčs (údaje na první řádce r. 1969).

K výpočtu vlastních nákladů bez odchylky, v nichž je oceňován meziprodukt vlastní výroby stálými cenami, je v letech 1962—1966 použito stálých cen z roku 1960 a v letech 1967—1969 stálých cen z roku 1970.

Vlastní náklady (bez odchylky) v Kčs na 1 ha a 1 q

Repu- blika	Rok	Pracovní náklady	Vlastní náklady	Vedlejší výrobek	NV na hlavní výrobek	Hektarový výnos	Vlastní náklady na 1 q	Počet PJ
		na 1 ha						
pšenice								
ČSR	1962	609	1986	480	1506	28,1	53,5	27,40
	1963	617	1987	524	1463	30,7	47,6	27,90
	1964	556	1942	423	1519	26,9	56,4	25,00
	1965	599	2089	483	1606	26,1	61,5	26,80
	1966	567	2102	461	1641	27,4	59,9	25,60
	1967	571	2619	476	2143	29,1	73,6	26,50
	1967	756	2804	476	2328	29,1	80,0	26,50
	1968	762	2846	467	2379	33,3	71,4	27,10
	1969	773	3159	418	2741	32,8	83,6	26,88
	1969	685	3071	418	2653	32,8	80,9	26,88
SSR	1962	706	2084	404	1680	24,9	67,5	30,90
	1963	626	1999	313	1686	18,1	93,1	28,00
	1964	651	2010	348	1662	20,1	82,7	28,60
	1965	791	2365	419	1946	24,1	80,7	28,60
	1966	695	2271	382	1889	32,1	58,8	30,00
	1967	696	2962	407	2555	28,1	90,9	31,40
	1967	916	3182	407	2775	28,1	98,8	31,40
	1968	929	3293	403	2890	33,6	86,0	31,50
	1969	911	3444	398	3046	33,5	90,9	28,92
	1969	864	3397	398	2999	33,5	89,5	28,92
ČSSR	1962	647	2024	451	1573	26,9	58,5	28,80
	1963	623	1991	451	1540	26,3	58,6	27,90
	1964	589	1967	396	1571	24,4	64,4	26,30
	1965	665	2183	459	1724	25,4	67,6	27,40
	1966	611	2159	434	1725	29,0	59,5	27,10
	1967	614	2739	451	2288	28,8	79,4	28,30
	1967	812	2937	451	2486	28,8	86,3	28,30
	1968	824	3012	443	2569	33,4	76,9	28,70
	1969	829	3272	411	2861	33,1	86,4	27,66
	1969	754	3197	411	2786	33,1	84,2	27,66
žito								
ČSR	1962	690	2028	476	1552	23,2	66,9	31,60
	1963	676	2048	465	1583	23,7	66,8	31,18
	1964	696	2145	467	1678	24,2	69,3	31,84
	1965	684	2164	449	1715	21,3	80,5	31,09
	1966	690	2257	453	1804	21,7	83,1	31,45
	1967	646	2622	486	2136	23,9	89,4	30,27
	1967	858	2834	486	2348	23,9	98,2	30,27
	1968	819	2712	444	2268	24,3	93,3	29,18
	1969	813	2900	453	2447	26,5	92,3	27,56
	1969	723	2810	453	2357	26,5	88,9	27,56
SSR	1962	824	2201	413	1788	20,2	88,5	33,80

Repu- blika	Rok	Pracovní náklady	Vlastní náklady	Vedlejší výrobek	VN na hlavní výrobek	Hektarový výnos	Vlastní náklady na 1 q	Počet PJ
		na 1 ha						
žito								
SSR	1963	830	2279	341	1938	17,5	110,7	35,79
	1964	965	2490	388	2102	17,6	119,4	41,61
	1965	1074	2692	420	2272	19,0	119,6	44,23
	1966	886	2510	409	2101	19,6	107,2	32,49
	1967	888	2995	381	2614	16,9	154,7	36,67
	1967	1145	3252	381	2871	16,9	169,9	36,67
	1968	946	2792	411	2381	22,1	107,7	37,66
	1969	1097	3345	433	2912	25,9	112,4	36,62
	1969	1037	3285	433	2852	25,9	110,1	36,62
ČSSR	1962	715	2060	464	1596	22,6	70,6	32,00
	1963	703	2088	444	1644	22,7	72,4	31,97
	1964	742	2203	454	1749	23,1	75,7	33,50
	1965	754	2258	444	1814	20,9	86,8	33,43
	1966	723	2300	445	1855	21,3	87,1	31,63
	1967	682	2677	470	2207	22,9	96,4	31,21
	1967	901	2896	470	2426	22,9	105,9	31,21
	1968	838	2724	439	2285	24,0	95,2	30,42
	1969	842	2950	451	2499	26,5	94,3	28,74
	1969	764	2872	451	2421	26,5	91,5	28,74
ječmene								
ČSR	1962	536	1689	494	1195	29,1	41,1	23,80
	1963	526	1718	507	1211	28,0	43,3	23,47
	1964	489	1712	425	1287	26,8	48,0	21,88
	1965	506	1814	431	1383	23,5	58,9	22,58
	1966	508	1834	444	1390	26,5	52,5	22,98
	1967	519	2236	502	1724	31,3	55,1	23,97
	1967	682	2399	502	1897	31,3	60,6	23,97
	1968	693	2471	488	1983	33,5	59,2	24,89
	1969	704	2633	472	2161	35,6	60,7	24,42
	1969	624	2553	472	2081	35,6	58,5	24,42
SSR	1962	706	1960	482	1478	27,8	53,2	29,90
	1963	662	1940	417	1523	23,5	64,8	28,73
	1964	616	1879	339	1540	18,6	82,8	26,64
	1965	758	2183	412	1771	21,6	82,0	32,03
	1966	693	2122	383	1739	23,0	75,6	29,71
	1967	647	2502	442	2060	27,1	76,0	28,50
	1967	847	2702	442	2260	27,1	83,4	28,50
	1968	836	2483	404	2079	29,1	71,4	28,02
	1969	879	3019	463	2556	32,2	79,4	28,29
	1969	833	2973	463	2510	32,2	78,0	29,29
ČSSR	1962	609	1805	489	1316	28,6	46,0	26,40
	1963	586	1816	467	1349	26,0	51,9	25,81
	1964	545	1786	394	1392	23,2	60,0	23,98

Repu- blika	Rok	Pracovní náklady	Vlastní náklady	Vedlejší výrobek	VN na hlavní výrobek	Hektarový výnos	Vlastní náklady na 1 q	Počet PJ
		na 1 ha						
ječmene								
ČSSR	1965	617	1977	423	1554	22,7	68,5	26,74
	1966	592	1963	416	1547	24,9	62,1	26,00
	1967	572	2350	476	1874	29,5	63,5	25,95
	1967	754	2532	476	2056	29,5	69,6	25,95
	1968	754	2476	452	2024	31,6	69,6	26,22
	1969	776	2788	469	2319	34,3	67,6	25,94
	1969	706	2718	469	2249	34,3	65,6	25,94
ovsa								
ČSR	1962	591	1710	469	1241	23,8	52,1	27,30
	1963	636	1837	482	1355	24,3	55,8	29,37
	1964	600	1847	417	1430	21,1	67,8	27,63
	1965	636	1974	420	1554	19,9	78,1	29,39
	1966	643	2035	454	1581	22,4	70,6	29,68
	1967	603	2371	487	1883	25,5	73,8	28,40
	1967	802	2570	487	2083	25,5	81,7	28,40
	1968	788	2583	464	2119	25,7	82,5	28,30
	1969	807	2725	490	2235	28,1	79,5	27,40
	1969	718	2636	490	2146	28,1	76,4	27,40
SSR	1962	753	1901	389	1512	19,3	78,3	30,70
	1963	679	1855	318	1537	16,7	92,0	28,81
	1964	700	2007	284	1723	13,3	129,5	29,41
	1965	822	2269	371	1898	15,7	120,9	33,60
	1966	758	2178	375	1803	19,1	94,4	31,93
	1967	727	2561	430	2131	22,8	93,5	29,70
	1967	935	2769	430	2339	22,8	102,6	29,70
	1968	934	2746	325	2421	15,4	157,2	29,88
	1969	1083	3218	398	2820	22,1	127,6	34,62
	1969	1026	3161	398	2763	22,1	125,0	34,62
ČSSR	1962	621	1744	454	1290	23,0	56,1	27,90
	1963	642	1839	451	1388	22,8	60,9	29,26
	1964	617	1875	393	1482	19,7	75,2	27,94
	1965	669	2027	410	1617	19,2	84,2	30,06
	1966	663	2061	439	1622	21,8	74,4	30,26
	1967	627	2407	476	1931	25,0	77,2	28,65
	1967	827	2607	476	2131	25,0	85,2	28,65
	1968	809	2606	444	2162	24,2	89,3	28,53
	1969	830	2773	480	2293	27,4	83,7	28,23
	1969	754	2697	480	2217	27,4	80,9	28,23
cukrovky								
ČSR	1962	3502	6019	1280	4739	249,1	19,0	153,10
	1963	3481	6064	1416	4648	339,7	13,7	148,92
	1964	3571	6424	1745	4679	334,5	14,0	153,40

Repu- blika	Rok	Pracovní náklady	Vlastní náklady	Vedlejší výrobek	VN na hlavní výrobek	Hektarový výnos	Vlastní náklady na 1 q	Počet PJ	
		na 1 ha							
cukrovky									
ČSR	1965	3488	6587	1901	4686	252,8	18,5	148,27	
	1966	3493	6680	2002	4678	355,5	13,2	149,42	
	1967	3505	8033	2112	5921	416,4	14,2	154,91	
	1967	4590	9118	2112	7006	416,4	16,8	154,91	
	1968	4993	9720	2968	6752	442,6	15,3	172,37	
	1969	4503	9408	1967	7441	332,9	22,3	155,06	
	1969	3998	8903	1967	6936	332,9	20,8	155,06	
	SSR	1962	3121	5340	786	4554	239,9	19,0	144,80
1963		3414	5866	1123	4743	360,8	13,1	159,77	
1964		3452	6010	1098	4912	295,4	16,6	161,06	
1965		3606	6343	1285	5058	315,7	16,0	168,33	
1966		3912	6965	1348	5617	400,8	14,0	180,49	
1967		3553	7590	1280	6310	348,4	18,1	171,23	
1967		4752	8789	1280	7509	348,4	21,6	171,23	
1968		5082	9385	1039	8346	398,7	20,9	180,26	
1969		4888	9128	1434	7694	400,1	19,2	161,85	
1969		4623	8863	1434	7429	400,1	18,6	161,85	
ČSSR		1962	3397	5832	1144	4688	246,6	19,0	150,80
		1963	3461	6004	1237	4677	346,1	13,5	152,23
		1964	3538	6310	1567	4743	323,7	14,7	155,50
		1965	3519	6523	1738	4785	269,5	17,8	153,59
		1966	3608	6758	1823	4935	367,9	13,4	157,93
		1967	3519	7914	1886	6028	397,9	15,1	159,35
	1967	4634	9029	1886	7143	397,9	18,0	159,35	
	1968	5015	9639	2281	7358	431,9	17,0	174,28	
	1969	4587	9317	1826	7491	350,7	21,4	156,86	
	1969	4163	8893	1826	7067	350,7	20,2	156,86	
	brambor								
	ČSR	1962	2404	5996	—	5996	110,1	54,5	107,10
1963		2637	6506	—	6506	158,0	41,2	117,16	
1964		2874	7267	—	7267	194,6	37,3	124,73	
1965		2782	7528	—	7528	104,9	71,8	120,80	
1966		3010	7748	—	7748	153,8	50,4	126,50	
1967		3049	9088	—	9088	183,7	49,5	133,36	
1967		3982	10021	—	10021	183,7	54,6	133,36	
1968		4208	10626	—	10626	201,7	52,7	141,84	
1969		4477	11525	—	11525	183,5	62,8	144,20	
1969		4007	11055	—	11055	183,5	60,2	144,20	
SSR		1962	2649	6241	—	6241	67,8	92,1	89,20
		1963	2901	6690	—	6690	107,7	62,1	126,19
	1964	3172	7374	—	7374	122,6	60,1	136,94	
	1965	2904	7530	—	7530	55,4	135,9	121,00	
	1966	3747	8513	—	8513	140,7	60,5	147,37	

Vlastní náklady (bez odchylky) v Kčs na 1 ha a 1 q

pokračování

Repu- blika	Rok	Pracovní náklady	Vlastní náklady	Vedlejší výrobek	VN na hlavní výrobek	Hektarový výnos	VN na 1 q	Počet PJ
		na 1 ha						
brambor								
SSR	1967	3693	9778	—	9778	135,5	72,2	147,56
	1967	4726	10811	—	10811	135,5	79,8	147,56
	1968	5238	12364	—	12364	184,5	67,0	160,50
	1969	5542	13589	—	13589	164,3	82,7	171,21
	1969	5261	13308	—	13308	164,3	81,0	171,21
ČSSR	1962	2454	6046	—	6046	101,4	59,6	103,50
	1963	2688	6541	—	6541	148,3	44,1	118,90
	1964	2930	7287	—	7287	181,0	40,3	127,03
	1965	2803	7528	—	7528	96,2	78,3	120,80
	1966	3143	7886	—	7886	151,4	52,1	130,25
	1967	3155	9201	—	9201	175,8	52,3	135,71
	1967	4105	10151	—	10151	175,8	57,7	135,71
	1968	4363	10887	—	10887	199,1	54,7	144,64
	1969	4578	11764	—	11764	180,9	65,0	147,91
	1969	4179	11365	—	11365	180,9	62,8	147,91

Vlastní náklady (bez odchylky) v Kčs na 100 krmných dnů (KD) krav a 1 l mléka

Repu- blika	Rok	Pracovní náklady	Vlastní náklady	Vedlejší výrobek	VN na hlavní výrobek	Výroba na 100 KD	Vlastní náklady na 1 l	Počet PJ
		na 100 KD						
ČSR	1962	384	1043	66	977	494	1,98	18,60
	1963	398	1099	67	1032	501	2,06	19,23
	1964	419	1180	67	1113	555	2,01	20,33
	1965	437	1221	66	1155	579	1,99	21,20
	1966	464	1368	68	1300	617	2,11	22,61
	1967	479	1630	208	1422	639	2,23	23,30
	1967	640	1791	208	1583	639	2,48	23,30
	1968	670	1902	218	1684	669	2,52	24,40
	1969	719	2024	223	1801	698	2,58	25,60
	1969	636	1941	223	1718	698	2,46	25,60
SSR	1962	467	1122	65	1057	458	2,31	22,25
	1963	488	1199	63	1136	458	2,48	23,49
	1964	519	1275	63	1212	502	2,41	27,37
	1965	538	1364	64	1300	524	2,48	25,17
	1966	566	1469	65	1404	578	2,43	26,61
	1967	568	1713	173	1540	614	2,51	26,52
	1967	754	1899	173	1726	614	2,81	26,52
	1968	798	2050	172	1878	659	2,85	28,03
	1969	863	2273	191	2082	750	2,78	29,64
	1969	814	2224	191	2033	750	2,71	29,64
ČSSR	1962	404	1062	66	996	485	2,05	19,46
	1963	419	1122	66	1056	490	2,16	20,25

Vlastní náklady (bez odehyly) v Kčs na 100 krmných dnů (KD) krav a 1 l mléka
pokračování

Repu- bika	Rok	Pracovní náklady	Vlastní náklady	Vedlejší výrobek	VN na hlavní výrobek	Výroba na 100 KD	Vlastní náklady na 1 l (kg)	Počet PJ
		na 100 KD						
ČSSR	1964	443	1203	66	1137	542	2,10	22,00
	1965	499	1256	65	1191	565	2,11	22,17
	1966	490	1394	67	1327	607	2,19	23,62
	1967	499	1649	199	1450	633	2,29	24,10
	1967	668	1818	199	1619	633	2,56	24,10
	1968	701	1938	207	1731	667	2,60	25,31
	1969	753	2085	215	1870	711	2,63	26,63
	1969	681	2013	215	1798	711	2,53	26,63

**Vlastní náklady (bez odehyly) v Kčs na 100 krmných dnů (KD) ostatního
skotu a 1 kg přírůstku v Kčs**

ČSR	1962	162	617	30	587	49	11,98	7,75
	1963	165	628	29	599	51	11,75	7,89
	1964	169	673	29	644	53	12,15	8,09
	1965	179	712	30	682	56	12,18	8,57
	1966	184	773	30	743	58	12,81	8,88
	1967	190	936	87	849	60	14,15	9,25
	1967	255	1001	87	914	60	15,23	9,25
	1968	261	1035	88	947	63	15,03	9,57
	1969	277	1095	92	1003	66	15,20	9,76
	1969	245	1063	92	971	66	14,71	9,76
SSR	1962	187	600	27	573	51	11,24	8,77
	1963	195	633	31	602	46	13,09	9,02
	1964	205	668	31	632	48	13,27	9,52
	1965	217	728	30	698	50	13,96	10,00
	1966	221	805	30	775	54	14,35	10,18
	1967	229	979	75	904	58	15,59	10,44
	1967	302	1052	75	977	58	16,84	10,44
	1968	302	1072	65	1007	58	17,36	9,24
	1969	357	1308	89	1219	65	18,75	12,01
	1969	337	1288	89	1199	65	18,45	12,01
ČSSR	1962	170	612	29	583	49	11,90	8,05
	1963	173	630	29	601	50	12,02	8,22
	1964	180	671	30	641	51	12,57	8,52
	1965	191	717	30	687	54	12,72	9,00
	1966	196	784	30	754	57	13,23	9,28
	1967	202	949	83	866	60	14,43	9,60
	1967	269	1016	83	933	60	15,55	9,60
	1968	272	1046	81	965	62	15,56	9,47
	1969	300	1155	91	1064	66	16,12	10,40
	1969	272	1127	91	1036	66	15,70	10,40

Vlastní náklady (bez odchylky) v Kčs na 100 krmných dnů (KD) ostatních prasat a 1 kg přírůstku

Repu- blika	Rok	Pracovní náklady	Vlastní náklady	Vedlejší výrobek	VN na hlavní výrobek	Přírůstek na 100 KD	Vlastní náklady na 1 kg	Počet PJ
		na 100 KD						
ČSR	1962	59	321	14	307	34	9,03	2,78
	1963	67	358	15	343	40	8,58	3,16
	1964	68	385	15	370	42	8,81	3,23
	1965	68	383	15	368	42	8,76	3,22
	1966	71	414	16	398	46	8,65	3,36
	1967	70	495	19	476	46	10,35	3,38
	1967	94	519	19	500	46	10,87	3,38
	1968	99	555	20	535	48	11,15	3,48
	1969	104	589	20	569	50	11,38	3,66
	1969	92	577	20	557	50	11,14	3,66
SSR	1962	43	225	10	215	28	7,68	1,93
	1963	56	291	13	278	31	8,97	2,92
	1964	58	307	13	294	34	8,65	2,69
	1965	60	319	14	305	36	8,47	2,75
	1966	63	364	14	350	40	8,75	2,92
	1967	62	446	17	429	42	10,21	2,89
	1967	82	466	17	449	42	10,69	2,89
	1968	82	490	18	472	43	10,98	2,84
	1969	89	525	18	507	46	11,02	2,86
	1969	84	520	18	502	46	10,91	2,86
ČSSR	1962	54	288	13	275	32	8,59	2,49
	1963	63	337	15	322	37	8,70	2,99
	1964	65	360	14	346	39	8,87	3,05
	1965	66	362	15	347	40	8,68	3,07
	1966	68	398	15	383	44	8,71	3,21
	1967	68	480	18	462	45	10,27	3,19
	1967	90	502	18	484	45	10,76	3,19
	1968	93	534	19	515	47	10,96	3,27
	1969	98	566	19	547	49	11,16	3,38
	1969	89	557	19	538	49	10,98	3,38

VÝVOJ CEN V ZEMĚDĚLSTVÍ

Průměrné nákupní ceny zemědělských výrobků (sektory úhrnem)

v Kčs za jednotku

Druh výrobku	Jednotka množství	ČSSR					ČSR		SSR	
		1965	1966	1967	1968	1969	1968	1969	1968	1969
Pšenice	q	135,10	158,00	182,10	170,20	170,75	165,50	167,50	180,00	175,45
Žito	q	146,50	147,00	165,50	154,10	152,10	154,20	152,11	154,10	152,03
Ječmen	q	140,20	162,00	174,30	165,30	161,13	166,40	161,42	160,00	159,97
Oves	q	98,10	137,00	147,20	137,20	134,35	137,30	134,18	134,30	136,42
Kukuřice	q	120,30	152,00	162,00	152,80	154,63	152,80	153,88	152,80	155,98
Hrách jedlý	q	465,00	415,00	412,00	412,00	422,65	412,00	420,30	412,30	429,64
Řepka	q	298,20	349,00	400,00	394,30	384,56	393,10	383,94	400,00	385,96
Mák	q	1573,00	1580,50	2189,00	2285,20	2125,24	2254,00	2094,67	2400,00	2213,17
Lněné semeno	q	398,70	397,60	447,20	450,00	430,27	450,00	432,36	450,00	425,82
Cukrovka	q	19,20	19,00	25,00	25,00	25,00	25,00	25,00	25,00	25,00
Čekanka	q	38,80	38,00	50,00	50,00	70,00	50,00	70,00	50,00	.
Brambory celkem	q	65,11	50,75	67,10	67,60	86,42	66,60	84,55	72,40	96,95
v tom: rané	q	138,17	123,00	126,47	123,50	143,06	123,40	140,05	123,90	156,91
průmyslové	q	37,42	28,00	43,75	41,00	52,05	41,00	52,17	40,90	46,75
ostatní (konzumní)	q	55,32	46,00	66,70	68,50	82,36	68,50	81,51	68,60	86,51
Seno	q	65,00	51,50	54,50	53,60	59,38	54,00	59,31	51,50	59,69
Sláma	q	49,85	27,40	30,10	39,32	34,47	36,40	34,80	53,30	33,62
Chmel sušený	q	3587,20	3660,00	5382,00	5600,00	5512,03	5606,00	5521,76	5424,00	5169,19
Konopí stonky	q	106,50	174,50	193,20	158,20	128,39	.	.	158,20	128,93
Len stonky	q	200,80	187,60	272,40	222,30	246,31	222,60	259,42	172,90	172,08
Tabák sušený	q	2473,60	2355,10	2459,20	2129,00	2069,53	2186,00	2065,00	2123,00	2070,12
Vinné hrozny moštové	q	661,40	712,00	705,70	735,70	743,04	738,40	755,92	733,60	736,01
Hrušky konzumní	q	275,00	167,60	178,60	149,70	177,50	147,00	176,80	179,40	195,50
Jablka konzumní	q	390,70	319,00	285,50	283,60	263,10	284,00	262,80	280,60	266,00
Jablka padaná	q	79,00	55,10	52,30	50,20	50,30	49,90	50,10	53,10	53,10
Meruňky	q	626,20	453,70	411,50	487,30	408,60	481,80	406,80	513,60	412,00
Rybíz (červený, bílý)	q	505,20	510,80	506,10	495,00	424,60	494,20	417,60	504,40	500,90
Švestky	q	267,00	180,60	232,70	201,90	195,60	203,00	198,50	194,40	177,90
Třešně	q	399,80	352,00	382,10	341,40	353,80	352,30	352,80	307,60	361,50
Jahody zahradní	q	717,90	732,00	707,70	722,80	702,30	725,90	701,00	708,80	715,40

Průměrné nákupní ceny zemědělských výrobků (sektory úhrnem) — dokončení
v Kčs za jednotku

Druh výrobku	Jednotka množství	ČSSR					ČSR		SSR	
		1965	1966	1967	1968	1969	1968	1969	1968	1969
Celer	q	148,00	131,90	183,80	189,40	186,20	191,00	187,00	182,20	185,80
Cibule	q	177,90	167,60	188,40	183,30	174,90	184,50	166,40	178,90	195,10
Česnek	q	1052,40	1100,00	1248,90	1691,20	1689,50	1771,40	1974,80	1642,70	1431,40
Hrášek lusky	q	290,10	246,50	231,00	220,10	251,10	212,30	243,00	244,30	275,50
Kapusta hlávková	q	110,20	103,50	108,20	113,30	124,80	106,50	125,50	132,50	122,70
Karotka	q	119,20	114,70	143,80	144,60	207,90	144,80	215,00	144,00	186,35
Kedlubny	q	291,80	351,10	328,50	352,80	270,10	333,10	251,00	414,60	292,00
Květák	q	163,40	180,00	181,30	183,80	209,70	182,40	215,40	193,50	172,10
Melouny	q	102,50	123,00	145,40	163,90	177,40	145,40	236,90	163,90	106,30
Okurky salátovky	q	304,50	227,10	258,10	253,40	349,30	275,60	382,70	223,00	297,30
Okurky nakládačky	q	284,50	222,00	267,50	287,70	340,30	289,20	340,60	269,50	308,40
Paprika zeleninová	q	374,30	316,70	283,50	282,80	334,40	310,80	333,70	266,50	334,60
Petržel	q	172,60	168,50	189,40	195,60	219,10	187,90	212,70	209,90	235,10
Rajčata konzumní	q	183,80	145,80	141,80	150,30	170,00	138,90	222,90	154,80	157,40
Salát hlávkový	q	328,20	366,00	420,00	403,00	584,40	407,70	596,70	382,60	523,60
Špenát listový	q	78,30	88,10	87,30	92,80	88,70	94,30	103,30	88,60	57,40
Zelí bílé	q	54,30	43,10	37,10	59,90	79,70	55,90	78,10	70,60	83,40
Jatečný skot	kg	10,30	10,70	11,80	12,00	12,56	12,10	12,77	11,81	12,06
Jatečná prasata	kg	11,02	11,10	12,10	12,54	12,94	12,53	12,95	12,57	12,91
Jatečná telata	kg	5,72	8,08	11,40	12,51	14,36	12,51	14,45	12,51	13,98
Jatečná drůbež	kg	16,64	16,30	16,40	16,31	15,04	16,31	15,04	16,30	15,03
Selata (na chov)	ks	459,00	458,00	451,00	358,00	417,35	350,00	433,47	374,00	389,50
Ryby (kapr)	kg	8,21	8,59	9,28	11,15	10,38	11,15	10,38	11,15	12,85
Mléko kravské	l	2,13	2,27	2,52	2,52	2,51	2,52	2,51	2,51	2,50
Sýr hrudkový (ovčí)	kg	17,55	19,46	22,39	22,91	23,02	21,91	21,08	23,05	23,03
Vejce slepičí	ks	0,88	0,90	0,94	0,93	0,96	0,93	0,96	0,93	0,96
Med včelí	kg	22,50	22,49	22,50	22,48	22,50	22,50	22,52	22,45	22,48
Vlna ovčí (v potu)	kg	93,09	91,30	107,00	109,60	109,77	110,00	117,15	109,44	106,60

Pramen: FSÚ

Průměrné nákupní ceny jsou vypočteny jako vážený aritmetický průměr z cen jednotlivých jakostí. Výjimku tvoří jen jednotlivé druhy ovoce a zeleniny, kde jsou uvedeny průměrné celoroční ceny za I. jakost. Do výrobků nejsou zahrnuta osiva a sadba. Do cen rovněž nejsou zahrnuty diferenciální příplatky a přírůstkové prémie. Výjimku tvoří nákupní ceny mléka, kde jsou zahrnuty přírůstkové prémie.

Indexy nákupních cen zemědělských výrobků v letech 1960—1969 za ČSSR*)

Skupina výrobků	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
1937 = 100										
Zemědělské výrobky úhrnem	168,5	170,7	174,0	174,3	181,6	184,1	188,7	211,7	216,7	224,9
Rostlinné výrobky celkem	134,7	136,8	139,0	147,3	150,6	144,2	147,4	174,1	175,2	190,7
Živočišné výrobky celkem	190,0	190,6	187,8	190,8	198,0	201,4	210,4	230,9	234,8	239,7
Předcházející rok = 100										
Zemědělské výrobky úhrnem	124,3	100,6	99,6	100,9	103,2	103,1	102,7	110,9	100,2	102,1
Rostlinné výrobky celkem	120,2	101,1	102,4	99,9	101,8	103,5	100,0	114,8	97,3	102,5
Živočišné výrobky celkem	126,3	100,4	98,5	101,3	103,7	103,0	103,8	109,5	101,2	101,9

*) Indexy jsou vypočteny na základě vah běžného roku

Indexy nákupních cen zemědělských výrobků v letech 1966—1969 podle sektorů*)

Skupina výrobků	1966	1967	1968	1969			
	sektory úhrnem			státní sektor	JZD	sou- kromý sektor	
ČSSR							
Zemědělské výrobky úhrnem	102,5	111,3	100,2	102,7	101,0	103,4	101,7
Rostlinné výrobky celkem	99,2	115,9	97,6	103,6	102,6	104,1	100,9
Živočišné výrobky celkem	103,8	109,5	101,2	102,3	100,5	103,1	102,1
ČSR							
Zemědělské výrobky úhrnem	.	.	100,3	103,1	101,2	103,8	104,0
Rostlinné výrobky celkem	.	.	97,3	104,1	103,0	104,5	103,5
Živočišné výrobky celkem	.	.	101,4	102,7	100,7	103,4	104,3
SSR							
Zemědělské výrobky úhrnem	.	.	99,8	101,6	100,2	102,5	99,1
Rostlinné výrobky celkem	.	.	97,6	102,4	101,4	103,2	96,1
Živočišné výrobky celkem	.	.	100,8	101,3	99,9	102,2	99,9

*) Vypočteno na základě stálých vah (průměrného množství nákupu v letech 1961—65). Tyto stálé váhy jsou použity i pro výpočet indexů v dalších dvou tabulkách. Výpočet indexů nákupních cen je prováděn ve formě indexu stálého složení. Jako základních cen při propočtu je použito průměrných nákupních cen zemědělských výrobků dodavatelských sektorů příslušné národní republiky.

Indexy nákupních cen zemědělských výrobků v ČSSR v letech 1966—1969 (vypočteno na základě stálých vah — ceny předcházejícího roku = 100)

Číslo položky	Skupiny výrobků a jednotlivé výrobky	1966	1967	1968	1969			
		sektory úhrnem			státní sektor	JZD	soukromý sektor	
1—5	Obiloviny celkem	111,4	.	93,8	98,8	98,1	99,1	97,1
1	pšenice	116,8	115,2	93,5	99,9	99,6	100,0	96,3
2	žito	100,2	112,6	93,1	98,7	97,9	98,9	98,4
3	ječmen	115,5	107,6	94,8	97,9	97,0	98,2	95,8
4	oves	138,8	107,4	93,2	98,2	98,0	98,2	98,2
5	kukuřice	126,3	106,6	94,3	102,1	102,1	102,1	102,1
6—7	Luštěniny celkem	90,4	101,7	102,2	99,6	99,0	99,7	95,2
6	luštěniny jedlé	90,3	99,5	101,2	100,4	100,4	100,4	98,2
7	luštěniny krmné	91,9	151,6	117,8	88,8	88,8	88,8	88,8
8—12	Olejniny celkem	109,1	121,7	100,8	95,1	97,6	94,6	93,1
8	řepka	117,0	114,6	98,6	97,0	98,9	96,4	98,4
9	mák	100,5	138,5	104,4	92,8	92,8	92,8	92,9
10	slunečnice	100,0	100,0	100,0	96,8	96,8	96,8	96,8
11	hořčice	100,0	125,0	99,2	88,2	88,2	88,2	88,2
12	lněné semeno	100,0	112,5	100,6	95,7	95,9	95,7	95,7
13—14	Cukrovka, čekanka	99,1	131,6	100,0	100,4	100,1	100,5	100,4
13	cukrovka	99,1	131,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
14	čekanka	98,1	131,6	100,0	140,0	140,0	140,0	140,0
15—17	Brambory celkem	83,2	137,2	100,7	121,0	115,8	123,0	113,7
15	brambory rané	89,0	102,8	97,7	117,4	118,9	116,7	124,0
16	brambory průmyslové	74,8	156,2	93,7	126,1	118,1	128,3	121,1
17	brambory ostatní (konzumní)	83,1	145,0	102,8	120,9	114,6	123,5	111,7
18—19	Seno, sláma	73,0	106,6	110,6	102,6	106,4	100,5	107,0
18	seno	79,2	105,8	98,3	111,6	111,7	111,7	111,5
19	sláma	55,0	109,8	130,6	78,1	85,9	76,8	79,7
20	Chmel sušený	102,1	146,9	102,3	98,4	99,4	98,1	93,6
21—22	Len, konopí — stonky	.	.	.	106,3	108,4	105,8	103,8
21	len stonky	92,3	143,9	81,2	109,9	109,3	110,1	103,8
22	konopí stonky	163,6	110,8	81,9	80,8	70,0	81,1	—
23	Tabák sušený	95,1	104,9	86,6	97,1	95,0	97,8	107,6
24	Vinné hrozny moštové	107,6	99,2	105,3	100,4	99,3	100,5	101,5
25—33	Ovoce celkem	76,7	101,3	96,3	96,0	98,6	97,0	94,2
25	hrušky konzumní	59,8	106,5	83,8	119,1	119,8	119,2	118,3
26	jablka konzumní	75,1	89,5	99,3	93,2	92,9	93,4	93,2
27	jablka padaná	69,7	94,9	96,0	100,3	100,3	100,3	100,3
28	meruňky	70,2	90,7	118,4	82,0	82,4	82,7	81,7
29	rybíz	101,1	99,1	97,8	85,1	86,7	85,6	84,8
30	švestky	73,1	128,8	86,8	95,9	96,5	95,4	95,9

Indexy nákupních cen zemědělských výrobků v ČSSR v letech 1966—1969

dokončení

Číslo po- ložky	Skupiny výrobků a jednotlivé výrobky	1966	1967	1968	1969			
		sektory úhrnem			státní sektor	JZD	soukromý sektor	
31	třešně	87,7	108,6	89,3	103,8	103,2	103,0	104,8
32	jahody tříděné	102,1	96,6	102,1	97,2	97,2	97,3	97,0
33	jahody netříděné	.	.	.	96,0	96,0	96,0	96,0
34—51	Zelenina celkem	88,5	106,1	105,0	116,8	118,2	116,9	108,6
34	celer	102,0	139,4	103,0	98,6	98,6	98,7	98,1
35	cibule	94,5	112,4	97,3	93,9	96,4	93,6	98,3
36	česnek	104,4	113,5	135,4	97,1	99,1	104,4	89,7
37	hrášek lusky	85,0	91,4	95,3	114,0	113,7	114,1	114,5
38	hrášek zrno	.	.	105,0	99,3	99,0	99,3	98,9
39	kapusta	90,6	104,5	104,7	109,5	111,0	108,9	100,7
40	karotka	95,6	125,4	100,6	144,2	142,8	144,3	144,7
41	kedlubny	96,6	93,6	107,4	73,3	73,5	73,3	72,6
42	květák	105,7	100,7	101,4	113,7	113,0	113,9	114,2
43	melouny	120,0	118,1	112,7	64,9	64,9	64,9	64,9
44	okurky salátové	69,6	113,6	98,2	136,7	137,0	136,6	136,3
45	okurky nakládačky	78,0	120,5	107,6	117,1	117,4	117,0	117,4
46	paprika zeleninová	84,2	89,5	99,8	124,9	123,4	125,1	125,6
47	petržel	100,0	112,4	103,3	112,8	112,7	112,9	112,4
48	rajčata	78,2	97,3	106,0	115,3	122,7	114,1	107,1
49	salát hlávkový	104,8	114,8	96,0	144,5	144,9	144,3	144,4
50	špenát listový	112,5	99,0	106,3	101,7	101,9	101,6	107,4
51	zeli bílé	78,1	86,0	161,5	132,5	132,4	132,5	126,0
52—57	Jatečná zvířata celkem	102,6	109,9	102,6	103,6	101,5	104,9	99,7
52	jatečný skot (bez telat)	104,0	110,3	101,7	104,5	103,6	105,6	98,4
53	jatečná telata	141,2	141,0	109,7	113,9	116,9	114,2	108,5
54	jatečná prasata	100,7	109,0	103,7	103,0	101,0	104,3	96,9
55	jatečná drůbež	98,0	100,6	99,2	93,2	90,2	94,2	109,3
56	jateční koně	96,7	227,6	89,5	127,2	126,6	126,6	131,5
57	jatečné ovce a kozy	107,1	101,3	96,9	107,6	102,1	112,8	106,3
58	Selata (na chov)	99,8	98,5	79,4	119,5	117,9	119,9	115,1
59	Kapr tržní	104,6	107,9	120,4	90,3	90,1	98,8	.
60—62	Mléko a mléčné výrobky	106,5	110,7	100,0	99,9	98,4	100,0	106,7
60	mléko kravské	106,5	110,6	100,0	99,9	98,4	100,0	107,2
61	máslo selské	92,0	116,3	106,5	92,2	.	89,6	92,4
62	hrudkový sýr ovčí	110,7	114,4	102,3	100,3	98,3	99,0	107,7
63	Vejce slepičí netříděná	102,2	103,8	99,4	102,6	104,9	102,2	102,4
64	Med včelí	100,0	100,0	100,0	100,1	100,1	99,9	100,1
65	Vlna ovčí (v potu)	98,1	117,2	102,4	99,7	101,0	98,6	100,7

Indexy nákupních cen zemědělských výrobků v roce 1969 za ČSR a SSR (vypočteno na základě stálých vah — ceny roku 1968 = 100)

Číslo položky	Skupiny výrobků a jednotlivé zemědělské výrobky	ČSR				SSR			
		sektory úhrnem	v tom			sektory úhrnem	v tom		
			státní sektor	JZD	soukromý sektor		státní sektor	JZD	soukromý sektor
1—5	Obiloviny celkem	98,9	98,3	99,1	97,3	98,7	97,5	99,1	96,9
1	pšenice	101,2	100,5	101,5	94,7	97,5	97,5	97,5	97,5
2	žito	98,7	97,9	98,9	98,2	98,7	97,7	98,8	98,9
3	ječmen	97,0	97,0	97,0	97,0	99,7	97,1	100,5	95,2
4	oves	97,7	97,7	97,7	97,7	101,6	101,6	101,6	101,6
5	kukuřice	100,7	100,7	100,7	100,7	102,1	102,1	102,1	102,1
6—7	Luštěniny celkem	98,9	98,2	99,0	94,5	101,2	100,9	101,3	96,5
6	luštěniny jedlé	99,8	99,8	99,8	98,4	101,6	101,6	101,7	98,0
7	luštěniny krmné	89,1	89,1	89,1	89,1	86,5	86,5	86,5	86,5
8—12	Olejniny celkem	95,3	97,8	94,7	93,1	94,6	96,5	94,3	93,2
8	řepka	97,2	99,1	96,5	98,4	96,4	97,6	96,0	.
9	mák	93,0	93,0	93,0	93,0	92,2	92,2	92,2	92,2
10	slunečnice	100,0	.	100,0	.	96,8	96,8	96,8	96,8
11	hořčice	88,2	88,2	88,2	88,2	96,2	.	96,2	.
12	lněné semeno	96,1	96,1	96,1	96,1	94,6	94,6	94,6	94,6
13—14	Cukrovka, čekanka	100,5	100,1	100,6	100,4	100,0	100,0	100,0	100,0
13	cukrovka	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
14	čekanka	140,0	140,0	140,0	140,0	—	—	—	—
15—17	Brambory celkem	119,8	115,3	120,9	117,9	124,7	117,0	129,3	101,2
15	brambory rané	114,6	120,2	112,7	129,5	125,5	114,9	128,3	108,8
16	brambory průmyslové	129,2	121,6	130,7	129,6	117,1	108,0	121,1	96,9
17	brambory ostatní (konzumní)	119,1	113,0	121,0	115,3	125,9	119,3	131,1	101,1
18—19	Seno, sláma	107,1	106,8	106,7	108,4	94,9	105,4	91,0	104,0
18	seno	109,8	109,8	109,8	109,8	115,9	115,9	115,9	115,9
19	sláma	95,6	95,6	95,6	95,6	63,1	63,1	63,1	63,1
20	Chmel sušený	98,5	99,5	98,1	93,6	93,9	85,2	96,5	.
21—22	Len, konopí — stonky	111,6	109,5	112,0	120,4	89,7	96,8	89,4	.
21	len stonky	111,6	109,5	112,0	120,4	99,3	106,7	99,0	.
22	konopí stonky	—	—	—	—	80,8	70,0	81,1	.
23	Tabák sušený	94,4	87,0	98,9	74,8	97,4	96,3	97,7	111,3
24	Vinné hrozny moštové	101,6	90,8	104,9	99,7	99,7	105,0	98,0	103,7
25—33	Ovoce celkem	97,1	99,1	97,8	95,5	93,3	96,6	94,8	91,7
25	hrušky konzumní	120,3	120,3	120,3	120,3	109,0	109,0	109,0	109,0
26	jablka konzumní	92,5	92,5	92,5	92,5	94,8	94,8	94,8	94,8
27	jablka padaná	100,4	100,4	100,4	100,4	100,0	100,0	100,0	100,0
28	meruňky	84,4	84,4	84,4	84,4	80,2	80,2	80,2	80,2
29	rybíz	84,5	84,5	84,5	84,5	99,3	99,3	99,3	99,3
30	švestky	97,8	97,8	97,8	97,8	91,5	91,5	91,5	91,5

Indexy nákupních cen zemědělských výrobků v roce 1969 za ČSR a SSR

dokončení

Číslo položky	Skupiny výrobků a jednotlivé zemědělské výrobky	ČSR				SSR			
		sek-tory úhr-nem	v tom			sek-tory úhr-nem	v tom		
			státní sektor	JZD	sou-kromý sektor		státní sektor	JZD	sou-kromý sektor
31	třešně	100,1	100,1	100,1	100,1	117,5	117,5	117,5	117,5
32	jahody tříděné	96,6	96,6	96,6	96,6	100,9	100,9	100,9	100,9
33	jahody netříděné	96,1	96,1	96,1	96,1	95,6	95,6	95,6	95,6
34—51	Zelenina celkem	120,6	123,2	119,6	126,8	110,1	108,0	111,9	96,0
34	celer	97,9	97,9	97,9	97,9	102,0	102,0	102,0	102,0
35	cibule	90,2	90,2	90,2	90,2	109,1	109,1	109,1	109,1
36	česnek	111,5	111,5	111,5	111,5	87,1	87,1	87,1	87,1
37	hrášek lusky	114,5	114,5	114,5	114,5	112,8	112,8	112,8	112,8
38	hrášek zrno	99,5	99,5	99,5	99,5	98,4	98,4	98,4	98,4
39	kapusta	117,8	117,8	117,8	117,8	92,6	92,6	92,6	92,6
40	karotka	148,5	148,5	148,5	148,5	132,6	129,4	133,1	133,1
41	kedlubny	75,4	75,4	75,4	75,4	70,4	70,4	70,4	70,4
42	květák	118,1	118,1	118,1	118,1	88,9	88,9	88,9	88,9
43	melouny	.	.	.	.	64,9	64,9	64,9	64,9
44	okurky salátovky	138,9	138,9	138,9	138,9	133,3	133,3	133,3	133,3
45	okurky nakládačky	117,8	117,8	117,8	117,8	114,4	114,4	114,4	114,4
46	paprika zeleninová	107,4	107,4	107,4	.	125,6	125,6	125,6	125,6
47	petržel	113,2	113,2	113,2	113,2	112,0	112,0	112,0	112,0
48	rajčata	160,5	160,5	160,5	160,5	101,7	101,7	101,7	101,7
49	salát hlávkový	146,4	146,4	146,4	146,4	136,9	136,9	136,9	136,9
50	špenát listový	109,5	109,5	109,5	109,5	64,8	64,8	64,8	64,8
51	zelí bílé	139,7	139,7	139,7	139,7	118,1	118,1	118,1	118,1
52—57	Jatečná zvířata celkem	104,3	101,5	105,6	104,8	101,9	101,3	103,1	95,9
52	jatečný skot bez telat	105,6	103,9	106,5	104,5	101,7	102,7	103,4	94,0
53	jatečná telata	114,7	117,6	114,3	113,3	108,9	113,5	112,8	103,1
54	jatečná prasata	103,3	100,9	104,7	98,9	102,3	101,2	103,3	95,5
55	jatečná drůbež	92,8	90,2	94,2	114,1	94,1	89,9	94,3	105,3
56	jateční koně	125,7	125,7	125,7	125,7	144,6	144,6	144,6	144,6
57	jatečné ovce a kozy	90,1	90,1	90,1	90,1	116,9	116,9	116,9	116,9
58	Selata (na chov)	123,8	123,8	123,8	123,8	104,1	104,1	104,1	104,1
59	Kapr tržní	93,1	93,1	93,9	.	115,2	.	115,2	.
60—62	Mléko a mléčné výrobky	99,7	98,7	99,9	104,1	100,4	97,2	100,4	111,1
60	mléko kravské	99,8	98,7	99,9	104,8	100,3	97,1	100,4	111,4
61	máslo selské	86,3	.	86,3	86,3	111,2	.	118,5	111,0
62	hrudkový sýr ovčí	101,7	93,4	172,9	.	100,3	98,4	99,0	107,7
63	Vejce slepičí netříděná	102,6	105,0	102,1	102,5	102,7	104,4	102,6	102,3
64	Med včelí	100,1	99,9	99,9	100,1	100,1	100,4	99,9	100,1
65	Vlna ovčí (v potu)	106,4	106,2	106,6	106,6	97,4	96,3	97,6	97,6

Pramen: FSÚ

Indexy výrobních prostředků dodávaných do zemědělství v letech 1967—1969 za ČSSR (vypočteno na základě stálých vah z r. 1966 — předcházející rok = 100)

Číslo položky	Skupina výrobních prostředků	Váha v ‰	1967	1968	1969
1—20	Výrobní prostředky a služby úhrnem	1000,0	122,4*)	101,1*)	101,4*)
1—13	I. Oběžné prostředky dodávané do zemědělství celkem	671,1	116,7	102,3	101,0
1	Průmyslová hnojiva	83,2	131,3	101,6	98,1
2	Vápenatá hnojiva	6,2	122,8	109,7	100,3
3	Organická hnojiva	2,8	103,0	95,1	103,9
4	Chemické přípravky	12,3	137,1	104,8	101,8
5	Veterinární a imunologické přípravky	2,0	73,7	99,6	100,0
6	Žňové, zahradnické potřeby a pytle	19,0	134,9	103,0	100,9
7	Elektrická energie	16,8	107,3	120,9	113,7
8	Tuhá paliva	2,9	149,8	97,0	100,1
9	Pohonné látky, mazadla a ostatní výrobky z ropy	104,1	100,1	100,0	100,0
10	Náhradní díly k strojům a příslušenství motorových vozidel	80,2	123,8	99,4	105,1
11	Pneumatiky	24,8	100,9	101,5	100,0
12	Krmiva	233,4	113,2	103,0	100,9
13	Osiva a sadba	83,4	113,0	102,8	99,3
14—17	II. Základní prostředky dodávané do zemědělství celkem	258,9	136,3	98,3	102,0
14	Stroje celkem	105,3	136,7	96,9	98,8
	v tom: zemědělské stroje a zařízení	47,5	145,0	99,6	97,8
	ostatní mechanizace vč. traktorů	57,8	129,8	94,6	99,6
15	Konstrukce kovové (ocelokolny)	9,8	125,5	97,5	125,5
16	Stavební a hutní materiál pro svépomocnou investiční výstavbu	51,4	137,6	101,4	104,1
	v tom: hutní materiály	6,2	139,8	106,6	107,9
	základní stavební materiály	34,3	138,6	98,8	102,2
	ostatní materiály	10,9	133,3	106,7	107,6
17	Stavební objekty	92,4	.	.	.
18—20	III. Služby poskytované zemědělským podnikům celkem	70,0	125,8	99,7	102,7
18	Zemědělské zásobování a nákup, o. ř.	6,6	111,8	104,1	107,3
	z toho: sušení obilovin	2,9	100,0	100,0	104,6
	moření osiv	0,3	162,2	100,0	124,5
	čištění a třídění zem. plodin	1,6	106,2	100,0	110,6
	rozmetání	1,0	147,8	118,5	110,9
19	Strojní a traktorové stanice	53,2	128,3	99,1	101,9
	z toho: chemizace	7,4	123,6	100,1	103,3
	polní práce	11,8	143,9	98,5	105,9
	generální opravy mechanizačních prostřed.	15,6	124,7	96,3	103,5
	ostatní opravy	12,5	127,2	100,9	100,4
20	Opravný zemědělských strojů, o. p.	10,2	121,4	100,0	104,3

*) bez stavebních objektů

Pramen: FSÚ